

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**EBEVEYN YABANCILAŞTIRMA SENDROMU: ÇOCUKLAR,
EBEVEYNLER VE SOSYAL HİZMET UZMANLARI ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRME**

Görkem YURDAKUL

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

EBEVEYN YABANCILAŞTIRMA SENDROMU: ÇOCUKLAR,
EBEVEYNLER VE SOSYAL HİZMET UZMANLARI ÜZERİNDEN
DEĞERLENDİRME

Görkem YURDAKUL

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Görkem YURDAKUL tarafından hazırlanan “*Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Ebeveynler ve Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerinden Bir Değerlendirme*” başlıklı bu çalışma, 12.01.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

[Öğrencinin Adı SOYADI]

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum tarafından** verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu tarafından** verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, grsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr. Kasım Karataş** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sosyal Hizmet Uzmanı

Görkem YURDAKUL

TEŞEKKÜR

Farklı şehirlerde bulunmamıza rağmen her aradığımda beni geri çevirmeyen, gün ve saat fark etmeden çalışma temposunun yoğunluğuna rağmen bana zaman ayırarak desteklerini esirgemeyen çok değerli bilim insanı ve sosyal hizmet uzmanı Prof. Dr. Kasım Karataş'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Bu süre boyunca kendisinden öğrendiklerim şüphesiz hem mesleki hem de akademik yaşantımda bana yol gösterecek. Lisans stajım boyunca stajyeri olduğum, şu anda Kocaeli Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde tecrübesini ve akademik birikimiyle sosyal hizmet uzmanları yetişmesini sağlayan çok değerli Dr. Figen Paslı'ya teşekkür ederim. Dr. Figen Paslı'nın Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Koruma Merkezinde sosyal hizmet uzmanı olarak çalıştığı süre zarfında 2 arkadaşım ile birlikte son ve en şanslı stajyeri olduğumuzu da burada belirtmek isterim.

Gazi Üniversitesi Hastanesi Çocuk Koruma Merkezinde hemşire olarak görev yapan Gülşen Taş'a özellikle ebeveyn yabancılaştırma sendromu alanında çalışmam üzere beni motive ettiği için teşekkürlerimi sunarım.

Tezime katılmayı kabul eden tüm katılımcılara, en çok da çocuklara teşekkür ederim. Dünyayı güzellikler kurtaracak.

Özellikle çalışmamın çerçevesini oluşturmamda bana yardımcı olan çok sevgili Durdu Baran Çiftçi'ye, beni sürekli motive eden ve tezin en zor zamanlarında elinden gelen her şeyi yapan kıymetli Zeynep Mutlu'ya, katılımcılara ulaşmamı sağlayarak benim kadar uğraşan değerli Göksel Erdoğan'a, izin süreçlerinde bana hep destek olan sevgili Senem Erdivan Ektaş'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ben umutlandığım zaman benimle birlikte umutlanan, ben umutsuzluğa düştüğümde ise asla umutsuz olmayıp bana yeniden umut veren, varlığını daima hissettiğim, desteklerini esirgemeyen Umut Muncuk'a teşekkür ederim.

Hayatımın her anlamında yanımda olan, nerede olursam olayım desteklerini daima hissettiğim, beni maddi ve manevi her alanda yalnız bırakmayan canım anneme, babama, ağabeyime ve eşine çok teşekkür ediyorum

ÖZET

YURDAKUL, Görkem. *Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Ebeveynler ve Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerinden Bir Değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2022.

Boşanma, gerek anne-baba üzerinde gerekse çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmekte, zaman zaman bu durum ebeveyn yabancılaştırma sendromuna sebep olabilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ise çocuklar bir ebeveynine tamamen yabancılaşmakta hatta görüşmeyi sonlandırmaktadır. Adli sistemde çalışan sosyal hizmet uzmanları ise boşanma ve velayet davalarıyla yakından çalıştıkları için ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile sık sık karşılaşmaktadır. Konu ile ilgili alanyazın incelendiğinde Türkiye’de ebeveyn yabancılaştırma sendromunu konu alan çok az araştırmaya rastlanmıştır. Bu nedenle araştırma, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun ebeveynleri ve çocukları ne derece etkilediğine ve sosyal hizmet uzmanlarının bu durumdaki rolünü anlamayı amaçlamaktadır. Araştırmadan edinilen bulgular doğrultusunda ebeveyn yabancılaştırmasının azaltılmasına yönelik daha etkili çalışma ve ebeveynlere yönelik mikro ve makro önerilerde bulunmaktadır.

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan araştırmada ebeveynlerin, çocukların ve sosyal hizmet uzmanlarının deneyimlerine ilişkin yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış, ulaşılan 28 kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. 9 sosyal hizmet uzmanı, 10 ebeveyn ve 9 çocuk ile yapılan görüşmeler kuramsal bilgiler doğrultusunda çözümlenmiştir.

Araştırma sonuçları, sosyal hizmet uzmanlarından, ebeveynlerden ve çocuklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda üç ana başlık altında incelenmiştir. Sonuçlar incelendiğinde ebeveyn yabancılaştırma sendromunun bireylerin ve çocukların yaşantılarına olumsuz etkilerinin olduğu, özellikle çocukların ebeveynleri ile görüşmeyi kestikleri görülmüştür. Sosyal hizmet uzmanlarının ise ebeveyn yabancılaştırma sendromuyla çok sık karşılaştıkları ve müdahale olanaklarının kısıtlı olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, adli sosyal hizmet, ebeveyne yabancılaşma

ABSTRACT

YURDAKUL, Görkem. *Parental Alienation Syndrome: Evaluation Through Parents, Children and Social Workers*. Master's Thesis, Ankara, 2022.

Divorce can have negative effects on both parents and children, and sometimes this may cause parental alienation syndrome. In parental alienation syndrome, children become completely alienated from one of their parents and even stop the conversation. Social workers working in the judicial system, on the other hand, they frequently encounter parental alienation syndrome because they work closely with divorce and custody cases. When the literature on the subject is examined, very few studies on parental alienation syndrome have been found in Turkey. Thus, the research aims to understand to what extent parental alienation syndrome affects parents and children and the role of social workers in this situation. In line with the information's obtained from the research, suggestions are made for more effective work on parental alienation and micro and macro suggestions for the parents.

In the research designed with the qualitative research method, a semi-structured interview form was used about the experiences of parents, children and social workers, and in-depth interviews were conducted with 28 people. The interviews with 9 social workers, 10 parents and 9 children were analysed in line with theoretical knowledge.

The results of the research were discussed under three main headings in line with the information obtained from social workers, parents and children. When the results were examined, it was seen that the parental alienation syndrome had negative effects on the lives of individuals and children, and especially the children had stopped communicating with their parents. On the other hand, it has been observed that social workers are frequently faced with parental alienation syndrome and their intervention opportunities are limited.

Keywords: Parental alienation syndrome, forensic social work, parental alienation

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM :GENEL BİLGİLER.....	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	6
1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	6
2.BÖLÜM :KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2. 1. AİLE KAVRAMI.....	7
2.1.1. Aile Olgusu.....	7
2.1.2. Ailenin İşlevleri	8
2.1.3. Aile Türleri	9
2.1.3.1. Geniş Aile	10
2.1.3.2. Çekirdek Aile	12
2.1.3.3. Tek Ebeveynli Aile	13
2.2. EVLİLİK.....	15
2.2.1. Evliliğin Tanımı.....	15

2.2.2. Evliliğin İşlevleri	16
2.3. BOŞANMA	17
2.3.1. Boşanma Olgusu	18
2.3.2. Boşanmanın Nedenleri.....	19
2.3.3. Boşanmanın Bireyler Üzerindeki Etkileri	21
2.3.3.2 Sosyal Etkileri	22
2.3.3.3 Ekonomik Etkileri	22
2.3.4. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri	23
2.3.5. Boşanmaya Dair Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	24
2.3.6. Velayet.....	26
2.3.7. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Teslim Emrine Muhalefet ..	28
2.3.8. Çocukla Kişisel İlişkinin Düzenlenmesinde Güncel Gelişmeler.....	31
2.4. AİLE MAHKEMELERİ	32
2.4.1. Aile Mahkemelerinde Çalışan Meslek Elemanları	34
2.4.2. Yargıç	35
2.4.3. Aile Mahkemesinde Çalışan Uzmanlar	35
2.4.4. Aile Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet	36
2.5. EBEVEYN YABANCILAŞTIRMA SENDROMU	37
2.5.1. Yabancılaştırma ve Yabancılaşma Kavramı.....	37
2.5.2. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Tanımı	38
2.5.3. Yabancılaştıran Ebeveyn	40
2.5.4. Yabancılaştırılan Ebeveyn	41
2.5.5. Yabancılaşan Çocuk	42
2.5.6. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Belirtileri	44
2.5.7. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Türleri	45
2.5.7.1. Hafif Dereceli Olgular	45

2.5.7.2. Orta Dereceli Olgular	46
2.5.7.3. Yüksek Dereceli Olgular.....	46
2.5.8. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Duygusal İstismar.....	46
3.BÖLÜM:YÖNTEM	49
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	49
3.1.1. Çocuklarla Nitel Araştırma.....	49
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	51
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI	52
3.4. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ.....	53
3.5 VERİ TOPLAMA SÜRECİ	53
3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	54
3.7. ETİK KONULAR	54
3.8. ARAŞTIRMACININ KONU İLE BAĞLANTISI	55
3.9. ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARA DAİR TANITICI BİLGİLER.....	56
3.9.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Katılımcılar.....	56
3.9.2. Ebeveyn Katılımcılar	57
3.9.3. Çocuk Katılımcılar.....	59
4.BÖLÜM :BULGULAR VE YORUM.....	62
4.1. SOSYAL HİZMET UZMANLARININ VERİ ANALİZİ.....	62
4.1.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Aile Mahkemesinde Ne Yapar?.....	62
4.1.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Velayet/Boşanma Sürecinde Ebeveynler ve Çocuklara Dair Gözlemleri.....	65
4.1.2.1. Ebeveynler Arasındaki İlişkinin Boşanma/Velayet Sürecindeki Hali: ‘Savaş’	65
4.1.2.2. Ebeveynlerin Çocukları İle Olan İlişkileri ve Boşanma/Velayet Sürecinin Seyri.....	69

4.1.2.3.Ebeveynler Arasındaki İlişkinin Çocuğa Yansımış Hali	74
4.1.2.4. Çocuğun Hayatının Seyri	78
4.1. 3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromuna Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Bakış	84
4.1.3.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Sosyal Hizmet Uzmanları Tarafından Bilinirliği	84
4.1.3.2. Sosyal Hizmet Uzmanları Bir Olgunun Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Olduğuna Nasıl Karar Veriyor?.....	87
4.1.3.3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Görülen Olgularda Dikkat Çekici Unsurlar.....	91
4.1.3.4. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Ebeveynlerin ve Çocukların Sergilediği Davranışlar	94
4.1.3.5. Ebeveynlerin yabancılaştırma gerekçeleri	100
4.1.3.6. Çocuğun Geniş Aile Nefreti.....	102
4.1.4. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Sosyal Hizmet Müdahalesi Açısından Bir Değerlendirme	105
4.1.4.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Sosyal Hizmet Müdahalesi	105
4.1.4.2. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Raporlarda Söz Edilmesi ve Raporların Etkililiği	109
4.1.4.3. Yazılan raporların sonucu	112
4.1.4.4. Mesleki Olarak Yaşanan Güçlükler	114
4.1.4.5. Diğer Meslek Elemanları ile Çalışma	117
4.1.4.6. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ile Mesleki Olarak Daha İyi Çalışılması İçin Öneriler	120
4.1.4.7. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Tarafı Olması.....	124
4.1.5. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Tanınmaması.....	126
4.2. EBEVEYNLERİN VERİ ANALİZİ.....	129

4.2.1 Ebeveynlerin Evlilik Sürecine İlişkin Bilgiler.....	129
4.2.1.1. Ebeveynlerin Evlilik Yaşantısı	129
4.2.1.2. Evlilik Yaşantısı Sürecinde Ebeveynlerin Bir Günü.....	132
4.2.1.3. Evlilik Sürecinde Ebeveynin Çocuk İle İletişimi.....	134
4.2.1.4. Evlilik Sürecinde Eski Eşin Çocukla İletişimi.....	136
4.2.2 Ebeveynlerin Boşanma Süreci	138
4.2.2.1. Boşanma Kararı Nasıl Verildi.....	138
4.2.2.2. Bireyin Boşanırken Yaşadığı Zorluklar	141
4.2.2.3. Boşanmada Yaşanan Güçlüklerle Baş Etme Yöntemleri.....	145
4.2.2.4. Boşanma Aşamasındaki Ebeveynlerin Günlük Yaşantısı.....	148
4.2.2.5. Boşanma Sürecinde Ebeveyn – Çocuk İlişkisi	149
4.2.3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromuna Dair Bulgular.....	152
4.2.3.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Diğer Aile Üyelerinin Rolleri	152
4.2.3.2. Boşanmadan Sonra Çocukta Görülen Değişiklikler	155
4.2.3.3. Çocuğun Diğer Ebeveyne Karşı Koz Olarak Kullanılması	159
4.2.3.4. Çocuğun Olumsuz Söylemlerde Bulunması	162
4.2.4. Boşanma Sonrasına Ait Bilgiler	166
4.2.4.1. Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin Yaşantısı.....	166
4.2.4.2. Boşanma Sonrasında Çocukla İletişim.....	168
4.2.5. Ebeveynlerin Çocuklarıyla Olan Deneyimleri.....	173
4.2.5.1. Çocukla İletişim Kurma Yöntemleri.....	173
4.2.5.2. Çocukla İletişim Kurarken Ebeveynler Zorluk Çekiyor mu?	179
4.2.5.3. Boşanmanın Çocuğa Olan Etkisi	182
4.2.5.4. Çocuk İle Eski Eş Hakkında Sohbet	186
4.2.5.5. Çocuğa Destek Olma	190

4.3. ÇOCUKLARIN VERİ ANALİZİ.....	191
4.3.1. Anne Babanın Ayrılması ve Sonrası.....	191
4.3.1.1. En büyük değişiklik: Anne ve babanın ayrılması	191
4.3.1.2. Çocukların Ayrılmadan Önceki Günlük Hayatı Nasıldı	195
4.3.1.3. Ayrılmadan Önce Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi	196
4.3.1.4. Çocuklar Kiminle Kalmak İstedi?	198
4.3.2. Çocukların Kendi Deneyimleri.....	200
4.3.2.1. Diğer Ebeveynin Hakkında Sohbet Etmek	200
4.3.2.2. Çocukların Hislerinde Yaşanan Değişiklik.....	202
4.3.2.3. Çocuklar ve Diğer Ebeveynin Boşanmadan Sonra Gelişen İlişkisi ..	205
4.3.2.4. Çocuğun Yanında Kaldığı Ebeveyni İle Yaptığı Paylaşımlar	206
4.4. ARAŞTIRMACININ ARAŞTIRMA SÜRECİNDEKİ ÖZNEL DENEYİMLERİ.....	208
5.BÖLÜM :SONUÇ VE ÖNERİLER	210
5.1. SONUÇ.....	210
5.1.1 Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Sonuçlar.....	210
5.1.2 Ebeveynlere İlişkin Sonuçlar	214
5.1.3. Çocuklara İlişkin Sonuçlar	218
5.2. ÖNERİLER	219
5.2.1. Adli Sistem ve Bu Sistemde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına Yönelik Öneriler	220
5.2.2 Ebeveynlere Yönelik Öneriler	223
KAYNAKÇA	225
EK 1. ARAŞTIRMA İZİN YAZISI.....	236
EK 2. YETİŞKİN GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU.....	237
EK 3. SOSYAL HİZMET UZMANI KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	239

EK 4. EBEVEYN KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	241
EK 5. ÇOCUK GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU	243
EK 6. ÇOCUK KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	245
EK 7. TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	247
EK 8. TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYET FORMU	248

KISALTMALAR DİZİNİ

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (şu anki adıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı)

DSM-IV: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

EYS: Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu

IFSW: International Federation of Social Workers (Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonu)

SİR: Sosyal İnceleme Raporu

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TSSB: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

İnsanların ortak değerleri paylaşarak kadın, erkek, çocuk şeklinde aile oluşturması insanlık tarihi kadar eskidir. Bu aile oluşumunun evlilik adı altında resmi olarak tanınması ise avcı toplayıcı hayattan yerleşik hayata geçmeyle karşımıza çıkmaya başlamıştır. Ailenin resmi bir şekilde toplum ve devlet tarafından tanınması, aileye yüklenen işlevlerle doğrudan bağlantılıdır. Cinselliği denetleme, devlet için insan kaynağı yetiştirme, tüketim ve üretim mekanizmaları olma gibi birçok işlevi olan, evlilik birliği ile kurulan aile günümüze kadar değişerek ancak bazı yapıları da korunarak gelmiştir. Boşanma ise evlilik birliğinin hukuki anlamda sonlanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Boşanmanın şiddetli geçimsizlik, ihmal/istismar, alkol/madde bağımlılığı gibi birçok sebebi vardır. Boşanmalardan kadın ve erkek etkilendiği gibi varsa çocuklar da etkilenmektedir. Boşanma davaları zaman zaman kişiler açısından kazanılması gereken bir savaş gibi görülmekte ve bu savaşın en büyük kazancının da çocuklar olduğu düşünülmektedir. Bu gibi durumlarda karşımıza sık sık çocuğun ebeveynine yabancılaşması çıkmaktadır. “Ebeveyn yabancılaştırma sendromu” olarak adlandırılan bu durum, çocuğun bir ebeveyni tarafından diğer ebeveynine karşı olumsuz söylemlerle “doldurulması” olarak düşünülebilir.

Sosyal hizmet uzmanları ise adliyelerde mahkemelerde görev alan profesyonel meslek elemanlarıdır. Mahkemenin isteği üzerine taraflarla görüşerek rapor hazırlama, duruşmalara katılma gibi görevleri bulunan sosyal hizmet uzmanları, boşanma ve velayet davalarında da rapor yazdığı için ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile sık sık karşılaşmaktadırlar.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna ilişkin müdahale yöntemlerinin kısıtlı olması, henüz bireyler ve meslek elemanları tarafından tanınmaması, karar verici mekanizmaların bu durumu boşanma ve velayet sürecinin doğal bir sonucu olarak görmesi gibi nedenlerden dolayı çocukların ve ebeveynlerin mağdur olduğu görülmektedir. Nitekim bu durumun varlığının kabul edilmemesi ve herhangi bir müdahalede bulunulmaması çocukların bir ebeveyni ile olan iletişiminin kısıtlanmasına ve sonlanmasına neden olabilmektedir.

Bu çalışmada, sosyal hizmet bakış açısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromunun ebeveynlerin ve çocukların yaşamları üzerine etkisi ile sosyal hizmet uzmanlarının bu durumdaki rolünü araştırmak amaçlanmıştır.

Bu kapsamda araştırma beş ana bölümde incelenmiştir: Birinci Bölümde araştırmanın problemi, önemi ve amacı üzerinde durulmuştur. İkinci Bölümde ise konuya ilişkin alanyazın taranarak aile, evlilik ve boşanma olguları, ebeveyn yabancılaştırma sendromu, adli sistemde çalışan sosyal hizmet uzmanları ile ilgili bilgi verilmiştir. nc Bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama ve zmlleme süreci hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Dördüncü Bölümde elde edilen verilen zmlmesi yapılmış ve bulgular ile yorumlara yer verilmiştir. Verilerin yorumlarından çıkan sonuçlar ve bu sonuçlara ilişkin önerilere ise Beşinci Bölümde yer verilmiştir.

1.BÖLÜM

GENEL BİLGİLER

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Aile, ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar her çağda görülen, sürekli değişim ve gelişim içinde olan bir olgudur. Aile, nesillerin devamını sağlama amacıyla varlığını korumuş ve modern toplumlarda nesillerin devamını sağlamakla birlikte duygusal birlikteliği de kapsar hale gelmiştir. Ailenin oluşum sürecinde kadın ve erkeğin bir araya geldiği doğal bir mekanizma söz konusudur. Ancak ilerleyen dönemlerde aile, devlet ve toplumun onayladığı bir kurum haline gelmiş ve evlilik ortaya çıkarak devletin ve toplumun denetlediği toplumsal bir kurum olmuştur. Evlilik sayesinde yasal bir statü kazanan aile, ataerkil yapının da etkisiyle kadın ve erkek arasında yapılan bir anlaşmadır. Modern ve modern sonrası dönemlerde insan haklarının gelişmesi, Queer kuram, kadın hareketleri ve LGBTİ+ hareketleriyle homoseksüel aile de bazı ülkelerde yasal statü kazanmıştır.

Evlilik, yasal bir anlaşmadır ve kadın ile erkek evlendiklerinde karı-koca unvanını alır. Evlenen çift, bir süre sonra çeşitli sebeplerden dolayı evliliği sonlandırmaya karar verdiğinde ise boşanma gerçekleşmiş olur. Evlilik birliğinin son bulması olarak tanımlanan boşanmanın, son yıllarda hem ülkemizde hem de dünya çapında arttığı görülmektedir. Boşanma, sadece kadın ve erkeği değil, yakın çevreyi de etkileyen bir olgudur. Özellikle çatışmalı boşanmalarda ortaya çıkan ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir ebeveynin diğer ebeveyne karşı çocuklarını doldurmasıyla başlamaktadır. Bu durumda çocuk diğer ebeveynin etkisi altında kalarak olumsuz söylemlerde bulunmakta ve çocuğun diğer ebeveyniyle arasında ciddi iletişim problemlerine yol açmaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, gelişim süreci hala devam eden çocuğun ebeveyniyle olan iletişimini ve ebeveynin günlük yaşantısını olumsuz etkilemektedir. Bu ebeveynlerden hedefteki ebeveyn, yani hakkında olumsuz söylemlerde bulunan ebeveyn, haksız yere suçlandığını düşündüğü için kendini bu suçlamalardan aklamak zorunda hissetmektedir. Olumsuz söylemlerin yarattığı yıkım, bireyin motivasyonunu

düşürmektedir ve çocuğun da istemsiz bir şekilde bu yıkımın tarafı olmasına sebep olmaktadır. Ancak hedefteki ebeveynin çocukla arasındaki iletişimi düzeltmek için çaba gösterdiği ve bu çabaların her zaman karşılık bulamadığı görülmektedir. Bu durum, kişide gerek maddi, gerekse zihinsel, fiziksel yorgunluğa sebep olarak kişiyi vazgeçme noktasına kadar getirmektedir. Hedef ebeveyn, çocuğuyla olan sorunlarından dolayı günlük yaşantısını kaliteli olarak geçirmekten yoksun hale gelmektedir.

Yabancılaştırıcı ebeveyn, çocuğuyla yaptığı ittifakın ve geçirdiği zamanın fazlalığını avantaj haline getirerek söylemlerine devam etmektedir. Yabancılaştırıcı ebeveyn, olumsuz söylemlerin çocuğun kendi fikri olduğunu iddia etmekte ve bu fikirlere saygı duyduğunu belirtmektedir. Bu yüzden çocuk karşı tarafta görüşmek istemediğini söylediğinde herhangi bir müdahalede bulunmamakta ve bunu koz olarak kullanmaktadır. Hedefteki ebeveynin çabaları ise yabancılaştırıcı ebeveyn tarafından yetersiz bulunmakta ve çoğu zaman görmezden gelinmektedir. Ancak sürekli olumsuz ruh halinde bulunmak ve gergin olmak bireyin günlük yaşantısının kalitesinde düşmeye sebep olabilir. Çünkü sürekli sinirli bir ruh halinde olmak ve buna maruz kalmak bir süre sonra bireyin psikolojisini de olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca hedefteki ebeveynin işbirlikçi davranışlardan uzak olduğu ve birlikte çalıştığı meslek elemanlarını yanlı olmakla suçladığı görülmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki bireyi bu şekilde davranmaya iten davranışlar karşı taraftan gördüğü şiddet veya benzeri durumlar olabilir. Bu çalışma şiddet ve benzeri durumlarda gerçekleşen boşanmalara değil olağan sebeplerle gerçekleşen çatışmalı boşanmalara odaklanmaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromundan en çok etkilenen kuşkusuz çocuklardır. Çünkü çocuklar, ebeveynleri arasında gerçekleşen çatışmaların öznesi haline gelmekte ve bir nevi savaş aracı olarak kullanılmaktadır. Yabancılaştırıcı ebeveynin olumsuz kampanyasıyla manipüle edilen çocuğun duygusal istismara maruz kaldığı söylenebilmektedir. Bunların yanında çocuk, iki ebeveyn arasında kalmakta, suçluluk hissetmekte ve diğer ebeveynin ilgisinden yoksun kalmaktadır. Çocuğun henüz gelişme çağında bu tür durumlara maruz kalması ileriki dönemlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanları, velayet veya boşanma davalarında görev tanımında yer alan işleri yapmakta ve ebeveyn yabancılaştırma sendromu olgularıyla sık sık karşılaşmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun çözümüne yönelik bir

müdahale planı olmadığı için çoğu zaman belirsizlik yaşayan sosyal hizmet uzmanları ise bu durumla mücadele etme yollarını bilmeden yanlış raporlar yazabilmektedir.

Tüm bu sebeplerden kaynaklı olarak bu çalışmanın sorunu, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun anne, baba, çocuk ve sosyal hizmet uzmanları açısından değerlendirilmesidir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı ebeveyn yabancılaştırma sendromunun anne, baba, çocuk ve sosyal hizmet uzmanlarının gözünden değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda araştırmanın amacı aşağıdaki sorularla ifade edilmektedir:

- ✓ Ebeveynlerin ve çocukların günlük yaşantıları nasıl etkilenmektedir?
- ✓ Ebeveynler ve çocuklar yaşadıkları bu durumu nasıl değerlendirmektedirler?
- ✓ Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna karşı tutumları nedir ve bunu nasıl yorumlamaktadırlar?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bireylerin ve özellikle çocukların yaşantılarını etkilemekte, yaşam kalitesini düşürmekte ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin bozulmasına yol açmaktadır. Bu çalışmanın, bireylerin yaşamlarının nasıl etkilendiği açığa çıkarılarak günlük hayatlarının işleyişini değerlendirmek açısından yararlı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca anne, baba ve çocuk açısından ele alınan durumun kesitsel olarak değil bütünsel olarak ele alınması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun etkilerini anlamamızda kolaylaştırıcı olacaktır.

Adliyelerde çalışan sosyal hizmet uzmanları boşanma ve velayet davalarında aktif rol almaktadır. Bu süreçte karşılıklarına çıkan ebeveyn yabancılaştırma sendromu, sosyal hizmet uzmanlarının müdahale sürecini doğrudan etkilemesi, mahkemeye sunulan raporun da verimliliğine etki etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sosyal hizmet uzmanları açısından incelenmesine olanak sağlayarak yol gösterici olması düşünülmektedir.

Literatürde, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair kaynakların sınırlı olduğu gözlemlenmiştir. Bu da konuyla ilgili bilimsel yazın eksikliğini, araştırmanın özgünlüğünü ve neden gerekli olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak çalışmanın, adli sosyal hizmet uygulamaları açısından katkıda bulunacağı ve bu alandaki politika ve ihtiyaç değerlendirmeleri açısından bilgi sağlayacağı araştırmanın önemli çıktılarından olarak düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın temel sınırlılığı COVID-19 salgını nedeniyle verilerin büyük bir kısmının çevrimiçi ortamda toplanmış olmasıdır.

1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmanın varsayımları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formunu bireylerin doğru ve içten bir şekilde cevapladığı varsayılmaktadır.
2. Görüşme için seçilen özneler araştırmanın amaçları doğrultusunda verilerin toplanabilmesi için uygun kaynaklardır.

2.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2. 1. AİLE KAVRAMI

2.1.1. Aile Olgusu

Aile, yapısı ve işleyişi toplumdan topluma değiştiği için genelleyici bir tanımı yapılamayan olgudur. Amerikan Nüfus Bürosu, aileyi, “*doğum, evlilik, evlat edinme ve bir hanede birlikte yaşama yoluyla aralarında bağ oluşan iki ya da daha fazla kişinin oluşturduğu birliktelik*” olarak tanımlamıştır (Polat Uluocak ve Bulut 2011, 10). Bir başka tanımda ise aile, bireyin hayata başladığı andan itibaren içine girdiği, yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyacı olan destek ve özenin verildiği sosyal bir mekan (Kaymak Özmen 2004, 28) olarak tanımlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41. maddesine göre aile, “*Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982) şeklinde tanımlanmaktadır.

Aile, bireyi ortak yaşama ve bu yaşamda karşılaşacağı olumlu olumsuz deneyimlere hazırlaması ve toplumsal sürekliliği sağlaması açısından her toplumun önem verdiği bir kurumdur (Can ve Aksu 2016, 889).

Giddens (2012, 246) ise aileyi çocuk bakma sorumluluğunun yetişkin üyelerde olduğu ve akrabalık bağının olduğu kurum şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka tanımda aile, birbirine bağlanma şeklinin akrabalık yolu ile olduğu, yetişkin bireylerin ailedeki çocuğun bakımını gerçekleştirme sorumluluğunda olduğu insanlardan oluşan topluluktur (Bilge Zafer 2013, 122).

Ailenin genel geçer tanımının yapılamaması ve yapılarının değişkenlik göstermesinin en önemli nedenlerden biri de toplumsal yapıların farklı olması ve bu yapılardaki ilişkilerin çeşitlilik göstermesidir. Aile, birey sayısı, oluşum şekli ve işlevleri ile geçmişten günümüze değişerek her dönemde yeni bir biçim ve işlev kazanmıştır. Aile, var olan sistemde yer alan en eski kurumlardan biri olmasına rağmen toplumsal yaşam, politik düzenlemeler, sosyal değişim gibi etmenlerden etkilenebilmekte, devam eden “*değişim döngüsüne*” ayak uydurmaktadır (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 250).

Aile tanımının ortak noktası, ailenin sürdürülebilirlik ve var olan sistemin düzeni açısından toplumun temel yapı taşı olmasıdır. Toplumun ve var olan düzenin sağlıklı ve sorunsuz bir şekilde devamlılığını sağlayabilmesi, toplumun en küçük yapısını oluşturan ailenin varlığını sürdürebilmesine bağlıdır (Tercan 2003, 19).

Karataş (2001, 90), değişim süreci içerisinde ailenin toplumsal geçerliliğini hala koruduğunu, ailenin hem toplumsal değişimi gerçekleştirdiğinden hem de bu toplumsal değişimden etkilenen bir özne olduğundan söz etmektedir.

2.1.2. Ailenin İşlevleri

Ailenin yerine getirdiği temel işlev, çocuğun her alandaki gereksinimlerini karşılayarak geleceğe sağlıklı bir birey olarak yetişmesini sağlamaktır (Öngider Gregory 2016, 277). Ailenin üstlendiği roller ve işlevleri aileyi toplumun vazgeçilmez unsuru haline getirmektedir. Ailenin işlevleri ve tanımı, tarihsel dönemlere göre değişiklik göstermektedir.

Öztop ve arkadaşları (2018, 11), ailenin işlevlerini şu şekilde belirtmiştir:

- İlgi ve sevgi
- Dayanışma hali ve güven ortamı
- Tehlikelere karşı koruma sağlama
- Neslin devamını sağlama
- Çocukların bakımının sağlanması ve toplum için yetiştirilmesi
- Çocuğun sosyal dünyada statü sahibi olmasını sağlama
- Ekonomik işleyişin sağlanması
- İnsanlarla yakın ilişki kurmayı sağlama ve bunun sürdürülmesi

Aile ortamı, bireyin yaşamdan doyum sağlamasına, görevlerini etkin olarak yerine getirmesine ve içinde bulunduğu topluma uygun bireyler olarak yetişmesine olanak sağlamaktadır (Günindi ve Giren 2011, 351). Ailenin sahip olduğu ve çocuğa sunduğu olanakların çocuğun topluma uyumlu ve sağlıklı davranışlar sergilemesinde etkisi büyüktür.

Karataş (2001), ailenin işlevlerini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

- En temel içgüdülerden biri olan cinsel ilişki, aile ve akrabalık yollarıyla denetlenerek belirli kalıplarda kalması ve tanımlanması sağlanmaktadır.

- Aile, bireyin statüsünü belirlemede önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle batı toplumlarında devlet, bireylerin bakımını aile üzerinden yürüterek bireyin korunmasına değil bireyin kendisine zaman ve kaynak harcamaktadır.
- Ekonominin temel kurumlarından biri olan aile, üretim ve tüketim ilişkileriyle yakından ilgilidir. Ayrıca çocuğun eğitilmesi işlevini de yerine getiren aile, bu işlevi sınırlı olarak yerine getirebilmekte, eğitim işlevini kendi dışındaki kurumlara devretmektedir.
- Aile bazı işlevlerini yitirmiş ancak özel alan kavramını yaşantıımıza kazandırmıştır. Ayrıca bireyin beklentileri ve özel ihtiyaçlarına yönelik olarak da yeni işlevler edinmiştir.

Ailenin en önemli işlevlerinden biri olarak görülen toplumsallaşma, var olan sistemin yeniden üretilerek sürdürülebilir olmasını sağlamakla birlikte aynı zamanda toplumdaki “*yapı, işlev ve ilişki örüntülerini*” devam ettirmektedir (Karataş 2001, 90). Karataş ayrıca ailenin daha büyük sistemlerin alt sistemi olduğunu, bireylerin dünyayı tanımaya yardımcı olduğunu ve gelecek yaşantısını belirlediğini, toplumsal yaşamda temsil edilen çeşitli kurumların aile tarafından çocuğa öğretildiğinden söz etmektedir.

Toplumsal değişimle birlikte ailenin işlevlerinde de değişiklik olmuştur. Karataş ve Acar (2011, 10) modernleşmeyle birlikte geleneksel ailede ailenin sahip olduğu eğitim, sağlık, bakım gibi temel işlevlerin toplumsal kurumlar tarafından üstlenildiğini ve toplumsal yapıya göre bu durumun değişebileceğini aktarmaktadır.

2.1.3. Aile Türleri

Ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal yapı değiştikçe aile de bu değişimlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla ailenin tanımı, yapısı, aile içi iletişim, ailenin sağladığı işlevler ve aile hakkındaki görüşler de değişmektedir (Canatan 2011, 62).

İlkel kabilelerde aile, hayvanların bakımını ve neslin devamını sağlamak için üreme işlevini üstlenmiştir. İlerleyen zamanlarda, geleneksel dönem olarak adlandırılan dönemde aile, çoğunlukla geniş aileden oluşmuştur. Ayrıca modern dönemde aile içi bağlılığın duygusal bağlarla gerçekleştiği, ev içi işlerde iş bölümünün olduğu, geniş aileden çıkıp çekirdek aileye dönüştüğü ve bu tür ailelerde, evlilikte geniş ailenin söz hakkının kısıtlandığı ve romantik, cinsel çekim gibi bireysel tercihlerin ön planda olduğu görülmektedir (İ. Can 2013, 75).

Aileyi tanımlarken farklı türlerinden söz edilebilir. Farklı aile türleri, gelişen ve değişen toplumsal yapı, kuşak farklılığı gibi etmenler göz önüne alınarak incelenmelidir. Bu değişimler toplumun genelinde olduğu gibi aile üzerinde de etkilidir ve temel değişkenler olarak değerlendirilebilir. Temel değişkenler göz önüne alınarak aile yapıları geniş aile, çekirdek aile ve tek ebeveynli aile bağlamında incelenebilir (Günindi ve Giren 2011, 352).

2.1.3.1. Geniş Aile

Geniş aile birden fazla çekirdek ailenin bir araya gelmesinden doğan, akrabalık ilişkileri güçlü kişilerin aynı mekanı paylaştığı bir aile tipidir (Bilge Zafer 2013, 122).

Bir diğer tanıma göre ise geniş aile, pek çok üyesi bulunan ve akrabalık ilişkileri geniş olan aile yapısıdır (Canatan 2011, 71). Geniş ailede yer alan aile üyeleri, çekirdek aile üyeleri olan anne baba ve çocuklardan oluşabildiği gibi amca, hala, teyze, dayı, kuzenler, büyük anne ve büyükbabalardan da oluşabilmektedir. Geleneksel aile, modern öncesi dönemde karşımıza çıkmaktadır. Geniş ailenin temel özellikleri arasında erkeğin 'evin reisi' olması, kadının çocukların bakımından, çocukların ise ebeveynler yaşlanınca onların bakımından sorumlu olması, erkeğin evin geçimini üstlenmesi gibi özellikler sayılabilir (Canatan 2011, 73). Ayrıca geleneksel ailede ön plana çıkan olgu, din olgusudur. Din olgusunun aynı zamanda boşanmayı önleyici faktör olarak kullanıldığı da görülmektedir. Aile, yaşamın merkezindedir ve yaşantılar aile sayesinde anlamlı hale getirilir. Akrabalık ve komşuluk ilişkilerindeki bağın güçlü olmasından dolayı geleneksel ailede dayanışma güçlüdür.

Geniş ailede aile ilişkilerinin demokratik olmadığı, erkek - kadın ve yaşlı - genç arasında hiyerarşik bir düzenin bulunduğu, özellikle cinsiyet ve yaş durumlarının otoriteyi belirlediği görülmektedir. Karar verici mekanizma ailenin yaşlı erkekleri olduğundan, oğulların evlenince baba evinde kaldığından, dolayısıyla kısıtlı alanda hareket edildiğinden ve denetim öğelerinin güçlü bir yapıya sahip olduğundan söz edilmektedir (Karataş 2001, 93).

Geniş ailenin kabul gördüğü ve yaygın olduğu feodal dönemde evliliğin gerçekleştirilmesi ve yaşanması, esnek olmayan katı kurallara bağlı iken boşanma, dini ve toplumsal baskıdan dolayı tabu olarak kabul görmüştür (Aydın ve Baran 2010, 118).

Geniş aileler incelendiğinde, ailedeki kişi sayısının fazlalığı ve bunun getirdiği dayanışma duygusunun bireyselliği geri plana atarak ‘biz olma’ duygusunu ön plana çıkardığı görülmektedir (Şenol 2018, 1822).

Geniş aileye kısaca geleneksel aile denebilir. Geleneksel ailede karşılıklı bağımlılığın döngü halinde yinelendiği ve dolayısıyla karşılıklı bağımlılığı sürekli ürettiği, bu bağımlılığın ise refah düzeyinin düşmesine neden olduğu bilinmektedir (Cılga 2002).

Kongar (1970, 63) geniş ailenin işlevlerini şu şekilde aktarmıştır:

1. Ekonomik işlev: Ailenin bir bütün olarak değerlendirildiği bu işlevde gelir tek bir elde toplandığı gibi harcamalar da tek elden yürütülmektedir. Ayrıca ailede sistematik bir şekilde ilerleyen ekonomik anlamda işbölümü ile işbirliği görülmektedir.
2. Prestij işlevi: Aile, üyelere toplumda bir statü sağlamaktadır.
3. Eğitim işlevi: Aile, üyelerine mesleki, dini, ahlaki gibi konularda her türlü eğitimi sağlamakla sorumludur.
4. Koruyucu işlevi: Aile, üyelerini her türlü tehlike karşısında korur. Bu durumda aile “sosyal sigorta” işlevini görmektedir.
5. Dini işlevi: Aile, aile üyelerine din eğitimi verdiği gibi üyelerin dini ibadetlerini de denetlemektedir.
6. Eğlenme ve dinlenme işlevi: Aile ortamı, aile üyelerinin dinlendiği ve güzel zaman geçirmesini sağladığı ortamdır.
7. Eşler arasında sevgiyi sağlama ve çocuk yapma işlevi: Bu işlev, zamanla değişmeyen tek işlevdir.

Geniş aile yapısı incelenirken ‘mekan’ vurgusu ön plana çıktığı görülür. Aile ve akrabalık ilişkilerinin sağlıklı ve güçlü bir temelde yürümesi, akrabaların kendi çekirdek aileleri ile farklı mekanları paylaşması şeklinde de mümkünken, geniş aile akrabaları tek bir çatı altında toplayarak özgecil tutum sergilemektedir. Yine ön planda olan aile reisliği kavramı, ataerkil toplumun erkek egemen yapısını pekiştirmekte ve ailedeki tüm bireylerin cinsiyete bağlı rollerini belirlemektedir. Belirlenen rollerin dışına çıkamayan aile bireyleri, aslında toplumun onlara biçmiş olduğu rollere uygun davranarak var olan düzeni koruyup sürdürülmesini sağlamaktadır.

2.1.3.2. Çekirdek Aile

Aile yapısının değişmesi, sanayileşme ve kentleşme ile doğru orantılıdır ve bunların sonucunda da aile yapısı küçülme eğilimi göstermiştir (Can ve Aksu 2016, 890). Bu küçülme bireylerin geniş aileden sıyrılarak kararlarını almasında aile bireylerinin etkisini en aza düşürmüştür. Birey geniş aileyi mekânsal olarak terk etmiş ve kendi küçük ailesini kurmuştur. Bireyin geniş aileden ayrılarak farklı bir mekanda kendi eşi ve çocuklarıyla olması çekirdek aile kavramını beraberinde getirmiştir.

Çekirdek aile, az sayıda kişiden, yani klasik tanım olarak anne baba ve çocuklardan oluşan ailedir. Ailenin varlığını tüketim toplumuna ne kadar uyum sağladığı belirler (Canatan 2011, 74). Yani çekirdek ailenin en büyük özelliği tüketici olmasıdır.

Karataş (2001, 92) ise çekirdek aileyi “*evlilik ailesi*” olarak tanımlamış ve anne, baba, bekar çocuklardan oluşan birim olarak adlandırmıştır. Bir başka tanıma göre çekirdek aile ‘*karı-koca ve evlenmemiş çocukların oluşturduğu kurumdur*’ (Bilge Zafer 2013, 122).

Günindi ve Giren, geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçişi şu şekilde açıklamaktadır (Günindi ve Giren 2011, 353):

“Sanayileşme, insanların kırsal alanlardan yani dolayısıyla geniş aileden ayrılmasına sebep olarak endüstri merkezlerine göç etmesine neden olmuş, endüstri kentlerinde ise kentleşme ve kent kültürü ile tanışan bireyler de bu duruma uyum sağlamak için aile yapısını değiştirmiştir. Yani sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı geniş aileler çekirdek aileye evrilmiş, bireysellik ön plana çıktıkça da geniş aile yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Ayrıca kadınların iş hayatına girmesi de aile yapısında değişiklikler oluşturarak geniş aileden çekirdek aileye geçişi hızlandırmıştır.”

Günümüzde ailenin geçirdiği değişimlerde reformist hareketlerin etkisi görülmektedir. Geleneksel ailelerde çoğunlukla kadının geri planda kaldığı ve erkeğin söz sahibi olduğu eril düzen görülmektedir. Giddens (2012), özellikle batı toplumlarında görülen sanayileşme ile birlikte aşk ve cinselliğin modern zamanla bağdaştırıldığını, Sanayi Devriminden önce aşk için yapılan evliliklerden çok ailenin elinde olan mülkü tutmak ve işlemek amacıyla evliliklerin yapıldığından söz etmektedir. Ailenin değişimi üzerinde ekonomik sistemin büyük rolü olduğunu aktaran Giddens (2012), ailenin üzerindeki ekonomik işlevin giderek azaldığını ve bu durumla paralel olarak, odak

noktasının ekonomiden çok karı kocaya kaydığını, aşk evliliklerinin bu şekilde arttığını ve günümüze kadar çekirdek aile şeklinde evirildiğini aktarmaktadır. Sanayi devriminin gerçekleşmesi ile modernleşme dönemi başlamış, bu dönemde evliliğin esnek olmayan ve katı kuralları esneyerek evlenilecek kişinin belirlenmesinde geniş aileden çok bireyin tercihleri ön plana çıkmıştır (Aydın ve Baran 2010, 118).

Karataş (2001, 94), çekirdek ailenin özelliklerini açıklarken bireylerin geniş aileden bağımsızlaşmasına, bağımsızlaşmayla paralel olarak bireylerin kararları daha özgür verebildiğine, evlenme yaşının ekonomik özgürlüğe bağlı olarak yükseldiğine, eğitimin uzmanlaşmış kurumlar tarafından yapıldığına ve aileden farklı kurumların toplumsallaşma sürecine dahil olduğuna dikkat çekmektedir.

Modern çekirdek ailenin temel özellikleri arasında geniş ailelerin karar alma mekanizmalarına dahil olmaması, eşler arasındaki eşitliğin ve karar verme aşamasında kadınlarla erkeklerin eşit rol alması söylenebilir (Bilge Zafer 2013, 122).

Çekirdek ailede aile, geniş ailenin yerine getirdiği bazı işlevleri yerine getirmeyi reddederken ailenin en temel işlevi olan çocuk doğurma ve yetiştirme işlevi sürmektedir (Canatan 2011, 75).

Çekirdek aile, sanayi toplumunun getirdiği bir aile türüdür. Bu tür ailelerde geleneksel ailenin sağladığı eğitim, güvenlik gibi işlevler, başka kurumlar tarafından üstlenilmiştir ve ailenin sadece çocuk doğurma, çocuğun bakımını sağlama, aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılanması gibi işlevleri kaldığı düşünülmektedir (Günindi ve Giren 2011, 352).

Ecevit (1993), çekirdek ailenin işlevlerini sosyolojik açıdan ele alarak çekirdek aile ve üretim işlevi üzerinde durmaktadır. Ecevit'e göre çekirdek aile, sanayi toplumunun üretim ve tüketim ilişkilerini dengelediği için gereklidir ve çekirdek aileden vazgeçilemez. Sistemler arası ilişkilerin düzenlenmesinde ve yürütülmesinde merkezde bulunan çekirdek aile ayrıca nesiller arası kültür aktarımını sağlar ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek üzerinden yürütülmesinde başattır.

2.1.3.3. Tek Ebeveynli Aile

İnsan haklarının gelişmesiyle ve modernizmin ilerlemesiyle birlikte günümüzde geçmişten gelen aile kavramı dönüşmekte ve içeriği genişleyerek alternatif aile tarzları oluşmaktadır. Bu durumda hane halkının kompozisyonunun dönüştüğünü

söylenmektedir (Şentürk 2008, 22). Geleneksel aile kavramına alternatif olarak aile kurmamayı ya da evlenmemeyi seçen, yalnız yaşamayı seçen, evlenmeden birlikte olmayı seçen, çocuksuz olmayı, tek ebeveynli olmayı tercih eden birçok aile türü ve yaşam tarzı karşımıza çıkmaktadır. En tanınmış aile biçimi ise anne-baba ve anne babaya her anlamda bağımlı çocuktan oluşan çekirdek aile olarak akıllarda yer edinmiştir (Giddens 2012, 248). Bu durumda geçmişteki aile kavramının yapı niteliğinin günümüzde değişmeye başladığını söylenebilir. Modernleşen ülkelerde, bireylerin refah düzeyi artmakta ve refah düzeyinin artmasıyla doğru orantılı olarak boşanma sayıları da artmakta, bu da yalnız yaşamaya başlayan kişilerin sayısının da yükselmesine neden olmaktadır (Çamur-Duyan, Acar, Baykara-Acar, Karataş, 2007, 27).

Sanayi devriminden itibaren aile yapısının küçülerek devam ettiği görülür. Geniş aileden sonra çekirdek aile, ailenin yerine getirmesi gereken işlevlerini gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ancak modernleşme ile birlikte ailelerin küçülmesi, farklı yollarla devam ederek tek ebeveynli aile modelleri ortaya çıkmıştır. Tek ebeveynli aile, modern toplumda eskiye göre hızla artan aile türlerindedir (Şenol 2018, 1814).

Ayrılıktan önce diğer eş ile birlikte yerine getirilen sorumluluklar, tek ebeveynli ailede bir kişinin diğer partnerin de sorumluluklarını üstüne almasını gerektirmektedir (Şenol 2018, 1822). Bu durum gerek psikolojik gerekse ekonomik açıdan zorlayıcı olabilmektedir. Ayrılıkla birlikte ayrılığın üzüntüsünü aşmaya ve yeni bir yaşama uyum sağlamaya çalışan birey, bu durumda bir de diğer eşin sorumluluklarını üstlenerek daha fazla zorlanmaktadır.

Tek ebeveynli olma durumu sıklıkla boşanma, ölüm ve ayrı yaşama durumlarında görülse de farklı nedenleri de vardır. Tek ebeveynli aile tipleri aşağıdaki gibidir (Öztop ve ark. 2018, 21):

- Eşlerin boşanması sonucunda oluşmuş tek ebeveynli aile,
- Eşlerden birinin ölmesi ile diğer eş ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli aile,
- Eşlerin evlilik birliğini sonlandırmayıp ayrı mekanlarda yaşaması sonucu oluşan tek ebeveynli aile,
- Evlilik dışı çocuk sahibi olan ve birlikte yaşamayan eşlerden ve çocuklardan oluşan tek ebeveynli aile.

2.2. EVLİLİK

2.2.1. Evliliğin Tanımı

Evlilik, kadın ve erkeğin yasal olarak bir araya gelmesi, birlikte olması anlamına gelmektedir (Türkarlan 2007, 100). Aile, doğal olarak kurulmuş toplumsal bir kurumken evlilik doğada yer almayan, insanların ürettiği bir kurumdur. Bir diğer tanımda ise evlilik, yetişkin iki bireyin toplum tarafından cinsel ilişki yaşamasının onaylanması ve meşrulaştırılmasıdır (Toprak Gültekin ve Parlar 2019, 40). Evlilik, iki insanın birbirine yakınlık hissederek birlikte yaşaması, üremesi ve çocukları hayata hazırlamak gibi amaçlarının olduğu karşılıklı anlaşmadır (Sevim 2018, 607).

Kadın ve erkek aile kurma niyetiyle evlilik isteğini belirtir, bu isteğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceği yetkili makamca tespit edilir ve kadın ile erkeğin birlikte yaşamasına hukuki boyut kazandırılır (Cılga 2002).

Bir diğer tanımda ise evliliğin cinsel yönünün toplumsal kabulüne vurgu yapılmış ve cinselliğin toplumsal anlamda meşrulaştırılmış, onaylanmış hali olarak belirtilmiştir (Giddens 2012, 247).

Evlenme olayında karşı cinsten olan iki kişi bir hayatı birlikte yaşayıp bir ortaklık yaratarak hukuki yönden bir araya gelme durumu görülür (Keskin 2007, 7). Bu durumda evlilik, sadece cinsel paylaşım değil bireylerin yaşamı boyunca birlikte olacağı kişiyi seçtiği bir sosyal gerçekliktir.

Sanayileşme, ekonomik değişimlerle birlikte toplumsal yaşamda da değişimleri beraberinde getirmiş ve bu değişimler aile kurumuna da yansiyarak ailenin yapısını değiştirmiştir. Böylece evlenmenin işlevi evrim geçirip geniş ailenin karar mercii konumunda olduğu çekirdek aile yaşantısı geride kalmaya başlamış, bireyler kendi bireysel hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla evlenmeyi tercih etmişlerdir. Bu sebepten dolayı günümüzdeki evliliklerin öncelikli amacı, bireysel doyum, ihtiyaçların karşılanması ve destek almaktır (Can ve Aksu 2016, 890). Aile ve evliliğin temel amaçlarından birisi olan çocukların topluma kazandırılması işlevi geri planda kalmış, evlilikler daha çok karşılıklı aşk sonucunda doğan romantik ilişkilerle yürümeye başlamıştır. Dolayısıyla yapılan evliliklerin önceliği bireylerin mutluluğudur (Can ve Aksu 2016, 890). Evlilik kurumu, ailevi işlevlerinin yerine getirilmesinden çok bireyin mutluluğunu ön plana çıkararak bir kurum halini almıştır (Şenol 2018, 1815).

Evlilik, geçmişten günümüze yaşanan değişimlerle farklı biçimlerde görülmüştür. Bu farklılık, toplumların içselleştirdiği değerlere göre oluşmaktadır. Evliliğin nasıl gerçekleşeceği, kimlerin evlenip - evlenemeyeceği, evlilik ritüelinin nasıl olacağı, evlilikte kadın erkek ilişkisinin nasıl yapılandırılacağı gibi normlar, toplumların içselleştirip hayata geçirdiği kültürel yapılarla belirlenir (Canatan 2011, 65).

Evlilik olgusunun iki bireyin yaşamını birlikte sürdürmesi olarak tanımlanması, bu kişilerin birlikte yaşama sürecini ele alış biçimlerini önemli kılmaktadır (Tekin Çatal 2019, 31).

Geleneksel geniş aile yapısında, evliliğin katı kurallara bağlı olduğu ve din ile geleneklerin baskıları altında 'tabu' olarak şekillendiği görülmektedir (Aydın ve Baran 2010, 118). Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan modernleşme süreci, toplumun olduğu kadar ailenin de yapısını değiştirmiş ve birey geniş ailenin etkisinden çıkarak kendi kararlarını almaya başlamıştır. Bu süreçte ise evleneceği kişi ile ilgili kararları kendisi vermeye başlamış, dolayısıyla evlenecek kişinin seçiminde bireysel tercihler ön plana geçmiştir.

2.2.2. Evliliğin İşlevleri

Evlilik, bireylerin sosyal, psikolojik ve biyolojik ihtiyaçlarının karşılandığı sosyal bir olgudur (Tekin Çatal 2019, 12). Evlilik, en temelinde aile kurumunun devamını sağlamaktadır. Evlilik kurumu bu devamlılık durumunu dini kurallar, hukuki - toplumsal yapı ile gelenekler aracılığıyla sürdürmektedir. Toplum, kendi dengesini sağlamak için düzeni koruma ve sürdürme eğilimi göstermektedir. Bu yüzden toplum, düzeni sağlayan kurumları korumakta dolayısıyla kendi sürdürülebilirliği için evliliği baskı altına almaktadır (Can ve Aksu 2016, 891).

Evlilik kurumu yakın geçmişe kadar aileyi oluşturan olgu olarak görülmekte iken toplumsal, ekonomik, kültürel ve sosyal yaşantıda olan değişiklikler evliliğin bu görünüşünü değiştirmeye başlamıştır. Değişen düzende eşin yerini cinsel arkadaşlık, duygusal arkadaşlık ya da partnerlik gibi kavramların almaktadır (Şentürk 2008, 22).

Evliliğin karşı iki cins arasındaki cinselliği normalleştirme, doğacak çocuğu meşrulaştırma, toplumsal devamlılığı sağlama gibi pek çok işlevi vardır (Canatan 2011, 66). Evlilik kurumunun, topluma katılan yeni üyelerin, içinde buldukları ortama uyum sağlamasına yardımcı olma işlevi de vardır. Bir başka deyişle evlilik, çocukların

içinde buldukları topluma uyum sağlayarak yetiştirilmesi görevini yerine getirmektedir (Can ve Aksu 2016, 890).

Bunların yanında evlilik, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine göre işbölümü yapmasını sağlayarak kişilerin ortak alanda bu rollere uygun davranmasının önünü açmaktadır (Kaya 2016, 409). Evliliğin bu işlevlerinin yanı sıra var olan kültürün yaşatılması, kuşaklararası aktarımın sağlanması gibi farklı işlevleri de vardır.

Evliliğin karşıladığı sosyal, psikolojik ve biyolojik ihtiyaçlar aşağıdaki gibi belirtilmektedir (Tekin Çatal 2019, 12):

- Psikolojik ihtiyaçlar: Bireyin sevmesi ve sevilmesi, aidiyet hissi, değerli hissetme, ortak yaşantıyı paylaşma.
- Sosyal ihtiyaçlar: Yalnızlık hissini giderilmesi, güven hissi, statü sahibi olma, korunma ihtiyacının karşılanması ve desteklenme
- Biyolojik ihtiyaçlar: Cinsel birliktelik, neslin devamını sağlama.

Yerine getirdiği tüm bu işlevlerden dolayı evlilik kurumu halen önemini korumaya devam eden toplumsal bir olgudur.

Evlilik, bireyler tarafından oluşturulan bir anlaşma gibi görünse de aslında kişilerin yaşamlarını yalnız sürdürmemek için aldığı doğal bir beraberlik kararıdır. Evliliğin gerçekleştirilmesinde yalnızlık ihtiyacının giderilmesinin yanında bireylerin geleceklerini daha iyi şekillendirmesi, çocuk sahibi olarak neslin devamının sağlanması ve cinsel ihtiyaçların karşılanması da evliliğin işlevleri üzerinde vurgu yapılan noktalardır.

2.3. BOŞANMA

Evlilik, geleneksel aileden günümüze kadar geçirdiği süreçte sevgi ve saygıya dayalı bir kurum olmuştur. Aile ve evlilik, bireyin ve toplumun psikolojik, biyolojik, sosyal ihtiyaçlarını karşıladığı kurumlardır. Aile ve evlilik olguları, bireyler arasındaki bağ devam ettiği sürece sahip olduğu önemi ve devamlılığını korumaktadır. Bu anlam birey için ortadan kalkınca, karı koca ile birlikte, karı kocanın geniş ailesini de etkileyen bir yaşantıya dönüşmektedir. Bu durumlarda bireyler kendileri için ayrı yaşamının daha iyi olduğuna karar vererek evlilik birliğini sonlandırmayı, yani boşanmayı seçmektedirler.

2.3.1. Boşanma Olgusu

Boşanmanın kısa tanımı yapılacak olursa evlilik birliğinin yasal statüsünün sona ermesidir. Ancak Türkarlan (2007, 100), boşanmayı başka bir açıdan yeniden ele aldığında “*aile birliğinin bozulması, ailenin bölünmesine ya da bütünüyle dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini hatta yakın çevredeki kişileri dahi sarsabilen karmaşık bir olgu.*” olarak tanımlamıştır.

Bir diğer tanıma göre boşanma, nikah ile başlayan evlilik sürecinin bireylerin değerleri, kişilik yapıları, inançları, alışkanlıkları ve davranışları ile uyumsuz olması sonucunda nikah akdini bozma, evliliği sonlandırma halidir (Can ve Aksu 2016, 889). Boşanma, kişilerin ortak özellikleri ve geleneksel - toplumsal değerleri birbirine uyumlu olmayan, yaşamlarını birlikte sürdürürken psikolojik ve biyolojik belirtiler geliştirebilen, bu yüzden de kişilerin ayrı ayrı yaşamlarının daha sağlıklı olduğu düşüncesine dayanan sosyal bir olgudur (Büker ve Gültekin 2013, 42). Boşanma, evli kadın ve erkeğin yeniden evlenebilecek şekilde ayrılması ve hukuki olarak evlilik birliğini tamamen sonlandırmasıdır (N. Yıldırım 2004, 50).

Bireyler, evlilik gerçekleştiğinde, nikah akdi aracılığıyla aile birlikteliğini devam ettireceklerine dair teminat vermektedirler ve bu akdin getirdiği sorumlulukları kabullendiklerini bildirmektedirler. Ancak bireyler bu sorumlulukları yerine getiremeyeceklerini veya karşı tarafın nikah akdinin gerekliliklerini yerine getirmediğini düşündüğünde, bireylerin nikah akdini bozma hakları vardır (Şenol 2018, 1816).

Boşanmanın, toplumda, eşlerin ayrılması olarak görülmesi, boşanmanın kolayla indirgenerek altında yatan anlamların görmezden gelinmesine sebep olmaktadır. Çünkü boşanma sadece eşler arasında gibi gözükse de eşlerin yanında çocuklar ve bireylerin yakın çevresi de bu olaydan etkilenebilmektedir (Tatlılıoğlu ve Demirel 2016, 60). Kültürel ve kişisel özellikler nedeniyle, çiftler arasında beklentilerin farklı olması, aile içi şiddet gibi nedenler evlilik birliğini sarsarak boşanmaya yol açmakta ve bazı durumlarda boşanma, bireylerin psikolojisi açısından olumlu etkiler gösterebilmektedir (Can ve Aksu 2016, 889).

Boşanma süreci aşamalar halinde ilerlemekte ve her aşamanın birey üzerinde farklı bir etkisi olduğu görülmektedir. Boşanmanın bireyler üzerindeki etkilerinin aşamaları aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Korkut 2003):

- Boşanma, resmi boşanma gerçekleşmeden önce eşler arasında gerçekleşmektedir. Kriz dönemi olarak adlandırılabilir bu dönemde, aile birliği parçalanmış ve karı koca birbirinden ayrılmıştır.
- Kişiler evlenmeden önce evliliğe ve birbirlerine karşı beklentileri oluşmaktadır. Boşanma sürecinde bireyler birbirlerine karşı yarattıkları bu duygu ve düşünceleri geri çekerler. Bu süreç zaman zaman acılı ve travmatik olabilmektedir. Verilen tepkiler bireyden bireye değişebilmektedir.
- Bireylerin tamamen boşanması ise yasalar önünde evlilik birliğinin bitmesi ile gerçekleşmektedir.
- Karı kocanın ebeveynlik bilinciyle çocukları hakkında karar verdikleri aşamada ebeveyn olarak boşanma gerçekleşmektedir.
- Mal varlığının bölünmesi ile birlikte çiftler arasında ekonomik boşanmanın gerçekleştiği söylenebilmektedir.
- Evlilik süreci boyunca, çiftlerin edindiği arkadaşların ve ortak çevrenin de ayrılmasıyla sosyal boşanma sağlanmaktadır.

Korkut'un (2003), boşanma aşamalarını bu şekilde tanımlaması, Bohannan'ın (1970) tanımladığı boşanmanın altı evresini akıllara getirmektedir. Bohannan'a göre (1970) boşanma, duygusal boşanma, yasal olarak boşanma, ekonomik boşanma, ortak ebeveynlik boşanması, toplumsal boşanma, fiziksel boşanma olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.2. Boşanmanın Nedenleri

Modernleşme ile birlikte haklar gelişmiş, toplumsal bilincin artmasıyla bireylerin birbirine olan ekonomik ve sosyal bağlılığı azalmaya başlamıştır. Dini inancın etkisinin büyük oranda görüldüğü geniş ailelerde, zamanla bu etki de azalmaya başlamış, bireyleri birbirine bağlayan manevi ilişkiler etkisini yitirmeye başlamıştır. Çiftlerin birbirine bağlılıklarının azalması, bireyler arasında güven sorunu yaşanmasına ve bireyin sadakat duygusunu yitirmesine neden olmuş, bunlar da evliliklerin boşanma ile sonuçlanmasına sebep olmuştur (Can ve Aksu 2016, 889). Bu yüzden modern toplumlarda boşanmaya eskiye oranla daha çok izin verildiği görülmektedir (Şenol 2018, 1816).

Evlilik sürecinde çiftlerin düşünceleri değişime uğramakta ve bu süreç içinde yaşanan farklı olaylar sonucunda evlilik birliği sonlanabilmektedir (Aktaş Akoğlu ve Küçükkaragöz 2018, 154). Bu noktada bireylerin evlilik birliğini sonlandırmak üzere aldıkları karar boşanma kararıdır.

Günümüzde boşanma, beklentilerin farklılaşması, evlilik yaşantısındaki değişimler, iletişim sorunları gibi pek çok nedenle gerçekleşmektedir. Bu durumda eğer çiftler çocuk sahibiyse, çiftler kadar çocuklar da etkilenmektedir. Ancak boşanma, çocuklara her zaman zarar veren bir olgu değildir. Çünkü boşanma, anne-baba arasında gerçekleşerek eş ilişkisinin bitmesidir. Oysa ebeveynlikten boşanmak olanaksızdır. Bu durumda, ebeveynlerin boşandıktan sonra çocuklarıyla olan ilişkilerini yaşama şekli, çocukların sağlıklı gelişim süreci geçirmelerine olumlu-olumsuz katkıda bulunabilmektedir. Bazı durumlarda ise boşanma süreci ve sonrası, anne babanın birbirinden intikam alma sürecine dönmektedir (Şen 2014, 45). Boşanma ile çocuğun ebeveynlerinin arasında kalması, şiddetli çatışmalara veya şiddete tanık olması çocuğun uzun vadede çeşitli ruhsal rahatsızlıklar yaşamasına sebep olmaktadır. Nitekim boşanma sürecinin iyi bir şekilde yönetilmesi, çocuğun bu durumu en az zararlarla atlattığını kolaylaştırmaktadır.

Türk Medeni Kanunu, boşanmanın nedenlerini şu maddelerle belirtmiştir (Türk Medeni Kanunu 2001):

“I. Zina: Zina ile eşlerden birinin evlilik dışı ilişki yaşamayı kastedilmektedir.

II. Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış: Bu madde ile eşlerden birinin diğer eşin canına kastı veya onur kırıcı davranışlarda bulunması ile kötü davranışlara maruz bırakması söz edilmektedir.

III. Eşlerden birinin küçük düşürücü suçları işlemesi ve bu şekilde hayat sürmesi boşanma sebebidir.

IV. Terk: Eşlerden birinin birlikte yaşanılan konutu terk etmesi boşanma sebebidir.

V. Akıl hastalığı: Eşlerden birinin akıl sağlığının yerinde olmaması ve bu yüzden diğer eşin hayatını da olumsuz olarak etkilemesi boşanma sebebidir.”

Yapılan bir araştırmada, boşanma nedenleri %48 oranında bireyler arasındaki uyumsuzluk, %14,5 oranında aldatma ve ev içi şiddet, %4 oranında ise cinsel açıdan yaşanan sorunlar olarak bulgulanmıştır (Demirci, ve diğ. 2005).

2.3.3. Boşanmanın Bireyler Üzerindeki Etkileri

Boşanma, her iki taraf üzerinde ortak etkiler oluşturmakla birlikte farklı etkilere de yol açabilmektedir. Boşanma sürecinin yaşanma biçimi, evlilik öncesinde bireylerin psikolojik durumu, bireylerin eğitim ve ekonomik seviyesi, sosyal destek mekanizmalarının varlığı gibi etmenler, boşanmanın etkilerini farklılaştırabilmektedir. Boşanmanın etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için boşanma öncesi, boşanma süreci ve sonrasında oluşan durumlara bakmak gerekmektedir. Bu durumlarla bağlantılı olarak, boşanan bireylerin stresle baş etme mekanizmaları ve sürecin yönetim biçimi, bazı olumsuz sonuçlara yol açabilmektedir.

Boşanma süreci, bireyi ve çevresini derinden etkileyen zorlu bir süreçtir. Bu süreçte, bireyin günlük yaşantısına dönmesinde üç temel koşul önemli role sahiptir (Keskin 2007, 15):

- 1) Ekonomik Koşullar: Maddi olanaksızlıklardan dolayı anne veya babanın kendini geliştirmemesi, mali sorunlardan kaynaklı olarak başka sorunlar yaşaması ve sonucunda sorunlara çözüm bulamama durumudur.
- 2) Çocuk Sayısı: Çocuk sayısının artması sonucunda anne ve baba, çocuklara daha fazla zaman/enerji ayırdığı için kendilerine ve sorunlarına yeterli zaman ayıramaz.
- 3) Destekleyici Çevre: Boşanan bireyin sosyal destek mekanizması ne kadar güçlü ise bireyin boşanmanın olumsuz etkileriyle baş etmesi o kadar kolay olmaktadır.

2.3.3.1 Duygusal Etkileri

Boşanmanın duygusal etkileri boşanmadan önceki yıpratıcı süreçte yaşanmaktadır. Bu süreçten sonra ise etkiler boşanmanın ilk dönemlerinde yoğunlaşarak devam etmektedir (Aydın 2009, 17).

Boşanmanın yaygın görülen etkileri, eşlerin kendilerini suçlaması, yaşanan olaylardan dolayı pişman hissetmesi ve dolayısıyla tedirgin olmalarıdır. Eşlerin evlilikleri uzun sürmüşe amaçları ve beklentileri birbirleriyle benzeşebilmektedir. Boşanma sonrasında ise bireyler kendi bireysel amaçlarını ve kişiliklerini yeniden oluşturacağı; dolayısıyla

her iki tarafın da kendi başlarına yeni bir denge arayışında olacağı sürece girmektedirler (Çiçek 2014, 119).

Boşanmaların olumsuz etkilerinin yanı sıra zaman zaman olumlu etkileri de ortaya çıkabilmektedir. Şiddetli geçimsizlik, aile içi şiddet gibi durumlarda boşanma bireyler için bir kurtuluş yolu olmakta ve boşanmadan sonraki süreç birey için daha olumlu etkiler barındırmaktadır.

2.3.3.2 Sosyal Etkileri

Boşanmanın kadın ve erkek üzerindeki etkilerine dair yapılan bir araştırmada, erkeklerin alkol, eğlence hayatı ve tek gecelik ilişkilere yöneldiği; kadınların ise kendilerini daha fazla suçlama eğiliminde olduğu ve intihar düşüncelerinin olduğu sonucu elde edilmiştir (Kahraman 2016, 42).

Boşanmanın ardından bireylerin yeni bir yaşam düzeni kurması ve buna uyum sağlaması zorlu bir süreçken çiftler ayrıca velayet, nafaka gibi konuları mahkemeye taşıyarak tartışmalar yaşamaktadırlar (Aydın 2009, 20)

Boşanma sonrasında bireylerin boşanmaya verdiği tepkiler onların boşanmaya olan uyumunu göstermektedir. Boşanmadan dolayı oluşan uyumsuzluklar sadece bireylerin değil çocukların yaşantılarını da olumsuz olarak etkilemektedir.

2.3.3.3 Ekonomik Etkileri

Boşanmanın ekonomik etkileri, kadın üzerinde daha yoğun görülmektedir. Evlenmeyle birlikte ekonomik açıdan eşe bağlı hale gelen kadınlar, boşanma sonrasında ekonomik yoksunluğa düşmektedir. Ekonomik kaynakları kısıtlı olan kadınlar için yeniden yakın aile bireyleriyle birlikte yaşamaya başlamak ise onların için zor bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Çiçek 2014, 119).

Boşanmanın kadın ve erkek arasında farklı ekonomik sonuçları olmaktadır. Bu farklılık erkekler için nafaka ve tazminat konusunda olabilirken, özellikle çalışmayan kadının boşandıktan sonra ekonomik yoksunluğa düşmesi ve nafakaya ihtiyacının olmasıdır (Aydın 2009, 21).

2.3.4. Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerini tanımlamak zorlu ve uzun bir süreç gerektirir. Bu etkileri anlayabilmek için çocuğun boşanma öncesinde ebeveynleriyle olan ilişkisine, yaşına, cinsiyetine, kardeş sayısı gibi etmenlere bakmak gerekmektedir.

Boşanma, hem çocuğun hem de ebeveynlerin yaşantısında psikolojik, kültürel, ekonomik gibi değişikliklerin ortaya çıktığı ve bu değişikliklerden dolayı günlük yaşantıya dönmenin zor olduğu bir süreçtir. Bu süreçte, çocuğun boşanmadan etkilenmesini en aza indirmenin yollarından biri, ebeveynlerin boşanma süreci ve sonrasında birbirlerine karşı tutumlarının ılımlı olmasıdır (G. Güler 2017, 225).

Boşanmanın çocuk üzerindeki etkilerine dair araştırmaları incelendiğinde aşağıdaki değişkenlere ulaşılmıştır (Çiçek 2014, 116):

1. Çocuğun içinde bulunduğu yaş dönemi
2. Çocuğun boşanma gerçekleşirken kaç yaşında olduğu
3. Boşanma gerçekleşikten sonra aradan geçen zaman
4. Eğitim durumu
5. Meslek
6. Anne babanın var olan medeni durumu
7. Kaç kardeş olduğu
8. Demografik özellikler

Çekirdek ailedeki en küçük birey olan çocuk, boşanma sırasında/sonrasında taraf seçmeye zorlanmakta ve psikolojik baskı görmektedir. Bu nedenle çocuklar, boşanmadan olumsuz etkilenebilmektedirler.

Her çocuğun boşanmadan etkilenme düzeyi farklıdır. Boşanmadan sonra ebeveynlerinden birinden ayrı kalan çocuğun günlük yaşantısı değişir. Sevgi ve ilgi kaynaklarından birinden uzaklaşması, boşanma öncesinde ve sırasında yaşanan deneyimler, çocukları pek çok açıdan olumsuz etkileyebilmektedir (Kahraman 2016, 44).

Ayrıca çocukluk döneminde ebeveynleri boşanmış olan yetişkinlerin, yetişkinlikte de boşanmanın olumsuz etkilerini yaşadığı söylenmektedir (Tatlılıoğlu ve Demirel 2016, 68).

Boşanmanın etkileri çocuk tarafından incelendiğinde üç ana sorun alanı ortaya çıkmıştır (Keskin 2007, 15-16):

1. İlki, boşanmanın çocuğun günlük yaşamına getirdiği etkilerdir. Çocuğun aile ortamının ve anne - babasıyla olan ilişkisinin değişmesi gibi durumlar, çocuğun günlük yaşantısını şekillendirmesinde büyük rol oynamaktadır.
2. Boşanma gerçekleşirken çocuğun hangi yaş aralığında olduğu çocuğu etkileyen ikinci faktördür. Çocuğun küçük yaşta olduğu sırada gerçekleşen boşanma, ileri yaşam evrelerinde de onu olumsuz etkileyecek sorunlara yol açmaktadır.
3. Boşanma sonrasında çocuğun ebeveynlerden birinin yanında kalma zorunluluğu da çocuğu etkilemektedir.

Bazı aileler, çocuğun yaşantısını etkilememek amacıyla aile içi sorunlara rağmen çocuk için boşanmamayı seçmektedir. Ancak aile içi ilişkilerin zayıfladığı ve sorunların yoğun olarak yaşandığı aile ortamında, çocuklar daha fazla zarar görmektedir. Dolayısıyla boşanmanın gerçekleşip çocuğun bir ebeveynle kalması ve düzenli olarak diğer ebeveynle görüşmesi, çocuk açısından daha olumlu sonuçlar doğurmaktadır (Aydın 2009, 28).

Boşanma, çocuk açısından yeni yaşantıya uyum sağlamak için geçiş dönemi özelliği göstermektedir. Çünkü çocuğun boşanmayı kabul edip günlük yaşamına dönmesi, uzun zaman alabilmektedir. Uzun zaman içerisinde çocuk boşanmayı kabullenmeme, suçluluk duyma, aileyi birleştirme gibi pek çok davranış sergileyebilmektedir.

Bir başka görüşe göre ise boşanma sonrasında çocuğun yaşadığı uyumsuzluğun sebebi, evlilik sürecinde yaşanan çatışmalardan kaynaklanmaktadır (Öngider Gregory 2016, 281).

2.3.5. Boşanmaya Dair Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) 2020 verilerine göre 2020 yılında 135 bin 22 boşanma gerçekleşmiş, boşanma oranının 2019 yılına göre %13,8 azaldığı görülmüştür (TÜİK 2021). Aynı raporda 2020 yılında gerçekleşen boşanmaların %35,3’ünün “*evliliğin ilk beş yılında*”, %20,7’sinin ise evlilik süresinin 6-10 yıl arasında olduğu çiftlerde gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu boşanmalarda 124 bin 742 çocuğun etkilendiği rapora yansıyan bir diğer gerçekliktir.

Bir diğer araştırmada ise 2001 yılında 91.994 kişi boşanırken bu sayının 2015 yılında 131.830’a yükseldiği aktarılmaktadır (Başkaya ve Ünal 2017, 353). Aynı araştırmada boşanma oranlarının en yüksek olduğu bölgeler belirlenmiş, en yüksek boşanma

oranlarının olduğu bölgeler Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi ve Akdeniz Bölgesi olarak sıralanmıştır. Bu bölgelerde kadınların eğitim seviyesinin ve ekonomik özgürlüğünün artması ile boşanma oranları arasında yakın bir ilişki olduğu görülmektedir (Başkaya ve Ünal 2017, 357).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının (şimdiki adı Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı) yürüttüğü Aile Yapısı Araştırmasında (2011) boşanma sebepleri %27,3 oranla eşlerden birinin ilgisiz davranması, %12 oranla maddi sıkıntılar, %11,7 ile aldatma olarak gösterilmektedir. Aynı araştırma boşanma sebeplerini kırsal ve kente göre incelemiş, ilgisizliğin kentte %27,8 ile kırsalda ise 25,4 ile en çok boşanma sebebi olduğu sonucu elde edilmiştir.

Yapılan bir diğer çalışmada, günümüzde iletişim araçlarının yaygınlaşması ve seyahat etmenin kolaylaşmasıyla küçük şehirlerde yaşayan gençler kent kültüründen etkilenmektedir. Bu durum evlilik beklentilerinin değişmesine sebep olmakta, çatışmaları ve boşanmaları beraberinde getirmektedir. Ayrıca kadının yıllar içerisinde değişen konumu ve toplumsal cinsiyet rollerinin sorgulanmasıyla başlayan sürecin boşanmaya etki ettiği, ekonomik sorunların boşanmanın en baş sebeplerinden biri olduğu, çiftlerin anlaşmalı boşanma eğiliminde olduğu üzerinde durulmaktadır (Alptekin 2011, 57).

Başkaya ve Ünal (2017, 352), eğitim seviyesi yüksek olan bireylerin boşanma olgusuna ve boşanma süreci geçirmiş kişilere karşı bakış açısının daha ılımlı olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca özellikle görücü usulü ile gerçekleşen evlenmelerde eşlerin birbirini yeterince tanımaya fırsat bulamamasından dolayı, zaman ilerledikçe uyumsuzluk geliştiği ve bu durumun da boşanmaya sebep olduğu üzerinde durulmuştur. Çatışmalı boşanma sürecinde olan bireylere dair yapılan bir çalışmada katılımcıların %35,2'sinin 21 yıl ve üzeri evli kaldığı, %26,1'inin 1-5 yıl arasında evli kaldığı, 6 ve 10 yıl arasında evli kalan bireylerin oranının %22,4 11 ile 15 yıl arasında evli kalan bireylerin ise %7,3 oranında olduğu sonucuna varılmıştır (Oral ve Kolburan 2019, 168). Öte yandan boşanma nedenlerinden ilkini fikir ayrılıkları (%51,9) oluştururken, bunu sırayla geniş ailenin etkisi (%34,9), maddi sorunlar (%32,1), bireylerin sosyal çevrelerinin farklı olması (%25,5) ve şiddetin (%23,6) izlediği görülmektedir (Arpacı ve Tokyürek 2012, 6).

Yapılan bir diğer araştırma ise çiftlerin boşanma nedenlerini şu şekilde sıralamıştır: eşlerin birbirlerine karşı olan beklentilerinin karşılanmaması, ev içi sorumlulukların taraflarca adil bir şekilde yüklenilmemesi, eşin kök ailesi ile uyumsuzluk, sadakatsizlik, çocuğun yetişmesine yönelik eşlerin farklı tutumları. Aynı araştırmada kadınların %85,90 oranında erkeklerin ise %69,20 oranında eşlerini kendilerinin seçtiği sonucuna varılmıştır (İçağasıoğlu Altun, Tunçay, Savaş ve Çokluk 2020, 132).

Erkekler ve kadınların boşanma nedenlerinin araştırıldığı bir çalışmada, erkekler boşanma nedeni olarak ortak noktaların azlığı, çatışma, farklı bir eve giderek yaşamı idame ettirme gibi gerekçeler gösterirken, kadınlar şiddet, ekonomik konular, aldatma gibi gerekçeleri öne sürmüştür (Aktaş 2011, 89).

Öte yandan boşanmış bireylerle gerçekleştirilen bir başka araştırmada katılımcıların %25,2'sinin görücü usulü ile, %10'unun internet aracılığı ile, %25,2'sinin arkadaş çevresi aracılığıyla, %18,8'inin akraba aracılığıyla, %20,8'inin ise aynı ortamda bulunmaları vasıtasıyla tanıştığı sonucuna varılmıştır. Aynı araştırmada özellikle boşanan kadınların evlilik sürecinde çalışmadığı halde boşandıktan sonra çalışmaya başladığı görülmüştür. Bu durum, kadınların boşandıktan sonra maddi sıkıntılar yaşadığını gösterir niteliktedir (Gavcar, Noyan ve Tosun Gavcar 2020, 743).

Bir başka araştırma, kadınların boşandıktan sonra erkeklere göre daha fazla ekonomik anlamda sıkıntı yaşadığını göstermektedir. Buna göre ekonomik yetersizlikler kadınları erkeklere göre daha fazla etkilemekte, bu da kadınların baş etme stratejilerini güçlendirerek hayatta kalmak için çeşitli yollara başvurmalarını sağlamaktadır (Çamur-Duyan ve ark. 2007, 27).

2.3.6. Velayet

Velayet kavramı, 18 yaş altındaki çocuklar için kullanılmaktadır. Evlilik birliği içerisinde çocukların velayetleri anne ve babada ortak olarak yer alırken, boşanma aşamasında ya da boşandıktan sonra anne babanın çocuğun bakımı, kişisel gelişimi gibi konularda mahkeme tarafından yetkili kılınması velayet olarak adlandırılmaktadır (Serdar 2008, 159). Anne ve babanın boşanmak üzere mahkemeye başvurmasıyla birlikte yargıç, çiftin boşanmasına, çocuğun velayetine ve ebeveyniyle kişisel ilişki kurmaya yönelik de karar vermektedir (Sarısözen 2015, 68).

Evlilik birliği içindeyken çocuğun sorumluluğunun birlikte üstlenilmesi ile boşanmanın ardından çocuğun velayetinin tek bir kişi tarafından üstlenilmesi iki farklı durumu oluşturmaktadır (Aydın 2009, 23). Çiftlerin boşanmasıyla birlikte velayeti alan ebeveyn, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumludur (Sarısözen 2015, 68). Çocuğun velayet hakkını alan ebeveyn, çocuğun sorumluluğunu neredeyse tek başına üstlendiği için ekonomik, sosyal, kültürel, manevi pek çok açıdan zorlanabilmektedir.

Çocukların velayet durumunun değerlendirilmesi eşler açısından da zorlu bir süreçtir. Bu süreçte eşler, çocukları birbirlerine karşı intikam aracı olarak kullanabildikleri gibi tüm öfkelerini çocuğa da yansıtabilmektedir. Bu durumda tarafların birbiri hakkında gerçek olmayan iddialarda bulunma olasılıkları vardır (Karaman 2018, 22).

Çocuğun velayetinin kimde olacağı ile ilgili kararlar, çocuğun yüksek yararı ilkesi göz önünde bulundurularak verilecek kararlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde velayet kararı, çocuğun boşanmadan en az etkilerle kurtulması için alınan bir karar olarak düşünülebilir (Abugalı 2018, 333).

Velayet verilirken Türk Medeni Kanunu esas alınmaktadır. Türk Medeni Kanununun 336. Maddesine göre “*Ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse hâkim, velâyeti eşlerden birine verebilir. Velâyet, ana ve babadan birinin ölümü hâlinde sağ kalana, boşanmada ise çocuk kendisine bırakılan tarafa aittir*”. Türk Medeni Kanununa göre anne babanın çocuk üzerinde velayet hakkında sahip olabilmesi için anne baba ve çocuk arasında soybağı olması gerekmektedir.

Çocuğun yüksek yararı ilkesi sadece velayet verirken değil velayet sürecinde de varlığını devam ettirmektedir. Nitekim velayet, mahkemenin gerekli gördüğü durumlarda kaldırılabilir. Türk Medeni Kanununun 348. maddesine göre velayet aşağıdaki durumlarda kaldırılabilir:

“1. Ana ve babanın deneyimsizliği, hastalığı, başka bir yerde bulunması veya benzeri sebeplerden biriyle velayet görevini gereği gibi yerine getirememesi.

2. Ana ve babanın çocuğa yeterli ilgiyi göstermemesi veya ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savsaklaması.”

Türk Medeni Kanunu'nun 348. maddesinin devamında “*Velâyet ana ve babanın her ikisinden kaldırılırsa çocuğa bir vasi atanır.*” ibaresine yer verilmektedir.

2.3.7. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Teslim Emrine Muhalefet

Velayetin genel amacı, anne ve babanın, çocukları üzerinde olan haklarını birlikte kullanmalarıdır. Yasal bir sebep olmadığı sürece velayet hakkı anne ve babadadır. Anne-baba, çocuk ergin oluncaya kadar çocuğun iyiliği, eğitimi, bakımı gibi konularda söz sahibidirler (Güneşlioğlu 2009). Yani çocuğun temsili, çocuk ergin oluncaya kadar anne babası tarafından gerçekleştirilir ve çocuk, anne ile babanın velayeti altındadır. Ancak velayetin anne ve babanın hakkı olarak anlatılması çocuğu geri plana atmaktadır. Bu durumda mahkemenin, çocuğu ikinci plana atmadan onun yüksek yararını düşünerek velayetini belirlemesi gerekmektedir.

Boşanma gerçekleşikten sonra veya gerçekleşme sürecinde ortaya çıkan sorunlar, çocuğun velayetinin düzenlenmesi ve bununla bağlantılı olarak çocuk-ebeveyn arasındaki kişisel ilişkinin düzenlenmesidir (Erlüle 2018, 261). Kişisel ilişki hakkı, velayet sahibi olmayan ebeveynin çocuğundan haberdar olmasını sağlayarak yabancılaşmayı önleyen ve hem çocuğun hem de ebeveynin gereksinimlerini karşılayan bir haktır (Belgin 2011, 31). Kişisel ilişki, yargıç tarafından belirlenen zamanlarda, çocuğun diğer ebeveyniyle birlikte zaman geçirmesidir (Erlüle 2018, 263). Kişisel ilişki kurma, süreklilik arz eden düzenli bir sistemdir.

Çocukla kişisel ilişki kurma hakkı, velayet hakkının olmadığı ebeveynin çocukla bağıni devam ettirmesi ve çocuğun gelişim sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlaması açısından önem taşımaktadır. Bu, Anayasanın 41. maddesinde “*Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir*” şeklinde belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 1982).

Çocukla kişisel ilişki kurma hakkı, Türk Medeni Kanununda da belirtilmektedir. Buna göre “*ana ve babadan her biri, velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir*” (Türk Medeni Kanunu 2001, 323. Md.). Bir diğer maddede ise “*velâyetin kullanılması kendisine verilmeyen eşin çocuk ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, çocuğun özellikle sağlık, eğitim ve ahlâk bakımından yararları esas tutulur. Bu eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır*” (Türk Medeni Kanunu 2001, 182. Md.) şeklinde düzenlenmektedir. Bu maddeye göre ebeveynin çocukla

kişisel ilişkisi, çocuğun değişen koşullarına göre yeniden gözden geçirilerek düzenlenebilir.

Çocukla kişisel kurulmasının amacı, çocuğun evlilik sürecinde ebeveyniyle olan ilişkisinin, evlilik sonlandırıldıktan sonra da sağlıklı bir şekilde sürdürülmesidir (Erlüle 2018, 261). Çocukla kişisel ilişki kurma, tek taraflı gibi görünmektedir. Ancak çocuğun velayetinin bulunduğu ebeveynin kişisel ilişkiyi destekleyici tavırlar sergilemesi, çocuğun gelişimini sağlıklı sürdürebilmesi ve yüksek yararının gözetilmesi açısından önem taşımaktadır (Yılmaz 2015, 106). Çocukla kişisel ilişki kurmak zorunluluktur ve bu durum manevi açıdan değerlendirilebilir (Özbay 2017, 321).

Çocukla kişisel ilişki kurma, çocuğu fiziki anlamda ziyaret etme şeklinde karşımıza çıksa da sadece bununla sınırlı değildir. Telefon, sosyal medya gibi iletişimi sağlayan yöntemler, çocukla kişisel ilişki kurma kapsamındadır (Yılmaz 2015, 118).

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair yerel düzenlemeler olmakla birlikte, bu durum uluslararası alanda da düzenlenmiştir. Bu uluslararası düzenleme, 15 Mayıs 2003 tarihinde Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesidir. Bu sözleşme, ülkemizce imzalanmış ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmadığı için yürürlüğe girmemiştir (Gökten 2010, 46).

Bu sözleşmede, kişisel ilişki aşağıdaki gibi tanımlanmıştır (Özbay 2009):

- i) Çocuğun mutlak olarak birlikte yaşamadığı, 4 veya 5. maddelerde belirtilen kişinin yanında sınırlı bir süre için birlikte kalması veya görüşmesi.
- ii) Çocukla söz konusu kişi arasındaki her türlü iletişim şekli.
- iii) Söz konusu kişiye çocuk hakkında ya da çocuğa bu kişi hakkında bilgi aktarımı.

Sözleşme, çocuğun anne ve babayla olan kişisel ilişkisini, çocuğun yüksek yararı ilkesine göre düzenlemektedir. Buna göre Sözleşmenin 4. maddesinde kişisel ilişki “ *bu tür kişisel ilişki, çocuğun sadece yüksek yararları gerektirdiği takdirde, kısıtlanabilir veya engel olunabilir*” olarak belirtilmiştir. Bu sözleşmenin, kişisel ilişkinin uygulanabilmesi açısından yol gösterici nitelikte olduğu söylenebilir (Sinanoğlu 2019, 29).

Çocuğun velayeti, anne ve babaya hak olarak tanınmıştır. Ancak bu durumda çocuğun görüşleri önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda çocuğun yüksek yararını gözetmek için yargıcın göz önünde bulundurması gereken en önemli faktör, çocuğun kişisel görüşüdür (Yılmaz 2015, 111). Kişisel ilişki kurulurken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta,

kişisel ilişki kurulan zamanın yetersiz olmamasıdır. Bu durumda çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişki olumsuz etkilenerek yabancılaşmaya doğru gitmekte ve çocuk ile ebeveynin birbirinden kopmasına neden olabilmektedir.

Çocuğun velayetinin olduğu ebeveyn, bazı durumlarda diğer ebeveyne çocukları teslim etmemekte veya teslim ederken güçlükler çıkarmaktadır. Bu durumda velayet hakkına sahip olan taraf, çocuğun teslim emrine muhalefet yapar. Çocuğun teslim emrine muhalefetinde teslim, icra müdürü ile birlikte gerçekleşmektedir. İcra ve İflas Kanununda belirtildiği üzere, çocuk teslimi sırasında icra müdürü ile birlikte sosyal hizmet uzmanı, psikolog veya çocuk gelişimcisi gibi uzman meslek elemanlarının bulunması zorunludur. Bu sayede, meslek elemanlarının güçlendirici ve yapıcı davranışları sayesinde zorluk çıkmaması ve çocuğun bu durumdan en az zararla çıkması amaçlanmaktadır (Belgin 2011, 86). Profesyonel meslek elemanlarının bilgi, beceri, olgu yönetimi ve yaklaşımı gibi unsurlar, çocuğun icra yoluyla alınmasındaki olumsuzluklardan en az şekilde etkilenmemesi adına önem teşkil etmektedir (Sarısözen 2015, 77).

İcra ve İflas Kanununa göre çocuğun teslim emrine muhalefet durumu aşağıdaki gibi düzenlenmiştir (İcra ve İflas Kanunu 1932):

“Madde 341 Çocuk teslimi hakkındaki ilâmın veya ara kararının gereğini yerine getirmeyen veya yerine getirilmesini engelleyen kişinin, lehine hüküm verilmiş kimsenin şikâyeti üzerine, altı aya kadar tazyik hapsine karar verilir.”

İcra ve İflas Kanununda çocukla kişisel ilişki ise şu şekilde düzenlenmektedir (İcra ve İflas Kanunu 1932):

“Madde 25 Çocuk teslimine dair olan ilam icra dairesine verilince icra memuru 24 üncü maddede yazılı şekilde bir icra emri tebliği suretiyle borçluya yedi gün içinde çocuğun teslimini emreder. Borçlu bu emri tutmazsa çocuk nerede bulunursa bulunsun ilam hükmü zorla icra olunur. Çocuk teslim edildikten sonra diğer taraf haklı bir sebep olmaksızın çocuğu tekrar alırsa ayrıca hükme hacet kalmadan zorla elinden alınıp öbür tarafa teslim olunur.”

“Madde 25/b Çocukların teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilâmların icrası, icra müdürü ile birlikte Sosyal Hizmetler ve Çocuk

Esirgeme Kurumu tarafından görevlendirilen sosyal çalışmacı, pedagog, psikolog veya çocuk gelişimcisi gibi bir uzmanın, bunların bulunmadığı yerlerde bir eğitimcinin hazır bulunması suretiyle yerine getirilir.”

Çocukla kişisel ilişki kurma, 1932 yılından beri çocuğun teslimi-icra ile alım şeklinde gerçekleşmiştir. Bu durum önceki paragraflarda detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Yapılan yeni düzenlemelerle birlikte çocuğun tesliminde birçok değişiklikler gerçekleştirilmiş, bu değişiklikler aşağıdaki başlıkta incelenmiştir.

2.3.8. Çocukla Kişisel İlişkinin Düzenlenmesinde Güncel Gelişmeler

Yargı reformunun 5. paketi olan ve Adalet Bakanlığının “*Yargı Reformu Strateji Belgesi*” ile “*İnsan Hakları Eylem Planı*” kapsamında İcra ve İflas Kanununda bazı değişiklikler yapılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) kabul edilmiştir. Bu değişiklikler, İcra ve İflas Kanununda eşya, mal gibi durumları kapsarken çocuğun ebeveyni ile olan kişisel ilişkisini de düzenlemektedir.

Buna göre 30.11.2021 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan 7343 numaralı kanunda bu değişikliklerden bahsedilmektedir (İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun 2021). Yeni düzenlemede, çocuğu görme işleminin bundan sonra ücretsiz yapılacağı aktarılmaktadır. Buna göre 7343 numaralı kanunun 46. maddesinde “*çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin yapılacak işlemler, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlar uyarınca alınması gereken tüm harçlardan istisnadır. Ayrıca bu iş ve işlemlerin yürütülmesi için yapılacak tüm masraflar, avukatlık ücreti hariç, Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır.*” şeklinde kişisel ilişki kurulurken yerine getirilen işlemlerin ücretsiz olduğu söylenmektedir.

Çocuğun kişisel ilişkisi, bu düzenlemeden önce icra daireleri aracılığıyla gerçekleştirilmekteydi. Yeni düzenlemeyle birlikte çocuğun kişisel ilişkisi Adalet Bakanlığına bağlı olan Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülecektir. Bu durum, 7343 numaralı kanunun 41. maddesinde “*çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair aile mahkemeleri tarafından verilen ilam veya tedbir kararları, çocuğun üstün yararı esas alınarak, Adalet Bakanlığınca kurulan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerince bu Kısım hükümlerine göre yerine getirilir.*” şeklinde yer almaktadır.

Adalet Bakanlığının resmi sitesinde ise yapılan diğer değişiklikler aşağıdaki gibi açıklanmıştır (www.basin.adalet.gov.tr 2021):

- Çocuğun ebeveyni ile kişisel ilişki kurulması kapsamında gerçekleştirilecek işlemler, çocuğun üstün yararı düşünülerek “*kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin sosyal hizmet merkezleri, gençlik merkezleri, aile yaşam merkezleri gibi*” yerlerde yapılacaktır.
- Aile ile görüştürülmek üzere kullanılan “*zor kullanma usulü*” kaldırılmıştır.
- Çocuk teslimi sırasında mahkemenin verdiği karara uymayanlara yaptırım uygulanacaktır.
- Kişisel ilişki uygulanması sırasında kişiler, yapmakla yükümlü oldukları şeyleri yerine getirmezse çocuğun iyilik haline aykırı olmaması kaydıyla velayet hakkı tekrar düzenlenebilecektir.

7343 numaralı kanun, aynı zamanda meslek elemanlarını da kapsamaktadır. Buna göre 7343 sayılı numaralı 41. maddesinde “*müdürlüklerde müdür, yeteri kadar müdür yardımcısı ve personel ile psikolog, pedagoğ ve sosyal çalışmacı Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilir.*” ifadesi bulunmaktadır. Çocuğun teslim emrine muhalefet durumunda meslek elemanlarının yaklaşımları, çocuğun var olan durumdan etkilenmemesi açısından önem taşımaktadır (Özbay 2017, 56). Uzman meslek elemanı, ilamı yerine getirmeyen ebeveynle görüşerek bu durumun çocuğa olan etkileri hakkında ona bilgi vermeli ve ebeveyni emre uymaya ikna etmelidir.

Anne ve babanın boşanması, çocukla aralarındaki duygusal ilişkinin sona erdiği anlamına gelmemektedir. Kişisel ilişki kurma hakkı, çocuğun anne ve babayla olan bağımlı güçlendirerek onlara paylaşım alanı sağlayacak ve birbirlerine yabancılaşmalarının önüne geçecektir (Sinanoğlu 2019, 15).

2.4. AİLE MAHKEMELERİ

Aile ve evlilik kurumlarının değişmesi, bu kurumların sorunlarının da değişmesini beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla bu çeşitlilik, var olan hukuk kurallarının yetersizliğine ve var olan mahkemelerin müdahale yöntemlerinin sorunlar karşısında yetersiz kalmasına sebep olmuştur. Bu sebeplerden dolayı yalnızca aile ilgili sorunlarla ilgilenecek ve süreci denetleyecek olan, diğer mahkemelerden daha özel bir yere sahip aile mahkemelerinin kurulması kaçınılmaz olmuştur (Arslan, 2010, s. 188). Sosyal, siyasal, ekonomik, hukuki ilişkilerin karmaşıklaşması, sorunların çözümü için

uzmanlaşma gereken alanları artırmış ve aile mahkemelerine olan ihtiyacı günyüzüne çıkarmıştır.

Aile kurumu toplumun devamlılığını sağladığı için, aile kurumuna yüklenen görevlerle devamlılık sağlanmaya çalışılmıştır. Bu da aile kurumunun toplum açısından ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Zira ailenin işlevsel olması, toplumun da sağlıklı bir şekilde devam etmesini sağlayacaktır. Ailenin öneminden dolayı devletler ve sivil toplum örgütleri, sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla aileyi koruyan ve destekleyen tedbirler almaktadır (Karaman, 2018, s. 4). Aile mahkemeleri ise bu tedbirlerin başında gelmektedir.

Aile mahkemelerinin ilk örnekleri, Amerika Birleşik Devletlerinde ve Japonya’da görülmektedir. Japonya’da kurulan aile mahkemeleri, Pasifik Savaşından sonra aile içinde yaşanan sorunları çözmek amacıyla “*aileyi aydınlatalım, gençliğe hayat verelim!*” sloganı ile kurulmuştur (Özel ve Tatar 2008, 51). İngiltere’de ise aile mahkemelerinin olmadığı, aile davalarına sulh mahkemelerinin baktığı, ancak Londra Yüksek Mahkemesinde evlilik, boşanma, velayet gibi konularla ilgilenen Aile Hukuku Dairesinin bulunduğu belirtilmektedir (Karaman 2018, s.6).

Aile yapısının yaşadığı değişimlerin ve çatışmaların etkisiyle aile mahkemeleri kurulmuş, aile mahkemelerinin kurulması yargı açısından bir dönüm noktası olarak görülmüştür (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 250). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41. maddesine göre “*Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar*”. Bu yapılanmadan yola çıkarak 9 Ocak 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4787 Sayılı Kanunla Türkiye’de Aile Mahkemeleri kurulmuştur. Aile mahkemeleri, uzmanlık mahkemesi niteliğindedir ve aile hukukundan kaynaklı ‘*dava ve işlere bakmaktadır*’ (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, 2005, s. 45). Aile mahkemelerinin kurulmasından önce aile ile ilgili davalar, sulh ve asliye hukuk mahkemelerinde görülmüştür (Özel & Tatar, 2008, s. 54).

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 2. Maddesinde, aile mahkemelerinin her ilde ve nüfusu yüz bini geçen her ilçede kurulduğu belirtilmektedir. Aynı maddede aile mahkemelerinin ihtiyaca göre birden fazla dairesinin kurulabileceği, bu durumda dairelerin numaralandırıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca aile mahkemelerinin olmadığı yerlerde, aile mahkemelerinin

bakmakla yükümlü oldukları davalara Asliye Hukuk Mahkemeleri bakmaktadır. Aile mahkemeleri, toplumsal değişim çerçevesinde ortaya çıkan aile sorunlarını, ailenin her bir bireyinin hak ve çıkarlarını gözeterek çözmeye çalışan bağımsız kurumlardır (Cılga, 2005, s. 9).

Aile hukukundan doğan ve çocuklarla ilgili olabilecek aile mahkemelerinde görülen davalar şu şekildedir (Karaman, 2018, s. 7):

“Boşanma, boşanmaya ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanınması/tenfizi, velayet, vesayet, kişisel ilişki, nafaka, kayyum tayini, evlat edinme, koruyucu aile yanına yerleştirme, kurum bakımına yerleştirme, çocuk malları ile ilgili tedbirler, aile içi şiddetin önlenmesine yönelik tedbirler, evlilik izin talepleri ve uluslararası çocuk kaçırma”

Aile mahkemelerinin kurulmasındaki amaç, yeni dava ya da karar türleri oluşturmak değil, davaların uzman kadroyla çözülmesidir (Buz, Düzyurt, & Sağlam, 2015, s. 9). Aile mahkemeleri ile var olan sorunların farklı bir bakış açısıyla ve uzman kadro aracılığı ile çözülmesi amaçlanmaktadır.

2.4.1. Aile Mahkemelerinde Çalışan Meslek Elemanları

Aile mahkemeleri bütüncül bir yapıya sahiptir ve disiplinler arası işbirliği ile çalışmaktadır. Aile, disiplinler arası çalışma sayesinde mikro, mezo ve makro açıdan ele alınarak bütünlüğünü korunmaktadır. Dolayısıyla bu durumda, aile ve toplumun birbirlerinin tamamlayıcı öğeleri olduğu görülmektedir. Aile mahkemeleri, aile içi durumlardan kaynaklı dava ve işlere bakmak üzere bir uzmanlık disiplini şeklinde kurulmuştur. Bu yüzden, yargıç, sosyal hizmet uzmanı, psikolog gibi meslek elemanlarının atanması sırasında aile üzerine lisansüstü eğitim almaları tercih sebebi olmaktadır. Ayrıca yetişkinler ile çocuklar hakkındaki hukuki temelleri iyi bilen meslek elemanlarının, Türk Medeni Kanununda belirtilen hükümleri temel alarak uygulama yapması gerekmektedir (Cılga, 2002).

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda aile mahkemelerinde çalışacak meslek elemanları belirlenmiş ve görev tanımı yapılmıştır. Meslek elemanları, aile mahkemelerinde 2004 yılı itibarıyla görevlerini icra etmeye başlamıştır. Bu meslek elemanları, aile mahkemelerinde görülen davaların konularıyla ilgili olarak rapor düzenlemekle yükümlüdürler (Kılıç, 2013, s. 275). Ayrıca meslek

elemanları, çocukları ve aile bireylerini ilgilendirebilecek konularda, mahkemenin isteğine bağlı olarak çocukların var olan durumlarının değerlendirilmesi için araştırma ve inceleme yapıp mahkemeye sunabilmektedir (Karaman, 2018, s. 33).

Meslek elemanları, raporlarını hazırlarken bilimsel yaklaşımları kullanmaktadırlar. Bu yüzden meslek elemanlarının yaptığı iş, bilim ile yargıyı birleştirerek aracı rolünü yerine getirmektedir. Aile mahkemelerinde çalışan meslek elemanları, kanıta dayalı uygulama ve bilimsel yaklaşım ile ailenin korunmasıyla ilgili '*koruyucu, eğitici ve sosyal*' önlemleri hayata geçirebilmektedir (Kılıç, 2013, s. 274).

2.4.2. Yargıç

Yargıç, var olan iddialar ve savunma doğrultusunda bakmakta olduğu hukuki uyumsuzlukları çözüme kavuşturan, görev yaparken bağımsız ve tarafsız olan meslek elemanıdır (Çiftçioğlu, 2011, s. 127).

Yargıcın görevleri genel olarak aşağıdaki (Atamtürk, 2010, s. 11) gibidir:

- (1) Kendisine verilen dava ile ilgili olarak dosyayı inceler,
- (2) Dava eden taraf ve davalı olan taraf ile bu kişilerin avukatlarını, tanıklarını ve bilirkişileri dinler,
- (3) Dava ile ilgili olarak verilen bilgi ve belgeleri alarak bunları değerlendirir,
- (4) Var olan iddiaların geçerliliği ve ifadeler doğrultusunda kanunlardan yararlanarak dava hakkında karar verir.

Aile mahkemelerine atanan yargıçların görevleri ise Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun 3. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre evli ve çocuk sahibi yargıçlar tercih edilmektedir. Ayrıca yargıçların otuz yaşını bitirmiş ve aile hukuku ile ilgili olarak lisansüstü eğitim almış olması gerekmektedir.

2.4.3. Aile Mahkemesinde Çalışan Uzmanlar

Aile mahkemelerinde, diğer mahkemelerden farklı olarak sosyal çalışmacı¹, çocuk gelişim uzmanı ve psikolog gibi uzman kadro çalışmaktadır. Ancak Aile Mahkemelerinin Kuruluş, görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda sosyal çalışmacı, çocuk gelişim uzmanı, ve psikologların görev tanımından net olarak söz edilmemiştir. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine

¹ Bu çalışmada sosyal hizmet lisans mezunları "sosyal hizmet uzmanı" olarak adlandırılmıştır. Ancak ilgili mevzuattan bahsedilirken, mevzuatta yazan "sosyal çalışmacı" ifadesi kullanılmıştır.

Dair Kanununun 5. maddesine göre aile mahkemelerinde çalışan uzmanların görev tanımı, aşağıdaki gibidir:

“1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,

2. Mahkemenin gerekli gördüğü hallerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,

3. Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak”

Bu görev tanımına ek olarak, yargıç, meslek elemanlarından taraflar arasındaki uyuşmazlığa dair gerekirse ek rapor sunmalarını, duruşma sırasında hazır bulunmalarını ve tarafların psikolojik durumları hakkında görüş bildirmelerini isteyebilmektedir.

Aile mahkemelerince meslek elemanı görevlendirilen davaların nitelikleri şu şekildedir (Çoklar ve Polat 2006, 49):

“Eşlerin potansiyel barışma olasılıklarının değerlendirilmesi, velayet hakkında olan kararlar, görüşme günleri ve saatleri gibi konularda müşterek çocuk ve ebeveyn arasındaki kişisel ilişkinin düzenlenmesi, “evlat edinme” ve eşler arasındaki maddi konular.”

2.4.4. Aile Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet

Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Federasyonunun (IFSW) yaptığı tanıma göre şu şekilde tanımlanmıştır (International Federation of Social Workers 2014):

“Sosyal hizmet; sosyal değişme ve kalkınmaya, sosyal kaynaşmaya, insanların güçlendirilmesine ve özgürleşmesine aracılık eden uygulama temelli bir meslek ve akademik bir disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve çeşitliliğe saygı sosyal hizmet için temel teşkil eder. Sosyal hizmetin, sosyal bilimlerin ve beşeri bilimlerin teorilerine ve yerel bilgiye dayanmak suretiyle sosyal hizmet, yaşamdaki güçlükleri işaret etmek ve iyilik halini geliştirmek üzere insanları ve yapıları bir araya getirir.”

Sosyal hizmet mesleğinin kendine özgü kuramları, müdahale çeşitleri ve ilkeleri vardır. Sosyal hizmet uzmanı, bu donanımını mikro, mezo ve makro uygulamalar gerçekleştirerek kullanmaktadır (Duyan ve ark. 2008, s. 28). Sosyal hizmetin en önemli

özelliklerinden biri, bireyin içinde bulunduğu sosyal çevrede refahının sağlanarak dolaylı yoldan toplum refahının sağlanmasına katkı vermektir (Şamar, 2018, s. 54).

Sosyal hizmet, bireylerle ve onların çevresiyle çalışmaktadır. Dolayısıyla aile, sosyal hizmetin odaklarından birini oluşturmakta ve ailelerle sosyal hizmet olarak ifade edilmektedir. Ailelerle sosyal hizmet, ailenin ilişkilerini, bireyler arası ilişki dinamiklerini, davranışlarını ve uyumlarını inceleyip onları bir bütün halinde güçlendirerek, ailenin refahını sağlamaya çalışan sistemli bir uygulamadır. Sosyal hizmetin ailelerle çalışırken amacı, aile ilişkilerindeki uyumu geliştirmek, aile içi dinamikleri olumlu etkileyen durumları güçlendirmek ve aile üyelerinin kişilik gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmesini sağlayıp günlük yaşantılarına sağlıklı bir şekilde devam etmelerine katkıda bulunmaktır (Atamtürk, 2010, s. 39).

Aile mahkemelerinde ise sosyal hizmet uygulamalarının aileye odaklandığı sorun ve müdahale alanları vardır. Aile mahkemelerinin müdahale etmekle yükümlü olduğu konular, bireylerin yaşamlarını olumlu - olumsuz olarak etkileyen olgulardır. Bu olguların çözümü için ise diğer mahkemelerden farklı olarak uzman kadroya gerek duyulmaktadır. Çünkü bireylerin içinde buldukları durumu psikolojik, sosyal, ekonomik vb. boyutlarıyla değerlendirerek yargıya sunacak meslek elemanları gerekmektedir. Böylece mahkeme sürecinin ve kararların düzgün sonuçlanmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca çocuğun yüksek yararının göz önünde bulundurularak ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişimin pozitif şekilde sürdürülmesi, meslek elemanları aracılığıyla gerçekleşmektedir.

Adliyede görev alan sosyal hizmet uzmanları, olgular ile ilgili ihtiyaç analizi ve değerlendirme gerçekleştirerek danışanın yasal sürecine yönelik öneriler yapmaktadır. Olgulara sosyal hizmet bakış açısıyla yaklaşmak, karar verme mekanizmaları önünde sosyal hizmet bakış açısını temsil etmekte ve bu temsiliyet, sosyal hizmet uzmanının savunuculuk rolünü pekiştirmektedir (Bilgin ve Kılıç 2018, 154).

2.5. EBEVEYN YABANCILAŞTIRMA SENDROMU

2.5.1. Yabancılaştırma ve Yabancılaşma Kavramı

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu doğru bir şekilde analiz edebilmek için “ebeveyne yabancılaşma” ve “ebeveyne yabancılaştırma” kavramları arasındaki farkın anlaşılması gerekmektedir. Ebeveyne yabancılaşma, çocuğun, yabancılaştırıcı bir kişi

olmadan ebeveynine karşı yabancılaşmasını ifade eder (Gardner, 2002b, s. 94). Yabancılaştırma ise çocuğun, bir ebeveyni aracılığıyla diğer ebeveynine karşı geliştirdiği orantısız, ısrarcı, mantıksız ve olumsuz duygularını ifade etmektedir (Bruch 2001, 542). Yabancılaştırılmış çocuk, herhangi bir suçluluk veya kararsızlık göstermeden diğer ebeveynini reddeden, o ebeveynle iletişime geçmeye direnen çocuktur (Kelly ve Johnston 2001, 254).

Çocuğun bir ebeveyniyle olan yakınlığını değerlendirirken, bu yakınlığın derecesine dikkat edilmelidir. Çünkü ebeveyni ile ittifak/müttefik ilişkisi içinde olan çocukta yabancılaştırma görülmesi olasıdır. Müttefiklik, boşanma veya velayet sırasında gerçekleşebilmektedir. Müttefik çocuk, bir ebeveynle yakınlık kurarken diğer ebeveynle iletişimini sınırlamaktadır (Kelly ve Johnston 2001, 252).

Ebeveynlerinden ayrılmış çocuklar, yabancılaştırılmış çocuklarla karıştırılabilmektedir. Ebeveynlerinden ayrılmış çocukların gerekçeleri, ihmal veya istismar olabilmekte, çocuklar bu ebeveynlerini reddedince kendilerini güvende ve rahat hissetmektedir. Bir çocuğun istismar mağduru olabilmesi için ihmal veya istismarı doğrudan yaşaması koşulu yoktur. Çocuğun bu durumlara şahit olması da çocuğu etkileyebilmektedir. Dolayısıyla çocuğun, bir ebeveynin diğer ebeveyne ya da çocuklara uyguladığı istismarı görmesi de o ebeveyninden uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Yabancılaştırılmış çocuktan farklı olarak ayrılmış çocuklarda, öfke ya da korku yoktur. Ayrılmış çocukların yabancılaştırılmış çocuklardan ayrıldıkları en önemli noktalardan biri, travma sonrası stres bozukluğu müdahalesine ihtiyaç duymalarıdır (Kelly ve Johnston 2001, 253).

2.5.2. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Tanımı

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu (EYS), eşlerin, boşanma sürecinde veya sonrasında çocuğun bir ebeveyni ile görüşmeyi reddetmesi bağlamında ortaya çıkan bir durumdur. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu genel olarak, bir ebeveynin (yabancılaştırıcı) diğer ebeveyne (hedefteki ebeveyn) karşı çocukta inkar ve iftira çalışması yürütmesidir (Gardner, 1999, s. 97).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir ebeveynin (genellikle velayeti alan ebeveyn) çocuğu diğer ebeveyne karşı yabancılaştırdığı bir sendrom olarak tanımlanır (Vassiliou ve Cartwright 2001, 181). Bir diğer tanıma göre ebeveyn yabancılaştırma sendromu,

çocuğun bir ebeveyninin diğer ebeveynine abartılı söylemlerde bulunmasıyla çocuk tarafından boşanmaya karşı verilen bir tepkidir (Rand 1997, 1).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, çoğunlukla boşanma davası sırasında görülen, bir ebeveynin, diğer ebeveyn hakkındaki haksız ifadeler ve karalamalarla çocuğunu yönlendirmesi, başka bir deyişle çocuğun “beynini yıkaması” sürecidir (Güler, Yıldırım, et al. 2016, 105).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, öncelikle çocuğun velayeti bağlamında ortaya çıkan bir durumdur. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, yabancılaştırıcı ebeveynin ve çocuğun bu süreçteki birleşiminin birbirini güçlendirmesiyle karşılıklı olarak devam etmektedir (Gardner 2002a, 192).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun tanımını ilk olarak Amerikan psikiyatrist Richard Gardner yapmıştır. Gardner’dan habersiz olarak 1986 yılında Blush ve Ross cinsel istismar iddiaları konusundaki düşüncelerini yayınlarken ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile bağdaştırmışlardır. Aynı zamanda Jacobs ve Wallerstein, Medea Sendromu olarak adlandırdıkları olgu raporlarını yayınlamış, Turkat ise “*Kötü Niyetli Annelerle Bağlantılı Boşanmalar*” isimli çalışmasını yayınlamıştır (Rand 1997, 1).

Yabancılaşma, yabancılaşmaya harcanan zamanla doğru orantılı olarak uzun uğraşlar isteyen bir süreçtir. Çocuğun, yabancılaştırıcı ebeveyn ile geçirdiği zamanın süresi ve kalitesi yabancılaşmanın şiddetlenmesi ile doğru orantılıdır. Zaman, yabancılaştırıcı ebeveynin elindeki en önemli silahtır. Çünkü yabancılaştırılan ebeveynin çocukla zaman geçirememesi, aralarındaki ilişkinin bozulmasına neden olur. Özellikle velayet ve mal paylaşımı gibi konularda yaşanan anlaşmazlıklar, mahkeme sürecinin uzamasına sebep olmaktadır. Mahkeme sürecinin uzaması, çocuğun beyninin yıkanmasını artırmakta ve yabancılaştırıcı ebeveyn - çocuk arasındaki müttefikliğin gelişmesini sağlamaktadır. Mahkemelerin ebeveyn yabancılaştırma sendromu olgularında acele etmesi, yanlış kararlara sebep olabilmektedir. Mahkemelerin uzun sürmesi yalnızca yabancılaşmanın artmasına değil, aynı zamanda yabancılaşmanın kalıcı olmasına neden olmaktadır (Cartwright 1993).

Aile içinde yaşanan çatışmalar, ayrılık gerçekleştikten sonra yabancılaşmanın oluşmasına sebebiyet verebilir. Bu çatışmalar, bireylerin sosyal gelişimi, duygusal

istikrarı ve bilişsel becerilerindeki sorunları ortaya çıkararak ailenin yaşadığı zorlukların şiddetlenmesine sebep olabilir (Vassiliou ve Cartwright 2001, 182).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun nesnel olarak raporlanamaması, en önemli sorunlarından biridir.

2.5.3. Yabancılaştıran Ebeveyn

Yabancılaştırıcı ebeveyni tanımlayan bazı özellikler vardır. Bu özellikleri Şen (2014, s. 45) şu şekilde belirtmiştir:

“Diğer ebeveyne gerek olmadığına ve bu ebeveynin kendisi için güvensiz olduğuna çocuğu ikna eder, diğer ebeveyn hakkındaki olumsuz düşüncelerini çocuğun yanında ifade eder, diğer ebeveynin zayıf noktalarını açığa çıkararak sürekli yinelenir, diğer ebeveyn ve çocuğun görüşmesi sırasında sürekli telefon görüşmeleri vb. yaparak görüşmenin kaliteli geçmesini engeller, çocuk diğer ebeveyn ile birlikteyken sürekli çocukla konuşur, döndüğünde ise görüşme hakkında sorgulayıcı sorular sorar, çocuk diğer ebeveyn hakkında olumsuz konuştuğunda ise ona destek çıkar”.

Yabancılaştırıcı ebeveynler, olumsuz konuşmalarının farkındadırlar; ancak bunların zararsız ve çocuğu korumak için olduğunu iddia ederler. Yabancılaştırıcı ebeveynler, günlük yaşamlarına devam etmekte; ancak bu sendromla bağlantılı olarak tutarsız davranışlar sergilemektedirler.

Yabancılaştırıcı ebeveynin en göze çarpan özelliği, çocuğun diğer ebeveyni reddetmesi için bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde çocuğun etki altında tutulmasıdır (Vassiliou ve Cartwright 2001, 181). Bu durumda yabancılaştırıcı ebeveynin amacının, çocuğun hayatından diğer ebeveyni uzaklaştırmak olduğu düşünülmektedir.

Yabancılaştırıcı ebeveynlerin ayrılmayı kabul etmekte zorlandıkları söylenmektedir. Ayrılık deneyiminin sarsıcı olması, özellikle terk edilen ebeveynin intikamcı davranışlar sergilemesine ve çocuğu intikam aracı olarak kullanmasına neden olmaktadır. Bu durumda yabancılaştıran ebeveyn, bir intikam tutumu olarak çocuğun diğer ebeveyni ile olan ilişkisine müdahale etmektedir (Kelly ve Johnston 2001, 256).

Yabancılaştırıcı ebeveynler, çocukların diğer ebeveynine ihtiyaç duymadığını düşünmektedir. Böylece yabancılaştırıcı ebeveynler, çocukların diğer ebeveyniyle görüşmesini, çocuğun kararına bıraktığını ifade etmekte, hedefteki ebeveynin çocukla

iletişim kurma çabasını taciz olarak değerlendirmektedir. Yabancılaştıran ebeveyn, çocuğun diğer ebeveyniyle görüşüp görüşmemesi konusunda “*kendi kararlarını kendisi vermekte özgür*” görüşünü savunmaktadır (Kelly ve Johnston 2001, 257). Yabancılaştırıcı ebeveynin, çocuk ve diğer ebeveyn arasındaki iletişimi engelleme çabalarından dolayı yabancılaştırılan ebeveynin telefon aramalarından veya diğer iletişim kanalları yoluyla çocuğa ulaşma çabasından çocuğun haberi olmayabilmektedir. Böylece yabancılaştırılan ebeveynin çocuğun günlük hayatına etkisi azalmakta, bu da çocuğun yaşantısından tutarlı ve sistematik bir planla çıkartılmasına sebep olmaktadır.

2.5.4. Yabancılaştırılan Ebeveyn

Yabancılaşan ebeveynler, çocuklarıyla olan ilişkilerini korumak ve iyileştirmek için birçok şeyi göze almaktadır. Ancak çocuklara gösterdiği sevginin yabancılaşmadan dolayı karşılık bulamaması, onları da olumsuz etkilemektedir. Bu da bir süre sonra çocukla iletişim kurma çabalarından vazgeçmelerine sebep olmaktadır. Yabancılaşan ebeveynler, yabancılaştırıcı ebeveynler tarafından sürekli suçlanır. Ancak mağdur durumda olan asıl kişi yabancılaşan ebeveynidir. Yabancılaşan ebeveynin çocuklarla iletişimini güçlendirmesi için çaba göstermesi, yabancılaştıran ebeveyn açısından kabul edilmemektedir (Güler, 2017, s. 226). Bu durum, yabancılaşan ebeveynle çocuk arasındaki iletişimi olumsuz etkileyerek bitirme noktasına getirmektedir.

Hedef ebeveynler ile ilgili yapılan bir çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Vassiliou ve Cartwright 2001, 185):

- Yabancılaşan ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyen müdahaleler vardır.
- Yabancılaşan ebeveynler, çocuklarıyla birlikte zaman geçirmelerine rağmen ebeveynlik rollerinde güç kaybı yaşamaktadırlar.
- Katılımcılar, yabancılaşmanın kendilerinde duygusal ve finansal kayıplara neden olduğunu belirtmektedirler.
- Yabancılaştırılan ebeveynler, yabancılaşmanın bir sonucu olarak kendilerini güçsüz hissetmektedirler.
- Özellikle çocuklar, yabancılaştıkları ebeveynlerinin davranışlarının denetimini kazanmış gibi görünmektedir.

- Katılımcılar, meslek elemanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkındaki bilgi eksikliğine dikkat çekmektedir. Ayrıca meslek elemanlarının elde ettikleri bilgileri toparlamada başarısız olduklarını düşünmektedirler.
- Yabancılaştırılan ebeveynler, yabancılaştırmanın sebebinin yabancılaştırılan ebeveynin duygu ve düşüncelerinden kaynaklandığını belirtmektedir. Özellikle yabancılaştırıcı ebeveynlerin eylemleri, nefret, öfke, intikam gibi duygularla harekete geçmektedir.

Yabancılaştırılan ebeveynin davranışlarında dikkat etmesi gereken unsur, çocuğun reddedici davranışları sebebiyle çocuğa karşı öfkeli davranmamasıdır. Çünkü çocuğun reddedici davranışları yabancılaştırılan ebeveynin iletişim kurma çabasından vazgeçmesine, çocuğa karşı kızgın olmasına sebep olabilmektedir. Kendini küçük düşürülmüş hisseden yabancılaştırılan ebeveyn, çocuk tarafından reddedilmeye, çocuğu reddetme şeklinde karşılık verebilir. Bu durum, yabancılaştırılan ebeveynin yabancılaştırmayı pekiştirmesi olarak düşünülebilir. Çünkü çocuk, ebeveyninin kendisine karşı olan davranışlarını gözlemlemektedir. Ayrıca yabancılaştırılan ebeveynler, çocuğun diğer ebeveynle olan ilişkisi ve mahkeme sürecinin uzun sürmesi nedeniyle, çocukla iletişim kurma çabasından vazgeçebilmektedirler (Kelly ve Johnston 2001, 259).

Yabancılaştırılan ebeveynin mağdur durumda olması, onun tamamen suçsuz olduğu düşüncesini beraberinde getirmektedir. Çocuğun ebeveynine yabancılaştırmanın tek nedeni diğer ebeveynin yabancılaştırıcı müdahalesi olmayabilir. Yabancılaştırmanın, çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel dönemden dolayı yaşanan çatışmalar, yabancılaştırılan ebeveynin çocuk için reddedilebilir davranışları, çocuğun birlikte yaşadığı ebeveynine karşı duyduğu ayrılık kaygısı, ihmal, istismar gibi olası açıklamaları da vardır (Dallam ve Silberg 2016, 136).

2.5.5. Yabancılaştıran Çocuk

Yabancılaştıran çocukla karakterize edilen bazı davranış biçimleri vardır. Bu davranış biçimleri tarafından şu şekilde ifade edilmiştir (Şen, 2014, s. 45): “*hedef ebeveyni sevmediğini açıkça dile getirir, onunla vakit geçirmeyi reddeder, onun hakkında gerçeklikten uzakta ve abartılı düşünceleri vardır, davranışlarından dolayı suçluluk veya üzüntü hissetmez, sürekli aynı senaryoları tekrar eder*”. Genel olarak

yabancılaşmış çocuklar, sıklıkla yetişkinlerin kullandığı kelimeleri kullanmakta ve yabancılaştığı ebeveynin geniş ailesi ile de görüşmeyi reddetmektedirler.

Yabancılaşmış çocukların temel özelliği, yabancılaşılan ebeveyn ile çocuk ilişkisi arasındaki aşırı orantısızlıktır. Çocukların bir ebeveynini reddetmesi için yeterli bilişsel ve psikolojik olgunluk gerekmektedir. Bu yüzden 7-8 yaşından önce ebeveynine yabancılaşmış çocukları göremeyeceğimiz belirtilmektedir. Sebebinin ise çocukların ezberletilen senaryoları unutmaları ve öfkelenmemeleri olduğu düşünülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, büyük kardeşi olan çocuklardır. Çünkü küçük kardeşler kendilerine büyük kardeşlerini örnek almakta ve bu da küçük kardeşin ebeveynine yabancılaşmasını beraberinde getirmektedir (Kelly ve Johnston 2001).

Çocuğun yabancılaştırıcının etkisinde kalmasının nedenlerine dair bazı görüşler vardır. Yabancılaştırıcı ebeveynin sevgisini kaybetmekten korkma, yabancılaştırıcı ebeveyn ile çocuğun ilişkisinin diğer ebeveyne göre daha güçlü olması ve çocuğun bunu kaybetmek istememesi gibi nedenler, bu görüşlerden birkaçıdır. Ayrıca çocuğun diğer ebeveyni ile geçirdiği süre boyunca yabancılaştırıcı ebeveyne karşı utanç ve suçluluk duyması da yabancılaştırıcı etkinin devam ettiğinin göstergesidir (Faller Coulborn 1998).

Bir çocuğun yabancılaştırmayı sürdürmesinde, ebeveynin çocuğu kendine bağımlı hale getirmesi, çocuğun ebeveynin ilgisini/sevgisini kaybetmekten korkması, çocuğun yabancılaştığı ebeveyn ile geçmişte yaşadığı deneyimler gibi birçok sebep olabilir. Bir diğer sebep ise, çocuğun, yabancılaştıran ebeveynin korunmaya ve bakıma ihtiyacı olduğunu düşünerek bu görevi üstlenmesidir. (Vassiliou ve Cartwright 2001).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu yaşayan çocuk, yabancılaştırıcı ebeveynin etkisi altında kalarak, diğer ebeveynini gerçekten istemediğini düşünmektedir. Çocuğun yabancılaştırıcı ebeveynin söylemlerine yaptığı bu katkılar, yabancılaştırıcı ebeveyn tarafından desteklenmektedir. Dolayısıyla çocuk bu olumlu pekiştirmeyi sürdürülebilir hale getirmek için çaba harcamaktadır. Yani çocuk, yabancılaştıran ebeveynin kendilik algısını olumlu yönde inşa edebilmesi için bir nevi “*vekil*” görevi görmektedir (Torun 2011, 472). Yabancılaştırıcı ebeveynler, çocuğu sürekli manipüle ederek, kendilerine bağımlı hale getirmektedir. Bu bağımlılık halinden hoşlanan ebeveyn, çocuk aracılığıyla kendisine dair olumlu algıyı pekiştirmektedir.

Çocuğun her iki ebeveynle de olumlu ilişkisinin olması, hem ebeveynler için hem de çocuk için en sağlıklı durumdur. Ebeveynlerin davranışları, yaş, cinsiyet, ortak ilgi

alanları gibi durumlar, çocuğun bir ebeveyne daha yakın hissetmesini sağlamaktadır. Çocuklar, şiddetli çatışmalı boşanmalarda, en çok zarar gören grubu oluşturmaktadırlar. Çünkü çocukların, birlikte yaşamadığı ebeveyni ile olan ilişkisine sürekli müdahale edilmektedir. (Kelly ve Johnston 2001, 256).

Çatışmalı boşanma durumlarında, mahkeme sürecinden dolayı yabancılaşan ebeveynler, çocuklarını uzun süre görmeyebilmektedir. Çocuklar, yabancılaşan ebeveynin evden ayrılmasıyla kendilerini terk ettiğini düşünebilmektedir. Bu durumda çocuğun öfkesi gittikçe derinleşmekte ve çocuk, yabancılaştıran ebeveynin söylemlerini benimsemektedir

2.5.6. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Belirtileri

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanıyabilmek için ebeveynlerin davranışlarını ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkiyi gözlemlemek gerekmektedir (Ellis 2008, 57). Bir başka deyişle çocuk ve ebeveynler ayrı ayrı değerlendirileceği gibi birlikte de değerlendirilmelidir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanımlarken çocuğun semptomlarına bakılır; ancak bu sorun bir aile sorunudur (Gardner 2002b, 96).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtileri aşağıdaki gibidir (Gardner 2002a, 193):

1. Çocuğun ebeveynini inkar etmesi
2. Ebeveynle görüşmemek için zayıf, saçma veya anlamsız nedenler
3. Duygu durum karmaşası
4. Çocuğun bağımsız düşündüğüne yönelik vurgu
5. Yabancılaştıran ebeveynin ebeveyn çatışmasına olan desteği
6. Yabancılaşan ebeveynin istismar ile suçlanması
7. Ödünç alınan senaryolar/yetişkinlerin kullandığı senaryoların çocuk tarafından benimsenmesi
8. Çocuğun ilişkiyi reddetmesinin yabancılaşan ebeveynin arkadaşlarına ve/veya geniş ailesine yayılması.

Çocuğun evlilik birliği sürecinde ebeveyni ile olan olumlu deneyimlerinin yerini, ebeveyni reddetmesini haklı kılan, yabancılaştığı ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişimi olumsuz hale getiren yeni bir gerçeklik almıştır (Rand 1997, 4). Bir ebeveyn ile çocuk

arasında temas kesilirse, ilişkiyi düzeltmek zorlaşabilmektedir (Lund 1995, 5). Çocuğun diğer ebeveynle olan iletişimi, yabancılaştırıcı ebeveyn olmadan da kesilebilmektedir.

Bir çocuk ebeveynine yabancılaştığında bu duruma etkili bir şekilde müdahale etmek için ayrılma öncesinde ve sonrasında çocuğun davranışlarının bilinmesi gerekmektedir. Bu durum, birçok açıdan sistematik değerlendirme yapılmasını sağlayarak bir müdahale çerçevesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede, evlilik yaşantısı, çatışmalar, boşanma sırasında yaşananlar, her bir ebeveynin kişiliği, çocuğun yaşı, kapasitesi ve meslek elemanlarının yaklaşımı gibi birçok faktör yer almaktadır (Kelly ve Johnston 2001, 254).

Yabancılaştırmanın altında yatan sebeplerden biri, yabancılaştırıcının çatışmalı ayrılık sürecinde kendini yalnız ve kırılgan hissederek çocuğun refahı ve iyi olma hali hakkında öncesine göre daha hassas davranmasıdır. Bunun yanında, kişinin ayrılığı kaldıramayışı, diğer ebeveyninden intikam almak istemesi, kişinin öfkesinin şiddetli olması da ebeveyn yabancılaştırma sendromunu oluşturan diğer sebeplerdendir (Baker 2006, 69).

2.5.7. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Türleri

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu hafif, orta ve şiddetli olmak üzere üç şekilde görülmektedir.

2.5.7.1. Hafif Dereceli Olgular

Hafif tipte yabancılaşma göreceli olarak yüzeyseldir. Çocuklar, diğer ebeveyni ile görüşmektedir; ancak yine de yabancılaştıkları ebeveynlerine karşı hoşnutsuz davranışlar sergilemektedir (Gardner 2002a, 193). Hafif olgularda, yabancılaştıran ebeveynin olumsuz söylemleri vardır; ancak bu söylemler çocuğun ebeveyni ile görüşmesini ciddi şekilde etkilememektedir (Rand 1997, 4). Hafif olgularda, çocuğun yabancılaştığı ebeveyn ile ilişkisinin iyi olduğu; ancak yabancılaştıran ebeveyn ile olan duygusal ilişkisini sürdürebilmek için onun olumsuz söylemlerini benimsediği gözlemlenmektedir. Ancak yine de çocuğa, diğer ebeveyne karşı düşmanca davranması ve onunla yakınlık kurmaması öğretilir (Gardner 2002b, 96).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun hafif görüldüğü ya da hiç görülmediği çatışmalı boşanmalarda çocuklar, ebeveynlerin tartışması sırasında kendi düşüncelerini ve her iki ebeveyn için sevgilerini korumayı başarmaktadırlar (Rand 1997, 6).

2.5.7.2. Orta Dereceli Olgular

Orta dereceli olgularda, yabancılaşmanın daha zorlayıcı olduğu görülmektedir. Bu tip olgularda çocukların yıkıcı davranışlar sergilediği ve saygısız olduğu, bir ebeveynini sürekli inkar ettiği görülmektedir (Gardner 2002a, 193). Bu tip olgularda çocukların mekânsal olarak yer değiştirmesi de onların uyumunu zorlaştırmaktadır. Ancak çocuklar ve yabancılaştıkları ebeveyn arasında ilişki, çocukların yabancılaştıkları ebeveynin kötü olduğunu düşünmesine rağmen devam etmektedir (Rand 1997, 5).

2.5.7.3. Yüksek Dereceli Olgular

Yüksek dereceli olgularda çocuğun hedef ebeveyn ile görüşmesi olanaksız olarak değerlendirilmektedir (Gardner 2002a, 193). Bu olgularda çocuk, yabancılaştığı ebeveyninden nefret etmektedir. Çocuk, yabancılaştığı ebeveyni görmeye zorlanırsa çocuğun görüşmeyi tamamen reddetme, kaçma ya da intihar etme davranışları sergileyeceği belirtilmektedir (Rand 1997, 5).

2.5.8. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Duygusal İstismar

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, duygusal istismara bir örnektir. Yabancılaştırıcı ebeveynin diğer ebeveyne karşı olan suçlayıcı ve yönlendirici davranışları, çocuğun kendisine bağımlı yetişmesine neden olmakta ve bu durum, duygusal istismar yöntemlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (G. Güler 2017, 226).

Bir çocukta ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülüyorsa, duygusal istismarın varlığından söz edilebilir. Çünkü ebeveynine yabancılaşan çocuk ve yabancılaştığı ebeveyn arasındaki bağın kalıcı olarak zarar görmesine sebep olmaktadır (Gardner 1999, 98). Bir çocuğu gerçek olmayan istismar iddialarına dahil etmek, kendi başına bir istismar biçimidir ve aile sisteminde ciddi sorunların olduğunun göstergesidir (Rand 1997, 5). Çünkü gerçek olmayan istismar iddiaları, ebeveyn ve çocuğun iletişiminin kalıcı olarak sona ermesine sebep olabilmektedir.

Yabancılaştıran ebeveyn, çocuğa diğer ebeveyni hakkında “seni asla istemedi”, “senin gerçek ebeveyninim”, “bir yerine dokunursa beni ararsın” gibi söylemleri yineleyerek ifade edebilir. Eğer çocuk diğer ebeveyni ziyaret ederse, yabancılaştırıcı ebeveyn çocuğun “iyi olduğundan emin olmak için” sık sık çocukla iletişime geçmeye çalışır. Böylece diğer ebeveynin çocukla geçireceği zamana müdahale eder. Çünkü

yabancılaştırıcı ebeveyn, diğer ebeveynin ocuk açısından tehlikeli olduğunu düşünmekte ve çocuğu da buna inandırmaktadır. Ayrıca yabancılaştıran ebeveynler, diğer ebeveynlerin çocuğu sevmediğine inanmaktadırlar. Bu düşüncelerini de çocuğa karşı ifade ederek çocuğun duygusal istismarını gerçekleştirmektedirler (Kelly ve Johnston 2001, 257).

Bernet, Boch-Galhau, Baker ve Morrison'un yaptığı bir araştırmada (2010, 77), ebeveyn yabancılaştırma sendromunun Amerika Birleşik Devletlerindeki yaygınlığının, ocuk ve ergenler üzerinde %1 oranında olduğu tahmin edilmektedir. Avrupa veya diğer kıtalara ilişkin ise kesin rakamlar yoktur (Boch-Galhau 2018, 726).

3.BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın yöntem kısmında araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması başlıkları yer alacaktır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada ebeveynlerin ve çocukların yaşam deneyimleri, günlük yaşantılarının işleyiş biçimleri ve sosyal hizmet uzmanlarının olgulara bakış açısının değerlendirilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği üzere nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (A. Yıldırım 1999, 10). Ayrıca araştırma amaçlarının nitel veriyi gerekli kılması, araştırma sonunda nitel veri elde edilmesi ve ulaşılabilecek bilgilerin esnek olabilirliği araştırmanın niteliksel olmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda boşanma/velayet sürecindeki çocuklar, ebeveynler ve bu davalarda aktif olarak görev yapan sosyal hizmet uzmanlarıyla derinlemesine görüşme yapılarak görüşlerin niteliksel olarak incelenmesi söz konusudur. Bireylerin boşanma/velayet öykülerinden ve sosyal hizmet uzmanlarının bu süreçteki rolünden yola çıkarak değerlendirmeleri hakkında güvenilir ve detaylı bilgiye ulaşmak amacıyla nitel veri kullanılmıştır.

3.1.1. Çocuklarla Nitel Araştırma

Katılımcıların insanlardan oluştuğu çalışmalarda belirlenen yöntem, araştırmanın doğru ilerleyebilmesini sağlamanın yanında katılımcıların iyilik halleri için de önem taşımaktadır. Çocukların katılımcı olarak yer aldığı araştırmalar ise hassas bir grup ile çalışıldığından dolayı daha fazla bilgi birikimi ve dikkat gerektirmektedir (Çakmak 2018, 31). Geçmişte çocuklarla ilgili yapılan araştırmalarda çocuklardan alınan verilerin yeteri kadar güven sağlamadığına ve çocukların, araştırmacıların kendi amaçlarına yönelik kullanılacağına dair etik kaygılar olmuştur (Kirk 2007, 1251).

Çocukluk sosyal bir olgudur ve bu yüzden çocukluklar zaman ve mekana bağlı olarak sürekli değişim içindedir (Skelton 2008, 24). Yapılan bir çalışmada, çocukluk perspektifleri ‘*özne olarak çocukluk, katılımcı olarak çocukluk, yurttaş olarak çocukluk*’ paragraflarıyla ele alınmıştır (Akbaş ve Erükçü Akbaş 2019). Buna göre *özne olarak çocukluk* Piaget’in ortaya attığı bir kavramdır ve çocukların yetişkinler tarafından korunması gerektiği, yetişkinlerin çocukların yüksek yararını düşündüğü temeline dayanmaktadır. *Katılımcı olarak çocukluk* ise çocukların karar alma süreçlerine katılımını ve kendilerine dair konularda görüş bildirmesini savunmaktadır. *Yurttaş olarak çocukluk* perspektifi ise çocukların bağımsız ve aktif bir yurttaş olduğu üzerine temellenmektedir (Akbaş ve Erükçü Akbaş 2019, 152). Dolayısıyla çocukların katılımı, birçok araştırmaya konu olmuş ve mevzuatla da desteklenmeye çalışılmıştır. Bunun en büyük örneği Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocukların katılım hakkına vurgu yapılmasıdır. Bir diğer deyişle çocuklarla ilgili yapılan araştırmalar ve çocukların iyilik hallerini korumak için yürürlüğe konulan kanuni dayanaklar incelendiğinde çocukların kendileriyle ilgili yapılan çalışmalarda görüş bildirme hakları vardır (Çakmak 2018, 31).

Avustralya Sağlıkta Etik Komitesi, 2007 yılında yayınladığı İnsan Araştırmalarında Etik Uygulamalar Bildirisinde çocuklarla ve gençlerle yapılacak araştırmalarda dikkat edilmesi gereken unsurlara yer vermektedir. Buna göre çocuklarla yapılacak olan araştırmalarda, çocukların ve gençlerin rızasının olması, araştırmanın kapsamını anlayacak kapasitede olmaları, araştırmaya katılırken ebeveynleri ya da diğer kişiler tarafından baskı altında tutulmamaları gerektiği vurgulanmaktadır (Australian Health Ethics Committee 2007, 65).

Çocuklarla yapılan araştırmalarda, çocuk-yetişkin ayırımına odaklanmaktan çok, var olan konunun ve araştırma yönteminin araştırmaya katılan kişilerin seviyelerine uygun olmasına dikkat edilmesi daha önemlidir (Kirk 2007, 1252). Araştırmanın yapısına bağlı olarak çocuklar, araştırmalar için farklı seviyelerde olabilir. Bu durumda önemli olan, araştırmacının çocukların gelişim seviyesine uygun davranmasıdır (Australian Health Ethics Committee 2007, 65).

Var olan yasalar gereğince 18 yaşın altında olan her birey çocuktur ve kendilerine ebeveynleri vekalet etmektedir. Bu durumda çocuklar, araştırma için aktif katılımcı olarak görülmesine rağmen, araştırmaya katılımları, ebeveynlerin vereceği izne bağlıdır

(Çakmak 2018, 33).Çocuklarla yapılan nitel araştırmalarda iki konu ön plana çıkmaktadır: etik sorunlar ve risklerin tanımlanarak en az zararlı hale getirilmesi (Erükçü Akbaş 2018, 76).

Bu araştırmada konunun hassasiyetine ve çocukların, araştırmanın kapsamını anlayabilecek kapasitede olmalarından yola çıkılarak 12-17 yaş arasındaki çocuklarla görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılacak çocuklar belirlenirken Ankara Adliyesi Aile Mahkemelerinde alışan sosyal hizmet uzmanları ile görüşülmüştür. Burada alışan sosyal hizmet uzmanlarının yazdığı raporlardan yola çıkılarak ebeveyn yabancılaştırma sendromu olduğu düşünölen çocuklarla, ebeveynlerinin rızası kapsamında görüşme yapılmıştır. Dolayısıyla çocukların, anne ve babaları ayrıldıktan sonra yaşadığı deneyimleri kendi gerçekliklerinden anlatmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırmanın evrenini çatışmalı boşanma ve velayet davalarının tarafları olan anne, baba ve çocuk/çocuklar ile bu tür olgularda görev alan sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Soyut olarak tanımlanabilen bu evrene ulamanın zorlukları ortadadır. Bu yüzden araştırmanın örneklemini belirlenirken, örneklemin evreni temsil edebilmesi amacıyla Ankara Adalet Sarayı ve Ankara Batı Adalet Sarayı Aile Mahkemelerinde devam eden çatışmalı boşanma ve velayet davalarının tarafları ile bu tür olgularla ilgilenen sosyal hizmet uzmanları amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Böylece bir amaca uygun olarak seçilen örnekleme, çalışmanın odaklanacağı konuların derinlemesine bir şekilde anlaşılmasını sağlar niteliktedir.

Araştırma on anne ve baba (ebeveyn), dokuz sosyal hizmet uzmanı ve dokuz çocukla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın doğunluğa ulaşması, verilerin kendini yinelemesi gibi durumlar göz önüne alınarak toplam katılımcı sayısı 28 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcı ebeveynler, çatışmalı boşanma ve velayet davası yaşamış/yaşamakta olan ebeveynlerle sınırlandırılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları ise Adalet Bakanlığına bağlı Ankara'da Aile Mahkemelerinde çalışmakta olan meslek elemanları ile sınırlıdır. Bu bağlamda araştırmada katılımcı olarak belirlenen anne, baba ve sosyal hizmet uzmanları 18 yaşından büyük ve yetişkinlik döneminde bulunan bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmada yer alacak çocuk katılımcılar, soyut kavramları anlamlandırıp onlarla bağlantılı düşünerek tutum ve davranış sergileyebilecek çocuklardan oluşmaktadır. Ergenlik dönemi olarak da adlandırılan bu dönemde Ericson ve Piaget'in kuramları öne çıkmaktadır. Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre formel işlemler döneminde, soyut düşünceler gelişimi görülür. Bu sayede çocuklar, sayısız değişkeni düşüncelerinde kullanmaya ve sorgulamaya başlar (Zastrow ve Krist-Ashman 2014, 190). Formel işlemler dönemi, Piaget'e göre, 11-12 yaşından itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla çocukta soyut düşüncelerin varlığı ve bunları analiz edebilme yetisinin 12 yaşından itibaren başladığı kabul edilmektedir. Ericson ise psikososyal kuramında 12 yaş ve sonrasındaki çocukların çocukluktan yetişkinliğe geçiş döneminde olduklarından ve kimliklerini oluşturmaya başladıklarından söz etmektedir (Zastrow ve Krist-Ashman 2014, 449). Ayrıca Çocuk Koruma Kanununun 3. maddesine göre çocuk, “*daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi*” ifade etmektedir. Ek olarak çalışmanın çocuk grubu, araştırmanın amacına bağlı kalınarak velayet sürecini veya anne ve babasının çatışmalı boşanma sürecini yaşamış/yaşamakta olan çocuk - ergenlerle sınırlandırılmıştır. Bu görüşler doğrultusunda çocuk örneklemini 12-17 yaş aralığındaki çocuk - ergenler olarak belirlenmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Veri toplama sürecinde açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formundaki sorular, adli sosyal hizmet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri alınarak ve literatürdeki bilgiler taranarak oluşturulmuştur.

Sosyal hizmet uzmanları için oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk kısmında, sosyo-demografik sorular, ikinci kısmında karşılaşılan boşanma ve velayet davalarıyla ilgili sorular, üçüncü kısmında ise ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili sorular yer almaktadır.

Anne ve babalar için oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk kısmında, sosyo-demografik bilgiler yer almaktadır. İkinci kısım evlilik süreciyle, üçüncü kısım boşanma süreciyle, dördüncü kısım boşanma sonrasıyla, beşinci kısım ise ebeveyn – çocuk arasındaki ilişkiyle alakalı sorular içermektedir.

Çocuklar için oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk kısmında sosyo-demografik bilgiler, ikinci kısmında çocuğun kendisi hakkındaki düşüncelere yönelik, üçüncü kısmında ise günlük yaşantısına yönelik sorular yer almaktadır.

3.4. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilen bu çalışmada verilerin toplanabilmesi için görüşme yöntemi kullanılmıştır. Çalışılmak istenen araştırma grubunun içinde bulunduğu hassas yaş dönemi ve kırılganlığı göz önüne alınarak görüşmeler, velilerden alınan yazılı izinlerle, Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan ve Adalet Bakanlığında alınan izinlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formuna geçmeden önce görüşmenin izinlerini kapsayan, araştırmanın amacını ve kimler tarafından yürütüldüğünü belirten, araştırmanın gönüllü olarak gerçekleştiğini ifade eden katılımcı bilgi ve onam metni sunulmuştur.

3.5 VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Ebeveyn katılımcılar belirlenirken, aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları ile birlikte, bu sosyal hizmet uzmanlarının daha önce baktıkları çekişmeli boşanma veya velayet davaları incelenmiştir. İncelenen olgularda araştırmaya uygun olabilecek dosyalar belirlenerek ebeveynlere ulaşılmıştır. Çocuklarıyla birlikte kalan ve 12-17 yaş arasında çocuğu bulunan ebeveynlerden çocukları ile görüşme yapmak için izin istenmiş ve görüşme hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Bu doğrultuda altı ebeveyn, çocuklarıyla görüşme yapılmasına izin vermiştir. 1 ebeveyn ise kendisinin görüşmek istemediğini ancak çocuğunun araştırmaya katılmasının kendisi için sorun olmayacağını belirtmiştir.

Yetişkin katılımcılarla sağlanan ilk görüşmede araştırmacı kendisini tanıtmış, araştırmanın konusu ve amacı hakkında detaylı bilgi vermiş ve katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirterek gizliliğe vurgu yapmıştır. Çocuk katılımcılarla görüşme öncesinde tanışılmış ve gelişim düzeylerine uygun bir şekilde araştırmanın ne olduğu, neden yapıldığı aktararak katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Görüşmeler öncesinde, katılımcılar yeniden araştırma hakkında bilgilendirilmiş ve katılımın gönüllülük esasıyla olduğu, görüşme esnasında istedikleri zaman görüşmeyi sonlandırabilecekleri, kişisel bilgilerinin korunacağı ifade edilmiştir. Ardından

bilgilendirilmiş onam formu katılımcılara imzalatılarak yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların sorulduğu görüşme aşamasına geçilmiştir.

Araştırmaya konu olan görüşmelerin tamamında, katılımcıların bilgileri ve onayları doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler 20 dakika ile 53 dakika arasında sürmüştür. COVID-19 salgını nedeniyle görüşmelerde sağlığın korunmasına özen gösterilmiş ve iki sosyal hizmet uzmanı, yedi ebeveyn, beş çocuk ile telefonda görüşülmüştür. Geri kalan katılımcılar ile kendi istedikleri mekanlarda yüz yüze görüşme sağlanmıştır. Görüşmeler 01.10.2020 ile 12.01.2021 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Saha araştırması sırasında araştırmacı tarafından gözlemlenen ve yarı yapılandırılmış görüşme formunun dışındaki durumlar, araştırmacının izlenimleriyle birlikte not alınmıştır. Tüm katılımcıların ses kaydına izin vermesinin ardından görüşmeler ses kaydı ile yapılmış, görüşmeden hemen sonra ses kayıtları bilgisayar aracılığı ile yazıya aktarılmış ve yazıya aktarılan ses kayıtları etik kurallar gereği silinmiştir. Deşifre edilen ses kayıtları defalarca okunarak ebeveynler, sosyal hizmet uzmanları ve çocuklar kapsamında önemli görülen kelimeler, ifadeler veya cümleler kodlanmıştır. Ardından anlamları birbirine yakın olan içerik ve ifadeler bir araya getirilerek temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu temalar araştırmanın amacı ve sorunsalı göz önünde bulundurularak bir araya getirilmiş ve tümevarımsal bir değerlendirme yapılmıştır.

3.7. ETİK KONULAR

Araştırmanın etik açıdan uygunluğu 9. 06. 2020 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından alınan onay ile belgelenmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın gizliliği hakkında bilgilendirme sağlanmış olup ayrıca araştırmanın konusu ve amacı hakkında da bilgi verilmiştir. Bu bilgiler sözel ve yazılı olarak katılımcılara aktarılmıştır. Veri analizi esnasında katılımcıların kimliğini açık edecek veriler kullanılmamış olup katılımcıları belirtmek amacıyla kodlama yapılmıştır.

Sosyal hizmet uzmanları ile görüşmek amacıyla Ankara Adalet Sarayı ve Ankara Batı Adliyesine gidilerek araştırma ile ilgili bilgilendirme sağlanmış ve katılımlarına ilişkin randevu oluşturulmuştur. Ebeveynler ile araştırma hakkında bilgilendirme ve

araştırmaya katılımlarına yönelik olarak telefonda görüşme yapılmış olup, hem kendileri hem de çocukları için görüşme zamanı belirlenmiştir. Bilgilendirme ve araştırmaya davet için yapılan görüşmelerde, katılımcıların istekli olduğu izlenimi elde edilmiştir.

2019 yılının Mart ayında başlayan, yaşam alanlarımızı ciddi ölçüde etkileyen COVID-19 salgınından dolayı bazı katılımcıların hassasiyetleri olduğu gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda sosyal hizmet uzmanlarından ikisi, ebeveynlerden yedisi, çocuklardan ise beşi ile telefon görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Tüm katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu hem sözlü hem yazılı biçimde sunulmuştur.

Görüşmeler esnasında ses kayıt cihazının kullanımı için katılımcılardan onay alınmış ve tüm katılımcılar ses kayıt cihazı ile görüşme yapılmasına onay vermiştir.

Bazı katılımcılar isimlerinin araştırmada açıkça yazılabileceğini belirtse de gerek araştırmanın tarafsızlığı gerekse katılımcıların rahatça bilgi paylaşımı sağlaması açısından isimler kodlanarak yazılmıştır.

3.8. ARAŞTIRMACININ KONU İLE BAĞLANTISI

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, yabancı literatürde uzun zamandır yer almakta ve bu durum uygulama alanlarında konuya ilişkin farkındalık yaratarak çalışmaların gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır. Benim konu ile ilgili ilk deneyimim 2017-2018 yılları arasında Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Koruma Merkezinde yaptığım lisans uygulamamda oldu. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili karşılaştığım ilk olguda, çocukların ebeveynlerini özlediklerini ancak korktukları için görüşmek istemediklerini söylediklerine şahit oldum. Dolayısıyla anne babaların yaptığı yanlış seçimlerin sonucunda çocukların mağdur olduğunu görmek beni oldukça etkiledi. Ayrıca mesleki rapor düzenleyerek olaya müdahalede bulunabildiğimiz gerçeği de bu alana olan ilgimin artmasını sağladı.

Uygulamam süresince mahkemeler tarafından gönderilen kişisel ilişkinin tahsis edilmesi ve mahkemeye raporlanmasına dair üst yazılarla bu sendromu daha yakından inceleme şansı elde ettim. Bu olgularda takip ve izleme aşaması da yapabildiğim için düzenli olarak takip edilip planlı sosyal hizmet müdahalesi gerçekleştirilen ebeveynler ile çocuklar arasındaki ilişkinin düzelmeye başladığını gördüm. Uygulama bittikten sonra çeşitli kongrelerde ve sempozyumlarda uygulama deneyimlerimi aktararak konu

hakkında farkındalığın oluşmasını, daha fazla çalışmanın yapılarak çocukların daha az zararlarla atlatabilecekleri bir süreç geçirmelerini istedim.

Şimdi de ebeveyn yabancılaştırma sendromundan doğrudan etkilenen ebeveyn-sosyal hizmet uzmanı-çocuk üçgeninde çalışma yaparak sosyal hizmet lisans eğitimden beri süregelen ilgimi somutlaştırdığımı düşünüyorum.

3.9. ARAŞTIRMAYA KATILAN KATILIMCILARA DAİR TANITICI

BİLGİLER

Araştırmaya katılan toplam 28 kişi hakkında tanıtıcı bilgiler aşağıda yer almaktadır. Etik kurallar gereği katılımcıların isimleri yazılmamıştır. Bu doğrultuda ebeveyn katılımcılar E harfi ile (E1, E2, E3, E4, E5, E6, E7, E8, E9, E10), sosyal hizmet uzmanı katılımcılar K harfi ile (K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9), çocuk katılımcılar ise Ç harfi ile (Ç1, Ç2, Ç3, Ç4, Ç5, Ç6, Ç7, Ç8, Ç9) kodlanmıştır.

3.9.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Katılımcılar

K1: 49 yaşında, kadın ve şu anda yüksek lisans eğitimine devam ediyor. Uzun yıllar aile mahkemelerinde çalışan, kendini sürekli geliştiren, çoğu zaman üniversitelere adli sosyal hizmet ile ilgili konularda misafir olarak ders veren, zaman zaman konferanslarda, kongrelerde, seminerlerde konuşmacı olarak yer alan bir sosyal hizmet uzmanıdır.

K2: 41 yaşında, erkek, lisans mezunu ve 16 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Kendini sadece sosyal hizmet alanında değil farklı disiplin alanlarında da geliştirmeye çalışmaktadır.

K3: 27 yaşında, kadın, yüksek lisans lisansını yapmış ve 4 senedir sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Aile mahkemelerinde ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile sürekli karşılaştığını belirten K3 güncel sosyal hizmet literatürünü takip ederek edindiği bilgileri uygulamaya çalıştığını belirtmiştir.

K4: 39 yaşında, kadın, yüksek lisans mezunu ve 14 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Aile mahkemelerinde çalışmanın zor olduğunu, mesleki doyumunu yaşadığını ancak yükselme olanağının kısıtlı olduğunu söylemiştir.

K5: 41 yaşında, kadın, lisans mezunu ve 18 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. İlk başlarda görüşmek istememiş ancak yanındaki sosyal hizmet uzmanı arkadaşları katılımcı olarak yer alınca araştırmaya dahil olmuştur.

K6: 29 yaşında, kadın, lisans mezunu ve 7 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Mesleki literatüre katkısı sağlayacak araştırmaları desteklediğini dolayısıyla bu araştırmaya katıldığı için mutlu olduğunu ifade etmiştir.

K7: 40 yaşında, erkek, yüksek lisans mezunu ve 15 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Yüksek lisans eğitimine önce sosyal hizmet bölümünde başladığını ardından çocuk gelişimi bölümünde devam ettiğini ifade etmiştir. Yüksek lisansını farklı bir bölümde tamamlamış olmanın kendisine değişik bakış açıları kazandırdığını söylemiştir.

K8: 37 yaşında, erkek, yüksek lisans mezunu ve 13 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Şu an doktora eğitimine devam ettiğini, siyaset bilimi, psikoloji, antropoloji gibi birçok alana ilgi duyduğunu, kitap çevirilerine destek sağladığını belirtmiştir.

K9: 31 yaşında, erkek, lisans mezunu ve 6 yıldır sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor. Kendisinin yerli akademik yayınları takip ettiğini, yabancı literatürü de elinden geldiğince okumaya çalıştığını ifade etmiştir.

3.9.2. Ebeveyn Katılımcılar

E1: 34 yaşında, erkek, üniversite mezunu ve öğretmen olarak çalışıyor ve aynı zamanda çeşitli spor dallarında kurslar düzenliyor. Şu anda eşi, kızı ve üvey kızıyla birlikte yaşıyor. İlk evliliği 7 yıl sürmüş ve ardından çekişmeli olarak boşanmış. İlk evliliğinden olan oğlu annesi ile birlikte kalıyor ve çocuğunun annesi yüzünden kendisinden uzaklaştığını düşünüyor. Oğluya kişisel görüş sırasında zorluk yaşadığını, bu yüzden onu özlediğini, genel olarak şu an mutlu bir hayatı olduğunu belirtmiştir. Oğlunun kendisinden uzaklaşmasına çok üzüldüğünü, bunun kendisini yıprattığını ancak oğlu için mücadeleyi bırakmayacağını ifade etmiştir.

E2: 43 yaşında, erkek, üniversite mezunu ve özel bir kuruluştaki üst düzey yetkili olarak çalışıyor. Şu anda yalnız yaşıyor. Altı ay evli kalmış. Kızı, boşandıktan sonra doğmuş ve halen velayet davası devam ediyor. Kızı şu anda dört yaşında ve kızını ilk kez doğduktan 4 ay sonra gördüğünü söylemiştir. Annenin kızını kendisine göstermediğini,

bu sürecin kendisini yıpratıldığını ve sürekli icra memurları ile çocuğu görmek zorunda kaldığından söz etmiştir.

E3: 40 yaşında, erkek, ön lisans mezunu ve din görevlisi olarak çalışıyor. Şu anda yalnız yaşıyor. 4,5 yıl evli kalmış. Bir kızı var ve kızın annesi olan eski eşinin kızıyla görüşmesine engel olduğunu, kişisel görüş günlerinde kızının görüşmek istemediğini belirterek çocuğu göstermediğini ifade etmiştir. Eski eşinin psikolojik rahatsızlıkları olduğunu ve bunu kızına yansıttığını düşünmektedir.

E4: 45 yaşında, erkek, lisans mezunu ve doktor olarak çalışıyor. Şu anda yalnız yaşıyor. Eski evliliğinden olan oğlu annesi ile birlikte yaşıyor ve velayet davası devam ediyor. Görüşme sırasında kendi evinde oğlunun odasını anlatırken duygulandığı ve onu çok özlediğini belirterek ağladığı gözlemlenmiştir. Eski eşinin çocuk bakmaya yeterli olmadığını, kendisinin psikolojik sorunlarının olduğunu belirtmiştir. Bir baba olarak çocuğun bakım yükünün sadece annede olmadığı üzerinde durmuştur.

E5: 53 yaşında, erkek, lisans mezunu ve kamu görevlisi olarak çalışıyor. Şu anda iki oğlu ile birlikte yaşıyor. 14 yıl evli kalmış. İlk oğlu 23 yaşında ve öz bakım becerilerini yerine getirebilen, eğitimine devam eden Down Sendromlu bir birey. Büyük oğlunun başarıları ile gurur duyduğunu sık sık belirttiği ve görüşme sırasında büyük oğlunun birkaç kere “*annemle görüşmek istemiyorum*” diyerek görüşmeye katıldığı gözlemlenmiştir. Çocukların velayetinin önceden annelerinde olduğunu, uzun hukuki süreçlerden sonra kendisine geçtiğini, çocukların velayeti annedeyken çocuklara ulaşamadığını ve onları göremediğini, görüşebildiği zamanlarda ise çocukların kendisine uzak durduğunu beyan etmiştir. Şu anda çocukların anneye nadiren görüştüğünü aktarmıştır.

E6: 42 yaşında, kadın, lisans mezunu ve doktor olarak çalışıyor. İki çocuğu var, şu anda annesi, erkek kardeşi ve çocuklarıyla birlikte yaşıyor. 14 yıl evli kaldığını, çocukların babası olan eski eşinin öfke kontrolü sorunu olduğunu, bu durumu çocuklara yansıttığını, evlilik süresi boyunca zaman zaman kendini değersiz hissettiğini ifade etmiştir. Çocukların babalarıyla görüşmesine karşı olmadığını, babalarıyla görüştükten sonra çocukların kendisine olan yaklaşımlarının olumsuz anlamda değıştiğini ve babanın, kendisi hakkında çocuklara olumsuz konuşmalar yaptığını aktarmıştır. Çocukların, baba ile kişisel görüş sonrasında kendisine uzak durmasının sebebinin bu olabileceğini düşünmektedir.

E7: 43 yaşında, kadın, lise mezunu ve bir mağazada satış görevlisi olarak çalışıyor. İki çocuğu ile birlikte yaşıyor. Özellikle kızının babasının sözlerinden çok etkilendiğini, eski eşinin kızına maddi konularda telkinlerde bulunduğunu, bu durumun kendisini cimri gibi gösterdiğini düşünmektedir. Katılımcının da çocuklara baba hakkında benzer olumsuz telkinlerini yaptığını izlenimi edinilmiştir.

E8: 37 yaşında, kadın, ön lisans mezunu, bir devlet kurumunda bakıcı olarak çalışıyor. İki çocuğu ile birlikte yaşıyor. E8 ile görüşmeye başlamadan önce çocuklarıyla tanışılmıştır. E8'in çocukların yanında babaları hakkında olumsuz söylemlerde bulunduğu ve çocukların da bunu desteklediği gözlemlenmiştir. Hatırlayamayacakları bir yaşta olmalarına rağmen çocukların, E8'in anlattıklarını kendileri yaşamış gibi dile getirdikleri izlenimi elde edilmiştir.

E9: 46 yaşında, kadın, doktora yapmış ve akademisyen olarak çalışıyor. Görüşme sırasında iki çocuğu ile birlikte yaşıyordu. Büyük oğlunun, babasının kendisine karşı olan olumsuz ifadelerinden çok etkilendiğini, çocukların başarısı için belirli kurallar koyduğunu ancak bunu babanın koymadığını aktarmıştır. Babanın rahat davranışlarının, çocukların kendilerini babaya daha yakın hissetmelerine neden olabileceğini düşünüyor. Görüşme gerçekleşikten bir süre sonra büyük oğlu ile görüşebilmek için kendisiyle iletişim kurulmuş, büyük oğlunun kendisiyle görüşmek istemediğini ve babasının yanına taşındığını söylemiştir.

E10: 49 yaşında, kadın, ön lisans mezunu ve ebe olarak çalışıyor. Şu anda annesi, oğlu ve kızıyla birlikte yaşıyor. Daha önce de boşanmak istediğini ancak aile büyüklerinin baskısından dolayı vazgeçtiklerini aktarmıştır. Görüşme sırasında, kendi annesinin otoritesinin çocuklar üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Babanın baskıcı ve otoriter tutumlarının, çocukların ondan soğumasında etkili olduğunu düşünmektedir. Çocukların babalarıyla görüşmek istemediğini ve bu durumun onların kendi kararı olduğunu belirtmektedir.

3.9.3. Çocuk Katılımcılar

Ç1: 16 yaşında, kız çocuk, liseye gidiyor, annesi ve kız kardeşi ile birlikte yaşıyor. Babasıyla görüşmeyi pek tercih etmediğini, nadiren görüştüklerini ve bunun kendi kararı olduğunu söylemiştir. Babasıyla en son ne zaman konuştuğunu hatırlamadığını, kitap okumayı, resim yapmayı, dizi izlemeyi ve yabancı dil öğrenmeyi sevdiğini

belirtmiştir. Gününü film izleyerek, ders çalışarak ve kitap okuyarak geçirdiğini, kendisini kötü hissettiği zamanlarda kendisi ile ilgilendiğini, bunun kendisini sakinleştirdiğini ifade etmektedir. Kendisinin samimi biri olduğunu ancak dışarıdan bakınca soğuk biri olarak değerlendirildiğini düşünmektedir.

Ç2: 16 yaşında, oğlan çocuk, liseye gidiyor, annesi ile birlikte yaşıyor. Babasıyla sosyal medya yoluyla görüştüğünü, çünkü babasının kendisini görmeye gelmediğini ve bu yüzden onunla ilişkisinin iyi olmadığını söylemiştir. Kendisinin kötü bir insan olduğunu ancak başkalarının kendisini iyi bir insan olarak gördüğünü belirtmektedir. Ayrıca hırslı, narsist, düz bir insan olduğunu, sanatla uğraşmayı ve film izlemeyi çok sevdiğini, zamanını boş geçirmeyi sevmediğini söylemiştir. Günlerini spor yaparak ve okula giderek geçirdiğini, arta kalan zamanlarda da oyun oynadığını eklemektedir.

Ç3: 14 yaşında, oğlan çocuk, ortaokula gidiyor, babası ve kardeşi ile birlikte yaşıyor. Annesi ile görüşmediğini, en son ne zaman gördüğünü hatırlamadığını, birkaç kere sosyal medyadan konuştuğunu belirtmektedir. Dil öğrenmeyi sevdiğini ancak okumayı sevmediğini, kendisini tanımlayamadığını, kendisi hakkında düşünmekten hoşlanmadığını söyleyerek onu tanımaya yönelik sorulara cevap vermek istememiştir.

Ç4: 15 yaşında, kız çocuk, liseye gidiyor, annesi ve kardeşi ile birlikte yaşıyor. Babasını nadiren görüyor. Annesinin özellikle maddi konularda babasına karşı olumsuz sözler kullandığını belirtmiştir. Kendisini dürüst, arkadaşları tarafından sevilen, zaman zaman korkak ve mutlu olarak tanımlamaktadır. Okuldan sonraki zamanını ders çalışarak, bilim kurgu kitapları okuyarak ve müzik dinleyerek geçirdiğini, en sevmediği şeyin zorla bir şey yaptırılması olduğunu eklemiştir.

Ç5: 13 yaşında, oğlan çocuk, ortaokula gidiyor, annesi ve ablası ile birlikte yaşıyor. Babasını pek sık görmüyor. Yalnız kalmayı tercih ettiğini ve sporla uğraşmayı sevdiğini söylemektedir. Arkadaşlarının kendisini utangaç ve duygusal olarak tanımlayabileceğini, okuldan sonra ders çalıştığını ve kalan zamanında bilgisayar oyunları oynadığını söylemiştir. Babasını cimri ve kendilerine bakmayan biri olarak gördüğünü aktarmıştır.

Ç6: 15 yaşında, oğlan çocuk, liseye gidiyor, annesi ve kardeşi ile birlikte yaşıyor. Babası ile görüşmediğini ve görmek istemediğini belirtmiştir. Ç6 ile görüşmeye başlamadan önce birbirimizi daha iyi tanımak amacıyla sohbet ortamı oluşmuş, bu sohbette annesinin babası hakkında sürekli olumsuz şeyler söylediği ve Ç6'nın annesini

desteklediği gözlemlenmiştir. Görüşme sırasında annesinin yaşadığı olayları kendisi yaşamış gibi anlattığı ve onunla benzer ifadeleri kullandığı anlaşılmıştır. Okuldan sonra kalan zamanında ders çalıştığını ve en hoşlanmadığı şeyin saygısızlık olduğunu aktarmıştır.

Ç7: 15 yaşında, oğlan çocuk, liseye gidiyor, babası ve babaannesi ile birlikte yaşıyor. Annesini hiç görmediğini ve görüşmek istemediğini sık sık vurgulamıştır. Akrabalarının annesi hakkında gerçekleri kendisine gösterdiğini ve gözünün açıldığını söyleyerek annesi hakkında zaman zaman argo sözler kullanmıştır. Teknolojiyle ve bilgisayar oyunları ile ilgilendiğini, okuldan kalan zamanında babasının dükkânında çalıştığını, araba sürmekten hoşlandığını aktarmıştır.

Ç8: 16 yaşında, kız çocuk, liseye gidiyor, annesi, anneannesi ve kardeşi ile yaşıyor. Babasıyla nadiren görüştüğünü, zaten anne ve babası birlikteyken de babasını çok az gördüğünü dolayısıyla bu sürecin kendisini zorlamadığını belirtmiştir. Kendisini inatçı, temiz ve uyumlu olarak tanımlamıştır. Okuldan sonra dışarı çıkmayı sevdiğini, en sevdiği eylemlerin resim yapmak, yüzmek ve paten sürmek olduğunu, en sevmediği şeyin zorla yemek yedirilmesi olduğunu söylemiştir.

Ç9: 13 yaşında, oğlan çocuk, ortaokula gidiyor, annesi ve kardeşiyle birlikte yaşıyor. Babasıyla görüştüğünü ancak bunu mahkeme kararı olduğu için gerçekleştirmek zorunda olduğunu söylemektedir. Arkadaşları ile iletişiminin kuvvetli olduğunu ve vaktinin çoğunu onlarla birlikte geçirdiğini belirterek adrenalini yüksek olan aktiviteleri, futbolu ve yüzmeyi sevdiğini aktarmıştır. Derslerden sonra bilgisayar oyunları oynadığını ve ders çalışmayı hiç sevmediğini söylemiştir.

4.BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. SOSYAL HİZMET UZMANLARININ VERİ ANALİZİ

4.1.1. Sosyal Hizmet Uzmanı Aile Mahkemesinde Ne Yapar?

Sosyal hizmet uzmanının aile mahkemesindeki görev tanımı 4787 Sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunda belirtilmiştir. Ancak 4787 Sayılı Kanunda sosyal hizmet uzmanının görevi diğer meslek elemanları ile birlikte verilmektedir. Aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları genel olarak velayet, boşanma, çocukla kişisel ilişkinin kurulması gibi davalarda taraflarla görüşerek bu görüşmeyi raporlaştırmakta ve mahkemeye sunmaktadır:

“Şimdi aile mahkemesinde mahkeme tarafından bize tebliğ edilen dosyalarla ilgili aslında görüş inceleme ve değerlendirme sunuyoruz çok özet haliyle. Eğer dosyanın içeriğine göre boşanmaysa boşanma velayetse velayet bazen her ikisi birden bazen kişisel ilişkinin kurulması kaldırılması velayetin tespiti gibi medeni hukuktan kaynaklı konular. Bu konularda mahkememize mesleki değerlendirme ve görüş hazırlamak.” (K1, Kadın, 49)

“Boşanma davalarıyla ilgili olarak evlilik birliğinin devam edip etmeyeceğini taraflarla görüştükten sonra onların isteklilikleri yönünde bir rapor sunuyoruz. Onun dışında boşanma aşamasında tarafların çocukları varsa çocukların velayetlerine ilişkin önerilerde bulunuyoruz. Çocukların yararına ilişkin bundan sonra hangi ebeveyninin yanında yaşamasının uygun olacağı yönünde. Boşanma aşamasında tarafların çocuklarının velayeti verilen taraf dışındaki kişiyle şahsi ilişki kurulması yönünde görüş belirtiyoruz.” (K4, Kadın, 39)

Meslek elemanlarının yazdığı sosyal inceleme raporları veya değerlendirme raporları hakimin kararını etkileyebilmektedir. Dolayısıyla çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin kurulması aşamasında yer alan meslek elemanlarının görev tanımları ve sorumluluklarının belirlenmesi önem teşkil etmektedir (Sarısözen 2015, 95). Öte yandan bir çocuğun veya ailenin durumuna ilişkin değerlendirmeler, yargıcın kararını etkilediği

için sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Moon, Lee, Chung ve Kwack 2020, 66).

Sosyal hizmet uzmanlarının çocuğun ifade sürecinde yanında bulunması durumu, boşanma- velayet davaları gibi olgularda olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanının çocukların ifadeleri alınırken duruşmada yer alması, yargıç ve çocuk arasında kolaylaştırıcı olması gibi yükümlülükleri vardır (Erükçü ve Akbaş 2012, 146). İfade alma süreci, yetişkinler için zorlayıcı bir süreçken çocuk için olumsuz etkileri uzun süren bir travmaya dönüşebilir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanının rolü, çocuk için süreci anlaşılır hale getirmektir. Sosyal hizmet uzmanı, bireyle görüşürken ona destek olmakta ve onun içinde bulunduğu duruma göre kendini ifade etmesine yardımcı olmaktadır (Bilgin ve Kılıç 2018, 154). Adli sistem içerisinde yer alan çocuk, gerek ebeveynlerinin ayrılmasıyla gerekse bürokratik işlemlerden dolayı örseleyici süreçler yaşayabilir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanı çocuğun yüksek yararını düşünerek devreye girer:

“Çocuklarla bireysel görüşmeler, anne ve babalarla velayet sürecinde bireysel görüşmeler yaptım. Çocuk dinlemeleri oluyor aile mahkemelerinde, o süreçte çocukların yanında yer aldım.” (K3, Kadın, 27)

“Sosyal inceleme raporları yazıyoruz. Hem de bazen çocukların beyanlarında duruşmalara katılıyoruz ifadelerine katılıyoruz.” (K5, Kadın, 41)

Sosyal inceleme raporu sosyal hizmet uzmanının kişiyi bütünlüklü olarak ele aldığı mesleki bir rapordur. Bu durumda sosyal hizmet disiplini bir sanata, sosyal inceleme raporu ise sanatçının ortaya koyduğu bir esere benzetilmektedir. Sanatçı, toplumun genelinin göremediği durumları farklı bir bakış açısıyla görmektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında sosyal hizmet uzmanı da toplumda görünen sorunların arkasında yatan nedenleri yani toplumun görünmeyen kısmını irdelemektedir (İçağasıoğlu Çoban 2015, 27). Aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanları, bireysel görüşmenin yanı sıra kişiyi çevresi içinde de incelemektedir. Bu durum, raporların doğru bir şekilde yazılmasına ve etkili olmasını sağlamaktadır:

“Mahkemelerin bize gönderdiği dosyalarda çocukların velayetlerine ilişkin anne, baba, taraflar, çocuk, gerek duyulan hallerde çocukların okulundaki öğretmenler müdürler gereken duyulan aile bireyleriyle görüşme yapıp

sosyal inceleme raporunu yazıp sonucunda da çocuğun velayeti ile ilgili kendi kanaatimizi belirten raporu yazarak mahkemeye gönderiyoruz.”(K6, Kadın, 29)

“Taraflarla yani hem davacı hem davalıyla ve çocuklarla bireysel görüşmeler yapıyordum. Bu görüşmeler sonucunda ev incelemesi yapılır. Gerekli gördüğümüz takdirde çevre araştırması yapılır işte çocuğun okulu, evdeki diğer aile bireyleri ya da aile büyükleri. Onun dışında bunların hepsini harmanlayarak raporumuzu ortaya koyarız sosyal inceleme raporunu.” (K9, Erkek, 31)

“Ağırlıklı olarak mahkemeye başvuran insanların yani boşanmak üzere başvuran ya da çocuğun velayeti ile ilgili başvuran yani farklı farklı dosya türlerinde sosyal inceleme raporları ve görüşme raporlar düzenliyoruz. Bunların arasındaki fark aslında şu; sosyal inceleme dediğimiz şey kişiyi bütünlüklü olarak çevresi içerisinde değerlendiren rapordur. Görüşme de kısıtlı bir durum olduğunda yalnızca taraflarla ilgili görüşerek yapılan raporlardır.” (K8, Erkek, 37)

Bir başka tanımda sosyal inceleme raporu, sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değer temeline dayanarak yazılan, sosyal hizmet uygulama alanını kuramsal çerçevede gösteren rapordur (Uluğtekin 2004, 88).

Mahkemelerde yer alan sosyal hizmet uzmanlarının görevleri aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Bilgin ve Kılıç 2018, 155):

- Medeni Kanuna göre boşanma veya velayet davalarında ebeveynlerin ebeveynlik yeterliklerini değerlendirerek çocuğun velayetine ilişkin önerilerde bulunmak.
- Medeni Kanuna göre çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik kararlarda görüş bildirmek.
- Medeni Kanuna göre çocukla kişisel ilişkinin icra yoluyla gerçekleştirilmesi gereken durumlarda çocuğun yanında yer almak.

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden de anlaşılacağı üzere yazılan raporlar, görüş bildirme ve değerlendirme üzerinedir. Sosyal hizmet uzmanları, bilgi, beceri ve değer temelleri üzerine değerlendirme ve tespit çalışmaları yapmaktadır (Bilgin ve Kılıç 2018, 154). Sosyal hizmet uzmanlarının yazdığı sosyal inceleme raporları ve değerlendirme

raporları, sadece kişi ile sınırlı değildir. Bu raporlar, kişiyi çevresi içerisinde inceleyen ekolojik bir bakış açısıyla ele alınmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının aile mahkemelerinde yazdığı raporlarda, kişinin bütüncül bakış açısıyla irdelenip var olan durumlarının ve geçmiş yaşantılarının yargıca sunulması söz konusudur. Raporların yargıçlara sunulması ve yargıçların bu raporlar doğrultusunda karar vermesi, sosyal hizmet uzmanlarının yazdığı sosyal inceleme raporlarının önemini ortaya koymaktadır.

4.1.2. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Velayet/Boşanma Sürecinde Ebeveynler ve Çocuklara Dair Gözlemleri

4.1.2.1. Ebeveynler Arasındaki İlişkinin Boşanma/Velayet Sürecindeki Hali:

‘Savaş’

Yetişkinler arasındaki ilişki başlangıçta güzel ilerlese de zamanla birbirine sevgi ve saygının karşılıklı olarak yitirilmesi ile karmaşık bir hal alabilmektedir. İnsanların, bir zamanlar anlaşığı kişilerle daha sonra anlaşamaması doğal bir durumdur. Hatta bu durum, kişilerin günlük yaşantısını etkilememesi adına sonlandırılabilir. Boşanma da evlilik ilişkisinin sonlanmasıdır. İki kişinin anlaşarak evlenmesi ve zamanla anlaşamayıp boşanmaları, aralarındaki resmi ilişkiyi bitirme yoludur. Bu durumda boşanma anlaşmalı veya çatışmalı olabilir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromlarının görüldüğü boşanma veya velayet davalarında kişilerin genel olarak çatışma yaşadığı görülmektedir.

Çatışmalı boşanma, kişilerin aralarındaki ilişkiyi de çatışmalı hale getirmektedir. Çatışma sebebi maddi durum, sosyal ve kültürel yapı, evliliğin dinamiği gibi durumlar olabilir. Çatışma halinin devam etmesi ise kişilere bağlıdır. Kişiler, yaşadıkları stres ve baskılara dayalı olarak birbirlerine karşı öfkeli, acımasız ve intikamcı davranabilmektedirler. Sosyal hizmet uzmanlarına göre bireylerin işbirliğine ve ortak çalışmaya yönelik kapalı tutumları göze çarpmaktadır:

“Ama bazen o kadar çok sıkıntı oluyor ki, araya şiddet girmiş oluyor, mal paylaşımı girmiş oluyor, taraflar arasında sadakatsizlik olmuş oluyor. Zaten tarafların mahkemeye gelmeden önce de bir ayrılık süreci olduğu için ortak bir karara varamadıkları için çok çatışmalı bir birleriyle. Ve birbirlerine yönelik çok öfkeli geliyorlar.” (K4, Kadın, 39)

“Herkesin farklı. Genel olarak çatışmalı. Çok nadirdir çocuğun psikolojik durumunu göze alıp davranış sergileyenler. Genel olarak çatışmalı.” (K5, Kadın, 41)

“Genellikle anlaşmalı boşanmalar bize gelmiyor çekişmeli boşanmalı dosyalar bize geliyor. Çekişmeli boşanma dosyalarında da bu şekilde iletişime açık karşılıklı iletişim halinde olan çift sayısı çok az. Hep bir çatışma halindedir.” (K6, Kadın, 29)

Bireylerin yaşadığı çatışma durumunun ileri boyutunu, sosyal hizmet uzmanları savaş olarak nitelendirmektedir. Savaşlarda yenen ve yenilen tarafların olması boşanma veya velayet davalarına da uyarlanabilir. Örneğin boşanma davası süresince mal paylaşımında en çok mal alan ya da velayeti alan taraf kazanan grubu, bu durumun tam karşısında bulunan bireyler ise kazanamayan grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bireyler savaş durumunu sürdürmekte ve kazanana kadar anlaşmaya varılabilecek noktalara odaklanmamaktadırlar:

“Savaş. Bize anlaşmalı boşanmalar gelmez. Daha çok çatışmayı alevlendiren, sürdüren, çatışmayı çeşitlendiren süreç içerisinde maddi boyutta bir sürü şey bu tür kişiler gelirler. Genelde karşı taraf haksızdır. Kimse kendi kusurunu görmez ama karşı tarafın kusurunu böyle dünyanın en kötü olayı yapar.” (K7, Erkek, 40)

“Çoğunlukla ciddi bir çatışma oluyor. Bu çatışmanın nedeni de ekonomik ilişkilerin bundan sonra nasıl olacağına yönelik genelde. Bu dava sürecinde karara bağlanıyor. Yani bir yandan çocukların bundan sonra nerede yaşayacağı, diğer tarafla ne zaman görüşeceği konusundaki ilişkiler düzenlenirken bir yandan da tarafların bundan sonraki maddi durumlarını olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyecek birçok unsur da bu süreçle paralel olarak belirleniyor. Her iki süreç de üst üste bindiği zaman ciddi bir stres oluşturuyor. Bir de bunun dışında şey de var tabii sadece ekonomik neden yok. Bir de toplumun gözünde davayı kazanmış olan, haklı olan, mağdur olan taraf olarak yer alma isteği de var. O yüzden kılıçlar çekiliyor kimse kimsenin gözünün yaşına bakmıyor.” (K2, Erkek, 41)

Toplumsal yapımıza bakıldığında bireylerin kök aileleri ile olan ilişkilerinin hala bağılılık-bağımlılık seviyesinde seyrettiği görülmektedir. Bu durum, çocuklar her ne

kadar ileri yaşam evresinde bulunsalar da kök ailelerin çocuklarının kararlarına ve yaşantılarına karışma hakkını kendilerinde görmelerine yol açmaktadır. Geniş ailelerin, çocukların boşanma sürecine karışması var olan karmaşık ilişkiyi daha da karmaşık hale getirebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları da geniş ailelerin ilişkileri karmaşık hale getirdiğini ve çatışmaları şiddetlendirdiğini belirtmiştir:

“Anlaşmalı boşanmaları bir tarafa koyarak söyleyebilirim ki çoğunlukla sıkıntılı problemlili çatışmalı ve sadece karı koca ilişkisinin dışında ailelerin de bu sürece katıldığı yani bu süreci ailelerin de bazen daha işin içinden çıkılmaz hale getirdiği çok karmaşık bir ilişki yapısı olduğunu söyleyebilirim. (K1, Kadın, 49)

“Tamamıyla kopmuş, aile içi çatışma, şiddet, ihmal, zaman zaman istismar olan çok büyük bir kitle var. Karşılıklı şiddet, ailelerin iç içe geçtiği, kök ailelerin yani, bir mekanizmaya sahip aile formuyla karşı karşıya kalıyoruz. Yoğunluklu olarak böyle bir aile tipi gelir. Bunlar genel olarak da çatışmaya hazır olarak bulunur. Bunları çocuklarının velayeti veya boşanma sürecinin daha sağlıklı bir şekilde devam etmesine ikna edebilmek çok mümkün değildir. Bunlarla ilgili daha çok karar verilir ve seçim yapılır. Bir mesleki çalışma yürütülmesi zordur. İknaları ve benzer süreçleri, çocuğun sağlığı, ruh sağlığı, kendi ruh sağlığı düzgün bir iletişim geliştirmek zordur. Hele bir de toplumsal formumuzu ele aldığında, tarafın aileleri de iç içe girdiğinde iyice bir şiddet mekanizması işte uzlaşmazlık hali olan bir dosya yığını vardır elimizde.” (K8, Erkek, 37)

“Kaybolan ebeveynin yerine kişi özellikle anneyse büyük baba ve büyük annenin yanına yerleşiyor. Artık giden ebeveynin yerine yeni bir ebeveynlik ortaya çıkıyor, büyük ebeveynler devreye giriyor anneanneler, babaanneler, dedeler. Artık bunlar çocuğun hayatında önemli olmaya başlıyor. Onlar ne derse o oluyor, onların dedikleri doğrultusunda çocuk diğer tarafla görüşüyor, onların istekleri doğrultusunda çocuk diğer taraftan nefret ediyor. Hani kötü etiketlenmeden korktuğu için en azından başını sokacak bir yeri var, çocuğuyla birlikte yaşıyor. O yüzden kendi anne babasının isteklerine boyun eğmek zorunda kalan bir anne baba da söz konusu

olabiliyor. Çocuğun bu durumdaki temel kaybı diğer ebeveynle olan ilişkisi oluyor.” (K2, erkek, 41)

Yapılan bir araştırmada, kadınların %15,6’sının erkeklerin ise %7,8’inin geniş aileler yüzünden boşandığı sonucuna ulaşılmıştır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 103).

Boşanma davası, toplumun her kesiminde görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, boşanma veya velayet davası sürecindeki bireylerin arasındaki ilişki niteliğinin; onların sosyo ekonomik durumuna göre değiştiğini gözlemlemiştir:

“Bu tamamen görüşmecinin niteliğine, sosyo kültürel durumuna göre, evliliğin sonlanma nedenine göre çok değişkenlik gösteriyor.” (K4, Kadın, 39)

“Genelde de içlerinde kültür seviyesi yüksek olanlar da var ama benim gördüğüm kültür seviyesi düşük olanlardı. Çatışmayı sürdürenler falan. Bir anda böyle bir şeyin içerisine düşüyorsunuz ve herkes sizden bir çözüm bekliyor.”(K7, Erkek, 40)

Sosyal hizmet uzmanları, çatışmalı boşanma veya velayet davalarının yanında anlaşmalı davalarla da karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Karı koca olarak birbirleriyle ters düşmeler de ebeveyn sorumluluklarını yerine getirdiği görülen bu davalarda, ebeveynler için ön planda olan çocuğun yüksek yararadır. Bu tür ilişkilerde, ebeveynler her ne kadar kendi aralarında çatışmalı olsa da aralarındaki ilişkiyi çocuğa yansıtılmamayı seçmektedirler. İşbirliği ve iletişime açık olan ebeveynlerle ilgili olarak sosyal hizmet uzmanları deneyimleri şu şekildedir:

“Ebeveynler birbiriyle iyi de olabiliyor kötü de olabiliyor hepsini gördüm. Aralarındaki ilişki evliliklerini ne derecede yıprattıklarıyla ilgili gibi gördüm ben. Yani eğer çok yıprandıysa çatışma halinde oluyorlar. Ama eğer birbirlerini yıpratmadan, yıpratmadıkları halde sadece anlaşamadıklarını ve ayrılmaları gerektiğini ve bunun çocuklarının yararına olması gerektiğini düşünen çok az da olsa bir kitle var. Bunlarda çok rahat bir şekilde anlaşarak görüşmeyi yapıyorlardı çocuk konusunda. Çünkü nasıl diyim mesela diğer konularda mal varlığı veya diğer işlerde anlaşamıyorlar ama çocuk konusunda anlaşılıyorlar. Sadece çocuğun iyiliğini düşündükleri için o konuda bir çatışma hali içinde değiller.” (K9, Erkek, 31)

“Değişkendir bu... Anlaşmalı boşanma üzerine gelen aileler vardır. Bunlar uzlaşa sağlamışlardır, daha dengeli olurlar. Çocuklara yönelik kararların alınmasında birbirini daha desteklerler, çocukların sağlığı, gelişimi ön plandadır.” (K8, Erkek, 37)

“Çok değişken. Bazıları çocuğun yararını düşünerek bu süreçten çocuğun yıpranmaması için yaşadıkları sıkıntıları, sorunları, aralarındaki çatışmaları çocuğa yansıtmadan çocuğu da alıp hep birlikte görüşmeye geliyorlar.” (K4, Kadın, 39)

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerine göre ebeveynler arasındaki ilişki, çocukların yaşadığı süreci doğrudan etkilemektedir. Boşanma sebebi ve süreci kişiden kişiye göre değişebilmektedir. Dolayısıyla her olguya kendi biricikliğinde bakmak gerekir. Çatışmalı boşanmalarda, ebeveynlerin arasında sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunların çocuğa yansıtılması, boşanma sürecinin getirdiği zorluklarla başa çıkmaya çalışan çocuk için fazladan bir stres kaynağı olmaktadır. Öte yandan aralarındaki süreç her ne kadar kötü geçerse geçsin bu durumu çocuğa yansıtılmayı seçen ebeveynler de vardır. Aralarındaki olumsuz ilişkiyi ve boşanma sürecinin getirdiği zorlukları çocuklarına yansıtılmayı seçen ebeveynlerin çocukları, bu süreci daha az zararlı atlatabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden yola çıkarak geniş ailelerin olaylara müdahil olmasının, durumları daha da karmaşık hale getirdiği söylenebilir. Anne babaların kendi çocuklarını korumayı istemesi anlaşılabilir olsa da onların kendilerinden bağımsız bir birey olduğunu kabullenip kararlarına saygı duymaları da gerekmektedir. Dolayısıyla çocuklarını koruma amacıyla hareket edip boşanma/velayet sürecine dahil olan anne babaların dolaylı olarak onlara zarar verdikleri çıkarımı yapılabilir.

4.1.2.2. Ebeveynlerin Çocukları İle Olan İlişkileri ve Boşanma/Velayet Sürecinin Seyri:

“Genelde o süreçte çocuğu ya baskılıyorlar ya vaatlerle kandırmaya çalışıyorlar”

Çocukların ebeveynleri ile olan ilişkisi, onların kişilik gelişimlerini etkilemekte ve davranışlarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla bir çocuğun ebeveynleri ile olan etkileşimi, onun gelişim süreçlerini sağlıklı olarak tamamlayabilmesinde büyük rol oynamaktadır. Boşanma veya velayet davaları, çocukların kırılma noktalarını artırabilmektedir.

Boşanma veya velayet sürecinde çocuklar, taraflardan birinin yanında kalmaya devam eder ve diğer ebeveyni ile daha az görüşür. Bu durum, çocuğun yanında kaldığı ebeveyni ile daha fazla zaman geçirmesini sağlarken diğer ebeveyni ile geçireceği zamanın azalmasına bazen de iletişimin kopmasına yol açmaktadır. Çocuk, yanında kaldığı ebeveyni ile daha fazla zaman geçirdiği için onun etkisinde kalma olasılığı daha yüksektir. Çocuğun birlikte kaldığı ebeveyn, ilerleyen süreçte kendi yararına olabilecek durumları gözetlemekte, diğer tarafın aleyhinde ve çocuğun gelişim süreci üzerinde olumsuz etki oluşturacak şekilde davranabilmektedir (Özbay 2009, 322). Ebeveynin olumlu ya da olumsuz duygularını benimseyerek içselleştiren çocuk, diğer ebeveynine de yanında kaldığı ebeveynin duyguları ile yaklaşabilmektedir. Bu durum sosyal hizmet uzmanları tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

“Boşanma davası çetrefilliyse, tarafların birbirine karşı egosal sıkıntıları varsa tarafların birbiriyle ilgili çok büyük iddiaları yani incitici yaralayıcı iddiaları varsa o zaman bu çocuğa da yansıyor. Doğal olarak çocuğun birlikte yaşamadığı ebeveynine de yansıyor. Çoğunlukla da olumsuz. O zaman taraflar bunu zorlaştırabiliyor.” (K1, Kadın, 49)

“Çocuk genellikle fili ayrılık sürecinde kimin yanında kalıyorsa onunla iletişimi daha sağlıklı görünüyor. Görüşmediği yani uzun süredir ayrı yaşadığı ebeveynle karşı tepkisel tutum geliştirebiliyor. Ama bunlarda tabii ki çiftlerin etkisi daha yüksek. Çocukları diğer ebeveynle karşı kötülemeleri var, olumsuz söylemler aile içerisinde konuşulurken çocukların bu söylemleri duyması da bu tepkisel tutumlara neden olabiliyor.” (K6, Kadın, 29)

“İllaki bir tarafla kopukluk oluyor. Çünkü boşanma süreci başladığı anda taraflardan biri müşterek halinden ayrılıyor. Bu ayrılma durumunda o ayrılan ebeveynle çocuk daha az görüşmek zorunda kalıyor. Eğer bunu yanında kalan ebeveyni kötüye kullanıyorsa zaten çocuğu göstermiyor mahkeme kararı kesinleşene kadar.” (K9, Erkek, 31)

Yapılan bir araştırmada yargıçlar, çocukların ifadelerinde aile büyüklerinin etkisinde kalarak konuştuklarını, karar vermede zorlandıklarını ve içinde buldukları sürecin çocuklar açısından zorlu geçtiğini ifade etmiştir (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 258).

Dolayısıyla geniş ailenin boşanma sürecinde sosyal destek anlamında olumlu etkileri olsa da boşanmanın seyrini etkileyebilmektedir.

Boşanma, zaman zaman taraflar açısından zorlu ve acılı bir süreç olabilmektedir. Bu durum, tarafların birbirinden intikam almasına veya birbirine zarar vermesine yol açmaktadır. İntikam veya zarar verme durumu da çoğu zaman çocuk üzerinden yapılmaktadır. Karşı tarafa zarar vermek isteyen ebeveyn, çocuğu kullanarak bunu gerçekleştirme çabası içine girmekte ve çocuğu baskı altına alarak psikolojisini olumsuz etkileyebilmektedir. Yüksek çatışmalı boşanma davalarında çocuğun ebeveyne karşı bu şekilde yabancılaştırılması sık görülen bir durumdur (Moon, Lee, Chung ve Kwack. 2020, 66). Boşanma veya velayet davası sürecinde, ebeveynlerin çocuklara bu şekilde baskı yaptığını düşünen sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bir sürü ilişki örüntüsü var ama genelde o süreçte çocuğu ya baskılıyorlar ya vaatlerle kandırmaya çalışıyorlar. Çocuğun psikolojisini alt üst ediyorlar. Çocuğu tercih yapmaya zorluyorlar. Ama bize öyle bir noktada geliyor ki bu çocuklar, bir tercih yapacaksın. Çocuklar da bu tercihi yaptıklarında diğer ebeveynin kendisini reddetmesinden korkuyor. Bu kaygıları yaşıyorlar.” (K7, Erkek, 40)

“Kadın için adam yola gelsin adam için kadın yola gelsin tarzında boşanma davası açılır. Onun dışındakilerin hepsinde taraflar çocuklarının bilincindedir. Ağırlıklı olarak diğer tarafla görüşülmemesi adına bir çaba sarf edilir. Çocuğa psikolojik baskı yapılır. Engeller konulur. Çünkü yani o da aslında stratejik bir hamledir taraflar için. Karşı tarafa bir zarar verme onu üzme ve o süreçte birbirlerini suçlama haline büründükleri için çocuğu bunda bir araç olarak kullanırlar.” (K8, Erkek, 37)

Bir araştırmada, çocukların boşanma ve velayet sürecinde davaya dahil olduğu, annenin ve babanın özel yaşamlarına dair ayrıntıların çocuklar tarafından bilindiği, yabancılaştıran ebeveynin çocuğu ‘casus’ olarak gördüğü ve çocuğun bilmemesi gereken konuların anne tarafından çocuğa aktarıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 33). Bu bulgular, sosyal hizmet uzmanlarının ebeveynlerde gözlemlendiği baskıcı, intikam alma arzusu gibi duygular ile benzer nitelikler göstermektedir.

Çocuk ile olan etkileşiminin yaşamında etkili olacağına farkında olan ebeveynler, kendi aralarında çatışmalar da çocukları daha sağlıklı iletişim kurmaya çabalamaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanları, çocuğun yanında kaldığı ebeveyn ile etkileşiminin daha güçlü olduğunu düşünürken diğer ebeveynle olan ilişkisinin de çocuğa olumsuz yönlendirme yapılmadıysa güçlü olduğunu düşünmektedirler. Boşanma veya velayet davasında yer alan çocuğun her iki ebeveyni ile iletişiminin güçlü olması, çocuk için bu süreçlerin daha kolay atlatılmasını sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının bu duruma ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Eğer çocuk aile içindeyken mesela anne babanın boşanma süreci karı koca olarak boşanma süreci çok sıkıntılı değilse birlikte yaşamadığı ebeveyniyle çocuğun görüşmesi daha kolay ve daha taraflar bu konuda kolaylaştırıcı olabiliyor.” (K1, Kadın, 49)

“Tamamen ebeveynlerin niteliğine bağlı. Çocuğun o güne kadar bir şekilde bir tarafa daha yakın duygusal anlamda. Bu ya anne ya da baba. dolayısıyla boşanma aşamasında yakın hissettiği tarafa ilişkin paylaşımı daha kuvvetli oluyor olumlu paylaşımı. Diğer tarafa ilişkin de taraflardan biri etkilemiyorsa eğer daha yüzeysel aktarımlarda bulunuyor.” (K4, Kadın, 39)

“Çoğunlukla eğer velayet kendisinde olan kişi çocuğu karşı tarafa karşı olumsuz yönlendirme yapmadıysa ilişki iki tarafla da iyidir. Ama bir doldurma oluyorsa eğer, velayet kendisinde olan kişi çocuğu karşı tarafa dolduruyorsa, olumsuz yönlendirmeler yapıyorsa bir süre sonra çocuk velayeti olmayan ebeveynle karşı uzak duruyor. Zamanla zamanla bu artıyor son aşamada artık görüşmüyorlar. Ama bu değişen bir durum. Her vakada farklı.”(K5, Kadın, 41)

“Çift kendi aralarındaki problemi kendi aralarında tutup da çocuğun bu durumdan etkilenmesini istemiyorlarsa, buna önem veriyorlarsa diyeyim o zaman görüşmelerinde bir engel olmuyor. Mesela baba alıyor çocuğu gidiyor ya da anne gelip alıp gidiyor. Görüyor, görüşme bittikten sonra anlaştıkları ortak belirledikleri bir saatte diğer ebeveynin yanına getirip bırakıyor çocuğu.” (K9, Erkek, 31)

Ebeveynler, çocuğun yaşadığı olumsuz durumların etkilerini hafifletebilmek ve onu mutlu edebilmek için maddi olarak çaba sarf etmektedirler. Çocuğa sürekli oyuncak, sevdiği yiyecekleri alma gibi durumlar buna örnek oluşturmaktadır. Ebeveynlerin dengeyi kuramaması, çocuk tarafından fark edilmekte ve zaman zaman çocuğun bunu kullanmasına yol açabilmektedir. Bir başka deyişle çocuk, her istediğini yaptırabilmek için içinde bulunduğu durumu öne çıkarmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, anne babanın dengeyi sağlayamadığı zamanlarda çocuğa zarar verdiğini düşünmektedir:

“Dengeli ailelerde bu mesele daha dengelidir. Çocuk istediği yerde olur orada olur burada olur. Bu tür yapılarda da hem çocuğu nesneleştiren hem de aşırı özneleştiren bir familya vardır. Bu aile grubu da çocuk ne isterse onu yapan bir hal alır. Artık çocuk karmakarışık bir ambivale durumdadır, kendisini tanrısal bir şey gibi düşünür. Her şey onundur, dünyanın merkezi odur gibi yanlış bir algıya kapılır. Bu özellikle anlaşmalı ya da daha dengeli gözüken aile formlarında daha yaygındır. Çocuklar genelde burada daha yüksek bir travma etkisi yaşarlar. Hani gerçek hayatta kendisine davranılan şekilde karşılığının olmadığını düşünürler. Çok fazla bu davranış tipinde bulunurlar. Hem mahkeme manipülasyonu hem karşıdakine bir hamle yapabilme hem de çocuğu aman etkilenmesin aman bu süreçten koruyalım diye gerçeklikten koparma gibi bir eğilime girerler. Ama şunu fark etmezler ki bu çocuğa dolaylı yollardan daha çok zarar verir.” (K8, Erkek, 37)

“ Çocuk bu süreci kullanmaya başlıyor. Yani tamamen çocuğun uydusu olan anne babalar ortaya çıkıyor. Çocukların mutlu olması için anne ve babalar çocukların her istediğini yapmaya başlıyor. Çocuk annesindeyken kendi kurallarını uyguluyor, babasındayken annesiyle kötü bir yaşantısı olduğunu söylüyor. Babası da onun kötü yaşantısını düzeltmek için çocuğa iyi olanaklar sunmaya çalışıyor. Bu sefer de babasında istediği kuralları yaratıyor; istediğini aldırıyor, istediğini yaptırıyor. “ (K2, Erkek, 41)

Çocuğun erken dönemlerinde yaşadığı deneyimler, onların gelecek yaşantısını şekillendirmekte büyük oranda etkili olabilmektedir. Çocukların, ebeveynleriyle olan ilişkisi ise doğrudan bu sürece olumlu veya olumsuz olarak etki yapabilmektedir. Çevresel faktörlerden bağımsız olarak sadece anne ve baba ilişkisi üzerine düşünüldüğünde, güvenli anne baba ve çocuk ilişkisi çocuğun gelişimine olumlu

katkılar sağlayabilmektedir. Yine çevresel faktörleri göz önüne almazsak anne baba ve çocuk arasındaki olumsuz ilişki onun davranışlarının olumsuz olarak şekillenmesinde etkili olacaktır.

Yapılan bir araştırmada, boşandıktan sonra veya mahkeme sürecinde çatışmaya devam eden çiftlerin çocuklarının, birlikte yaşamadığı ebeveynleri ile olan ilişkisinin olumsuz şekilde etkilendiği bulgusu elde edilmiştir. Bunun sebepleri, çocuğun artık tartışmaya tanık olmak istememesi ve ebeveynlerin, birbirleri ile karşılaşp tartışmaktansa çocuğu görmeyerek/göstermeyerek bu tartışmaları yaşamamak istememesi olarak gösterilmiştir (F. Güler 2014, 100). Boşanma veya velayet süreci, ebeveynler açısından her ne kadar çetrefilli olursa olsun ebeveynler ve çocuk arasındaki ilişkinin çocuğun sağlıklı gelişimi için olumlu olarak sürdürülebilmesi gerekmektedir. Çocuğun gelişiminin sağlıklı olmasını sağlamak ebeveynlerinin yükümlülüğü altındadır.

4.1.2.3.Ebeveynler Arasındaki İlişkinin Çocuğa Yansımış Hali:

“Tekrar eskisi gibi bir evinin olmayacağı düşüncesi oluşuyor çocukta, sokakta kalabileceği gibi bir takım korkular oluşuyor”

Değişim, kimi insanlar için kolay bir süreç iken kimi insanlar için zorlayıcı bir süreçtir. Boşanma/velayet süreci, çocuk açısından düzeninin bozulması anlamına gelmekte ve çocukta bir takım olumlu veya olumsuz etkileri de beraberinde getirmektedir. Boşanma veya velayet süreci iyi yönetilebilirken bazı durumlarda kötü sonuçlar elde edilebilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, boşanma/velayet davası sürecinin çocuğa olan etkisini pek çok açıdan değerlendirmişlerdir.

Velayet sürecinde, çocuğun bir tarafta kalması ve diğer tarafta da ilişkisini sürdürmesi gerekmektedir. Çocuğun sürekli kalacağı yerin tek taraf olması onu seçim yapmaya itmektir. Çocuk ise seçim yaparken bir takım olumsuz duygu durumları içinde olabilir. Çünkü seçim yaptığı takdirde birlikte kalmayacağı ebeveynini kaybetme, süreci anlamlandırmada zorluk yaşama gibi pek çok şeyle karşı karşıya kalmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, bu durumun çocuk açısından örseleyici olduğunu, çocuğun suçluluk, endişe, gelecek kaygısı gibi durumlarla başa çıkmaya çalıştığını belirtmektedir:

“Çocuk anlam veremediği yani hukuki olarak bir sürece giriyor ve bunu anlamlandırmakta zorluk çekiyor. Geleceği ile ilgili bir takım belirsizlikler ve korkular ortaya çıkıyor. Bunun sonucunda da ne yapıyor çocuk?”

Kendisine bir şekilde nasıl desem yani örnek veriyorum dört beş yaşındasınızdır. Anneniz ve babanız ayrılmaya karar veriyor. Annenizle yaşıyorsunuz bu süreçte. Mahkeme sürecinde sizin ifade ettiğiniz söylemlerin, eylemlerin, ortaya koyduğunuz eylemlerin kendi yaşantınıza nasıl etki edeceğini bilmiyorsunuz. Örnek veriyorum yani annenizin söylediği şekilde davranmazsanız anneniz sizi eve alacak mı? Eskisi gibi size bakım sunacak mı? Bu konuda belirsizlikler, korkular oluyor. Çocuk anne ya da babasının kendisiyle ilgili bir nedenden dolayı ayrıldığını düşünüyor. Ya da dediğim gibi o süreçte ifadesinin bu süreçten sonra annesinden ya da babasından ayrı kalmasına sebep olacağını düşünüyor. Tekrar eskisi gibi bir evinin olmayacağı düşüncesi oluşuyor çocukta, sokakta kalabileceği gibi bir takım korkular oluşuyor. Bu korkular da anne ve babalar tarafından çok güzel değerlendiriliyor.” (K2, Erkek, 41)

“Çocuklar arada kaldıklarını düşünüyorlar. İki taraf arasında bir seçim yapmak zorunda hissediyorlar kendilerini. Tercih yapmak zorunda hissediyorlar. Tercih yapmadıkları ebeveynleri tarafından da sevilmeceklerini ya da işte bundan sonra görüşmeyeceklerini görüşmek istemeyeceklerini falan düşünüyorlar.” (K5, Kadın, 41)

“Çocuklarda tabii ki de adliyeye gelmiş olmak bile onlar için bir örselenme sebebi ya da tanımadıkları bir kadının gelip onlarla konuşması sonuçta ben onlar için tanımadıkları bir ablayım, kadını, teyzeyim belki. Evlerine gelip ya da adliyeye onlar gelip onlarla görüşme yapıyorum. Bu çocuklar için hiçbir zaman doğru olduğunu düşünmedim bunun ya da önerdiğim ve çok istediğim yani her boşanmada bu olmalı dediğim bir durum asla değil.” (K3, Kadın, 27)

Yapılan bir araştırma, çocukların ebeveyninin sevgisini kaybetme korkusunun yanında beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçlarını kaybetme endişesi içinde olduğunu ortaya çıkarmaktadır (Borstlap 2014, 184). Bu durumun ebeveyn tarafından kullanılması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yaşanması ihtimalini yükseltmektedir.

Birey, her ne kadar biricik olarak değerlendirilse de çevresinden ayrı değerlendirilemez. Çünkü birey çevrenin bir parçası olduğu gibi çevre de bireyin bir parçasıdır. Dolayısıyla sistemler birbirinden ayrıdır ve bütünlüktür. Sistemlerin ne kadar açık/kapalı olduğu ve

sınırların geçirgenliği, olgu özelinde incelenmektedir. Çocuk, bağımsız bir birey olduğu gibi aile sisteminin de bir parçasıdır. Dolayısıyla aile sisteminde olan olayları etkiler ve onlardan etkilenir. Boşanma/velayet sürecinde ebeveynler arasındaki ilişkinin olumsuz seyretmesi de çocuğu pek çok şekilde etkilemektedir. Çocuğun huzursuz hissetmesi, birlikte kalmadığı ebeveynine karşı olumsuz duygularının olması, yanında kaldığı ebeveynin etkisinde kalması gibi durumlar sosyal hizmet uzmanları tarafından gözlemlenmiştir:

“Ebeveynler arasındaki çatışmanın yoğun olduğu dosyalarda çocuklar hem duygularını düşüncelerini rahat ifade edemiyorlar, hem huzursuz oldukları belli oluyor hem de muhakkak bir taraftan diğer tarafa olumsuz bir duygu aktarımında bulunuyorlar.” (K4, Kadın, 39)

“Çatışmalı ailelerde ilişki kötü etkiliyor tabii. Bunlar boşanma aşamasına gelmeden önce kuvvetli muhtemel uzunca bir süre şiddetli çatışma, ihmali zaman zaman istismar hem kendilerine hem çocuklarına genelde de fiziksel istismar daha fazla, bu aşamalardan geçerler. Burada en çok yıpranan taraf çocuklar olur. Çünkü çocukları nesneleştirme meselesi vardır. Çocuklar özne olarak görülmez, çoğunlukla ciddi ekonomik sıkıntılar yaşarlar. Parçalanmış ailelerin kendi kök ailelerinin etkileri çok fazla olur. Çocuklar bundan her boyutuyla oldukça kötü etkilenirler. Bu çocuklar genelde sıkıntılı süreç geçirirler. Bu model aile tipiyle birlikte gelen çocuklar da aynı seyrinde tepki veren çocuklar halini almıştır.” (K8, Erkek, 37)

“Çocuğu olumsuz etkiliyor. Çünkü çocuk bu boşanma sürecinde yani fülî ayrılık dediğimiz süreçte taraflar ne zaman ayrıldıysa ve bu sürece kadar çocuk kimin yanında kaldıysa illaki onun söylemlerinden etkileniyor. Ki bu süreçte de diğer ebeveynle görüşmeleri kısıtlanmışsa veya daha az görüşüyorsa diğer ebeveynle karşı elbette olumsuz bir tepkisel tutum içine giriyor tepkisel tutum içerisine girebiliyor.” (K6, Kadın, 29)

Boşanma/velayet sürecinde yer alan ebeveynlerin hepsinin süreci zorlaştırdığı söylenemez. Bu süreçte, ebeveynler arasındaki ilişkinin olumsuzluğunun çocuğa yansıtıldığı olgular olsa da çocuk odaklı düşünen ve çatışmalı süreci çocuklarına yansıtılmaya çalışan ebeveynler de vardır. Bu olgularda çocukların kendilerini daha güvende hissettiği, daha az örselendiği görülmektedir. Anne babanın çocuğa karşı

dengeli davrandığı görülen bu tür olgular, çocuğun yaşadığı olumsuz süreci en az psikolojik hasarla atlmasına yardımcı olmaktadır. Bu konuda sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Olumlu olan ilişkilerde çocuklar görüşmeye daha rahat kalıyor. Hatta onun öncesinde anne babalar çocuklara ilişkin bir bilgilendirmede bulunup adliyeye getiriyorlar. Dolayısıyla çocuk bu süreç sonrasında odaya girdiğinde odada bizimle tek kaldığında, görüşme sürecini yaşadığında sonrasında annesinin babasının elinden tutup ya da yanında olup gideceğini biliyor. En önemlisi de bu süreçte gerçekten çatışmalı bir ebeveyn profili sunmayan tarafların çocuklarına ilişkin etkilemeleri daha az oluyor. Yani bunu hissedebiliyorsun sen çocuğun söylemlerinden. Çocuğun her iki ebeveyne ilişkin olumlu duygu aktarımı oluyor.” (K4, Kadın, 39)

“Daha dengede uzlaşma zemini olan ailelerde daha sakin ve normal karşılanır. Anlaşmalı boşanma sürecinde de zaten taraflar ağırlıklı olarak bu sürece çocuklarını hazırlamışlardır. Tamamı için söylemiyorum ama büyük bir çoğunluğu daha rahat gelirler.” (K8, Erkek, 37)

Yapılan bir araştırmada, velayet ve boşanma sürecinde anne ve baba, çocuğa karşı daha paylaşımlı olduğunda çocuğun kendine daha çok güvendiği ve bu süreci daha kolay atlatabildiği bulgusu elde edilmiştir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 105). Sosyal hizmet uzmanlarının çocukları ile olumlu ilişki sürecine sahip ebeveynlere dair gözlemleri, yapılan araştırmaları destekler bulgular içermektedir.

Ebeveynler arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuklara yansıtıldığı durumlarda, çocukların yaşadıkları ve hissettikleri yukarıdaki bölümlerde verilmiştir. Çatışmalı ebeveyn ilişkisine çocukların da dahil edildiği davalarda, çocukların şu anki hali bilinse de gelecek yaşantısına ilişkin veriler fazla değildir. Ancak çocuğun şu anki halinden hareketle gelecek yaşantısı için bir takım tahminlerde bulunulabilir. Çocuk, okuldan kaçma, akademik başarısızlık, madde kullanımı, kendini soyutlama gibi davranışlar sergileyerek yaşadığı olumsuz olaylarla baş etmeye çalışabilmektedir. Bu durumu gözleyen sosyal hizmet uzmanları, görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Her gün stres altında bu çocuğa stres olarak da yansıyor depresyon olarak da yansıyor, başka türlü kendine zarar verme olarak ya da evden okuldan kaçma gibi davranışlar olarak da kendini gösterebiliyor. Daha ileri

boyutlarda alkol, uyuşturucu akran arkadaşlarıyla beraber kullanımına kadar kendini evden aileden soyutlayarak arkadaşlarını kendine yakın görme durumuna kadar ilerleyebiliyor.” (K9, Erkek, 31)

“Duygusal olarak yıpranıyor, fiziksel olarak yıpranıyor, motive olamıyor, derslerine çalışmıyor, gündelik hayatında düzgün bir ilişki kuramıyor, ilişki ve bağlanmada sürekli sorun yaşıyor, suç ve benzeri eğilimlere kayıyor.” (K8, Erkek, 37)

Yapılan bir çalışmada ebeveynine yabancılaşan çocukların, ebeveyninin imajının yok edilmesine bağlı olarak travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşayabildiği, depresyon ve diğer ruhsal hastalıklarla mücadele etmeye çalıştığı bildirilmektedir (Paslı 2020).

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinden yola çıkarak ebeveynler arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğa yansıdığı durumlarda çocuğun örselendiği, kendisini rahatsız ve güvensiz hissettiği, gelecek kaygısı hissettiği görülmektedir. Ebeveynler arasındaki çatışmalı ilişkinin çocuğa yansıtılmadığı veya daha az yansıtıldığı süreçlerde ise çocukların yaşadığı zorluklarla daha kolay baş ettiği, anne ve babasına güvendiği, suçluluk hissetmediği çıkarımı yapılabilmektedir. Sonuç olarak anne ve babanın yaşadığı çatışmalı ilişkinin sadece anne ve baba arasında kalması, çocuğun sürece dahil edilmeyerek günlük yaşantısına devam etmesi sağlanmalıdır. Aksi takdirde savaş olarak düşünülen durumda kazanan anne/baba olsa dahi kaybeden çocuk olacaktır.

4.1.2.4. Çocuğun Hayatının Seyri:

“Babasıyla yaşarken annesini sevdiğini özlediğini belirtmesi durumunda bu olanaklardan mahrum kalabileceğini düşünüyor”

Boşanma, yasal olarak birbirine bağlılıkları bulunan karı ve kocanın yasal ilişkilerinin sonlanmasıdır ve bu durum, her iki tarafı da etkilemektedir. Evlilik dinamiklerine bağlı olarak bu etki olumlu olduğu gibi olumsuz olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Ancak boşanmadan sadece karı ve koca değil eğer çiftin çocukları varsa onlar da etkilenmektedir. Boşanmanın etkileri, çocuğun anne ve babasının davranışlarına, sosyal destek mekanizmalarına ve çocuğun yapısına göre değişkenlik gösterebilmektedir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 105).

Demokratik ailelerde, aile üyesi olan her bireyin söz hakkı vardır ve aile üyelerinin ortak kararlarına göre hareket edilmektedir. Bu kararlara çocuk da dahil edilir. Bu durumdan anlaşılacağı üzere çocuğun bir birey olması ve katılım hakkı, aile içinde önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklar, çevresinde olan olayları içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine göre değerlendirir ve aile içinde yaşanan olayların farkındadırlar. Dolayısıyla ebeveynlerinin boşanmalarında iyi veya kötü olarak fikir belirtebilmektedirler. Sosyal hizmet uzmanları, bu duruma dikkat çekerek bazı çocukların anne ve babasının boşanmasını rahatlama ve mutluluk olarak değerlendirdiğini belirtmiştir:

“Aile içinde çok uzun süredir çatışmalar varsa ve bu çatışma çocuğa yansımışsa çocuk için artık bu süreç normal ve olağan hale geliyor. Bazen şunu duyuyoruz çocuklardan: “Ben anne babamın boşanmasını artık istiyorum çünkü onların kavga etmesinden çok yoruldum.” diyebiliyor çocuk.” (K1, Kadın, 49)

“Dolayısıyla da eğer evlilik birliği içerisinde şiddet, istismar, kavga, çatışma gibi faktörler varsa çocukların özellikle yaşı büyük olanlar şunu aktarıyor: iyi ki annem babam ayrıldı. Ben zaten o evde çok mutsuzdum, şimdi üzülmiyorum, şimdi strese girmiyorum. Çünkü her an tartışacaklar diye ben çok strese giriyordum diyorlar. Yaşı büyükse böyle anlatıyorlar.” (K4, Kadın, 39)

“Birçok davada şeyi gördüğümü hatırlıyorum; abi diyen oluyor hocam diyen oluyor çocuklardan. Diyor ki çocuklar ne olur boşansınlar abi. İşte ayrılık sürecinde geliyor çok kavga ediyorlardı, ben o zaman çok mutsuzdum ama şimdi daha mutluyum.” (K7, Erkek, 40)

Geçmişte aile birliğinin yasal olarak bozulması, toplum tarafından olumsuz karşılanırken günümüzün toplumsal dinamiklerinde bu bakış açısı da değişmeye başlamıştır. Sosyal hizmet uzmanları, özellikle aile içinde şiddet, istismar, çatışma gibi durumların olması halinde hem çocuğun hem de anne ve babanın iyilik halinin sürdürülebilir olması için boşanmanın gerçekleşmesinin olumlu sonuçları olduğunu belirtmektedirler:

“Yani aşırı bir aile içi şiddet, çatışma, çocuğa yönelik şiddet, istismar durumları varsa çocuk boşanmadan olumlu etkileniyor. Ama olumlu

etkileniyor derken travmatik bir süreç yaşadığı için çocuk üzerinde olumsuz etkileri muhakkak kalıyor.” (K5, Kadın, 41)

“Boşanmayı kötü bir algı olarak nihayetinde görmüyoruz. Çünkü görmeyeceğimiz durumlar yaşanıyor. Bir evin içerisinde huzursuzluk varsa, şiddet varsa ve o evin içerisinde çocuğun sağlıklı gelişimi için bir ortam hazırlanmıyorsa bu çiftlerin ayrılmasından yanayız ki hani iki çatı altında belki çocuğun o huzursuz ortamdan ayrılması sağlanabilir diye. Belki bu durumda çocuk daha olumlu etkilenir. Çoğu çocukla görüştüğümüzde onlar da bu kanıdalar. Eskiden mesela çok kavga ediyorlardı, çok huzursuzduk. Her akşam kavga olurdu. Ama artık yok, artık evimizde huzur var diyenler de oluyor.” (K6, Kadın, 29)

Anne ve babanın evlilik birliği devam ederken sürekli çatışma halinde olması ve boşanma sonucunda çocuğun bu gergin ortamdan çıkması, onu olumlu etkileyebildiği gibi boşanmanın ardından anne ve baba arasındaki ilişkinin kötü seyretmesinin çocukta travmatik etkiler yarattığı bildirilmektedir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 100). Yani sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerinin, geçmişten gelen ailenin kutsallığı ve boşanmanın kötü bir olgu olduğu algısından çok Karadağ ve Foto Özdemir’in (2021) araştırmalarını destekleyerek günümüzdeki bakış açısına yakın olduğu görülmektedir. Anne ve babasının boşanmasını kendi iyilik halleri için doğru bir karar olarak değerlendiren çocuklar da travmatik etkiler yaşayabilmektedir. Bu durum, çocuğun günlük yaşantısını etkilemekte ve alışık olduğu düzenin bozulmasına yol açmaktadır. Bir diğer unsur da çocuğun kendi geleceğine dair yaşadığı endişedir. Yani çocuğun bir ebeveyni seçmek zorunda hissetmesi, bunu yapmazsa elinde olan düzenini de kaybedeceği düşüncesi çocuğa hakim olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, boşanmanın çocuğun var olan düzenini bozduğunu, anne-baba-çocuk üçgeninin dışına çıkılarak çocuğun yaşantısının değiştiğini ve bu durumun günlük hayatta yansımalarının olduğunu dile getirmektedir:

“Hal böyleyken çocuklar da işte örnek veriyorum çocuğun bugün eve gittiği zaman yemeği hazırlanacak, oyun oynayacak, uyuyacak ve sabah kalkacak. Odası var, yani oda dediğim evi var, ortamı var. Yarın bunun olup olmayacağı konusunda garantisi yok. Babasıyla yaşarken annesini sevdiğini özlediğini belirtmesi durumunda bu olanaklardan mahrum kalabileceğini

düşünüyor. Yaşın getirdiği böyle bir durum var. Kendi istek ve beklentilerini rahat bir şekilde ifade edememesi ve buna boşanmadan sonra olanak sağlanmaması. Boşanmadan önce şu da olabilir: kişilerin ekonomik durumu yeterli değildir, kalabalık bir ailedir. Özel ilgi görmeden, yaşına göre ilgi görmeden bir çocuk tek göz bir odada büyüyor da olabilir, yeterli beslenmiyor olabilir. ama en azından günün belirli saatlerinde kendi annelik ve babalık görevlerini yapan iki ebeveynle yaşıyordur. Ama boşanmadan sonra bu ortadan kalkıyor.” (K2,Erkek, 41)

“Çok değişiyor. Alışmış olduğun bir sistem var ve o değişiyor yani. Normal belirlenmiş standart bir aile yapısı var anne baba çocuktan oluşan. Özellikle çocuk küçük yaştaysa bunu ona kabul ettirmek ve anlatmak daha zor oluyor. Bütün hayatını yani ilkökul öncesi bir çocuksa çocuğun uygun bir zamanını yakalayacak, işte çocuk okula gidiyorsa bunu arkadaşlarına açıklamak zorunda kalacak arkadaşları arasında kabul edilebilirliğini bile etkiliyor. Ya da kişisel gelişimini, cinsel yönelimini belki etkiliyor hayatına dair.” (K3, Kadın, 27)

“Çocuğun yüksek yararı için anne ve babalar anlaşmalı boşanmalı, çocuk bir tarafta kalınca diğer tarafla ilişkisi de devam etmeli. Yoksa çocuğun o anki hayatını darmadağın ediyor. Akademik başarısından duygusal gelişimine kadar hem de sonraki hayatında derin izler bırakıyor.” (K7, Erkek, 40)

“Böyle durumlarda çocuk için boşanma süreci artık bir sürecin bitimi olarak görülüyor. Böyle bir süreci çocuklar daha kolay atlatıyor. Bu süreç çocuğa çok yansımamışsa ya da ebeveynler birbiri üzerinden çocuğa bunu kullanmaya kalkmışsa bu sefer çocuk için boşanma süreci sonrası çok yorucu ve yıpratıcı geçebiliyor. Çünkü anlam veremiyor ve sürece de dahil edilmiyor zaten çocuk böyle durumda. Bir aile bireyi olarak bir şeyler anlatılmıyor açıklanmıyor. Benim çocuğum senin çocuğun hikayesine dönüyor. Böyle süreçte çocuklar için daha zor. Çünkü örneğin baba evden ayrılmışsa babanın işe gittiğini, çok yoğun olduğu için eve gelmediğini düşünüyor. Sürekli bu sefer şey olarak söylüyor bu süreci “iş çok yoğun olduğu için beni aramıyor, beni ihmal ediyor”. Başka sebepler bulmaya

çalışıyor. O yüzden boşanma süreci hakikaten zorlu bir süreç.” (K1, Kadın, 49)

Öte yandan ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerini gösteren bir çocuğun yaşadığı diğer zorluklar, çocuğun yalnızca günlük yaşantısı ile ilgili değil aynı zamanda psikolojik durumuyla da ilgilidir. Yabancılaşan çocuğun yaşadığı zorluklar; çocukların kendilik algısının değişmesi, kimliklerinin belirsizleşmesi, kendine güvenin ve özsaygının azalması gibi şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Boch-Galhau 2018, 728).

Ancak boşanmanın her çocuğu olumsuz etkilediğini genellemek doğru değildir. Boşanmanın çocukta yarattığı etkinin kötü olarak nitelendirilebilmesi için aile içi dinamikleri bilmek gerekmektedir. Bir sosyal hizmet uzmanı, ebeveynlerin süreci yönetme şeklinin de çocuğun yaşantısına olan etkisinden söz etmiştir. Karı koca her ne kadar kavgalı olsa da ebeveyn sorumluluklarını yerine getirip çocuğu kendi çatışmalarının içine çekmediği durumlarda çocuğun yaşantısının nispeten daha az olumsuz etkilendiği aktarılmıştır;

“Mutlu bir evlilikse çocuğa bunu yansıtmadıysa en azından kavgalı, şiddet içeren bir ortam yoksa zaten o ebeveynler süreci de daha iyi yönettikleri için çocuk bundan sonrasında yaşam standartlarının ve ebeveynleriyle olan ilişkisinin bozulmayacağını bildiği için muhakkak ilk başta tepkisel olarak üzülüyordur.” (K4, Kadın, 39)

Yapılan bir araştırmada, çocukların anne ve babanın çatışmasına dahil olmamasının ve anne-babanın ebeveyn sorumluluklarını bilerek belli sınırlar dahilinde davranmasının çocuğun ruh sağlığını olumlu yönde etkilediği kanaatine varılmıştır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021). Bu bulgu ile paralel olarak boşanmanın çocuk üzerinde travmatik etkiler bırakmasının en önemli sebeplerinden birinin ebeveynlerin tutarsız davranışları olduğu, ayrıca çocukların ebeveynler arasındaki tartışmaya müdahil edilmesinin travmaya sebep olabileceği belirtilmektedir (Geniş, Toker ve Şakiroğlu 2019, 196).

Hayata karşı bakış açımız içinde bulunduğumuz gelişim dönemi ve olduğumuz yaşa göre değişmektedir. Örneğin 15 yaşında sevdiği bir grubun dövmesini yaptırmak isteyen genç, 25 yaşında bu düşüncesinden dolayı kendisine gülebilir. Dolayısıyla bir çocuğun boşanmadan nasıl etkilendiği yaşına göre değişmektedir. Sosyal hizmet uzmanları yaş faktörünün önemini aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Temel şu yani çocuğun yaşına göre bunlar değişiyor. Benim önem verdiğim on yaş altı çocuklar. Çünkü bu çocuklar kendi isteklerini, kendi yaşantılarını kendi rızalarıyla şekillendirecek bir yaşta değiller konumda değiller. Kendi isteklerini bağımsız olarak ifade edebilecek durumda değiller. Ne kadar iyi bakılırsa bakılsın, ne kadar kendilerine söz hakkı verilirse verilsin. Çünkü kendi rızasıyla kendi isteğini ifade edebilmek tecrübe ve yaş birikimi isteyen bir unsur.” (K2, Erkek, 41)

“Yaşa göre değişiyor. Çocuğun yaşı, hayatının şartlarının değişmesi, yaşadığı ortamın değişip değişmemesi... Bunların hepsine göre değişiyor.” (K5, Kadın, 41)

Çocukların boşanma süreci ve sonrasına göre nasıl etkilendiğinin yaşa göre değişmesi bir gerçek olsa da, boşandıktan sonra velayet sahibi olmayan ebeveyn ile sık sık zaman geçiren çocukların sürece daha kolay uyum sağlayabildiği ve yaşanan olumsuz durumlar ile başa çıkabildikleri görüşü mevcuttur (F. Güler 2014). Burada öne çıkan durum, anne babanın çatışmalı boşanma sürecini kendi aralarında tutup ebeveynlik rollerini hatırlayarak çocuklara bu rolün bilincinde davranmaları gerektiğidir.

Adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanları, bir dosyayı karı koca boşanma veya velayet aşamasındayken almaktadır. Dosya kapandıktan sonra ise yeni dosyalara odaklanılmakta, izleme & takip aşaması nadiren gerçekleşmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarının boşanma gerçekleştikten sonra çocukların yaşantısına dair bilgisinin sınırlı olduğu öğrenilmiştir. Bu durum şu şekilde ifade edilmektedir:

“Boşanma sonrasını çok gözlemleyemiyoruz çünkü bize boşanma aşamasında geliyor çocuklar.” (K4, Kadın, 39)

“O şeyi kabullenemiyor bazen çocuklar. Bu tarz şeyler yaşıyor illaki. Onu da direk öncesi şöyledir sonrası böyledir diyemem. Çünkü her dosyanın özeli farklı her dosyanın durumu farklı.” (K6, Kadın, 29)

“Şöyle, boşanma sonrasında bizim çocukları çok izleyebilme durumumuz olmuyor. Biz raporu boşanma sürecinde çiftlerin ve çocukların raporunu yazınca ve raporu teslim ettikten sonra o dosyaya geri dönebilme şansımız olmuyor. Ya da bu dosyada ne oldu diyip de bize o dosya geri gelmeden bizim o dosyayı takip etmemiz kolay olmuyor ve bu yoğunlukta çalışmaktan

dolayı da mümkün değil zaten. O yüzden tam bilmiyorum boşanma sonrasında çocukların hayatları nasıl şekilleniyor.” (K9, Erkek, 31)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yetişkinler üzerindeki uzun süreli etkisinin araştırıldığı bir çalışmada, anne babası boşanan ve ebeveynine yabancılaşan çocuklarda düşük benlik saygısı, depresyon, madde bağımlılığı, güvensizlik ve kendi çocuklarına yabancılaşmaları gibi bulgular elde edilmiştir (Baker 2005, 293). Çocuğun bir ebeveynine yabancılaşması boşanma sonrasında daha yaygın olarak karşımıza çıkmakla birlikte boşanma süreci veya boşanma öncesinde de bu durum gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla boşanma sürecinde çocuklarıyla iletişimi sağlıklı devam etmeyen ve velayet sahibi olmayan ebeveynler için Baker (2005) olası uzun süreli sonuçları göz önüne sermektedir.

4.1. 3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromuna Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Bakış

4.1.3.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Sosyal Hizmet Uzmanları

Tarafından Bilinirliği:

“Sadece boşanma sürecinde değil evlilikler devam ederken de olan bir durum bu”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, yabancı literatürde bir süredir tartışılırken ülkemizde yeni yeni tartışılmaya başlanan bir olgudur. Dolayısıyla toplumsal olarak da daha az tanınmakta ve dile getirilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, karşımıza daha çok boşanma, velayet, kişisel ilişki kurulması gibi davalarda çıkar. Sosyal hizmet uzmanlarının bu davalarda rapor yazıp görüş bildirici konumda olması onların sık sık ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışmasını sağlamaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının gerek mesleki deneyimleri gerekse akademik bilgi birikimleri, onları bu konuda farkındalık sahibi yapmıştır. Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair bilgi düzeyleri ve farkındalıkları aşağıdaki ifadelerde de görülebilir:

“Bir ebeveynin çocuğunu diğer ebeveyne karşı bilinçli olarak düşmanlaştırması.”(K7, Erkek, 40)

“Ebeveynlerden birinin diğer ebeveyni tamamıyla her yönden sosyal, kültürel, ekonomik yönden gereksiz olduğunu düşünmesi, ona ihtiyaç

olmadığını düşünmesi ve çocuğun da bu düşünceleri benimsemesi, içselleştirilmesi.” (K2, Erkek, 41)

“Ayrı yaşadığı ebeveyne karşı çocuğun tepkisel bir tutum içerisinde olması.” (K6, Kadın, 29)

“Ebeveynlerden birinin çocuğu diğerine karşı olumsuz yönde dolduruşa getirmesi, kötülemesi, ondan uzak tutması. Başka ne diyebilirim; tamamen o yokmuş gibi davranması, diğer ebeveyn yokmuş gibi davranması, diğer ebeveyni unutturmaya çalışması gibi açıklayabilirim sanırım.” (K9, Erkek, 31)

Çocuk hakları sözleşmesine göre yaşama ve gelişme hakkı, şemsiye haklardan biridir. Çocuğun gelişim sürecini sağlıklı bir ortamda biyolojik ebeveynleriyle birlikte sürdürmesi ise çocuğun hakkıdır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna Gardner’ın klasik tanımından farklı bir bakış açısıyla bakan K1, aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

“...bunun çocuğun hak kaybı olarak görüyorum öncelikle. Sebebini de şuna bağlayabilirim karşılaştığım davalar için söyleyeyim. Birlikte yaşamadığı ebeveyniyle duygusal, ekonomik, sosyal, kültürel bütün bağlarının bütün gelecek bağlarının birlikte yaşam bağlarının birlikte ortak bir şeyler yapabilme şansının ve fırsatının koparıldığı bir süreç olarak görüyorum bu sendromu. Ve bunun eğer taraflar birbiriyle çok sıkıntılı bir boşanma sürecine girmişlerse bunun taraflarca çocuk üzerinden bilinçli ve istekli olarak yapıldığını ve çocukla birlikte yaşamadığı ebeveynin koparılmaya çalışıldığını görüyorum. Hani tek bir boyut olarak tanımlamak mümkün değil ama çok temelde çocuğun haklarının elinden alınması olarak değerlendiriyorum bu süreci.” (K1, Kadın, 49)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, her ne kadar çatışmalı boşanmalarla veya velayet davalarıyla anılsa da taraflar birlikteyken de ortaya çıkabilmektedir. Nitekim sosyal hizmet uzmanları, tarafların hala evliyken de bir ebeveynin bir ebeveyne karşı çocukları yabancılaştırdığını belirtmektedir:

“Sadece boşanma sürecinde değil evlilikler devam ederken de olan bir durum bu.” (K3, Kadın, 27)

“Tarafların ayrılık sürecinde ya da boşandıktan sonra ya da herhangi bir şekilde evlilikte bir ebeveynin çocuğu diğer ebeveyne karşı olumsuz etkilemesi. Hem duygu olarak hem aktarım olarak. Onu da sonrasında çocuğun diğer ebeveyne karşı olumsuz bir duygu sürecine girmesi, uzaklaşması, görüşmek istememesi, paylaşımında bulunmaması.” (K4, Kadın, 39)

Bilgi, birden fazla kaynaktan beslenir ve tek bir tanımı yoktur. Dolayısıyla akademik bilginin yanında mesleki deneyimlere dayanan tecrübe ve onun aktarımı da bilgi olarak nitelendirilebilir. K5, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun kriterlerini taşıyan olgular ile daha önce karşılaştığını ancak tanımsal olarak bir bilgisinin olmadığını aktarmıştır:

“Ben bu sendromu çok bilmiyorum tanım olarak. Ama anladığım kadarıyla bir ebeveynin boşanma sonucunda çocuğu diğer ebeveyne karşı olumsuz yönlendirmesi, doldurması gibi bir şey. Öncesinde çok bilmiyorum. Ama çok karşılaşıyorum.” (K5, Kadın, 41)

Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanımsal olarak bilmemek, bu durum hakkında fikir sahibi olmama anlamına gelmemektedir. Mesleki tecrübelerin ve deneyimlerin sağladığı bilgi, ebeveyn yabancılaştırma sendromu konusundaki farkındalığı sağlayabilmektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sosyal hizmet uzmanları tarafından bilinirliği, özellikle çocuğun velayetini değerlendirirken çocuk açısından hayati önem taşımaktadır (Paslı 2020, 48).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerini taşıyan olgularda, çocuğun ayrı kaldığı ebeveynine yabancılaştığı görülür. Ancak bazı durumlarda çocuk, yanındaki ebeveyne de yabancılaşabilmektedir. Çocuğun yanında kaldığı ebeveynin çocuğa karşı olan ilgisizliği, çocuğun ihtiyaçlarına karşılık verememesi gibi durumlar yabancılaşmayı tetiklemektedir:

“Yanında kaldığı ebeveyne karşı da yabancılaşma yaşayabilir ender vakalarda. Karşı tarafın yani atıyorum baba anne boşanmıştır, farklı bir evlilik yapmıştır. O babayı cezalandırma düşüncesi, hamlesi, o çektiği sıkıntı, çocuğun üzerindeki o baskı ebeveyn tarafından doldurulmamışsa yani yanındaki ebeveyn tarafından beslenmiyorsa çocuk tarafından babayla olan ruhsal çatışmasının bir ürünü olarak babaya yabancılaşma görülür.”

Ona bir tepkisellik duyar. Yani yabancılaşma meselesinin altında bir taraflar arasından nesneleşmiş çocuğun yanında kaldığı ebeveyni tarafından sürekli beslenerek karşı tarafı düşmanlaştıran tavrı, ikincisi ebeveynlerinden alamadığı talep için ebeveynlerini cezalandırma, bu sürecin yaraladığı çocukların da ruhsal bir hamle olarak iki ebeveyninden birini tercih etme gibi bir durumla karşılaştıklarında mevcut bir yabancılaşma sendromu olur.” (K8, Erkek, 37)

Başka bir bakış açısı, yabancılaşmanın, bilinen davranışlardan farklı şekilde karşımıza çıkabileceğini belirtilmiştir:

“Yabancılaşmayı aslında mutlak bir kategoriye sokulmamalı. Yabancılaşma dediğimiz şey salt karşıdaki bireyi yok sayma, ilgisiz olma anlamında değil de farklı yollardan yabancılaşmayı deneyimleyenleri de görebiliriz. Örneğin çocuk suç işleyerek ebeveynine ulaşmaya çalışıyor olabilir, ben bunu çok görüyordum.” (K8, Erkek, 37)

Sosyal hizmet lisans eğitimi, bütüncül bir bakış açısına sahiptir. Bir başka deyişle sosyal hizmet uzmanının çalıştığı gruplar farklılaşabilmekte ve hassasiyetler çoğu zaman iç içe olabilmektedir. Bu da bütüncül sosyal hizmet eğitiminin önemini göstermektedir. Mesleki açıdan güncel kalmak ve doğru müdahale yöntemlerini uygulamak için bu konuda farkındalık sahibi olmak gerekmektedir. Nitekim sosyal hizmet uzmanlarının, yanlış karar vermemesi için ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında bilgi sahibi olmaları önem taşımaktadır (Siracusano ve arkadaşları. 2015, 233).

4.1.3.2. Sosyal Hizmet Uzmanları Bir Olgunun Ebeveyn Yabancılaştırma

Sendromu Olduğuna Nasıl Karar Veriyor?

“Babamın parasına ihtiyacım yok bizim paramız bize yeter’, ‘Ben annem olmadan da mutluyum”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun çocukta birçok belirtisi vardır. Bu belirtiler, ebeveyni reddetme, yaşına uygun olmayan ifadelerle konuşma, bir ebeveyniyle aynı söylemlerde bulunma gibi davranışlarla karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla sadece sosyal hizmet uzmanı değil, bu alanda çalışan diğer meslek elemanları da ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik davranışlardan kaynaklanan somut bulgularla hareket edebilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yaygınlığının

incelendiği bir araştırmada, çocukların %47,9'unun bir ebeveynine karşı yabancılaştığı sonucu elde edilmiştir (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 31).

Öte yandan çocuğun bir ebeveynini reddetmesi, yabancılaşma olgularında sık sık görülen bir durumdur ve bunun çocukların kendi kararı olduğu üzerinde de sıklıkla durulur (Boch-Galhau 2018, 726). Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en belirgin özelliklerinden biri olan bir ebeveyni reddetme, sosyal hizmet uzmanlarının karar verirken en çok üzerinde durduğu noktadır:

“Benim için çocuk çok uzun bir süre ve gereksiz bir sebeple ortada çocukla birlikte yaşamadığı ebeveynin ilişkisel bir problemi yokken, evlilik içinde ilişki normal seyrediyorken ayrılık sürecinde çocuk karşı tarafla görüşmüyorsa, duygusal olarak ondan bahsetmekten hoşlanmıyorsa, duygusal olarak ebeveynini reddediyorsa, onunla birlikte kişisel ilişki günlerinde ebeveynine gitmemek için alternatifler üretiyorsa kendisi ya da birlikte yaşadığı ebeveyn fark etmez, dosya içinde somut olarak ortaya konan bir olgu yokken mesela birlikte yaşamadığı ebeveyniyle ilgili çok olumsuz, hakaret içeren, dışlayıcı, bir ebeveyn değil de yabancıymış 3. şahısmış gibi hareket ediyorsa ismini dahi söylemekten hoşlanmıyorsa ya da ondan bahsederken sinirleniyorsa gerginleşiyorsa ve onu sürekli kendi yaşamı dışında bahsediyorsa o zaman böyle bir sendromun varlığından şüpheleniyorum.” (K1, Kadın, 49)

“Çocuk geliyor ‘babamın parasına ihtiyacım yok bizim paramız bize yeter’, ‘ben annem olmadan da mutluyum’, ‘babam bize eşya almasın, elbise almasın’, ‘babamla görüşmesem de olur’, ‘ben babamı sevmiyorum’ tarzı ifadeler çok kullanılıyor.” (K2, Erkek, 41)

“Fiili ayrılık sürecinde anne engel olmuştur, baba engel olmuştur, çocukla diğer ebeveyni görüştürmemiştir. Bu tutum eğer çocukla görüştüğümüzde çocuk ben annemle veya babamla asla görüşmek istemiyorum derse ve neden belirtmiyorsa anlayabilirim. Neden görüşmek istemiyorsun? Boş. Cevap yok yani verebileceği. Birlikte yaşadığı ebeveynin etkisiyle babayla bir görüşmeme durumu var yani set koymuş babayla arasına. Ayrılık sürecinin daha da uzadığı süreçte bu yabancılaşmayı daha net

görüyorsunuz. Çünkü iletişimleri sınırlanıyor, aynı evde yaşamıyorlar.”
(K6, Kadın, 29)

“Karşı tarafın işte benimle görüşmüyor, yalvarıyorum yakarıyorum benimle konuşmuyor, evime gel diyorum gelmiyor, elimden geleni yapmaya çalışıyorum, arıyorum, hediyeler alıyorum, eşyalar alıyorum ama yok. Ya da işte kızıyorum bağıyorum, ben onunla görüştüm zaten ama o gitti anasını seçti. Bu ifadelerin hepsi bu çocuğun bu sürece bir şekilde dahil olduğu ve yabancılaşma yaşadığı, beslendiği ya da kendisinden yönelen talepkârlık tepkisellik olduğunu gösterir bize. Çocuk da zaten belli eder. Makul bir şekilde açıklanamayan ebeveyn ve çocuk ilişkisinin kopması, dediğim gibi cezalandırma, yanında bulunan ebeveyne yaranma veya ebeveyne sürekli beslediği bir nefret olgusuyla kendisini gösterir. Bu çocuk atıyorum babasından sürekli düzenli sistematik olarak şiddet gören bir çocuksa babasına olan nefreti ve tırnak içinde tepkiselliği anlaşılabilir. Ama normal bir ebeveyn formunda yaşayan ailede birden bire ben babamdan nefret ediyorum, asla görüşmek istemiyorum, o korkunç biri dersek orada bir mantıksal hata var.” (K8, Erkek, 37)

Yapılan bir araştırmada çocukların %5,4 oranında anneyi, %42,5 oranında ise babayı reddettiği görülmektedir. Aynı araştırmada, çocukların, babalarına 8 kat daha fazla yabancılaşma olasılıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 31). Üner Altuntaş ve Ziyalar’ın (2014) araştırma sonucunu destekleyen bir ifade ise Güler’in 2014 yılında yaptığı araştırmada yer almaktadır. Buna göre, çocuğun velayet sahibi olmayan ebeveyni ile görüşmeme sebebi, ebeveyn yabancılaşma sendromu olabilmekte ve çocuğun birlikte yaşadığı ebeveyn, çocuğu olumsuz etkileyerek diğer ebeveyn ile görüşmeyi engelleyebilmektedir (F. Güler 2014, 98).

Üner Altuntaş ve Ziyalar (2018) babaların ebeveyn yabancılaşma sendromundan söz etse de Güler (2014), yaptığı araştırmada çocuğun her iki ebeveyne de yabancılaşabildiğinden söz etmektedir. Dolayısıyla iki araştırmada da birbirine paralel görüşler olup sosyal hizmet uzmanlarının görüşlerini desteklemektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının ifadelerinden anlaşıldığı üzere şiddet veya farklı bir boyutu olan olgular, ebeveyn yabancılaşma sendromu olarak değerlendirilemez. Bir dosya,

ebeveyn yabancılaştırma sendromu olarak değerlendirilirken, çocuğun yanında kalmadığı ebeveynle ortada herhangi bir sebep yokken görüşmeyi kesmesi önemli bir bulgu olarak görülmektedir.

Bireylerin içinde buldukları dönemlerin özellikleri yaşlara göre farklılık göstermektedir. Bir çocuğun zihinsel ve dilsel gelişiminin ne seyirde ilerlediği bu evrelere bakılarak öngörülebilir. Dolayısıyla bir çocuğun anneden/babadan duyduğu hikayelerle hareket etmesi, “ödünç alınan senaryo” olarak değerlendirilebilmektedir. Ödünç alınan senaryolar, çocuğun ebeveynini mantıksız argümanlarla reddetmesi gibi durumlar ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en önemli belirtilerindedir (Siracusano ve arkadaşları 2015, 232). Çocukların, anne babanın hikayeleriyle konuşması ve yaşa uygun olmayan ifadeler kullanması, sosyal hizmet uzmanlarının karar verme sürecinde etkili olmaktadır:

“Ben görüşmeye başladığımda başında şeyi sorarım “hoş geldin. Ben kimim, burası neresi, neden geldin”. Kimi çocuklar işte “babam anneme kötü davrandı, babamın ne kadar kötü bir adam olduğunu anlatmaya geldim” şeklinde direkt baştan bu yönlendirmenin etkileri doğrultusunda konuşmaya başlıyorlar, kendilerini ifade ediyorlar. Sonradan görüşmeye geçtiğiniz anda da bunu çok net bir şekilde görebiliyorsunuz. Karşı tarafın kocası hakkındaki olumsuz düşünceleri çocuk sanki o kişi kendi kocasıymış gibi sanki o kişi kendisine kötülük yapmış gibi içselleştirip anlatıyor. Yaşa uygun olmayan ifadeler, annenin ifadeleriyle örtüşen beyanlar çok oluyor. Mesela örnek veriyorum dört yaşındaki bir çocuğun üç yıl önce olan bir olayı hatırlaması mümkün değildir. Ama üç yıl önce olan bir olayı sanki o orada bulunmuş yaşamış gibi anlatıyor.” (K2, Erkek, 41)

“Biz görüşme yaparken çocuğun baba veya anneye ilgili söylemlerinden bunu az çok anlayabiliyoruz zaten. Annenin ya da babanın ifadelerini ya da benzerlerini kopyalıyorlar, yaşına baksan o cümleleri kuracak yaşta değil.” (K3, Kadın, 27)

“Mesela çocuk en son bana geldi 4 yaşında. Görüşme yaparken annem kocaya kaçtı, annem şöyle böyle. Şimdi o yaştaki çocuk annem kocaya kaçtı teriminin bilemez. Bu annemi dövmek istemiyorum, annemi sevmiyorum, annemi görmüyorum bu sürekli anneye yönelik olumsuz aktarımlarda

bulundu. Şimdi buradan anlayabiliyorsunuz. O çocuk o terimi kendi kafasından düşünüp, algılayıp söylememiştir. Dolayısıyla da o çocuğun yanında bir yetişkin muhakkak konuşup çocuğu etkilemiştir. Hani böyle çocuğun yaşıyla, aktarımlarıyla uyuşmayan şeyler gözlemlediğinizde zaten bunun buna denk geldiğini anlayabiliyoruz yani bir ebeveynin çocuğu etkilediğini.” (K4, Kadın, 39)

Bunlara ek olarak, bazı durumlarda ebeveyn yabancılaştırma sendromunun anlaşılmasının güç olduğunu belirten görüş ise şu şekildedir:

“Çocuğun olumsuzluğunun aile içerisinde yaşanan olaylardan mı kaynaklı yoksa bir ebeveynin diğer ebeveyne yönelik tutumundan mı kaynaklı onu tam kestiremiyoruz. Her zaman karar veremiyoruz. Çünkü çocukların yaşı da çok önemli aktarımları çok önemli. Dolayısıyla biz evin içerisinde yaşamıyoruz ya da onun o süreçte yaşadıkları olaylara hakim değiliz. Bizim görüşmelerimiz tüm taraflarla maksimum bir saatlik bir görüşme. Çocukla daha kısa. Dolayısıyla da çocuğun duyguları, aktarımları, o anda hissettiklerini o an tabi ki gözlemliyoruz ama bunun tam olarak kaynağının çok spesifik olaylar dışında anlamayabiliriz.” (K4, Kadın, 39)

Siracusano ve arkadaşları (2015), ebeveyn yabancılaştırma sendromunun istismar edilmeye açık bir konu olduğundan söz etmektedir. Buna göre aile içinde istismar, şiddet gibi durumlar varsa istismarcı ebeveyn, çocuğun diğer ebeveyn tarafından kendisine yabancılaştırıldığı iddiasını ortaya atarak istismarı saklamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, K4’ün ifadelerinden de yola çıkarak çocuğun ebeveynine neden yabancılaştığının dikkatle incelenmesi ve aile içi dinamiklerinin iyi analiz edilmesi önem taşımaktadır. Aksi takdirde kişi yabancılaşmaya sığınarak diğer bireyleri istismar etmeye devam edebilir.

4.1.3.3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu Görülen Olgularda Dikkat Çekici

Unsurlar:

“(Çocuğu) Bir koz olarak kullanıyor yani sindirebilmek için. Acısını alıyor böyle hani öfkelerini ondan çıkarıyor, intikam gibi”

Her çocuğun ebeveyn yabancılaştırma sendromu sürecini farklı yaşadığı gibi her sosyal hizmet uzmanı da kendi bakış açısı, mesleki yeterlilik düzeyi, tecrübesi ve bilgi

birikimiyle olguları çözmektedir. Bu olgularda anne baba arasındaki gerilimin, çatışmanın çocukları örselemesi en dikkat çekici unsurken anne babanın intikam hırsı, çocukların tetikte durması gibi durumlar da karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla çocuğun yüksek yararı göz önüne alındığında çocukların her durumda anne baba arasındaki gerilimden dolayı örselendiği görülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının üzerinde durduğu olgu, anne baba arasındaki intikam alma arzusudur. Anne babanın çocuğun velayetini savaş gibi görmesi ve kazanmak için her yolu denemesi anne babanın çocuklarına verdikleri zarar açısından dikkat çekici bir durum olarak görülmektedir;

“Beni en çok üzen şey anne ve babanın annelik ve babalık duygularıyla örtüşmeyecek şekilde çocuklarının hiçbir faydasını görmeyeceği davranışları benimsemeleri ve onları çocuklara benimsetmeleri oldu. Yani orada ortaya çıkan şey kazanma arzusu, kazanma isteği.” (K2, Erkek, 41)

“Anne ve babanın hırsı. Karşı taraftan belki intikam almak istiyorlar ya da çocuğun velayeti onun için önemli bir güç elde etmek oluyor veya maddi kaynak olarak da görenler oluyor. Çünkü nafaka bağlanabiliyor çocuktan dolayı. En çok üzen şey de anne ve babaların öncelikleri çocuklar olması gerekirken önceliklerinin hırs ve intikam olması.” (K3, Kadın, 27)

“Çocuk için duygusal bir durum olması ilgimi çekiyor. Anne ya da bir ebeveyn kendisinin yani çocuğunun ihtiyacı olduğunu bildiği halde nasıl diğer ebeveyni çocuktan uzak tutar, hani bunu anlayamıyorum. Çünkü çocuğun diğer ebeveyne de ihtiyacı var. Ebeveyn diğer ebeveyni sürekli yani çocuğu bir koz olarak kullanıyor. Nasıl denir buna sindirebilmek için diğer ebeveyni zapt edebilmek için. Bir koz olarak kullanıyor yani sindirebilmek için. Acısını alıyor böyle hani öfkesini ondan çıkarıyor, intikam gibi.” (K9, Erkek, 31)

Çocukların davranışları ise ebeveyn yabancılaştırma sendromunda dikkat çeken bir diğer unsurdur. Sosyal hizmet uzmanları ve çocuklar arasında yapılan görüşmelerde çocukların yönlendirildiği görülmektedir. Çocukların anne veya babalarının yönlendirmesi sonucunda onların istedikleri gibi konuşması çocukları baskı altında bırakmaktadır. Cavedon ve Siracusano ve arkadaşlarının (2015) belirttiği gibi ebeveynine yabancılaşmış çocuk, büyük olasılıkla kararsızlık yaşamaktadır. Çünkü

çocuk, ebeveynlerinin dediğini yapmazsa onlar tarafından reddedileceğini düşünerek hareket etmektedir. Bu da çocukların huzursuz olmasına, endişeli ve gergin hissetmesine sebep olmaktadır:

“Çocuklar görüşmeye geldiklerinde huzursuzlar. Yanlış bir şey söylersek, ya yanında uzun vadeli yaşadığımız ebeveyn budan dolayı kızarsa, onunla aramız bozulursa. Ben onu hissedebiliyorum hep bir tedirginlik yani. Ben doğru olanı yapayım, görüşmemi bitireyim, bana sorulanlara işte annemin ya da babamın istediği şekilde cevap vereyim düzenim bozulmasın, ağzımdan hatalı bir şey çıkmasın.” (K4, Kadın, 39)

“Çocuklarda biz genellikle anne ve baba arasındaki problemlere değinmiyoruz. Ama genellikle çoğu dosyada çocuklar buna hazırlıklı gelirler. Bak şunu anlatacağım, bak biz böyle bir şey yaşamıştık bunu da söyleyeceksin diye geldiği için çocuklarda bir taraf tutma durumu oluyor veya çocuklar buna mecbur bırakılıyor. Direk çocuklara ebeveynleri ile ilgili problemlerle ilgili sorular sormazken çocuklar bunları kendi isteğiyle anlatma çabasına giriyorlar.” (K6, Kadın, 29)

Yukarıda söz edilen anne babanın intikam arzusu ve savaş içinde olması, çocuğun görüşmeye yönlendirme ile veya ezberletilmiş senaryolar ile katılması onun örselenmesine sebep olmaktadır. Bu durum çocukların şu anki gelişimi ile birlikte ilerleyen süreçlerini de etkileyebilmektedir. Anne baba arasındaki çatışmalı durumun çocuğun günlük yaşantısına etkisi de görülebilir. Sosyal hizmet uzmanları, çocuğun zarar görmesinin üzerinde dururken günlük yaşantısına etkilerinden de söz etmektedir;

“Burada çocuk çok ciddi bir yaralanmaya maruz kalıyor. Yani belki daha kolay atlatabileceği bir süreci, boşanma sürecini makul bir şekilde atlatmakta çok zorlanıyor ve özellikle belirli dönemlerde – zaten biliyoruz ki 18 yaşına kadar olan her dönem aslında kendi içinde çok önemli dönemler gelişim senaryosunda- çocuk çok etkileniyor.” (K8, Erkek, 37)

“Çocukların örselenmesi. Yetişkinler bir şekilde kendilerini tamir edebilirler. Ama bir çocuğun üzerinde oluşacak duygusal anlamda yaralar onun hem o anki gelişiminde hem de sonrasında derin izler bırakabilir. Travmalar hani beş altı yaştan bahsediyoruz, ergenlik döneminden falan. Herkes suça itilmiş çocuk olmayabilir ama herkes boşanmış bir ailenin

çocuğu olabilir. Şey demek istiyorum çocuklara bunu yapmaya hakkınız yok. Bu kadar yapmaya hakkınız yok. Yani şöyle maliyeti anne babaya çıkarıyorlar, karı koca diyelim daha doğrusu. Bedelini çocuklara ödetiyorlar.” (K7, Erkek, 40)

Güler (2014) yaptığı araştırmasında çocukların birlikte yaşamadığı ebeveynleri ile görüşmeme sebebi olarak uzun süren mahkeme süreçleri ve birlikte yaşadığı ebeveynin yaptığı yönlendirmelerin etkili olduğu sonucunu elde etmiştir. Sosyal hizmet uzmanları görüşme yaparken mesleki bakış açılarının yanında kişisel bakış açılarıyla da yaklaşabilmektedir. Ancak bu, onların yanlış müdahale etme olasılığından çok kendi bakış açılarını yansıttıklarında çocuğa dair farkındalıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Çocuğun bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde duygusal anlamda zarar görmesi, çocuğun duygusal anlamda istismar edilmesi ve psikolojik şiddete maruz kalması olarak görülebilmektedir. Çocuğun velayeti ebeveynler arasında savaşılabacak bir durum gibi görülmektedir ve onların kendi aralarında girdiği savaşta kaybeden hep çocuk olmaktadır.

4.1.3.4. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Ebeveynlerin ve Çocukların

Sergilediği Davranışlar:

“Beş yaşında bir çocuk tebligat diyemez mesela”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda, çocukların ve ebeveynlerin belirli davranışları vardır. Çocuklar, yaşına uygun olmayan konuşmalar yapma, karşı tarafa nedensiz olarak öfke duyma, karşı taraftan uzaklaşma gibi davranışlar sergilerken ebeveynler, çocuğa karşı tarafla ilgili olumsuz düşünceler dayatma, çocuğu etki altına alma gibi davranışlarda bulunmaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda göze çarpan durumlardan biri, ebeveynlerin intikam alma istekleridir. Ebeveynlerin, yaşadığı olumsuz süreci çocuğa yansıtmasının net olarak görüldüğü bu durumda çocuk, bir intikam aracı olarak kullanılır. Bu noktada, bir ebeveynin diğer ebeveyninden öç almak amacıyla çocuğu araç olarak kullandığı görülmektedir. Göze çarpan bir diğer nokta ise çocuğun iyilik halinin göz ardı edilmesi ve ebeveynlerin, kendi aralarındaki “savaşı” kazanmaya odaklanmalarıdır. Bu durumda çocuk, yabancılaştığı ebeveynine karşı herhangi bir sorumluluk hissetmemektedir

(Siracusano ve arkadaşları 2015, 233). Sosyal hizmet uzmanları da ebeveynler arasındaki intikam alma isteğini ifade etmişlerdir:

“O kişinin karşı taraftan öç alma duygusu var daha çok. Bu daha çok öne çıktığı için çocuğun değeri kayboluyor ve bunu bir yabancılaşma sendromu olarak kabul etmiyor. Ama yoğunlukla şeyi çok görüyoruz, mesela taraflarda bunun bir yabancılaşma sendromu olduğunu fark etmeme de çok fazla görülüyor. Mesela bu uzaklaştırma çabasının aslında bir çocuk hak ihlali olduğunun ve uzun vadede çocuğa nasıl bir zarar vereceğini çok fazla önemsemediklerini, dikkate almadıklarını görüyoruz. Bu aslında çocuğa verilen değerle de ilgili bir durum bence. Çünkü bunu yapan tarafların çocuğa verdiği değeri tartmaya başladığınızda o değer duygusunun üstünde çocuğun kendi öznesi yok.” (K1, Kadın, 49)

“Çocuğun yaşadığı ebeveynin diğer ebeveyne karşı bir intikam alma düşüncesiyle çocuğu mesela göstermiyor. Çocuk üzerinden intikam alınabiliyor. Sergiledikleri tavırlar bunlara yönelik oluyor.” (K6, Kadın, 29)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda, ebeveynlerin sergilediği diğer bir davranış, bir ebeveynin diğer bir ebeveyne karşı çocuğu doldurmasıdır. Ebeveynler, karşı taraf hakkında çocuk için kötü anne - baba imgelemi yaratarak çocuğun o ebeveyninden uzaklaşmasını amaçlamaktadırlar. Böylece, çocuğun diğer ebeveyninden uzaklaşmasıyla intikam alınmış olacak ve karşı taraf da hak ettiği cezayı bulacaktır. Yapılan bir araştırmada, boşanmış babalar, yaşadığı maddi ve manevi yıkımı diğer aile üyeleri ile kızgınlık, ‘*anneyi cezalandırma arzusu*’ gibi şekillerde paylaşmaktadır. Aynı araştırmada, boşanmış annelerin ise çocukları babaya göstermeyerek babayı cezalandırdığını düşündükleri aktarılmaktadır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 105). Ebeveynlere göre, çocuğun diğer ebeveyninden uzaklaşması, kendi olumsuz dayatmalarından kaynaklanmamaktadır. Çocuklar, kendi kararları doğrultusunda diğer ebeveynlerinden uzaklaşmaktadırlar. Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveynlerin çocukları doldurması ile ilgili olarak aktardıkları düşünceler şu şekildedir:

“İkisi anne ve çocuk birbirlerini körükleyip deyim yerindeyse gazlayıp duruyorlar. Babanın yaptığı yöntemler çok klasiktir işte kötü kadın, fuhuş yapar. Ama annenin yönlendirmesi çok daha farklı oluyor. Ama bakın şu da

var fuhuş üzerinden yapılan yabancılaştırma diğerlerinden daha ağır ve kalıcı oluyor. Siz kötü kadınsanız eğer çocuklar bunu duyunca sizden uzak duruyorsa bunu telafi etmek, geriye dönüp anne baba çocuk ilişkisi sağlamak çok daha zor oluyor.” (K2, Erkek, 41)

“Ebeveynler klasik doldurur. Yani dolduruyor derken bizim yanımızda doldurana çok az olur. Biz geldiğinde anlıyoruz doldurulmuş olduğunu. Zaten görüşme sürecinde fark ettirenler de oluyor ettirmeyenler de oluyor. Çocuklar hangi ebeveynine karşı yönlendirilmişse olumsuz konuşuyorlar yani öfke dolu konuşuyorlar.” (K5, Kadın, 41)

“Kafasında iyi bir eş olarak kodlamadığında ee iyi bir eş değil o zaman iyi bir baba da değil. Bu düşünceyi direk empoze ederler. Eğer çocuk da bunu gözeleyecek, düşünecek çapta ve yaşta değilse bu düşüncenin içine girer.” (K7, Erkek, 40)

Bir çalışmada yabancılaştırıcı ebeveynler, ‘tecrübesiz (saf) yabancılaştırıcı, aktif yabancılaştırıcı ve takıntılı yabancılaştırıcı’ olarak tanımlamıştır. Buna göre tecrübesiz yabancılaştırıcı ebeveyn; iyi niyetli, çocuk ve diğer ebeveyn arasındaki ilişkiyi destekleyen, bu ilişkiye zarar verecek bir şey yaptığında suçluluk hissedilen, diğer ebeveyn ile arasındaki sorunları çocuğa yansıtmamayı seçen ebeveynidir. Aktif yabancılaştırıcı ebeveyn ise çocuğun önünde diğer ebeveyni kötülerken çocuğa verdiği zararı fark ettiğinde bunu düzeltme eğiliminde olan, mahkemenin verdiği kararlara uyum sağlayan ancak diğer ebeveynle işbirliğine yanaşmayan davranışlar sergilemektedir. Takıntılı yabancılaştırıcı ebeveyn ise ebeveyn ve çocuk ilişkisini bitirmeye çalışan, hedef ebeveyn tarafından mağdur edildiğine dair mahkemeyi ve çocuğu ikna etmeye çalışan ebeveyn olarak tanımlanarak ‘en tehlikeli ebeveyn’ sınıflandırması yapılmıştır (Erdoğan 2020).

Çocuğun öznelliğini ve ebeveyninden bağımsız bir birey olduğunu düşünmeyen anne babalar ise çocuğa yukarıda söz edilen davranışlarda bulunmayı kendilerinde hak olarak görmektedirler. Bu düşünceye göre çocuk, kendisinin ve bu durum ona istediği gibi davranma hakkını vermektedir. Bu duruma dikkat çeken bir sosyal hizmet uzmanı, çocuğun bireyselliğinin göz ardı edilmesini çocuğun hak kaybı olarak dile getirmektedir:

“Bunu bir hak olarak görüyor. Yani ’ben çocuğuma bakan biriyim, ilgilenen biriyim, ilgilenmeyen karşı taraf’ deyip ya da onun örneğın ekonomik ihtiyaçlarını karşılamadığını iddia edip uzaklaştıran işte kişinin özel hayatındaki değişikliklerden dolayı karşı tarafın çocuğı ihmal ettiğini savunup bunu çocuğuna yansıtan... Bu hakikaten sıkıntılı ama çoğunlukla gördüğümüz, yabancılaştırmanın varlığını kabul etmeme ve bunu kendinde bir hak olarak görme diyebiliriz.” (K1, Kadın, 49)

Çocuklar, anne baba arasındaki “savaşıta” en çok zarar görenlerdir ve ebeveynler bu durumun farkında değildirler. İçinde buldukları yaş grubu ve gelişim özelliklerinden dolayı genellikle habersiz bir şekilde sürecin içinde yer alırlar. İçinde buldukları sürecin baskısı, bilinçli veya bilinçdışı şekilde çocukların davranışlarına yansıyabilir. Çocuklarda hırçın, saldırgan, öfkeli tutumlar sergilendiğı gibi donuk, içine kapanık haller de gözlemlenebilir. Bunların yanında çocukların suçluluk, ihanet gibi duygu durumları içinde olması da göze çarpmaktadır. Örneğın; görüş günlerinde görüştüğü ebeveyniyle kaliteli zaman geçiren çocuk, bu vaktin iyi geçmesinden dolayı birlikte yaşadığı ebeveynine karşı ihanet ettiğı düşüncesi içinde olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının yabancılaşan çocuğın davranışlarına ilişkin gözlemleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuklarda öncelikle hırçınlık gördüm ben. Çocuk bir öfke halinde. Sürekli bir öfke hali var, anneye saldırma ya da başka bir şeye zarar verme. Sürekli bir öfke ya da zarar verme hali var. Bunun da eksik olan parça yani o sevgiyi tamamlayamamadan kaynaklanabilir diye tahmin ediyorum.” (K9, Erkek, 31)

“Zaten bu süreci çocuklar ya bu ebeveynlerin kendilerini ihmal ettiğini, bilerek ve isteyerek aramadıklarını düşünebiliyorlar ya da birlikte yaşadıkları ebeveynin onları olumsuz olarak yönlendirmesinden, hani dolaylı yönlendirmelerde çok yoğun oluyor aslında, dolaylı baskılama da çok oluyor aslında biz onu da çok görüyoruz. Yani şeyi hatırlıyorum ben kişisel ilişki günlerinden sonra babasıyla ya da annesiyle çok güzel vakit geçirdikten sonra birlikte yaşadığı ebeveynine gittiğinde aslında ne kadar kötü zaman geçirdiğini, aslında bir an önce evine gelmek istediğini ama annesi ya da babasının kendisini götürmediğini, yani sanki hani orada mecburiyetten kalıyormuş gibi süreci anlattığını gördüğüm çok çocuk

oluyor. Bir suçluluk da duyuyor çocuk ebeveynin tavrından dolayı.” (K1, Kadın, 49)

“Görüşmede babasıyla olan ilişkisine annesiyle olan ilişkisine girdiğiniz zaman olay bir yerde patlıyor. Ağlamaya başlıyor, bazen çok duygusal kırılmalar oluyor. Bazıları da kırılmayı artık üzerine gelinmemesi için orada bir zorlama olduğunu düşünerek yaşıyor. Bazen de artık çocuk gerçek duygularını saklayamayacağını düşündüğü yerde bu kırılmayı yaşıyor.” (K2, Erkek, 41)

“Saldırgan bir tutum sergileyen çocuk görmedim. Daha içine kapanık, çekingen oluyor. O da dediğim gibi yani olayların gerçekliğinden ziyade bir tarafın etkilemesiyle oluştuğu için. Daha içine kapanık oluyor daha az konuşuyor. Çünkü hatalı cümle kurarım başka bir şey olur diye düşünüyor. Ondandır çekiniyor.” (K4, Kadın, 39)

Yapılan bir araştırmada, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna sahip çocukların daha zor ilişki kurabildikleri, kimlik ve benlik sorunları yaşadıkları, ayrıca manipülatif davranışlar sergileme eğiliminde oldukları belirtilmektedir (Lavadera, Ferracuti ve Togliatti 2012, 339).

Yabancılaşma yaşayan çocuğun en belirgin özelliklerinden biri de ezbere senaryolardır. Çocuklar, yetişkinlerden öğrendikleri ve kendi gelişim evreleri ile uyumlu olmayan kelimeleri, yaşamadıkları bir olayla bağdaştırarak kullanmaktadırlar (Siracusano ve arkadaşları. 2015, 233). Çocuğun, ya önceden ona öğretilmiş öykülerle konuştuğu ya da anne babasının konuştuğu biçimde kendini ifade ettiği gözlemlenmektedir. Bu durum, en çok çocuğun yaşına uygun olmayan ifadeleri kullanması ve ebeveyni ile aynı öyküleri yinelemesi gibi davranışlarla karşımıza çıkmaktadır. Aşağıdaki ifadelerde, çocuğun ezbere senaryo ile konuşmasını gözlemleyen sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri yer almaktadır:

“Çocuk bazen çok donuk oluyor. Söylüyor ama sanki spiker ve önündeki kağıttan bir şey okuyor.” (K2, Erkek, 41)

“Çocuk anneyse anne babaysa baba işte kimse getiren onun ağzından çıkan ve genel olarak aynı cümleleri kurarak birebir konuşuyorlar. Yaşamadıkları hikayeleri, yani anne baba arasında yaşanıp kendisinin şahsen şahit

olmadığı konuları da şahitmiş gibi birebir görmüş gibi duygularıyla anlatıyorlar.” (K5, Kadın, 41)

“Özellikle birlikte yaşadığı ebeveynin duyguları ve düşüncelerinden çok etkilenir. Bir kere buna da girdiyse ve süreç uzun sürdüyse resmen bunu anne yapıyorsa anne baba yapıyorsa babanın ağzıyla konuşur. Babanın duygularıyla hisseder onun düşünceleriyle düşünür.” (K7, Erkek, 40)

“Beş yaşında bir çocuk tebligat diyemez mesela. Ama annesi yanında “evimize tebligat geldi, baban yüzünden geldi” derse kullanır. Kendi yaşına uygun olmayan cümlelerin, kelime yapılarının kullanıldığını görebiliriz. Hatta bunu jest ve mimiklerle de görebiliyoruz. İşte babasından çok etkilenmiş bir erkek çocuksa mesela karşımda babası gibi oturmaya, onu ciddiye almam için ya da çok fazla aynı şekilde konuşulduğunu görmüştür. Baba gibi el hareketleri yaptığı, davrandığı oluyor.” (K3, Kadın, 27)

Boşanma sonrasında çocuklarda sıklıkla görülen davranışlar ebeveyni reddetme, ebeveyne karşı öfke duyma, ebeveynle görüşmek istememe, birlikte yaşadığı ebeveyn ile işbirliği yaparak diğer ebeveynine karşı ittifak kurmadır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 25). Bunun yanında, yukarıdaki ifadelerle paralel olarak, çocuğun yaşına uygun olmayan ifadeler kullanması da ebeveyn yabancılaştırma sendromunda sık görülen durumlardandır (Boch-Galhau 2018, 726).

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en son aşaması ise yabancılaşma sonucunda çocuğun ebeveyni ile ilişkisinin kopmasıdır. Son aşamada çocuk, ebeveynini yok sayarak onunla görüşmemeye, onu gerçekten sevmediğine kendini ikna etmeye başlar. Yani sonuç olarak ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişki kopar. Çocuğun tam olarak yabancılaşması hakkında sosyal hizmet uzmanlarının düşünceleri şu şekildedir:

“Yabancılaşmaya müdahale geç olursa kopar karşı taraftan. Çok tehlikeli bir olay bu.” (K7, Erkek, 40)

“Yaş grubuna bağlı biraz. Küçük bir çocuksa karşı tarafı yok sayma, unutmama, onunla asla görüşmeme olabilir. eğer daha bilinçli bir çocuksa daha az etkilenir ve kendi adaletini oturtmaya çalışır.” (K3, Kadın, 27)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun görüldüğü olgularda yabancılaştıran ebeveyn, işbirliğinden uzak bir tutum ile sadece kendi isteğine uygun travma öyküsü aktarmakta, yabancılaşan ebeveyn ise çabalarına karşılık bulamamaktadır (G. Güler 2017, 226).

Ebeveynin koz olarak çocuğu kullanması ve bunu karşı taraftan intikam alma isteği ile yapması, çocuğun diğer ebeveyni ile sağlıklı ilişki kurmasınının diğer ebeveyn tarafından engellemesi, çocuğa sürekli olumsuz söylemlerde bulunarak çocuğun da ebeveyni hakkında aynı düşüncelere sahip olmasını sağlama gibi durumlar, ebeveynlerin en çok karşılaşılan davranışlarıdır. Çocukların ise duygu durumlarının karışık olduğu, çoğu zaman kendilerini suçlu hissettiği ve ihanet hissi içinde olduğu gözlemlenmektedir. Bazı çocukların öfkeli, bazı çocukların ise içe kapanık olarak davranış sergilediği ifade edilmiştir. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromu olan çocukların saldırgan veya durgun olduğu gibi bir genelleme yapmak doğru değildir. Bu noktada göze çarpan durum; ödünç alınan senaryolar, birlikte yaşadığı ebeveyninin düşüncelerini kendi düşüncesiymiş gibi ifade etme ve diğer ebeveyni yok saymadır.

4.1.3.5. Ebeveynlerin yabancılaştırma gerekçeleri:

“Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamıyor, çocuğu aramıyor, çocuğunu önemsemiyor, kendi hayatına bakıyor, kendine ayrı bir düzen kurdu ve bu düzende çocuğuna yer yok”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu incelenirken mağdur olan tarafın beyanları göze çarpmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, neden-sonuç bağlamında incelendiğinde yabancılaştırıcı ebeveynin gerekçeleri merak edilmektedir.

İlk olarak göze çarpan durum, yabancılaştıran ebeveynlerin uyguladığı yabancılaştırmının bilincinde olmamalarıdır. Bir başka deyişle yabancılaştırma, bilinçsizce gerçekleştirilmektedir. Ancak bu durum, kişinin uyguladığı yabancılaştırmadan aklanması anlamına gelmemektedir. Çünkü kişi, yabancılaştırdığının bilincinde olmasa bile bir çocuğun diğer ebeveyni ile ilişkisinin sürmesi gerektiğinin farkındadır. Ayrıca çocuğa kısa ve uzun vadede verilen zararların boyutları düşünüldüğünde, anne babaların çocuğun durumunu fark etmesi gerekmektedir. Bunların yanında, bilinçdışı olarak yabancılaştırma uygulayan ebeveynlerin işbirliğine kapalı olduğu gözlemlenmektedir. Bu konuya ilişkin sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bir gerekçe sunmuyorlar aslında. Yani ‘ben ebeveynini yabancılaştırıyorum’ diyemez çünkü onu kabul etmesi gerekir öncelikle. Onu kabul etmediği için ona göre o çocuğunu koruyor, seviyor. Bu yüzden bunu yapma eğiliminde olduklarını gözlemledim ben.” (K3, Kadın, 27)

“Gerekçe öne sürmüyorlar. Kendilerinin böyle bir şeyde katkılarının olmadığını söylüyorlar. Katkı da demeyelim de dahil olmadıklarını söylüyorlar.” (K4, Kadın, 39)

“Çok komik, çocuğu bana karşı etki altında bırakıyor diyor. Sen etki altında bırakıyorsun asıl. Aslında burada yansıtma yapıyor. İşte Freud’un savunma mekanizmalarından birini kullanıyor ve birçoğu da farkında değil. Yani yüzde ellisi bilinçsiz yapıyor. Öfke ve nefret duygusu gözlerini kör ettiğinden böyle ifade ediyor.” (K7, Erkek, 40)

Yabancılaştıran ebeveynin yabancılaştırmayı uygulamasındaki en büyük motivasyonu, karşı tarafı suçlamaktır. Yani diğer ebeveynin çocukla ilgilenmemesi, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaması gibi nedenler, yabancılaştırıcının yabancılaştırmayı meşrulaştırma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bir araştırmada da ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ebeveynlerin birbirlerini sık sık sorumsuz veya tehlikeli olmakla suçladığından bahsedilmektedir (Lavadera, Ferracuti ve Togliatti 2012). Bu durumda, çocuğa istemli ya da istemsiz biçimde işlenen olumsuzlukların görmezden geldiği veya farkında olunmadığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının bu konuya ilişkin görüşleri ise şu şekildedir:

“Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamıyor, çocuğu aramıyor, çocuğunu önemsemiyor, kendi hayatına bakıyor, kendine ayrı bir düzen kurdu ve bu düzende çocuğuna yer yok gibi kavramlar. Oysa çoğunlukla zorlayan kendileri oluyor.” (K1, Kadın, 49)

“Yani çocuk tamamen ondan uzaklaştı işte velayet verilmeyen taraf süreci iyi yönetemedi çocuk da ondan soğuklaştı diyorlar. Yani yine karşı tarafa bir yüklenme var. Dolayısıyla ben bu süreci çok iyi yönetemedim, duygusal olarak gelgitlere kapıldım, çocuğu da bu süreçte etkiledim hani ebeveyn evlat bağına zedeledim diyen biri görmedim.” (K4, Kadın, 39)

“Çocuğumu işte bana karşı dolduruyor. İşte çocukla ilgilenmiyor, boş zamanlarını iyi geçirmiyor veya en fazla çocuğu bana karşı dolduruyor diyorlar.” (K7, Erkek, 40)

“Kötülük nesnesi haline çevirir. Olan tüm süreçte karşı tarafı mesul görme, hiçbir sorumluluk üzerine almama ve her şeyin onun tarafından yapıldığına dair bir algı uyandırmaya çalışırlar çocukların üzerinde. Bunun bir süreç

olduğu, karşılıklı taraflar arasında ilişki olduğu, toplumsal, ekonomik, siyasal geri bildirimlerinin olduğu ebeveynler tarafından çocukların beynine nakşedilmez. Yani bir nefret nesnesi yaratılır ve nefret nesnesine her şey aksettirilir ki bir bu taraftaki ebeveyn kendi ruhsal dağılıklarını engellesin, çocuğuyla ilişkisini daha da sıcaklaştırsın, çocuğunun sevgi ve ilgisine daha çok mazhar olsun diye yapar bunu.” (K8, Erkek, 37)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda yabancılaştırıcı ebeveynin amacı, çocuğu karşı taraftan uzaklaştırarak çocuğun tüm ilgisini ve sevgisini kendi üzerinde toplamaktır. Çocuğu, diğer ebeveynlerden uzaklaştırmak için kendine göre mantıklı nedenleri olan ebeveynler olduğu gibi yabancılaştırmanın farkında olmayan ebeveynler de vardır. Ebeveynin bilinçli veya bilinçsiz şekilde yabancılaştırma uygulaması –her iki durumda da- çocuğun mağduriyetine yol açmaktadır.

Yapılan bir araştırmada, çatışmalı boşanma yaşayan çiftlerin çocuklarında %18.9 oranında ebeveyn yabancılaştırma sendromu görüldüğü sonucu elde edilmiştir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 104). Bir diğer araştırmada ise, dava dosyalarının %68’inde annenin %31’inde ise babanın yabancılaştırıcı olarak yer aldığı, aynı zamanda babaların annelerden daha çok “yabancılaştırma” iddiası ile mahkemeye geldiği sonucu elde edilmiştir (Bala, Hunt ve McCarney 2010, 167). Yapılan farklı araştırmalar, ebeveynlerin yabancılaştırma uygulama süreçlerinin ve gerekçelerinin benzerlik taşıdığını göstermektedir.

4.1.3.6. Çocuğun Geniş Aile Nefreti:

“Yani İnsan Bunu Evladına Yapmaz Dersiniz”

Aile yapısının değişmesi, toplumdan topluma farklılık gösterebilmektedir. Türkiye, çekirdek aile biçimini benimsemiş olsa da gerek bireysel gerekse çekirdek aile olarak geniş ailesi ile bağlarını koparabilmiş değildir. Bu durum, hem kişinin hem de ailenin kararlarını etkileyebilmekte ve bağımsızlığı büyük oranda engellemektedir. Özellikle geniş ailelerin, boşanma gibi konularda çocukları üzerinde hak sahibi olduklarını düşündüklerini görmek olanaklıdır:

“Geniş aileler hatta çocuklarını etkiliyorlar. Yani anneanne olsun babaanne olsun hala teyze hepsi.” (K3, Kadın, 27)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda temel nokta; bir çocuğun bir ebeveyninin yönlendirmesiyle diğer ebeveynine karşı yabancılaşması, ondan uzaklaşması ve ilerleyen süreçlerde ebeveyniyle tamamen iletişimini kesmesidir. Ancak bu durum, her zaman sadece ebeveynle sınırlı kalmayabilir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerinden biri de çocuğun sadece bir ebeveynine değil, o ebeveyninin geniş ailesine de yabancılaşmasıdır (Boch-Galhau 2018, 726). Çocuğun geniş aileye karşı nefreti, sosyal hizmet uzmanları tarafından da ifade edilmektedir:

“Babalar şunu da söylüyor ‘sadece benimle görüşmüyor, benim annem babamla kardeşimle de görüşmüyor’. Bu sadece bir kişiye yönelik değil. Tamamen davacının çocuğu alıp davalı ile bağıni kopartmasıyla alakalı. İş o noktaya kadar gelmiş yani. 11 yaşındaki bir çocuğun soyadının değişmesini istemesi, bundan utanç duyduğunu söylemesi, arkadaşlarının kendisiyle alay ettiğini söylemesi ne kadar doğal bilmiyorum. Bu tamamen annenin ağzıyla konuşmaktır. Baba ve annenin dahil olduğu aile sisteminde bağıni tamamen kopartmaktır bu. Bunun sınırı yok yani. Sadece velayet olmasa da bazı ailelerde babaanne anneanne dedeler mahkemede dava açıp torunuyla görüşmek için kişisel ilişki talebinde bulunuyorlar. “(K2, Erkek, 41)

“Çocuk zaten karşı tarafla görüşmediği zaman onun evine gitmek istemiyor, evinde yatılı kalmak istemiyor. Dolayısıyla da genellikle velayeti alamayan taraflar hala düzen ve sisten kuramadılarsa aileleriyle yaşıyorlar. Bu sefer ebeveynle görüşmeyince onun ailesiyle olan bağlantılar da kopuyor.”(K4, Kadın, 39)

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri ile benzer olarak, yabancılaştıran ebeveynin, çocuğu sadece diğer ebeveynine karşı değil, o ebeveynin geniş ailesine karşı da doldurduğu ve çocuğun geniş aileyle görüşmesine izin vermediği üzerinde durulmaktadır (Borstlap 2014, 183).

Siracusano ve arkadaşları da (2015) çocuğun geniş aileye olan nefretinin açıklanamaz bir biçimde geliştiğini aktarmıştır. Buna göre çocuklar, öncesinde sağlıklı ilişkiler kurduğu akrabalarıyla bir anda görüşmeyi kesmektedir.

Türkiye’de aile yapısı yoğunluklu olarak çekirdek aileye doğru değişim gösterse de hala geniş ailenin kendi çocukları üzerindeki etkisi görülebilmektedir. Net bir ayrımın

olmaması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunda da görülebilmektedir. Çocuğun ebeveynine olan nefretinin, o ebeveynin ailesine de yayılması bunu doğrular niteliktedir. Dolayısıyla zaten ebeveynini kaybetme olasılığı olan çocuk, akrabalık ilişkisini ve akraba figürlerini de yaşantısından çıkarmaktadır:

“Bu sendromu aslında ’bütün aileye karşı yabancılaştırma sendromu’ olarak tanımlayabiliriz. Oradan kimseyle görüşmemesi, onlarla zaman geçirmemesi gibi. Aynı şekilde aslında onlarla da uzaklaşma oluyor.” (K3, Kadın, 27)

“Yani bir tarafla görüşmüyorsa diyelim ki baba düşmanlaştırdı anne ile görüşmüyor. Annenin ailesiyle de görüşmüyor. Yani önce çekirdek aileyle başlayıp oradan geniş aileye de yansıyan çocuğun bir değil birden fazla kaybı oluyor. Yani ebeveyniyle olan ilişkisini kaybediyor, büyük ebeveyniyle olan ilişkisini kaybediyor bir taraftan da dayı, amca, hala, teyze ilişkisini koparıyor. İlişki iyi olsa da kopuyor.” (K7, Erkek, 40)

Sosyal hizmet uzmanlarının dikkatini çeken bir başka durum ise çocuğun geniş aileye olan nefretinin, ailenin gelir düzeyi ve sosyo ekonomik durumuyla ilgili olmamasıdır:

“Özellikle geleneksel aile tiplerinin, taşra da, kırsalda, sosyo ekonomik durumu daha düşük olanlarda bazen de üst gelire sahip insanlarda çok fazla olur. Yabancılaşma sendromunun çok tipik durumu yayılmasıdır, yani aile ve benzeri yapıların içinde yayılmasıdır. Karşı tarafı komple korkunç bir nesne olarak algırlarlar.” (K8, Erkek, 37)

“Yani insan bunu evladına yapmaz dersiniz ve daha da kötüsü bu tür davranışlar görüşmecilerin kültürel düzeylerinin yüksek olması, ekonomik düzeylerinin yüksek olması, üst sosyo kültürel düzeyde yer almalarıyla bile engellenemeyecek bir unsur. Örnek veriyorum görüşmeciniz davacı hakım davalı doktor da olabilir. Diyebilirsiniz bunlar kendi çocuklarının yararına ön plana çıkacak davranışlarda bulunabilir dersiniz ama tam tersi oluyor. İlkokul mezunu olan veya okuma yazmayı bilmeyen kişiler de böyle çocuklarına karşı acımasız olabiliyorlar.” (K2, Erkek, 41)

Sistemler, kendi içlerinde alt sistemlere ayrılır. Aile de bir sistemdir ve bu sistemde “ebeveyn-çocuk” ikilisi bir sistem olduğu gibi alt sistemi de oluşturmaktadır (Teater 2015, 27). Ailelerin geniş aileleri de sistemin parçalarıdır. Dolayısıyla sistemler

arasındaki etkileşimler, sistem kuramının odaklandığı noktalardır. Çocuğun ebeveynine karşı oluşturduğu nefret, uzaklaşma gibi durumların geniş aileye yansması, sadece alt sistemde değil ana sistemde de değişimlere yol açabilmektedir. Çünkü sistemi oluşturan parçalar birbirlerine bağlı olduğu gibi bu bağlılık, diğer sistemlerde meydana gelen değişimlerden etkilenir. (Teater 2015, 31)

4.1.4. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Sosyal Hizmet Müdahalesi Açısından Bir Değerlendirme

4.1.4.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Sosyal Hizmet Müdahalesi:

“Yani benim dilim rapordur. ... Görüşmede çok fazla kanaat ifade etmeyiz.”

Sosyal hizmet müdahalesi, yedi aşamadan oluşan planlı bir süreçtir. Planlı müdahale süreci tanışma/bağlantı kurma, ön değerlendirme, planlama, uygulama, son değerlendirme, sonlandırma/bağlantıyı kesme ve izleme aşamalarından oluşmaktadır (Duyan 2016, 214-258). Bu süreçte bazı aşamalar birlikte olsa da özellikle değerlendirme, müdahale ve izleme kısımları önem taşımaktadır. Bir olguya etkili müdahale planı hazırlamak için o olgunun detaylı olarak değerlendirilmesi, ihtiyaçların gereksinim haline getirilmesi ve bu gereksinimlerin karşılanmasına yönelik planların yapılması gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna aile mahkemelerinde müdahale edemediklerini, müdahalenin kısıtlı olduğunu ve görevlerinin sadece durum tespiti yapmak üzere tanımlandığından söz etmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, var olan durumu tespit edip ilgili sistemlere yönlendirerek sınırlılıklarını belirtmişlerdir:

“Şimdi adli sistem içinde benim müdahale şansım pek yok. Çünkü mesleki sınırlılıklarımız var ben ancak bunu tespit edebiliyorum ve tespit edip bu sorunun ya da bu sendromun giderilmesiyle ilgi ne yapılabileceğine dair mahkemeyi bilgilendirmek ve başka sistemlere yönlendirmek, bu sistemlerin neler olduğunu sisteme göstermekle yükümlüyüm. Adli sistemde ben müdahale edemiyorum. Yani bu sendromu ben görüyorsam ve bunun üzerine çalışılması gerektiğini, ailenin güçlendirilmesi gerektiğini, çocuğun korunması gerektiğini düşünüyorsam tespit edebiliyorum, bir sosyal hizmet

uzmanı olarak müdahale edemiyorum. Benim yetki sınırimda olmuyor.”
(K1, Kadın, 49)

“Bizim müdahalemiz yok. Biz sadece durumu tespit ederiz.” (K2, Erkek, 41)

“Adalet bakanlığında bunu yapmak çok mümkün değil. Çünkü müdahale gibi bir durumumuz yok bizim. Bu biraz vaka yönetimine de giriyor. Bizim adalet bakanlığında çalışırken vaka yönetimi ya da kırılğan gruba destek verme gibi bir pozisyonumuz yok. Biz sadece orada çocuğun velayeti ile ilgili anne baba ya da kurumun desteğine başvurulması yönünde hangi kararın alınmasına yardımcı olmaya çalışıyoruz.” (K9, Erkek, 31)

Yapılan bir araştırmada, ebeveynlerinden biriyle veya her ikisiyle de iletişimi bozulan ve terapi alan çocukların içinde buldukları durumu daha iyi anlayabilmek için anne ve babanın da terapiye dahil edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Güler 2014, 101). Bu durum, sosyal hizmet bakış açısı ile yorumlandığında ise sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirme yaparken çocuğu çevresiyle bir bütün olarak ele aldığı, çocuk hakkında değerlendirme yaparken birçok kaynaktan yararlandığı söylenebilmektedir. Yani sosyal hizmet uzmanlarının durum tespiti, ihtiyaç ve sorun tespiti açısından önem arz etmektedir.

Öte yandan sosyal hizmet uzmanları, planlı müdahale sürecini uygulayamasa da raporlarında ebeveyn yabancılaştırma sendromundan ve yapılması gerekenlerden söz ettiklerini belirtmişlerdir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna, ilişki örüntülerini ve aile dinamiklerini değerlendirdikten sonra karar veren sosyal hizmet uzmanları, raporlarında çocuklarda meydana gelen olumsuz değişikliklerden, çocukların içinde bulunduğu risklerden ve hassasiyetlerinden söz ettiklerini aktarmışlardır:

“Bunu raporumda detaylı olarak yazıyorum ve bu ailenin hangi sebeplerle ve hangi kurumdan ne konuda destek alması gerektiğini raporuma yazıp işte bu yabancılaşmanın zararlarından, çocuğa uzun süreç içinde verebileceği zararları, onun gelişimine verdiği zararları ve riskleri yazıp bu ailenin bu konuda örneğin psikiyatri servisi ise psikiyatri, aile danışmanlığı sistemi ise aile danışmanlığı ya da çocuk koruma sistemine gitmesi gerekiyorsa çocuk koruma. Hangisine gidip oradan destek almaları gerekiyorsa ancak oraya yönlendiriyorum.” (K1, Kadın, 49)

“Öncelikle çocukların anne ve baba hakkındaki gerçek düşüncelerini görmek gerekiyor. Çocuk annenin örnek veriyorum baba hakkındaki söylemlerinden ne kadar etkileniyor? İster istemez tabii ki de etkileniyor ama ne kadar etkilendiği önemli. Bununla ilgili eğer annenin söylediği şeyler mesela “baba çocuğa yeterince zaman ayırmıyor” dedi, bunun doğruluğunu önce bir görmek lazım. Gerçekten baba çocuğa yeterli zamanı ayırmıyor mu yoksa bu bir ebeveyn yabancılaştırma sendromu mu?” (K3, Kadın, 27)

Yapılan bir araştırmada sosyal hizmet uzmanı, psikolog, psikiyatrist gibi meslek elemanlarının tarafsız ve bilimsel kanıtlara dayanarak rapor yazmasının çocuğun yüksek yararına olacağı kanaatine varılmıştır. Aynı araştırmada raporları yazan meslek elemanlarının aynı zamanda bilirkişi olduğundan ve çocuğun yüksek yararını sağlamanın onlar için zorunluluk olduğundan söz edilmektedir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 107). Bu araştırmadan elde edilen veri ile sosyal hizmet uzmanlarının raporlarında yazdıkları görüşlerin, çocuğun iyilik halini sağlama ve sürdürmeye yönelik olduğu görülmektedir.

Rapor yazmak, sosyal hizmet uzmanının en önemli görevlerinden biridir. Kanıta dayalı uygulamanın temelini oluşturan rapor, müracaatçı grubunun bütüncül bakış açısıyla incelenmesini ve sosyal hizmet uzmanının mesleki görüşlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanlarının müdahale yönteminin sosyal inceleme raporu ya da değerlendirme raporu olduğu söylenebilir. Sosyal inceleme raporu, kişinin geçmiş ve şimdiki durumunu bireysel ve çevresel faktörlerle ele alan, sosyal hizmet uzmanının mesleki değerlendirmelerinin yazdığı somut rapordur (Bilgin ve Kılıç 2018, 156) Yazılan raporları, görüş/kanaat bildirmek şeklinde belirten ve “sosyal hizmet uzmanının dili” olarak nitelendiren görüşler şu şekildedir:

“Bizimki daha ziyade kanaat bildirmek oluyor. Yaptırımımız yok. Örneğin annede kalan bir çocuk babayla görüşün, “tü anne kaka baba kaka” demesin, çocuğun babasına da veya işte annesine de ihtiyacı var gibi görüşlerimiz de olur. Zaten mahkemenin de bazı konularda yaptırım gücü yok. Anne babanın isteğine bağlı.” (K2, Erkek, 41)

“Yani benim dilim rapordur. Uzmanlar burada konuşmazlar, raporda konuşurlar. Görüşmede çok fazla kanaat ifade etmeyiz. Ama raporun bir

kısmında eğer gördüysek mutlaka detaylı bir şekilde yazarım.” (K7, Erkek, 40)

Hangi tedbir kararının uygulanacağını, sosyal hizmet uzmanı raporunda belirtmektedir. Buna göre, adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahale yöntemlerinden biri olarak tedbir kararının verilmesi düşünülebilir:

“Özellikle böyle bir durum varsa (ebeveyn yabancılaştırma sendromundan söz ediyor) bir taraftan diğer tarafı bu konuda etkiliyorsa şahsi ilişki kurulma şamasında görüşlerimiz yazıyoruz. Çocuk, velayetin verilmeyen tarafla şahsi ilişki kurulmasına olumlu bakmadığı ancak bu duruma diğer tarafın etkilemelerinin de neden olduğunu belirtiyoruz. Bu sefer etkileyen tarafa danışmanlık tedbiri yazıyoruz çocuğa da danışmanlık tedbiri yazıyoruz ki bu süreci iyi yönetsin diye. Tedbir verebiliyoruz.” (K4, Kadın, 39)

“Bizim yapabileceğimiz tek şey tedbir vermek. Direk müdahalede bulunamıyoruz, öyle bir yetkimiz de yok. Dosya bize velayetle ilgili gelmişse, kişisel ilişkiyle gelmişse hangi amaçla geldiyse o amaca yönelik görüşmeler yaparız. Bizim yapabileceğimiz tek şey 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunundaki tedbirleri vermektir.” (K6, Kadın, 29)

Yapılan bir araştırmada, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna klinik düzeyde müdahale edilebileceğinden söz edilmektedir. Ancak boşanma sürecinde müdahale etmenin olanaksızlaştığı durumlarda, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna da müdahale etmenin karmaşık olabileceği dile getirilmektedir (Borstlap 2014, 186). Aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahaleleri sınırlı olsa da yazıkları raporlar, hakimlerin kararları açısından önem taşımaktadır. Nitekim Kanada mahkemelerinde yapılan bir araştırmada, 175 olgunun %85’inde bağımsız bir uzmandan görüş talebinde bulunduğu, sadece iki olguda hakimin uzman raporundan farklı bir karar verdiği sonucu elde edilmiştir (Bala, Hunt ve McCarney 2010, 169).

4.1.4.2. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Raporlarda Söz Edilmesi ve Raporların Etkililiği:

“Ezberlediklerini unutmuş oluyor çocuk. Sonra ay öyle demeyecektim bir dakika neydi neydi diyor. Hatırlamaya çalışıyor.”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromundan sosyal inceleme raporlarında ya da değerlendirme raporlarında söz edilmesi, yargıcın kararını doğrudan etkileyebilmektedir. Dolayısıyla görüşülen sosyal hizmet uzmanları, yazdıkları raporda ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yer verdiklerini belirtmektedirler:

“Bunu önemsiyorum. Çünkü çok somut olarak söylersem ben bu işi anne babalık hakkı bir yana ama ben yazdığım tüm raporlarda benim temel önceliğim çocuğun hakları ve çocuğun iyilik halinin, yüksek yararının korunması olduğu için böyle bir sürecin varlığını gördüğümde sadece rapora da yazmakla yetinmiyorum bunu taraflarla da konuşuyorum.” (K1, Kadın, 49)

“Ben mümkün olduğu kadar olayları detaylandırıp sebepleriyle yazarım. Yani işte yabancılaştırmanın olduğunu düşünüyoruz, karşı tarafın önemsiz değersiz gibi ifade edildiğini çocuğun beyanlarından işte şu şu şu cümlelerden, şu şu şu ifadelerden, bunlara eşlik eden beyanlardan dolayı böyle bir kanaatimizin oluştuğunu söylüyoruz. Onlara göre önemli çocuğun velayetini almaktır. Velayet almak için yapılan her çaba mubah gibi oluyor.” (K2, Erkek, 41)

“Eğer böyle bir durum varsa bu durumun olabileceğinden bahsediyorum.” (K3, Kadın, 27)

“Evet yazarım ben. En son hatta anne tarafından babaya yönelik çocuğa yabancılaştırma yapıldığı yönünde ifade etmişim.” (K9, Erkek, 31)

Yapılan araştırmalar, çatışmalı boşanma sürecinde meslek elemanları tarafından yazılan raporların çocuğun iyilik hali açısından oldukça önemli olduğunu belirtmektedir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 100).

Raporlarında, ebeveyn yabancılaştırma sendromundan doğrudan/dolaylı olarak söz eden ve hiç söz etmeyen sosyal hizmet uzmanları vardır. Gerekece olarak ise ebeveyn yabancılaştırma sendromunun tıbbi bir terim olduğu, henüz bir tanı olarak geçmediği,

terimlerin bu şekilde kullanılmasının belirsizlik yaratacağı düşünceleri öne çıkmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair kanıta dayalı veri elde edilememesinin sebeplerinden biri, tarafsız ve nesnel bir raporlamanın yapılmamasıdır (Torun 2011, 167):

“Hayır. Ama annenin-babanın etkisi altında kaldığından bahsediyorum. Çünkü sendrom deyince hakimlerin vakıf olmadığı terimler olabilir. Dolayısıyla o kelimeyi geçirmeden bir taraftan etkilendiğini, bu etkinin çocuğun diğer tarafla olan ilişkisine yansıdığı bu nedenle de şahsi ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam etmesinin ebeveyn-evlat bağının sağlıklı olarak kurulması noktasında danışmanlık öneriyoruz. Bunun gibi cümleler kuruyoruz. Çünkü hukuki bir terim değil.” (K4, Kadın, 39)

“Terim olarak bunu hiç kullanmadım. Nasıl kullanıldığını da bilmiyorum. Ama çocukta bir yönlendirme görürsem eğer yazarım. Mesela çocukla görüşüyorum anneye görüşüyorum. Çocukla bir sonraki görüşmede annenin birebir cümlelerini kuruyorsa, benimle göz teması kurmuyorsa, şaşırdığı yerde mesela şey oluyor anlatıyor anlatıyor anlatıyor. Ezberlediklerini unutmuş oluyor çocuk. Sonra ay öyle demeyecektim bir dakika neydi neydi neydi diyor. Hatırlamaya çalışıyor. Ben bu ayrıntıları yazıyorum. Bu konuda anneye-babayla birebir aynı cümleleri kurdu, sıralama bile aynı oldu. Şaşırdığında çıkıp annesine-babasına sormak isteyen oluyor burada ne diyecektim unuttum diye. Bunları raporlara yazıyorum aynı bu şekilde.” (K5, Kadın, 41)

“Bizim raporlarımızda net cümleler kurmayız. Çünkü bu bir tanı bir nevi. Biz tanı koymuyoruz. Sadece kendi düşüncelerimizi yazabilirim. Ben dosyalarımın çocuğun babaya karşı tepkisel olduğu, eleştirel tutumunun var olduğu, çocuğun bu tutumunun birlikte yaşadığı ebeveyn tarafından desteklendiği veya birlikte yaşadığı ebeveyninin karşı tarafla ilgili olumsuz söylemlerinin olduğu gibi şeyleri yazarım.” (K6, Kadın, 29)

“Çok fazla bahsetmiyorum. Nedeni şu; şimdi bir kavram kullandığınızda hukuksal boyutunda bunun tanılanmış sistemler üzerinden yapılmasını hastane üzerinden raporlar olmasına dair çok fazla baskı yaparlar. Dolayısıyla kavram düzeyinde bir dil kullandığınızda “Bu nerede var

hocam? Kullanmışsınız da nerede geçiyor? Doktora sorduk böyle bir şey yok dedi, böyle bir tanılama olmaz dedi.” diyeceği için bizim uzman arkadaşlar çok fazla bunu kullanmazlar.” (K8, Erkek, 37)

Bir sosyal hizmet uzmanı, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken ebeveyni, yabancılaştırma hakkında bilgilendirdiğini, çocuğa verdiği zararları ve ne gibi sonuçlarla karşı karşıya kalabileceğini aktardığını belirtmektedir. Bu durumda sosyal hizmet uzmanının çocuğun yüksek yararını gözettiği ve örselenmesini en aza indirmeye çalıştığı görülmektedir:

“Taraflara bu sürecin bilgilendirmesini yaptıktan sonra raporuma da işlerken tarafların bu konuda bilgilendirildiğini, yaptıkları davranışların ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında neye denk geldiğini söylüyorum. Çünkü orada şeyi de görmek istiyorum bu bilgilendirmeye rağmen ebeveyn nasıl bir iş birliği sergiledi ya da sergilemedi? Çünkü ben velayetle ilgili değerlendirme yaparken bunu da dikkate alıyorum. O yüzden yönlendirme yapıyorum zaten ama mutlaka bilgilendirmeyi de yapıyorum.” (K1, Kadın, 49)

Yazılan raporlarda, ebeveyn yabancılaştırma sendromundan doğrudan söz edilmese bile yabancılaşma olduğundan söz edilmesi, o raporu dikkate alan yargıcın vereceği kararı etkileyebilmektedir. Dolayısıyla yazılan raporların yabancılaşma ile mücadelede etkisi görülebilmektedir. Raporlar, her ne kadar makro bir çalışma olarak karşımıza çıkmasa da bireysel olarak kişilerin yaşamına dokunabilir ve emsal karar oluşturarak diğer davalara etki edebilir. Yazılan raporlarda, yabancılaşmadan söz ederek yabancılaşmayı azaltmaya dair düşüncelerini dile getiren sosyal hizmet uzmanlarının ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Ben mesleki olarak hakimlerin, bunu kararlarına işlesin ya da işlemesin ısrarla bunu dile getirmekten vazgeçmiyorum. Çünkü bunun bir çocuk hakkı ihlali olarak görüyorum ve bu benim için çok önemli mesleki olarak. Velayetle ilgili değerlendirmelerde önceliğim çocuğun yüksek yararı ve iyilik hali olduğu için bunu her defasında tespit ettiysem ve gözlemlediyssem bunu sadece yazmakla yetinmiyorum gerekçelerini de risklerini de yazıyorum. Hani kısa ve uzun vadeli risklerini de yazıyorum ki dikkate alınsın.” (K1, Kadın, 49)

“Aslında yazdığımız raporlara şöyle de bakabiliriz: toplumsal olarak baktığımız gibi bazen de bireysel olarak verilen kararlar toplumun genelini etkilemiş oluyor. O yüzden mesela o karar örnek teşkil edebilir. İşte artık kulaktan kulağa belki yayılacak ve çocuğa bu şekilde davrandığın zaman onun velayetini almanı olumsuz yönde etkileyecek gibi bir düşünce yapısı oluşacak. Belki böyle böyle toplumun geneline bu yayılabilir.” (K3, Kadın, 27)

“Bu durumlar velayetle ilgili kararlarımızı da çok etkiliyor. Bir ebeveynin diğer ebeveynle ilişkisini kesmesi, sekteye uğratması, olumsuz yönlendirmesi bu süreçte çocuğun psikososyal gelişimini olumsuz etkilediğini gösterir o ebeveynin. O yüzden bizim velayet raporumuzda da etkili oluyor.” (K5, Kadın, 41)

Bir araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının %75’i mahkemeye sunduğu sosyal inceleme raporların dikkate alındığını, %25’i ise dikkate alınmadığını ifade etmiştir (Bilgin ve Kılıç 2018, 166).

Sosyal hizmet uzmanlarının, ebeveyn yabancılaştırma sendromundan doğrudan sendrom olarak değil annenin/babanın çocuğu yabancılaştırması şeklinde söz ettiği ön plana çıkmaktadır. Sebepleri ise sendromun tıbbi bir sözcük olması, tanı olarak yer almaması, “sendrom” diyerek kesinlik kazandırılması şeklinde belirtilmektedir. Bunlara ek olarak, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile daha etkili çalışmak için raporlarda yabancılaşmadan söz edilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

4.1.4.3. Yazılan raporların sonucu:

“... bunu bir hakimden duymak çok üzücü benim için ama duyuyorum”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken yazılan raporlar, sosyal hizmet uzmanlarının mesleki müdahalelerini oluşturmaktadır. Bu raporların dikkate alınarak karar verilmesi, mesleki doyumu artırmanın yanında bireylerin yaşamında olumlu değişikliklere yol açabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanı, öncelikli olarak çocuğun yüksek yararını gözeterek rapor yazmakta ve yargıca raporunu sunmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının raporlarında tedbir uygulanmasından söz ettiği önceki bölümlerde dile getirilmiştir. Bu tedbir kararlarının uygulanmasını uygun görüp görmemek yargıcın kararına bağlıdır. Yani sosyal hizmet uzmanlarının uygun

gördükleri tedbirin yargıç tarafından da uygun görülmesi, yazılan raporların dikkate alındığını ve sonuç verdiğini göstermektedir:

“Hakimlerimiz bazen çocuğun içinde bulunduğu riskleri kabul edip tedbir kararlarımızı işliyor ve biz o süreçte takip edebiliyoruz.” (K1, Kadın, 49)

“Bu konuyla ilgili rapor yazdığımdan bahsetmiştim. Tabi sonuç veriyor. Bu konuda aile mahkemelerinde raporlarımızın şeyi var.” (K3, Kadın, 27)

Yapılan bir araştırmada, çocukların mahkemede dinlenmesi yerine meslek elemanlarının yazdığı raporların yeterli olduğu görüşü ön plana çıkmış, bu görüşe avukatların katılmadığı görülmüştür. Aynı araştırmada avukatların %60’1, çocukların görüşlerinin değerlendirildiği aşamada ev, okul, akraba gibi sosyal çevrenin düşüncelerinin de raporda yazılması gerektiğini belirtmiştir (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 259).

Ancak raporların dikkate alınarak karar verilmesinin aksine yazılan raporların sonuç vermediğini beyan eden uzmanlar da vardır. Özellikle yargıçların veya diğer hukuki meslek elemanlarının, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu boşanma sürecinin normal bir parçası olarak değerlendirdikleri ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu bakış açısında olan karar verme mekanizmalarının, raporları dikkate alması beklenmemelidir:

“Bizim mesleki hassasiyet tırnak içinde söylüyorum mesleki hassasiyet gösterdiğimizi söyleyip zaten boşanma sürecinde bu tür olguların zaten olağan olduğunu yani bunu bir hakimden duymak çok üzücü benim için ama duyuyorum. Zaten bütün boşanma davalarında bu tür şeyler yaşandığını, yaşanabileceğini ve bu sürecin doğal bir parçası olarak görüyorlar. Ne yazık ki her zaman bir sonuç vermiyor.” (K1, Kadın, 49)

“Eğer uzman raporu ve hakim raporu ortak yönde değilse bu geri dönebiliyor bize.” (K3, Kadın, 27)

Bu durumda unutulmaması gereken nokta, boşanma sürecinin her çocukta farklı şekilde seyretmesi ve her çocuğun başa çıkma yönteminin farklı olmasıdır. Boşanma sürecinde çocukların ve ebeveynlerin üzücü olaylar yaşayarak bunu çevresindekilere yansıtmaları olağan bir durumdur. Ancak çocuğun istismar, şiddet gibi olayların dışında, diğer ebeveyninin etkisi ile ebeveyninden uzaklaşması boşanma sürecinin normal bir parçası olarak görülmemelidir. Çünkü yıllar süren boşanma veya velayet davaları vardır ve bu da, uzun yıllar boyunca ebeveyni ile uzak kalan çocuğun, sağlıklı bir ebeveyn-çocuk

ilişkisi kurmasını zorlaştırmaktadır. Gerçek istismar durumlarında ve/veya ihmal istismar şüphesi olduğunda çocuğun ebeveyni reddetmesi normal kabul edilebilir ve bu nedenle olguya ebeveyn yabancılaştırma sendromu denemez (Gardner 2002a, 192) Bir diğer sosyal hizmet uzmanı ise izleme mekanizması olmadığı için yazdıkları raporun olumlu veya olumsuz olarak sonuçlanması konusunda belirsizlik yaşadıklarını dile getirmektedir:

“Biz raporu yazıp önerimizi sunduktan sonra tarafla bir daha görüşmüyoruz. Artık danışmanlık tedbirinin uygulanması bize bağlı değil AÇSHB’de ki görevli arkadaşına bağlı. O yüzden onun takibini yapamıyoruz. Bu bizim görev sorumluluğumuzda da yok. Biz sadece görüşme sırasında gözlemlediklerimizi yazıp ona göre önerilerimizi yazıyoruz. Bu önerilere yönelik hizmet yürütülmesi de diğer tarafta.” (K4, Kadın, 39)

Bir araştırmada, sosyal hizmet uzmanlarının mahkemeye sundukları raporların aksine bir karar verilmediği (%47,7), ancak en az bir kere raporlarındaki görüşün aksi yönünde karar verildiği (%52,2) görülmüştür (Bilgin ve Kılıç 2018, 158).

4.1.4.4. Mesleki Olarak Yaşanan Güçlükler:

“Öyle vakalarımız oluyor ki sonrasında takip ve izlem gerekiyor ama yok. İşin kötüsü bunun için yönlendirebileceğimiz bir mekanizma da yok.”

Her mesleğin kendi içinde zorlukları vardır. Bu zorluklar, zaman zaman mesleği icra etmeyi engellemekte zaman zaman da güçlüklerle çözüm önerisi bularak ilerlemeyi gerektirmektedir. Ayrıca güçlükler, eleştirel düşüncenin oluşmasına ve mesleki gelişimin önünün açılmasına da olanak tanımaktadır. Mesleki güçlükler, sosyal hizmet uzmanının kendisinden kaynaklandığı gibi içinde olduğu sistemlerden de kaynaklanabilmektedir.

Sosyal hizmet müdahalesi mikro, mezzo ve makro olmak üzere üç ana gruptan oluşmaktadır. Kişilerle bireysel olarak çalışma mikro alana girerken aile gibi kavramlar mezzo sistemin içinde yer almaktadır. Adalet sistemi, sağlık sistemi gibi büyük sistemler ise makro sistemlerdir. Sosyal hizmet müdahalesi ise sistemlere bağlı olarak değişebilmektedir. Ancak her müdahalenin sınırlılıkları vardır ve mesleki müdahaleyi etkileyen en büyük sınırlılıklardan biri, kanunda belirtilen görev tanımının dışına çıkamamaktır. Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki müdahalesini etkileyen en büyük

güçlüklerden biri, mesleki çalışmayı detaylandırmanın ve gerçekleştirmenin zor olmasıdır:

“Aile mahkemelerinde sizin terapötik bir yaklaşımla çocuklarla farklı farklı görüşmeler, çalışmalar yapmanız çok zordur. En fazla iki çok çok nadir üç görüşme yaparsınız. Bir karar neticesinin hazırlanmasında raporunuzda bir bölüm yaparsınız. Uzmanlık mahkemeleridir ama mesleki çalışmaya uygun değildir.” (K8, Erkek, 37)

“Müdahale anlamında adli sistemde bir şey uygulanmıyor. Sadece öneri olarak kalıyor. Hakim dikkate alıyor mu almıyor mu bilmiyorum. Biz raporu yazıp yolluyoruz son karar hakim. Biz de mesleki becerilerimizi sunuyoruz işte çocuklarla yapılan görüşme, taraflarla yapılan görüşme, sosyal inceleme, yaşadıkları ortam şuydu buydu hepsini derleyip bir rapor sunuyoruz. Ama bu raporda yine kanaat mahkemenin. Bizim bir müdahalemiz olmuyor. Müdahale boyutunda ise adli sistemde bir çalışma yürütülüyor. Biz öneri ve görüş sistemiyle çalışıyoruz.” (K4, Kadın, 39)

Sosyal hizmet uzmanlarının, adli sistem içinde birlikte çalıştığı meslek elemanları değişiklik gösterebilmektedir. Özellikle yargıçlar, avukatlar ve savcılarla iç içe çalışılan sistemlerde bürokratikleşme ve hiyerarşi göze çarpmaktadır. Bürokrasinin ve hiyerarşinin artması mekanikleşmeyi de beraberinde getirebilir. Her olgu, kendi içinde özeldir ve her olgunun kendine özgü sistemi vardır. Ancak olaylara sadece “olgu” açısından bakmak olguların insani boyutunun göz ardı edilmesine ve mekanikleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca hiyerarşik düzende üst sıralarda yer alan aktörlerin fikirleri ile sosyal hizmet uzmanlarının fikirlerinin uyuşmaması durumlarında en üst sırada olanların kararlarının uygulandığı görülmektedir:

“Hakimlerin bakışı, yabancılaşma sendromunu turnak içinde söylüyorum boşanma sürecinin olağan bir parçası olarak görmeleri, bunu normalleştirmeleri, bunun çocuk hak ihlali olduğunu kabul etmemeleri, travmanın bir parçası olup geçici olacağını düşünmeleri ve boşanma sürecinden sonra boşanmanın bu tür takip ve izlemeye yönelik mekanizmanın olmayışı.” (K1, Kadın, 49)

“Burası adliye. Burada önemli olan, vakanın bir an önce sonlanması. Bu süreyi engelleyecek, uzatacak herhangi bir müdahale yargıya yapılmış

müdahale kabul edilir. En temel kıstas budur. İkincisi burada hakim, savcı ve diğerleri var. Yargılama yapılır, karar verilir, dava açılır, dava kapanır. Yani biz buraya sosyal anlamda ne kadar dokunabilirsek çocuğun lehine budur. Onu da sınırlayan temel unsurlar bunlar.” (K2, Erkek, 41)

Diğer bölümlerde karşımıza çıkan izleme aşaması, bu bölümde de ebeveyn yabancılaştırma sendromunda mesleki müdahaleyi etkileyen güçlük olarak karşımıza çıkmaktadır. İzleme aşaması, boşanmadan veya velayetten sonra çocuğun yaşamının ne yönde gittiğine dair bilgi edinmemizi sağlar. Çünkü çocuğun yaşamında olumsuz giden bir şeyler varsa izleme aşamasında fark edilerek gerekli müdahaleler gerçekleştirilebilir. İzleme aşamasının olmamasının yarattığı güçlükler şu şekildedir:

“Öyle vakalarımız oluyor ki sonrasında takip ve izlem gerekiyor ama yok. İşin kötüsü bunun için yönlendirebileceğimiz bir mekanizma da yok. Tarafların inisiyatifine kaldığı için. Oysa söz konusu çocuk olduğunda her şey kurallara bağlı olmalı ve ama adli sistem ama devletin kuracağı sistem ama aile bakanlığı bilemiyorum ama boşanma sonrası boşanma süreci travmatik geçen çocuklar için, aile içinde ihmal ve istismara maruz kalmış çocuklar için ve yabancılaştırma sendromu yaşayan çocuklar için mutlaka boşanma sonrası takip ve izlem gerekiyor. Baştaki mekanizma evet olmalı ama ayrıca boşanma sonrasında da bir izlem mekanizması olmalı. Yani biz tespiti yapıyoruz, raporlaştırıyoruz ve bizden çıkıyor. Yani aile bu hizmetten faydalandı mı, faydalanmadı mı, faydalandıysa faydaları ne, nerede ne değişiklik olması gerekiyor? Bazen tedbirin de değişikliğe uğraması gerekiyor. Ya da gerçekten faydası oldu da iyilik hali ne ölçüde gerçekleşti? Çocuğa dokunabildi mi? Sağlıklı ilişki kurulabildi mi bunların hiçbirini bilmiyoruz.” (K1, Kadın, 49)

“İzleme aşaması. Çocuğun velayeti bir tarafa tedbiren verilir. Altı ay içerisinde danışmanlık uygulansın. Karşı tarafın koşullarına bakılsın ve tekrar değerlendirilsin. Bu aşamada yine kısmen olabilir takip. Ama onun dışında kesin velayet şu tarafa yöneliktir diye görüş belirtiyorsan o iş senden çıkar. Ya da acil koruma gerektiren görüşme sırasında bir şey tespit edersin. Mesela çocuk der ki ben babamın yanına bir daha dönmek istemiyorum babam madde kullanıyor. Babamın bana şöyle bir davranışı

var diye yakalarsın. Onun hemen raporunu yazarsın kurumdakilerle bağlantısını kurarsın. Bir izlemin olur. Ama onun dışında yok.” (K4, Kadın, 39)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda, yabancılaştıran ebeveynin iş birliğine karşı olumsuz tavırları göze çarparken yabancılaşan ebeveynin ise iş birliğine açık tavırları ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla görüşmeye karşı dirençli, paylaşıma kapalı, öfkeli davranışlar sergileyen ebeveynlerin varlığı söz konusudur. Sosyal hizmet uzmanlarının görüşme yaptığı bireylerin takındığı davranışlar, görüşmenin içeriğini ve seyrini etkileyebilmektedir. Dolayısıyla tarafların tutumu, sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştığı güçlüklerden bir diğeridir:

“İşte dosyanın geliş nedeni, dosya içerisinde taraflara ulaşabilmek için çaba veriyoruz. Tarafların tepkileri olsun, gelmek istememeleri olsun. Gelmek istemiyorlar, gelince velayetin kendisinden alınacağını düşünüyorlar. Bu tarz şeyler bizim mesleki çalışmalarımızı engelleyici şeyler.” (K6, Kadın, 29)

Yapılan bir araştırmada sosyal hizmet uzmanları, sundukları raporun mahkemece yeterli bulunmadığını ve bu durumun, mesleğini icra ederken mahkeme boyutunda karşılaştıkları bir sorun olduğunu aktarmıştır (Bilgin ve Kılıç 2018, 169).

4.1.4.5. Diğer Meslek Elemanları ile Çalışma:

“Valla şu an uzmansız bir iş görmemeye başladık ki bu çok sağlıklı bir şey. Çünkü kolay bir alan değil aile alanı”

Sosyal hizmet, doktor, hemşire, psikolog, yargıç, savcı gibi birçok meslekle aynı alanda disiplinler arası çalışan bir meslektir. Çünkü her mesleğin müdahalesi ve değerlendirmesi farklıdır ve profesyoneller, o olgu için en iyisi olacak şekilde birlikte hareket etmeye çalışır. Adliye ise avukat, psikolog, çocuk gelişimci, yargıç, savcı gibi birden fazla mesleğin bulunduğu disiplinler arası olan başka bir alandır. Dolayısıyla bir dosyada avukatın hazırladıklarının yanında, sosyal hizmet uzmanının raporları ve diğer meslek elemanlarının da görüşleri yer almaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, tam da bu noktada birden fazla mesleğin çalıştığı bir kavramdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının değerlendirdiği durumlardan biri yargıçlarla çalışmaktır. Yargıçların olaylara hukuki yönden bakış açısının göze çarptığı görüşlerde, çocukların katılım haklarının zaman zaman yok sayıldığı da dile getirilmiştir:

“Burada gözden kaçırmaması gereken yer hakim. Çünkü karar verecek olan o. Bu kararı verirken eşit ve adil davranırken çocuğun haklarını da eşit ve adil olarak düşünmeli. Şu görülüyor hani ailenin bir parçası olarak görünüyor. Oysa çocuk sadece ailenin bir parçası değil. Ailenin üyelerinden birisi ve karar verilirken böyle karar verilmesi gerekiyor. Ama bazen gözden kaçıyor.” (K1, Kadın, 49)

“Burada herkes işini bitirmeye çalışıyor. Değerlendirmeler nasıl olur? Profesyonel bir mekanda konunun uzmanları tarafından detaylı testler yapılır, ölçekler uygulanır. Bu şekilde bir sonuç neyse ortaya çıkar en azından kimse kimseyi suçlamamış olur. Hakimin yaptığı da öyle.” (K2, Erkek, 41)

“Mahkeme hakim bir karar vermek üzerine kurar. Bu kararın Yargıtay içtihatları, fiili hukuk ve vicdani kanaat üzerine kurulmasını arzu eder. Savcılar da buna benzer bir yapıya sahiptir. Yoksa onlar bu tür şeylere girmemeye çok dikkat gösterirler. Daha çok içtihat oluşturmuş yapılara, hukuksal olarak karşılığı olan, kanıtlanabilir ve delil niteliğinde olan olgulara yaklaşım gösterirler.” (K8, Erkek, 37)

Yargıçların yanında çalışılan bir diğer grup da avukatlardır. Avukatların, kendi müvekkilleri ile çatışmamak için davayı kazanmaya çalıştıkları ifade edilmektedir. Ayrıca olaya hukuki düzeyden bakılmaya devam edildiği ve çocuğa verilen zararların davayı kazanmak uğruna görmezden geldiği ifade edilmiştir. Bu durumda avukat, kendi işini yaparken müvekkilinin uyguladığı yabancılaştırmayı da pekiştirmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken avukatları şu şekilde değerlendirmektedir:

“Onlar hukuk düzeyinde bakarlar. Avukat dosyayı kazanmak üzerine bakar. Olgu düzeyi avukat için çoğu zaman önemli değildir. Bu davadan kendi müvekkiline bir karar çıkarmaktır.” (K8, Erkek, 37)

“Avukatlar kendi mesleklerini yapıyorlar. Kendi müvekkilini savunmak zorunda bunun için çaba göstermek zorunda. Evet bu ebeveyne yabancılaşmayı dikkate alıyorlar mı bilmiyorum açıkçası.” (K6, Kadın, 29)

Çocuğun ebeveynine yabancılaşmasının normal olmadığını savunanlar kadar bu sürecin boşanmanın doğal bir sonucu olduğunu ve çocuğun zamanla yabancılaşmadan vazgeçeceğini savunan görüşler de vardır. Nitekim Boch-Galhau (2018), bu görüşlerin diğer meslek elemanları tarafından ampirik temele dayanmaması sebebiyle savunulmasından söz etmektedir. Buna göre ebeveyn yabancılaşmasının bilimsel bir temeli olmadığı, Gardner’ın ün kazanmak ve kendi müdahale yöntemlerini uygulamak için böyle bir kuramı uydurduğu, ailelerin cinsel istismar suçuna kılıf bulduğu ve böylece istismar suçlamalarından kaçmak istedikleri gibi görüşler, ebeveyn yabancılaşmasına karşı geliştirilen argümanlardır (Boch-Galhau 2018, 725). Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanlarının mesleki olarak yaşadığı zorluklardan biri de diğer meslek elemanlarının bilinçli veya bilinçsiz bir şekilde bu argümanlara sığınmasıdır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu birçok profesyonel tarafından eleştirilmesine ve yok sayılmasına rağmen yabancılaşma, adli süreçte ve araştırmalarda varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Paslı 2020, 48).

Sosyal hizmet uzmanlarının yazdığı raporlar, var olan olguya konu kişilerin genel değerlendirmesini içermektedir. Sosyal inceleme raporları kişiyi ekonomik, sosyal, psikolojik boyutlarıyla ele alan bütüncül raporlardır ve yargıca bireyin geçmiş yaşantısını da içeren bilgileri verebilmektedir:

“Valla şu an uzmansız bir iş görmemeye başladık ki bu çok sağlıklı bir şey. Çünkü kolay bir alan değil aile alanı. Bir sürü ilişkiyi iyi analiz etmeniz gerekiyor. Kürsüden de bir sürü davayla boğuşup hepsini doğru anlamanız hepsini doğru analiz etmeniz mümkün değil. İnsanüstü bir çaba gerektiriyor. O yüzden böyle interdisipliner bir çalışmayla uzmanlardan yararlanmak, onların tecrübelerinden faydalanmak onların da işine geliyor, işlerini kolaylaştırıyor.” (K7, Erkek, 40)

Buraya kadar söz edilen meslek elemanları yargıç, avukat, savcı gibi hukuki kısımda yer alanlardır. Sosyal hizmet uzmanları ayrıca psikolog, çocuk gelişimcisi gibi meslek elemanlarıyla da faaliyet göstermektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile

çalışırken diğer meslek elemanları hakkında genel bir değerlendirme yapan sosyal hizmet uzmanının görüşü aşağıdaki gibidir:

“Şimdi çok iddialı olduğunu düşünmezseniz psikolog arkadaşların bu konuda daha hassas olduğunu düşünüyorum bizim gibi, daha dikkatli ve özenli olduklarını. Pedagog kadrosunda olan arkadaşların da eğer psikolojik danışmansa biraz daha dikkat ettiklerini ama daha önce atanmış olan hani eğitim formasyonu, pedagojik formasyonla gelip pedagog kadrosunda atanan arkadaşlarımızın buna hiçbir şekilde dikkat etmediğini ne yazık ki somut olarak görüyorum. Avukat arkadaşlar hakim arkadaşlara göre daha dikkatli. Bu konuda biraz daha araştırıyorlar. Örneğin biz bu konuda bir önermede bulunursak ya da dikkatlerini çekersek, üzerine gittikleri oluyor. Ama bu bireysel çabayla oluyor sistematik değil.” (K1, Kadın, 49)

4.1.4.6. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ile Mesleki Olarak Daha İyi

Çalışılması İçin Öneriler:

“Biz kanaat bildirdikten sonra karar verildikten sonra bir mekanizma kurulup bu çocukların hayatına neler oluyor mesela? Biz doğru karar verdik mi?”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, sadece sosyal hizmet uzmanlarının değil psikolog, çocuk gelişim uzmanı, öğretmen, yargıç, savcı, avukat gibi birçok mesleğin de çalıştığı bir konudur. Bir çocuğun bir ebeveynine karşı yabancılaşmasını önlemeye yönelik olarak sosyal hizmet uzmanları aşağıdaki önerileri sunmuştur.

Bir sorunun sorun olabilmesi için öncelikle onun varlığını kabul etmek gerekmektedir. Varlığı kabul edilmeyen sorunun mücadelesinden de söz edilemez. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile etkili çalışmanın ilk koşulu, bu durumun var olduğunu ve çocuğa geri alınamaz zararlar verdiğini kabul etmekten geçmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, yazdıkları raporda önerdikleri kararların da gerektiği gibi uygulanmasının etkili çalışmaya olan katkısından söz etmektedir:

“Bunun için önce adli sistemin bu sorunun varlığını kabul etmesi gerekiyor. Biz mesela sistem içinde hukukçularla çalışıyoruz. Ne yazık ki hukukçularımız yani hakim ve savcılarımız bazen avukat arkadaşlarımız da bunu yapıyor, bunu boşanma sürecinde olabilecek normal, olağan bir süreç

olarak algılayabiliyor ve bunun boşanmanın getirdiği o travmatik süreçten dolayı geçici olabileceğini, bu kadar abartılmaması gerektiğini işte boşanma sürecindeki o sıkıntılardan dolayı bu tür süreçlerin her zaman yaşanabileceğini varsayarak bunun bir patoloji olduğunu bazen unutabiliyorlar ya da kabul etmeyebiliyorlar.” (K1, Kadın, 49)

“Sonraki süreçte daha geniş kapsamlı düşünüldüğünde danışmanlık tedbirleri çok sekteye uğrayarak uygulanıyor. Bunların daha işlevsel uygulanabilmeleri için bununla ilgili bir birim kurulabilir. Yani sadece adli sistemle ilgili değil. Ceza sistemi falan da olabilir.” (K4, Kadın, 39)

“Bizim uygulanmasını istediğimiz tedbirlerin daha etkili bir şekilde uygulanmasını isteyebiliriz. Biz artık boşanma sürecine değinmiyoruz. Boşanma sonrasına değindiğimiz takdirde danışmanlık tedbirlerinin daha etkili bir şekilde uygulanmasını isteyebiliriz. Danışmanlık tedbirlerini verecek olan arkadaşların bu konuda bilgilendirilmesini, daha çok eğitim almasını isteyebiliriz.” (K6, Kadın, 29)

Sosyal hizmetin temel öğretilerinden biri, danışanın sorununu yaratan durumları ortadan kaldırarak kalıcı çözümler geliştirmektir. Örneğin, bir çocuk suça itilmiş ise onu suçta iten yoksulluk, okul dışı kalma, kaynaklara erişememe, sosyal destek yoksunluğu gibi sorunların ortadan kaldırılması gerekir ki çocuğun yeniden sistem mağduru olmasının önüne geçilsin. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda da etkili çalışma yöntemlerinden biri, ebeveynlerin bunu neden uyguladığını ortaya çıkarıp asıl soruna ulaşmaktır. Örneğin maddi anlaşmazlıklar olan bir davada maddi konunun çözülmesi, yabancılaştırıcının çocuğu daha az kullanmasının önüne geçebilir. Nitekim sosyal hizmet uzmanları da ebeveynlerin anlaşmazlıklarının çözümünün bu sendromla mücadelede etkili olduğunu savunmaktadır:

“Karşı tarafa neden zarar verdiğini yani ikili ilişkilerden başlamak lazım öncelikle. İşte eşlerin birbirine karşı olan durumları, olaylara bakış açısı, ikili ilişkilerde yaşanan problemlerin onların özel hayatlarını ne kadar etkilediği ve geleceklerini ne kadar etkileyecekleri konusunda bir çalışma yapılabilir. Her zaman her problemde temele inilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bireysel görüşme yaparsın evet anneye dersin ki “bu yanlıştır, bunu yapma”. Bu arada örnek veriyorum tabi ki böyle bir şey

kullanmayız. Anne değişir ya da babaya yaparsın baba değişir. Ama sen sadece üç kişinin hayatını etkilemiş olursun. Ama hani bizim aynı zamanda toplumla çalışma gibi bir misyonumuz olduğu için ben daha çok toplumla çalışıp bunu temelden değiştirmek gerektiğini düşünüyorum.” (K3, Kadın, 27)

“Bu neden oluyor biliyor musunuz? Davaların yapısından kaynaklanıyor. Bir kere ekonomik anlamda anlaşmazlıklar çözülmüş olacak. Yani sen kaybettin ben kaybettim, bunun kaybetmeyle bir ilgisinin olmadığı önceliğin çocuk olduğu bir sistem kurulacak. Yani taraflar boşanırken ekonomik olarak alacakları verecekleri bitmiş artık davayı kimin kazandığının haklılıkla ya da haksızlıkla ilgisinin olmadığı bir sistem kurulacak o zaman çocuğun velayet konusunu ve kişisel ilişki konusu ele alınmalı. O zaman ebeveyn yabancılaştırma sendromu biraz daha geri planda kalabilir. Sadece çocuğun yabancılaştırılması değil çocuğun örselenmesi de çünkü çocuk ciddi anlamda örseleniyor. Düşünsenize babanızın gereksiz biri olabileceğini düşünüyorsunuz. Yani babanın da bu duygusal yükü ne kadar taşıyabileceği de önemli.” (K2, Erkek, 41)

Planlı müdahale sürecinde izleme evresi, sosyal hizmet uzmanının uyguladığı stratejilerin nasıl etki ettiğini gösteren önemli aşamalardan biridir. Bu aşamanın iyi geçmesi de sosyal hizmet uzmanının mesleki yeterliliğine bağlıdır. Ancak dosya yoğunluğundan ve sistemin müsaade etmemesinden dolayı adliyede izleme aşaması neredeyse hiç olmamaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile etkili çalışabilmek için izleme aşamasının gerekliliğinden ve sosyal hizmet uzmanlarının uzmanlaştırılması gerektiğinden söz etmektedir:

“Aile mahkemelerinin uzmanlaştırılması lazım, personel sayısının çok fazlalaştırılması lazım. Ailelerle birebir çalışabilme ya da terapötik müdahaleler yapılabilecek bir formun oluşturulması lazım. Eee çok mümkün değil bu da.” (K8, Erkek, 37)

“Şey olabilirdi mesela. Biz kanaat bildirdikten sonra karar verildikten sonra bir mekanizma kurulup bu çocukların hayatına neler oluyor mesela? Biz doğru karar verdik mi? En kritik dosyalarda bunlarla ilgili üç aylık, altı

aylık, bir yıllık artık neyse izleme periyotlarında çalışmalar yapılabilirdi raporlar yazılabilirdi.” (K7, Erkek, 40)

Bunun yanında sosyal hizmet uzmanının çalıştığı alanın sorunlarına dair farkındalık sahibi olması, onu bilinçli bir çalışan yapmaktadır. Adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanları da farkındalık sahibi olmak ve eğitimin önemini şu şekilde anlatmaktadır:

“Bu konuda adli sistemin farkındalığını artırmak gerekiyor. Bunun için adalet bakanlığının bu konuda personeli özellikle aile hakimlerini bu konuda nasıl mesela aile için şiddetle ilgili çalışma yapıyor ve bilgilendiriyor yine yabancılaşıma yönelik de alınması gereken tedbirler ve bunun bir çocuk için ne kadar örseleyici olduğunu ve zarar verdiğini anlatan bir eğitim çalışması yapması gerekiyor. Meslek elemanlarına da yani bizlere de böyle bir değerlendirme yaparsak, tespit yaparsak, raporlarımıza bunu işlersek hakimlerin bunu dikkate almaları gerektiğinin neden önemli olduğunun farkındalığına yönelik çalışmalar lazım.” (K1, Kadın, 49)

“Eğitim şart ama nereye kadar. Çok eğitilmişler de yapıyor bunu. Üst sosyo kültürel düzeydekiler de bunu yapıyor. Danışmanlık olabilir, farkındalık eğitimleri olabilir. yani çocuğun yaş-gelişim dönemi özellikleri ve ihtiyaçları hakkında bilgilendirmeler arttıkça ve çocuklar üzerinde bunun olumsuz ettikleri fark ettirildikçe olumlu sonuçlar alınır diye düşünüyorum.” (K5, Kadın, 41)

“Toplumdaki farkındalığı mutlaka geliştirmek lazım. Yani bunu uygulamada yapabiliriz. Ama buradan şey anlaşılmasın sadece anneler yapıyor. Bunu yapan babalar da var. Böyle davranıldığı zaman adlinda daha büyük zararın çocuğa verildiğinin anlatılması lazım. Böyle geniş kamu spotları olur, özel programlar olur, gündüz kuşağında izlenen programlarda olur.” (K7, Erkek, 40)

“En başta bu konuda meslektaşlara lisans eğitiminden itibaren ders vermeye başlanmalı bence. Konunun hani çok detaylı olup olmaması akademik camianın vereceği bir karar ama ne azından bir aşinalık olması gerekiyor bence. Hani bakın böyle böyle bir durum var boşanmalarda, boşanan çocuklara yabancılaştırma uygulanabiliyor. En azından lisans

öğrencilerinin kulağından girmesi lazım. Çalışma hayatına başladıktan sonra da aile alanında çalışan aile ve çocuk alanında çalışan uzman arkadaşlara kesinlikle çalıştığı birimin eğitim düzenlemesi gerekiyor.” (K9, Erkek, 31)

Tüm bunların yanında ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile etkili çalışmak için sosyal hizmet uzmanlarının yapabileceği bir şey olmadığını savunan sosyal hizmet uzmanı, düşüncelerini şu şekilde dile getirmektedir:

“Adli süreçte çok yapılabilecek bir şey yok. Çünkü bizim görüşmelerimiz görüş bildirme yönünde.” (K4, Kadın, 39)

4.1.4.7. Sosyal Hizmet Uzmanlarının Tarafı Olması

Sosyal hizmet meslek etiğine göre sosyal hizmet uzmanının, bir olguyu tarafsız olarak ele alıp yine tarafsızlığını koruyarak müdahale etmesi gerekmektedir. Dolayısıyla yazılan raporlar, kişiler hakkındaki tarafsız görüşleri içermektedir. Ancak sosyal hizmet uzmanlarının zaman zaman tarafı rapor yazmakla itham edildiği durumlar da olabilmektedir. Görüşmeye katılan sosyal hizmet uzmanlarının tamamı, tarafı rapor yazdıkları iddiası ile karşılaştığını belirtmiş ve bazı sosyal hizmet uzmanların tarafı rapor yazmakla ilgili olarak adli sürece dahil olduğu öğrenilmiştir.

Çocuğun yüksek yararı, çocuğun can güvenliğini sağlayarak onun kişisel, biyolojik, ruhsal ve mental gelişimine göre en iyi kararı vermeyi gerektirir. Sosyal hizmet, çocuk alanında çalışan meslek gruplarından biridir ve sosyal hizmet uzmanları, müracaatçı grubu aile olsa dahi çocuğun yüksek yararını gözeterek karar vermektedirler. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile karşılaşan ve rapor yazarak tarafı oldukları öne sürülen sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri şu şekildedir:

“Hani tarafı rapor yazmışsın ama yine yazılabilir sonuçta. Ama tabi ki ben iki tarafı da tanımadığım için ve mesleki etik gereğince öyle bir şey mümkün değil. Her zaman için çocuğun yüksek yararı ön plandadır.” (K3, Kadın, 27)

“İki tarafı memnun edemezsiniz. Bir taraftan diğer daha az memnun olacaktır. Ama ben çocuğun yararı için hangi tarafta büyümesi uygunsa onu öneriyorum. Dolayısıyla o anlamda vicdanen ve mesleki etik olarak kendimi hiç sorgulamadım. Hatta şöyle ki, bir görüşmede bir dosyayla ilgili 5 6

arkadaş birbirinin fikrini alıyor ki benim gözümden kaçanı başkası yakalasin diye. Kendi başımıza bile burada o konuda sorumluluk almıyoruz, hata olmasın diye.” (K4, Kadın, 39)

Bunların dışında kişilerin avukatlarının da taraflı rapor yazma suçlamalarına doğrudan veya dolaylı olarak katıldığı görülmektedir. Bunun dışında sosyal hizmet uzmanları ebeveynlerden birinin mutsuz olduğunu, her iki tarafı memnun etmenin olanaksız olduğunu ve genellikle velayeti almayan ebeveynin meslek elemanlarını taraflı rapor yazmakla suçladıklarını aktarmıştır:

“Genelde velayetin verilmediği tarafın avukatları. Taraflı rapor yazılmış derler hep. Buna da çok aldırmiyorum artık. Herhalde avukatlığın bir gereği bu. Avukat itiraz edecek tabi. Neye dayanarak itiraz edecek? Bir şekilde itiraz edecek. Artık bakmıyorum bile kim neye itiraz etmiş.” (K5, Kadın, 41)

“Her dosyada bir taraf bu anlamda mutlu olur velayet kendisine verildi diye. Diğer taraf da mutsuz olur. Mutsuz olan tarafın avukatı da sürekli bir şeyler söylemek zorundadır. Sürekli duyduğumuz şeylerdir bunlar genelde. İşte yanlı, taraflı, çıkarı vardır falan. Artık o kadar görmüyorum ve duymuyorum ki baktım bu buranın kuralı. Burada böyle oynanıyor ve oyunun bir parçası. Avukat da bir şeyler yazacak.” (K7, Erkek, 40)

Yapılan bir araştırmada, velayet veya çekişmeli boşanma sürecinde yazılan raporları taraflardan birinin beğenmediği, buna istinaden rapor yazma ve öneri sürecine dahil olmaya çalıştığı, bu durumun çocuğun ruhsal durumunu olumsuz yönde etkilediği ve velayeti olmayan ebeveyni ile görüşmesinin geciktiği aktarılmıştır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 107). Araştırmaya katılan sosyal hizmet uzmanları, rapor yazma sürecinde taraflı olarak suçlandıklarını belirtmiş ve çoğu ebeveynin bu duruma müdahale olmaya çalıştığını aktarmıştır.

Sosyal hizmet uzmanları rapor yazarken her ne kadar hata yapmamaya çalışsa da bu hataların oluşması muhtemeldir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir husus, nihai karar verici mekanizmanın yargıç olduğu ve bu raporların yargıç tarafından okunarak hatalı bir durumda düzeltilmesi üzere gönderildiğidir.

4.1.5. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunun Tanınmaması

Yabancı literatürde uzun süredir tartışılan ebeveyn yabancılaştırma sendromu, Türkiye’de henüz yeni tartışılmaya başlanan ve hala gündemde pek sık görülmeyen bir kavramdır. Dolayısıyla gerek meslek elemanları arasında gerekse toplum bazında tanınırlığı tartışmalı bir konudur.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun bu sistem içinde çalışan aktörler tarafından bilinmesi, farkındalığın ve bilincin artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla tanınırlık, beraberinde getirdiği avantajlarla birlikte doğru karar alınmasını sağlayarak etkili müdahaleye olanak tanımaktadır. Bu yüzden gerek yargıçların gerekse diğer sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromu hakkında bilgi sahibi olması önem taşımaktadır. Nitekim çocuğun kısa ve uzun vadeli yaşamının etkilenmesi göz önüne alındığında, ebeveyn yabancılaşmasının çocukla ilgilenen profesyoneller tarafından bilinmesi önem arz etmektedir (Sarmet 2016, 485). Sosyal hizmet uzmanları, tecrübesiz meslek elemanları açısından ebeveyn yabancılaştırma sendromunun tanınırlığını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Adli sistemde daha önce var olan hakim ve savcılarda ciddi bir personel değişikliği oldu. Yeni gelen atanmış olan hakimlerimizin sicilleri çok düşük yani tecrübesi daha az. Çünkü daha önce mesela aile hakimliğine atanabilmek için bir derece ve sicilde olmanız gerekiyordu. Doğal olarak onların getirdiği bir tecrübe vardı, vakalardan kaynaklı bir tecrübe. Ama sonradan atanan hakim arkadaşlar bu deneyime ve tecrübeye yeterince sahip olmadıkları için bu da aile içinde şiddete olduğu gibi yabancılaşma sendromuna da gerekli dikkati gözden kaçırdılar diye düşünüyorum.” (K1, Kadın, 49)

“Mesela şeyi bile anlamışsınızdır. Bizim kendi meslek elemanlarımızda bile çok vakıf olmayanlar var. Şimdi öyle olunca meslek elemanları bile buna yabancıyken bir hukukçunun ya da diğer alanda çalışan birinin çok fikir sahibi olduğunu düşünmüyorum.” (K4, Kadın, 39)

“Bazı uzman arkadaşların bile bu konu hakkında fikri olup olmadığından endişeliyim ben öyle söyleyeyim. Çünkü yabancılaşmayı ben kendi okuma araştırma çalışmalarında öğrenmiştim. Bize lisansta da verilmemiştir. Lisansta da bunun üzerinde durulması gerekiyor. Mezun olan biri bu konu

hakkında araştırma yapmadıysa bilgisi olmuyor çoğunlukla.” (K9, Erkek, 31)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, sık karşılaşılan bir olay olmasına rağmen ebeveynlerin çatışmalı sürecinin olağan bir parçası olarak görülmekte ve adı konmamaktadır. Bu durumun tanınmaması, yalnızca adli alanda değil ruh sağlığı alanında da bir takım belirsizliklere yol açmaktadır. Nitekim mahkemelerde ebeveyn yabancılaşma sendromunun görüldüğü olgularda velayet konusunda yazılan bazı raporlar, yabancılaşan ebeveyni çocukla temastan uzaklaştırmaktadır (Boch-Galhau 2018, 728).

Bu noktada dikkat çeken bir başka husus ise ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yanında sosyal hizmet mesleğinin de tanınırlığıdır. Farklı meslek elemanlarının sosyal hizmet kadrolarına yerleştirilmesi, açık öğretim fakültelerinin sosyal hizmet bölümlerine çok sayıda kontenjan açılması, sosyal hizmet uzmanı atamalarının az olması gibi faktörler mesleki tanınırlığı da etkilemektedir.

“Hepimizin ortak kusuru diyelim. Sosyal çalışmacı olduk, sosyal çalışma görevlisi olduk ama bir türlü sosyal hizmet uzmanı olamadık. Ama bizim tanınırlığımızda hala bir problem var.” (K7, Erkek, 40)

Sosyal hizmet uzmanlarından bazıları, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun tanınırlığını o kavramın toplumsallaşması ile bağdaştırmaktadır. “ebeveyn yabancılaştırma sendromu” şeklindeki söz dizimi, uzun ve tıbbi bir terim olarak anlaşılakta, bu yüzden halkın benimsemesini güçleştirmektedir. Bir kavramın tanınır olabilmesi için o kavramın toplum tarafından içselleştirilerek günlük yaşamda kullanılabilir hale gelmesi, toplum tarafından benimsenmeye yardımcı olabilir:

“Bir kavramın, bir olgunun oluşması için öncelikle meselenin toplumsallaşması gerekir. Bu toplumsallaşma ve buna toplumsal alanın bir tepki vermesi gerekir. Sonrasında bunun üzerine birçok bilimsel çalışma yapılması gerekir. Bu bilimsel çalışmaların derinleşmesi üzerine artık bu literatür ve bir zorunluluk, bir ilişki kurulması beklenir. En son olarak da bu hukuksal mevzuya gelir. Bu süreçleri biz henüz oluşturamadık. Boşanma konusu, aile konusu hala Türkiye’de kutsallık içeren şeylerdir. Hem dini yönden hem toplumsal olarak.” (K8, Erkek, 37)

“Bu sendrom tanınsa ve çocuğa olan olumsuz etkileri bilinse ebeveynlerin de bu konuda bu kadar ısrarcı olacağını düşünmüyorum. Tanınmasını biz de isteriz.” (K6, Kadın, 29)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun toplum tarafından bilinmesi gerektiği fikrine karşı olarak halkın bunu bilmesi gerekmediğini belirten sosyal hizmet uzmanı, meslek elemanlarının bilmesinin iyi olabileceğini ancak kavram olarak bilinmesinin önemli olmadığını belirtmektedir:

“Halk zaten böyle şeylerle çok ilgilenmek zorunda değil bence. Meslek elemanları da bu durumu bilir ama adının bu olduğunu bilmez. Ben çok tanımlara takılan biri değilim. Uygulamayı bilelim, yaklaşımları bilelim, çözüm yollarını bilelim yeter.” (K5, Kadın, 41)

Paslı’ya (2020) göre Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun tanınmama nedenlerinden biri, farklı adlarla kullanılıyor olmasıdır. Ayrıca DSM-IV’de yer almaması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun savcı, yargıç gibi birçok meslek elemanı tarafından daha az tanınmasına yol açmaktadır. Bunun yanında birçok yabancı ülkede ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair yapılan araştırmalar, konu ile ilgili farkındalığın artmasını sağlamaktadır (Paslı 2020, 48).

Bir kavramın bilinirliği ve toplum tarafından görünürlüğü, o kavrama karşı farkındalık oluşmasını ve aksiyonlar alınmasını sağlamaktadır. Örneğin; ev içi şiddetin görünürlüğünün artması ile 6284 Sayılı Kanun ve İstanbul Sözleşmesi, çocuğa karşı hak ihlallerinin önlenmesi amacıyla 5395 Sayılı Kanun ve Çocuk Hakları Bildirgesi gibi hukuki olarak bağlayıcılığı olan belgeler ortaya çıkmıştır. Bu hassasiyetlerin insanlar tarafından yinelenerek topluma yansıtılmasının etkisi ise gözlemlenebilir. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromunun toplum tarafından bilinmesi, yabancılaşmanın önlenmesine gerekli tedbirlerin alınması sağlayabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları arasında yabancılaştırmayı toplumun benimsemesi ile ilgili farklı görüşler olsa da genel olarak meslek elemanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromunu konusunda gerekli bilince sahibi olması yönünde ortak görüşler vardır.

4.2. EBEVEYNLERİN VERİ ANALİZİ

4.2.1 Ebeveynlerin Evlilik Sürecine İlişkin Bilgiler

4.2.1.1. Ebeveynlerin Evlilik Yaşantısı:

“Şöyle diyelim evlilik uzun bir hayat yolculuğu, sabır, fedakarlık ister...”

Evlilik, bireylere, önemli yaşam olaylarını paylaşma olanağı tanımaktadır. Kişilerin evliliklerinin, mutlu veya mutsuz olarak değerlendirilmesi ise bu önemli yaşam olayları ile ilgilidir. Benzer karakterde ve anlayışta olan eşlerin paylaşımları artabileceği gibi zıt karakterde olan bireylerin paylaşımları azalabilmektedir.

Her evliliğin dinamiği farklıdır ve eşlerin, birbirlerinden beklentileri de değişebilmektedir. Beklentilerin karşılanmadığı durumlarda kişiler, evliliklerini mutsuz ve sıkıntılı olarak değerlendirebilmektedir. Evliliğinde beklentisinin karşılanmadığını ve mutsuz olduğunu dile getiren katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Eskiden çok büyük sıkıntılarım oldu. Özellikle iletişim becerileri anlamında, anlayış, paylaşım, ortak paydalar doğrultusunda çok sıkıntılarımız oldu. Ortak bir şeyleri ortaya koyma, ortak bir etkinlik, ailevi aktivitelerde bile sıkıntı yaşadım. Ortak bir çevre konusunda, aileler konusunda özellikle çok büyük sıkıntılar yaşadım büyükler konusunda özellikle. Yani sürekli böyle bir sıkıntı hali, çökmüslük hali, bitkinlik hali, bıkkınlık hali vardı. Hiçbir şeyden haz alamıyordum. Çünkü kafam rahat değildi.” (E1, Erkek, 34)

“Mutsuzdu. Yani zaten bu resmi olarak bir sene sürdü. Sadece 6 ay aynı evde yaşadık. Haziranda evlendik ocağa evliliği sonlandırdık.” (E2, Erkek, 43)

“Biz güya severek evlendik hanımefendiyle. Daha düğün töreni arifesinde hanımefendi beni kontrol etmeye çalışmaya çalıştı. Şöyle ki düğün esnasında dahi arkadaşlarımla olan ilişkiye müdahale etmeye başladı. Sonra işin renginin değiştiğini anladım ama artık iş işten geçmişti, evlilik akdi olmuştu. Yani evliliği bir türlü rayına oturtamadık. Hanımefendi oturtmak istemedi çünkü sürekli olarak kendi istediği olsun isteyen biri

vardı karşımda. Her şekilde kendisinin istediğinin olması gerekiyordu.”
(E5, Erkek, 53)

“Çok zorlayıcıydı. Onun ailesi ve kardeşleri çok burnunu soktu bu ilişkiye. Daha çok uzaktı yani onun işinden dolayı. Hep benim şeyimle zorlamamla, alttan almamla giden bir ilişkiydi.” (E10, Kadın, 49)

Bireylerin beklentilerinin karşılanmaması durumu, evliliklerini başarısız olarak görmelerine yol açabilmektedir. Özellikle mantık evliliği yapan kişiler, eşlerine karşı beklentilerini yüksek tutmaktadırlar. Erkeğin fedakarlığı, yeme - içme, gezme gibi konularda kadına finansal destek olma şeklinde yansımaktadır. Karşılığında ise kadının, erkeğin hizmetini görmesinin beklendiği bu değerlendirmelerde ataerkil bakış açısının da ön planda olduğu söylenebilir:

“Dört buçuk yıl sürdü. Boşanmak için ayrılmak için evlenilmez tabi. Hayalimdeki evlilik değildi. Şöyle diyelim evlilik uzun bir hayat yolculuğu, sabır, fedakarlık ister. İnsan eşinin yedirdiğine, içirdiğine, gezdirdiğine kesinlikle nankörlük etmemesi gerekiyor. Kadın efendime söyleyeyim bunlara razı göstermesi gerekir. Bazen kuru ekmek bazen de istediği şeyleri elde etmiş olabilir. Bu yüzden ben eşimin efendime söyleyeyim bir kadın olarak bu arzu ve isteklerine uymadığına inanıyorum.” (E3, Erkek, 40)

“Valla evlilik olarak mantık evliliği yaptım, duygusal bir evlilik yapmadım. Mantık evliliği aşırı derecede mantıksızlıkla sonuçlandı. Çünkü eşimin kendini çok farklı tanıtmaya özelliği var. Kendini çok farklı tanıtıyordu. Eşim de çok beceriksizdi yani sadece annesi babası tarafından okuması için hayata hazırlanmış bir yarış atı gibi. Yani evde yemek yapmayı bilmez, temizlik yapmayı bilmez, ütü yapmayı bilmez, elma soymayı bilmez. Sadece yarış atı gibi hayatı programlanmış gibi okulda beden dersine girmeyecek derecede çalıştırılan bir at gibi düşün. Hayatında hiçbir şey yok hayatında sadece tıp fakültesi var. Beni de o cezbetmişti. Dedim ki tam anne olur böyle ağzı var dili yok gibi görmüştüm ilk başta. Anne baba bağımlı bir kişilikti ama. Tamamen anne babasına bağımlı. Bağımlılık demiyorum bakın bağımlı. Bir kere, yine hatayı kendimde görüyorum benim o kişiyle evlenmemem lazımdı.” (E4, Erkek, 45)

Bunun yanında evlilikte paylaşımlarının fazla olmadığını, kendi bireysel yaşamlarının ve özel alanlarının ön planda olduğunu belirten katılımcının değerlendirmesi ise aşağıdaki gibidir:

“Normalde çalışan anne baba olduğumuz için iş ev odaklıydık daha çok. Bir de baba çok fazla yani hani gezmeye çok meraklı değildi. Biraz çocuklar olduktan sonraki dönem ev iş şeklinde tatiller dışında hafta içi özellikle ev iş şeklinde bir yaşantımız vardı. Onun dışında ayrı arkadaşlarımız vardı, az ortak arkadaşımız vardı. Onun arkadaşları da ayrıydı. Yani ben hani çok dinlenmek istediği için de ben kendi planlarımı kendim yapardım. Kendi bayan arkadaşlarımla çıkardım, giderdim, dolaşırdım, çocukları da alırdım, bazen yalnız olurum. Yani birlikte yaptığımız şeyleri soruyorsanız eğer günlük yaşantıda işten geldikten sonra evde işte yemeği yiyip onun dışında normal rutin işler.” (E6, Kadın, 42)

Boşanma nedenlerinin incelendiği bir araştırmada kadınların (%44,4) ve erkeklerin (%68,9) en çok geçimsizlik nedeniyle boşandıklarını ifade edilmiştir. Bu geçimsizlik durumları içerisinde erkekler (%23,3), kadınlardan (%16,7) daha fazla oranla sadakatsizlik yüzünden boşandıklarını ifade etmiştir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 103).

Bunların yanında evliliklerini mutlu olarak nitelendiren katılımcıları da vardır. Evlilik yaşantılarının mutlu geçtiğini belirten katılımcıların, kendi bireysel yaşantılarından önce çocuklarını ve eşlerini ön plana koydukları görülmektedir. Bunların yanında kıskançlık, sosyalleşememe gibi durumların ortaya çıktığı ancak katılımcıların evlilikleri için bu durumları görmezden geldiği anlaşılmaktadır. Ancak çözülmeyen sorunların bir süre sonra daha farklı sorunlara yol açtığı ve boşanma kararını etkilediği ifade edilmektedir. Buna dair katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“İsteyerek evlendik, severek evlendik. Mutluluk dersiniz bence evet mutluyduk çünkü iki tane çocuğum var. O dönemlerde zorluk yaşadık mı? Evet. Çok kıskanç bir eşim vardı. Aşırı derece kıskançtı. Kıskanç olduğu için çok şey yapamıyordum. Nasıl söyleyeyim, onu da kabulleniyorsunuz ama. Sevdiğiniz için her şeyi kabullenebiliyorsunuz. Kabullendiğiniz için de o düzende ilerleyebiliyorsunuz, görmüyorsunuz hiçbir şeyi. Sevince, bir şeyler olunca hele bir de çocuk olunca çok farklı.” (E7, Kadın, 43)

“Yani dediğim gibi ben babamın evinden şiddetten dolayı kaçtım. Çünkü kız çocuğu isen ona karşı biz büyük bir boğaz yiyiciyiz. Benim yaralarımı çok iyi bildiği için aynı yerden yaklaştı bana. Çok güzel bir evlilik yaptığımı düşündüm iyi de bir adamdı. Evliliğimin ilk beş altı yılı çok güzeldi iyi de para biriktirdim. Sonunda tanıştığı arkadaşları onu çok değiştirdi. Bu arada iyi kazanıyoruz adam ekstra işlere gidiyor. Sonra ablacığım, belirli bir süre sonra arkadaşları ki birkaç tane transparan (transseksüel) arkadaşları vardı. Kılını tüyünü alan erkekler dar giyinenler. Zamanla gördüm ki eve yabancı erkekleri almaya başladı. Cinsel tercihi farklı mıydı bilemiyorum onu.” (E8, Kadın, 37)

“Çok güzeldi. Herkesin parmakla göstereceği bir ilişkimiz vardı. Bana çok düşküdü, çocuklarıma çok düşküdü. Ben yardımcı doçentim hala doçent olamadım. Çünkü ben ilk önce eşim ve çocuklarım diye akademik hayatımı devam ettirdim.” (E9, Kadın, 46)

Eşler arasındaki iletişim ve paylaşım, evliliğin sürdürülmesindeki temel yapıtaşlarındandır. Bunun yanında, evlilikte erkeğin görevinin hanenin ana gelir kaynağını oluşturmak olduğu düşünülmekte, kadının çalışmasına ek olarak toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmasının beklenmektedir. Ayrıca kişisel yaşamlarından çok ailelerini odak noktası yapan bireyler, evliliklerini mutlu olarak nitelendirmektedir.

4.2.1.2. Evlilik Yaşantısı Sürecinde Ebeveynlerin Bir Günü:

“Bazen hafta sonları birlikte olduğumuzda hep kavga ve gürültü vardı.”

Günlük yaşamın akışı, evlilik öncesinde ve evlilik sırasında değişebilmektedir. Eşlerin evlilik içi iletişimleriyle ilgili olan günlük yaşam, olağan akışında seyrettiği gibi bu olağan akışı kötü olarak niteleyen ebeveynler de vardır. Bu ebeveynler, günlük yaşam rutinlerini evlilikten kaçış, kaos ortamında yer almama olarak nitelendirmektedirler. Bu görüşler aşağıdaki gibidir:

“Okulda yoğun tempoyla çalışan bir öğretmenim hala da devam ediyor. Okul dışında kurslarım, etkinliklerim çok fazla. Sosyal etkinliklerde çok fazla yer alıyordum. Özel kurslarda yer alıyordum. Bu da benim evden ne kadar uzaklaşmam o kadar mutlu olmama sebebi. Çünkü hemen hemen her gün evde kavga gürültü tartışma kıskançlık krizi özellikle kıskançlık krizi

çok büyük kavgalara sebep oluyordu. Bu yüzden ev ortamının sağlıklı olmadığını düşünüyordum çok da sağlıklı olmadı. Çocukla birlikte bu sağlıksız ortam bizi kopma noktasına getirdi.” (E1, Erkek, 34)

“6 aylık sürenin üç ayı iyiydi evliliğin ilk aşaması. Daha sonraki üç ay bazı problemlerden dolayı kötüydü. Çok bir sosyalleşemedik biz aileler dışında.” (E2, Erkek, 43)

Ayrıca katılımcılar, günlük yaşamlarını eşleriyle birlikte iş, ev, aile ve arkadaş çevresinde yaşamaktadır. Eşlerinin sosyalleşmesine olanak tanıdığını ifade eden katılımcılar, bu davranışlarıyla eşlerine bir ortam yarattıklarını ve bundan dolayı görevlerini yerine getirdiklerini düşünmektedirler. Eşlerine tanıdıkları olanakların, eşler tarafından yeteri kadar değerlendirilmediği ve kendilerine teşekkür edilmeyince öfke ve üzüntü duygularının oluştuğu göze çarpmaktadır:

“Ev ve iş çok uzaktı. Gece işten çıkıyorsunuz eve geliyorsunuz. İşten çıktığınızda zaten eve bir - bir buçuk saatte gidiyordum. Neyse eve geliyorduk. Zaman zaman arkadaşların daveti oluyordu. Zaman zaman ya da arkadaşlar dışarıya çağırıyordu. Eğlenmeye gidiyorduk falan o şekilde hayatı neşelendirelim istiyorduk ama hanımefendi onlardan da memnun olmuyordu, mutlu olmuyordu. Onun mutlu olabilmesi için bir şey bulamadım ben. Birlikte arkadaşlara gidiyorduk, gezmeye gidiyorduk, gezmeye götürüyordum ya da işte. Her sosyal ortamdır hepsine gidiyorduk.” (E5, Erkek, 53)

“İş ev odaklı. Çok sosyal değildik yani öyle diyeyim.” (E6, Kadın, 42)

“Cami görevlisi olduğum için görevimin dört dörtlük peşindeydim. Bu yıllarda eşimi gezdirmediğim yerler kalmadı denizse deniz, sıcak suysa sıcak su termal sular, kükürtlü sular... Her yere hafta sonları izin günlerinde giderdik. Evde arkadaşlarımızı davet ederdik otururduk. Kendi memleketine annesinin babasının yanına gidiyorduk onlardan yoksun bırakmıyordum. Benim işimle evim birbirine yakındı zaten.” (E3, Erkek, 40)

Eşleriyle yaptıkları ortak etkinliklere rağmen günlük yaşantısı içinde mutsuz olan ebeveynlerin dışında eşleri ile ortak paylaşımı bulunmayan ebeveynler de vardır. Bu ebeveynler, eşlerinin gerek işi gerekse kişilik yapısı gereği ortak bir etkinlik yapmaktan kaçınmakta, farklı etkinliklere de yalnız katılım göstermektedirler. Eşler arasında güçlü

iletişimin olmaması kişileri bireyselleştirmiş ve bu durum, zaman zaman kavgaya dönüşmüştür:

“Hafta sonu bir de maddi olanaklarımız varsa o zaman dışarı çıkardık ya da köye giderdik. Yani çok fazla bir şey yapmazdık açıkçası. Eşimin özel şeyleri olurdu mesela fabrikanın pikniği olurdu beni asla götürmezdi, toplu bir şey olurdu beni götürmezdi. Çok fazla şeyi beraber yapamadık.” (E7, Kadın, 43)

“Genelde tek başımaydım. O burada olduğunda mesela bazen hafta sonları birlikte olduğumuzda hep kavga ve gürültü vardı. Çocukların yanında da aynı şekilde.” (E10, Kadın, 49)

4.2.1.3. Evlilik Sürecinde Ebeveynin Çocuk İle İletişimi:

“Ben gerginlik olmasın diye de daha çok düşünerek çocuklarımla daha çok vakit geçiriyordum.”

Ebeveynlerin hepsi, evlilik sürecinde çocuklarıyla aralarındaki iletişimin iyi ve güçlü olduğunu belirtmiştir. Ebeveynler, çocuklarla oyun oynayıp etkinliklere katılarak iletişim kurmakta ve çocukların yaşamlarına dahil olarak bu iletişimi devam ettirmektedirler. Birlikte etkinlik yaparak ve oyun oynayarak çocukları ile iletişim kuran ebeveynlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Kendi çocuğumu da özellikle okul dışındaki sosyal etkinlik ortamlarına sokmaya çalışıyordum. Nedir onlar kurslar tenis kursları, kendim tenis eğitmenliği yapıyordum. Tenis kursuna götürüyordum yanımda, halk eğitimde basketbol kursları veriyordum onlara yanımda götürüyordum top topluyordu, bana yardımcı oluyordu. Böyle bir sosyal ortamın içine sıklıkla çalışıyordum. Yani biraz kısıtlı da olsa çünkü öncesinde okulda olduğum için okul dışında kısıtlı da olsa benimle vakit geçiriyordu onu bu etkinliklerin içine sokuyordum.” (E1, Erkek, 34)

“Gayet iyiydi anne olarak. Hala da aynı bir değişiklik olmadı. Sadece şu an iki kat daha fazla sorumluluğum hem anne hem baba olmaya çalışıyorum. Çünkü babalar biraz ikinci planda kalıyorlar. Evlilik devam ediyorken babalar daha baba ama evlilik bittiği zaman –en azından benim için böyle- baba biraz daha arka planda kaldı. Hani ben çok daha fazla sık bir araya

gelmelerini istesem de bunu başaramadım. Yani iyi, normalde çocuklarımla ben daha çok ilgilenirdim. Ben gerginlik olmasın diye de daha çok düşünerek çocuklarımla daha çok vakit geçiriyordum. Yani onları bir yere götürüp gezdirme ya da evde birebir oyun oynama bazında daha çok ben iletişimde oluyordum. Baba da akşam eve gelince yemeğini yiyip çayını içip televizyonun karşısında vakit geçirmeyi daha çok seviyordu.” (E6, Kadın, 42)

Ebeveynine yabancılaşan bir çocuğun ayrılık gerçekleşmeden önce babası ile olan ilişkisi incelendiğinde, baba ve çocuk arasındaki ilişkinin oldukça iyi olduğu, babaların kendilerini asıl bakım veren olarak nitelendirdiği görülmüştür (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 31).

Ebeveyninin kök ailesi ile yaşayan veya çocukların bakımı için günlük olarak büyük ebeveynlere bırakılan çocuklar, kendi ebeveynlerini otorite olarak tanımamaktadır. Davranışlarına, iki farklı yetişkin tarafından çeşitli tepkiler alan çocuklar, kendi anne babalarının otoritesinden çok büyük ebeveynlerinin otoritesini tanımışlardır. Lavadera ve arkadaşları ise (2012, 339) ebeveyn yabancılaştırma sendromuna sahip çocukların, anne baba otoritesini tanımadığını söylemektedir. Bu durum, zaman zaman çocuk ve ebeveyn arasındaki etkileşimin sorunlu olmasına ve sağlıklı ilişki kurulamamasına yol açmaktadır:

“Çocuklarım benden çok babaannelerini, dedesini, halasını görüyordu. Benden korkuyorlardı çünkü ben “hayırcı” anneydim. Ben onların gözünde oğlumun gözünde de kızımın gözünde de her şeye hayır diyen anneydim. Çocukları büyüklerin yanında büyüdüğün zaman hiçbir zaman üzerinde otorite kuramıyorsun. Büyükler evet diyor, sen hayır diyorsun. Bu sefer anne hiçbir şeye izin vermiyor oluyor. Öyle öyle kafan karışıyor tabi çocuk olarak.” (E7, Kadın, 43)

“Benim çocuklarla ilgili şöyle bir problemim oldu. Annem 15 yıldır benimle beraberdi ve çocuklarımla küçüklüklerinde onlarla ilgili şey ceza ödül işte yaptıkları davranışta hatalarını görmeleri falan işte. Ben mesela ‘ kardeşine yanlış davrandın otur bunu biraz düşün.’ falan diyordum orada annem işte şey diyordu el kadar çocuğa o kadar ceza mı verilir falan gel çocuğum

yanıma falan. Bu sefer ben otoriteyi kaybettim annemle büyüttüğüm için çocuklarımı.” (E10, Kadın, 49)

4.2.1.4. Evlilik Sürecinde Eski Eşin Çocukla İletişimi:

“Bizim en büyük kavgamızın sebebi çocuğa sevgisini hiç göstermedi.”

Eski eşlerinin evlilik sürecinde çocuklarıyla olan iletişimini değerlendiren ebeveynler, bu ilişkileri baskıcı, ilgisiz ve kötü olarak sınıflandırmaktadırlar. Bu ilişkiyi baskıcı olarak nitelendiren ebeveynler, eski eşlerinin sinirli bir yapıda olduğunu, bu durumu çocuklarına yansıttıkları ve çocuk üzerinde otorite kurmak için baskı yolunu tercih ettiklerini aktarmışlardır:

“Eşim biraz daha otoriter ve sinirli bir yapısı vardı. Baskılayıcı bir yapısı vardı. Saplantı sonrası baskıcı bir kişiliğe bürünüyordu. Özellikle oğlumun annesinin sinir krizlerinde çok kötü korkup ağladığını biliyorum ve o zaman hemen onu evden uzaklaştırıyordum. Zaten o zamanlarda sinir hapları falan kullanıyordu ben bunu belgelemiştim. Ama bir işe yaramadı bu belgelemek. İlaçlar kullanıyordu bu da oğluma yansıyor.” (E1, Erkek, 34)

“Takıntılı bir hayatı vardı. Çocuğun kırkıktan sonra çocuk kilo almıyordu gecemi gündüzümü zehir etti. Hakaretler vardı bir büyümedin gittin be, maymun çocuk, heykel çocuk, seni doğuracağıma taş doğursaydım gibi. Şefkatli merhametli bir yaklaşımı kesinlikle yoktu.” (E3, Erkek, 40)

“Çocuklarla bağırarak ve emrederek konuşuyordu işte oğlum odanı toplama işte onu öyle yapma. Şeyde mesela pandemide de çocuklar gece 11’de herkes yatağa sabah 8’de herkes ayağa kalkacak. O mesela çok erken kalkıyor ben de erken kalkıyorum ama çocuklar 10’a kadar uyusun yani uyanın demem hafta sonu ya da okul yokken. Yok ille kalkacaklar yani şey gibi gestapo askeri kamp gibi burası.” (E10, Kadın, 49)

Eski eşlerin çocukla olan iletişimini ilgisiz olarak nitelendiren ebeveynler ise çocuğun temel bakım gereksinimlerinin yerine getirilmediğine dikkat çekmektedirler. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, bakım yükünün tek bir ebeveyn tarafından üstlenilmesi değildir. Çocuğun bakım gereksinimleri, her iki ebeveynin sorumluluğundayken tek bir ebeveyn tarafından yapılmasına ve diğer ebeveyn tarafından çocuğun ihmal edilmesine

odaklanılmaktadır. Katılımcılar tarafından ilgisiz olarak aktarılan ebeveynin, çocukla sağlıklı bir ilişki kurmadığı da ifade edilmektedir:

“İlk doğduğu andan itibaren üç yaşına kadar ben yıkadım. Annesi elini dokunması korkudan. Bizim en büyük kavgamızın sebebi çocuğa sevgisini hiç göstermedi. Bilerek veya bilmeyerek bilmiyorum. Çocuğa böyle sarılmadı bile. Buna dair mesajlarım var çocuğuna sevgini göster diye. Ben iki sene emzirsin diye bütün masrafları ve bütün aldığım parayı eşime vererek yani rüşvet vererek ve izin alarak yani rapor alarak iki sene emzirmeye çalıştım. İki sene sonra ne dedi biliyor musun? Ben artık görevimi yaptım işe döneceğim. Yani bir çocuğa bakmayı görev olarak düşünen bir kişi. Bu hangi anneliğe sığar bilmiyorum ben. İkinci yaşından sonra çocuğa her konuda tamam mı emzirme hariç yani onu bile bir yük gibi gördü onu bile rüşvetle yaptı. Dolayısıyla annesiyle bağı yok çocuğun.”
(E4, Erkek, 45)

“İlgilenmiyordu. Şöyle söyleyeyim, çocuk ilkokula giderken bir gün oğlumun zorla yürüdüğünü fark ettim. Çocuğun aşırı derece pişik olduğunu, ikinci derece pişik olduğunu tespit ettim banyoda. Çocuk o şekilde yürüyemez hale gelmişti.” (E5, Erkek, 53)

Eski eşlerinin ilgisiz olduğunu ancak bu ilgisizliğin çocuğa olan sevgisini göstermeye engel olmadığını belirten katılımcılar, ebeveyn-çocuk ilişkisini desteklemektedirler. Ancak diğer ebeveynin çocukla ilgilenmeye çalışırken yanlış iletişim kanallarını denediği ve bu durumun çocukla iletişim kurmaya engel olduğu aktarılmaktadır. Buna göre diğer ebeveyn, çocukla iletişim kurarken kendi isteklerini ön plana koymakta ve bu da çocukla geçirilen zamanın kalitesini etkilemektedir. Özellikle ilgisiz olarak nitelendirilen ebeveynin çocukla zaman geçirirken sergilediği tavırlar, çocuk-ebeveyn ilişkisinde belirleyici olmaktadır:

“12 yaşında olmasına rağmen baba sadece gezdiriyor. Ama o çocukları AVM’de gezdirdi, kalabalık ortamlara soktu. Çocuklar parkta oynar kendi telefonla oynar. İlgisiz bir babaydı. Hani nasıl söyleyeyim size, ya hani kızımın bazı şeylerine kızardı mesela dar pantolon giydiğinde kızar. İlgisizdi ama çocukları severdi, sevgi verirdi onlara. Onlarla bir şey yapmaya çalışıyordu. Esasında ben şunu anlıyorum ve aynı şeyi söylüyorum her

defasında: babanız mesela oğlumla hep bowling oynar, yarış yapar. Babanın çok yarışları vardır. Bunun için hep oğlum kullanır, kendi çok sever böyle şeyleri. Sadece kendi oynar. Oğlum oynar mı? Hayır oynamaz. Hani bunları kullanarak ne yapmak istiyorsun?” (E7, Kadın, 43)

“Arada parka götürür ya da arada oyun oynardı hani hiç sıfır değil. Ama çok çok böyle daha rahat etmek istiyordu öyle diyeyim. Bir şey olduğu zaman özellikle de benim ona göre son üç yılda daha rahat çalıştığım için işte sen yap, sen götür, sen ilgilen yaklaşımı böyle oluyordu. O daha az yani sıklık olarak daha az ilgileniyordu.” (E6, Kadın, 42)

Ebeveynler arasında yaşanan kişisel sorunların çocuklara yansıtıldığı durumlarda, çocuklar olumsuz olarak etkilenebilmektedir. Karı koca arasındaki iletişimin herhangi bir sebepten dolayı bitmiş olması, ebeveynliğin gerekliliklerini yerine getirmeye engel değildir. Ancak kişisel sorunların ve konfor alanının ön planda tutulması, çocuklarda korkuya ve travmatik deneyimlere sebep olabilmektedir. Özellikle çocukların ebeveynler tarafından kabullenilmemesi, çocuğun erken gelişim dönemlerini travmatize olarak geçirmesine sebep olup kişisel gelişimini olumsuz etkileyen sonuçlara varabilmektedir:

“Küçüğü kabul ediyorum ama büyük çocuğu kendime yakıştıramıyorum derdi. Benim boyumla beraber çocuğum var bu benim çocuğum değil diyordu. Yani sanki kardeşi densin, onda böyle bir fobi oluştu. Dedi ki bu çocuk bana yakışmıyor, çocuğu dışladı. Çocukların hep bir korkuları vardı işte anne gitme evimize hep adamlar geliyor. Çocuklar o süreçte onun yüzünden bilgisayar televizyon hastası oldu. Çünkü çocukları ona yönlendirip kendi arkada munzur işler yapıyordu.” (E8, Kadın, 37)

4.2.2 Ebeveynlerin Boşanma Süreci

4.2.2.1. Boşanma Kararı Nasıl Verildi:

“Sonra bizim hayatımız bitti, cinsel hayatımız bitti, iş hayatımız bitti. Evde iki yabancıyız.”

Boşanma, kanunlar nezdinde kabul görmüş olan evliliğin, karı ve koca hala sağ iken yasalarda belirtilen sebeplere dayanarak boşanma davası açılması sonucunda yargıcın kararına göre bitmesidir (Uyumaz ve Erdoğan 2015, 147). Boşanma kararı ve süreci,

birey üzerinde baskı ve stres yaratan zorlu bir süreçtir. Bireyin karar vermesine etki eden birçok çevresel ve içsel etken vardır. Bireylerin boşanma kararını etkileyen etmenler aldatılma, sorumlulukları yerine getirmeme gibi durumlar olabilmektedir. Katılımcılar, aynı zamanda bu durumlardan yola çıkarak diğer ebeveyni kötü ebeveyn olarak nitelendirmektedir:

“Bir gün çocukları hiç almamış annemden. Neden almadın dedim. O gün anladım ki bayan arkadaşıyla beraber olmuşlar. Sonra bizim hayatımız bitti, cinsel hayatımız bitti, iş hayatımız bitti. Evde iki yabancıyız.” (E8, Kadın, 37)

“Ben yıllardır çocukların tüm masraflarının parasını öderim. Bir de üstüne maçlarına falan giderim işte basket maçıdır masa tenisi maçıdır. Kayak yaparız, kış boyunca kaydırırım çocuklarımı dağlarda ve yanlarında sadece ben olurum. Siz iyi baba görmemişsiniz dedi. Ben onun iyi bir baba olmadığını anladığım zaman boşanmaya karar verdim. İyi bir koca değil zaten ama iyi bir baba da değil. O zaman karar verdim. Yapması gerekenleri yapmaya başladığında yapmak ona zor gelmiş. Sen ev geçiminde hem erkek hem kadın rolünü almışsın dedi terapistim.” (E9, Kadın, 46)

Yapılan bir araştırmada, maddi ve cinsel sorunlar, ruhsal hastalıklar gibi durumların evlilik sürecini olumsuz etkilediği saptanmıştır. Aynı araştırmada katılımcıların %5’inde boşanma kararının ortak alındığı, %36.4’ünde boşanma kararının erkek tarafından gündeme getirildiği, %58.2’sinin de boşanma kararının kadın tarafından gündeme getirildiği sonucu elde edilmiştir. Ayrıca kadın katılımcıların yoğunlukla (%38.18) evliliklerini sürdürmek istediği ve sürdürmek isteme nedenlerinin ekonomik olarak eşe bağlı oldukları gerekçesi olduğu söylenmektedir (Uçan 2007).

Boşanma kararı ile birlikte alınan uzaklaştırma kararı, araştırmaya katılan ebeveynleri de kapsamaktadır. Nitekim haklarında uzaklaştırma kararı alınan ebeveynler, bu kararın yalan beyanlara dayanarak verildiğini düşünmektedirler. Herhangi geçerli bir gerekçe olmadan yaşam alanından ve çocuğundan uzaklaştırıldığını ve bu durumun boşanma kararı almalarında etkili olduğunu ifade eden katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Beni bir gün okuldayken polisler aradı. Eşim benden şikayetçi olup beni şiddet uyguladı diye şikayette bulundu durduk yere. Kadın beyanı esastır

maddesine dayanarak 15 gün uzaklaştırma aldım. Bu benim için karar vermeme en etkili olan olaydı. Ben akşama kadar çalışıyorum eve geliyorum yorgun argın ve bir bakıyorum yuvamdan uzaklaştırma. Benim için bitti.” (E1, Erkek, 34)

“Kendi gidip sahte rapor aldı ve boşanma davası açtı. Başka da hiçbir suç ispat edemedi yani.” (E4, Erkek, 45)

Yukarıda belirtilen durumlardan farklı olarak boşanma kararının ortak bir karar olmadığını ve kendisinin boşanmak istemediğini belirten katılımcılar da vardır. İçağasıoğlu Altun ve arkadaşları (2020, 132), boşanma kararını kendilerinin almadığını ifade eden bireylerin boşanma sürecini daha zor atlattığı sonucunu elde etmişlerdir. Boşanma kararının kendi isteği olmadığını ve eski eşleri tarafından verildiğini ifade eden katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Ara sıra çitlatıyordu anlaşmalı boşanalım diye. Ben seslenmiyordum. Ablamı görmeye gideceğim deyip, tuzak kurup, hem de ailesiyle birlikte. Yani benim isteğimle değildi. Ben çocuğum için bu çileyi çekmeye hazırdım.” (E3, Erkek, 40)

“Ben karar vermedim kocam karar verdi. İlgisiz ve sevgisiz kalmış. Mutsuzmuş. Artık bu şekilde yürütemeyeceğimizi söyledi.” (E7, Kadın, 43)

Yapılan bir araştırmada çatışmalı boşanma yaşayan kişilerin (%9,7), boşanma kararını eşlerinin verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmada, kişilerin boşanmaya kendilerinin (%54,5) ve birlikte karar verdikleri de (%35,8) görülmüştür (Oral ve Kolburan 2019, 168). Buna göre ebeveyn yabancılaştırma sendromunda, boşanma kararının eş tarafından verilmesi veya kişinin kendisinin boşanmaya karar vermesi gibi iki durum da görülebilmektedir.

Bireyin yaşadığı içsel sorunların dışarıya yansımaları, zaman zaman olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Kişisel sorunların aileye yansımaları durumunda ve aile bireylerine zarar verebilme ihtimali olan meseleler çözülmediği sürece, evlilik yaşantısı ve aile bireyleri yıpranmaktadır. Çocukların düzeninin bozulmaması adına devam ettirilen bu süreç, bir tarafın alttan alması ile sürse de alttan alan kişinin de sorunlar yaşamalarıyla gün yüzüne çıkabilmektedir. Bireyin yaşadığı kişisel sorunların çözülmemesi ve aile yaşantısına yansiyarak bireylere psikolojik olarak zarar vermesi durumu, katılımcı tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Bizim en büyük sıkıntımız öfke kontrolünün olmaması ve değersizlik. Yani evet hani birçok şey var ama nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Ama ben hani bir takım şeyleri görmezden gelmeye çalıştıkça daha büyüdü. Sorun daha büyüdü ama bunları da karşı taraf sorun olarak görmediği için biz çözümleyemedik. Öyle olunca artık bir raddeye geldi, böyle bir şeye hani evlilikler aslında bir anda bitmez zaten bitmiştir. Hani uzatmalı oynanır, çocuk da varsa götürebilmek adına çaba sarf edersiniz. Velhasıl gitmeyen bir evliliği ben artık daha da çıkılmaz bir sokak olunca tek taraflı götüremiyorsunuz. O zaman diyorsunuz ki bitti, benim de öyle oldu. Artık gittikçe zorlaştığı için ve çocuklarıma olan sabırsızlığı, bana karşı olan evde en ufak bir şeyde sorun çıkması açıkçası artık benim de gücüm kalmadı. Artık dedim tamam. Bir anda oldu yani, bir anda derken kararım bir anda bitti oldu. Ondan sonra da dönmedim zaten.” (E6, Kadın, 42)

Boşanan kadınlarla ilgili yapılan bir araştırmada kadınların, evlilik yaşantılarında iletişim sorunları ve maddi sıkıntılar yaşamaya başladığında boşanmaya karar verdiği, temel ihtiyaçları karşılayabilecek düzeyde gelirleri olduğu zaman boşanmaktan vazgeçtikleri, kadınların kök ailelerinin çocukları bırakmak şartıyla kendilerini kabul ettikleri sonucu elde edilmiştir (Çamur-Duyan, ve ark. 2007, 33).

4.2.2.2. Bireyin Boşanırken Yaşadığı Zorluklar:

“İçler acısı ya. Kendi öz be öz çocuğumu görebilmek için mücadele veriyorum.”

Boşanma aşaması, bireyin baskı altında olduğu süreçlerden biri olduğu için bu baskı kişide psikolojik veya fiziksel olarak dışa yansıyabilmektedir. Yapılan bir araştırmada çatışmalı boşanma sürecinde olan kadınlardan %20,5'inin erkeklerin ise %15,9'unun psikiyatrik bir tanı aldığı ortaya konulmuştur (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 102). Boşanma sürecinde, karşı tarafın ebeveyne çocuğu göstermemesi, bireylerde ciddi sağlık sorunlarına yol açmıştır. Çocuğunu göremediği için ebeveynin kendilik değeri zarar görmekte ve ebeveyn, öz saygısını kaybedebilmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin en çok zorlandıkları konu, çocuğunu görememek ve çocuğunun yanında olamamaktır. Bu durum, bireylerde kaygı bozukluğu, depresyon ve uykusuzluk gibi sorunlara yol açmıştır:

“Kendim o dönemde çocuk doğdu büyüyor yanında olamıyorum. Çocuğu göremediğim için bende kaygı bozukluğu yaşadı psikiyatriste gittim o dönem.” (E2, Erkek, 43)

“Çocuğumu görememem kalp rahatsızlığına uğrattı beni. Ama çok da ciddi bir şey yok. İlk altı ay devamlı ağladım, çocuğumu görememe sesini duyamama. Rüyalarım giriyordu. Devamlı ağlıyordum gerçekten çok hüsrana uğradım. Hüngür hüngür ağlıyordum, uykusuzluk çekiyordum. Uykusuzluk problemleri baş gösterdi. Çocuğuma olan hasret baş gösterdi. Ağlamalarım arttı, kalp rahatsızlığım başladı. Ondan sonra yalnızlık hissine kapıldım. İkinci bir evlilik yapamama korkusu... Haysiyetimin, onurumun zedelendiğini düşündüm. Sonra da topluma bakış açım değişti insanlar biraz uzak kalma problemim gerçekleşti.” (E3, Erkek, 40)

Boşanma süreci, bireylerin ruhsal ve fiziksel sağlığını olumsuz etkilemekte, sorun çözme becerilerini geriletmekte ve yaşama becerilerini güçsüzleştirmektedir (Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş 2015, 148).

Yapılan bir çalışmada, çocuklarını göremeyen ebeveynlerin %70 oranında depresyon tanısı aldığını ortaya koymaktadır (Baker 2005, 296). Baker (2005) ile Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş’in (2015) yaptıkları araştırma bulgularının paralel olması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sadece çocuğu değil ebeveynleri de olumsuz olarak etkilediğini göstermektedir.

Ebeveynler, boşanma sürecinde haksız söylemlerle itham edildiklerini, iftiraya uğradıklarını ve bu durumun boşanmayı güçleştirdiğini aktarmıştır. Çocuğun velayetini alabilmek için karşı tarafın darp iddiasında bulunması ve buna ilişkin raporun düzenlenerek uzaklaştırma kararının alınması, özellikle erkek katılımcıların üzerinde durduğu nokta olmuştur. Erkek ebeveynler, bu ifadelerin gerçeği yansıtmadığını ve diğer ebeveynin çocuğu kullanarak farklı amaçları gerçekleştirmek istediğini ifade etmişlerdir:

“Bir kere karşı taraf pek boşanmak istemiyordu. Mümkün olduğunca çocuğu kullanarak dönmeyi denediler, çocuğu kullanarak bir baskı yaratmaya çalıştılar. Ama ben kararlıyım. İftiralarla boşanma sürecini çekişmeli hale getirdi. Tamamen beni sıkıştırmak boşanmayı güçleştirmek amaçlı. Ben yılmadım ama.” (E2, Erkek, 43)

“İftirayla karşılaştım; alkolik oldum, darp eden oldum. Hiçbir belge, tanık olmamasına rağmen mahkeme bunlara inandı. Kadının ağzından çıkan kelimelere inandı.” (E5, Erkek, 53)

“Benim kendisini darp ettiğimi söyleyerek, sahte rapor alarak büyük tezgah kurdu. Yani bu şekilde tezgaha getirilerek küçücük çocuğu benden koparmak için her türlü yola başvurdu, halen de daha başvuruyor.” (E4, Erkek, 45)

Çocukların, ebeveynlerin çıkarları için kullanılması ise ebeveynlerin karşılaştığı bir diğer güçlüktür. Boşanma davası açıldığında eşlerden birinin maddi gücünün olmaması sebebiyle kendi geçimini sağlayamadığı durumlarda, olanakları daha iyi olan eşin bu eşe destek olması beklenmekte ve bu destek “tedbir nafakası” olarak adlandırılmaktadır (Uyuzmaz ve Erdoğan 2015, 148). Kadınların, nafaka almak için çocukları kullandığı genellemesinin aksine erkeklerin nafaka vermemek için çocukları kullandığı düşünülmektedir. Kadın katılımcılar, ekonomik durumları üzerinden çocukların kullanıldığını, babanın çocukları anneden uzaklaştırmak için maddi konuları çocukla birlikte tartıştığını ve anneyi sorumlu gösterdiğini ifade etmişlerdir:

“Baba onlarla vakit geçirdiği sürede çok böyle imalı bazen çok açık hep benimle ilgili ya da durumla ilgili çok nahoş şeyler söylediği için o anlamda büyük çok soğudu babadan. Küçük çok anlamadı bunları. En büyük sıkıntım hani açıkçası bunlar. Bir anlaşmalı olmaması, iki çocukları bu durumdan psikolojik olarak zarar görmesi.” (E6, Kadın, 42)

“Hani karşıma öyle şeylerle geldi ki. Hani bu evde 18 yaşına kadar oturabilmişim, nafaka isteyecek olursaymışım bu evde kiracı olarak oturabilmişim, yarı parasını kiraya verecekmişim yarı parasını çocuklara verecekmişim. Ama o jest yapmış, o jestten dolayı da çocuklar 18 yaşına kadar bu evde kalabilmişim.” (E7, Kadın, 43)

Boşanma sürecinde olan çiftlerde kadınlar, erkeklere göre sorunlarını paylaşma konusunda daha ılımlıdır. (Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş 2015, 148). Öte yandan, boşanma sonrasında kadın ve erkeğin farklı güçlüklerle karşılaştığını ifade eden araştırmalar da vardır. Buna göre kadınlar, boşanma sonrasında çevresel baskılara daha fazla maruz kalmakta ve ekonomik sıkıntıları daha fazla yaşamaktadırlar. Erkeklerin ise kadınların yaşadığı çevre baskısı, ekonomik sorunlar gibi sıkıntıları daha az yaşadığına

dikkat çekilmektedir. Kadın ve erkeğin, ruhsal sıkıntıları (depresyon, anksiyete vb.) birbiriyle benzer bir şekilde yaşadığı ve boşanma sonrasında en sık karşılaşılan sorunlardan birinin bu olduğu üzerinde durulmaktadır (Aktaş 2011).

Aktaş'ın (2011) çalışmasına paralel olan bulgular, Çamur-Duyan ve arkadaşlarının (2007) yaptığı araştırmada da karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik bağımsızlığı olmayan kadınların boşandıktan sonra maddi sorunlarla karşılaştığına vurgu yapan araştırmada, kadınların ekonomik sorunlar, bakım yükünü üstlenme gibi evlilik içi sorumlulukları tek başına aldığı ve dayanamayacak derecede şiddet gördüğü noktada boşanmaya karar verdiğinden söz edilmektedir. Aynı araştırmada kadınların boşandıktan sonra psikolojik sorunlarla birlikte ekonomik sorunlarla da karşılaştığı ve psikolojik destek aldığı aktarılmaktadır (Çamur-Duyan ve ark. 2007, 36).

Bir ebeveyn ise boşanma sürecinde, psikolojik ve fiziksel sağlığının bozulmasının yanı sıra meslek elemanlarının tutumlarından dolayı güçlüklerle karşılaştığını belirtmiştir. Ebeveyn; meslek elemanlarının kişinin isteği üzerine rapor düzenlendiğini, olgulara özen göstermediğini ve yanlış kararlar verdiğini belirtmiştir. Mahkeme yargısının verilen karara odaklanması, taraflar arasında olan uyuşmazlıkları çözümsüz bırakmakta hatta yeni çatışmaları beraberinde getirmektedir (Uyumaz ve Erdoğan 2015, 124). Üzerinden durulan yanlış karar sonucunda çocuğunu görmemeye devam ettiğini belirten babanın ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Psikoloğa diyor ki ben diyor çocuğumun babasının rol model olmasını istemiyorum diyor. Çocuğuma babasının rol model olmasını istemiyorum o yüzden onunla görüşmesini istemiyorum diyor. Dedim ki ya ben tecavüzcü müyüm, sapık mıyım? Ama yine de diyor ki ben rol model olmasını istemiyorum ve çocuğumu en fazla 15 günde bir görmesini istiyorum. Psikolog da buna göre rapor düzenliyor. Hiçbir hakim diyebilirim ki dosyayı okumuyor. Bir başını okuyor bir sonunu okuyor ona göre karar veriyor. Ya biz senin hatan yüzünden bir iki sene daha istinafla mı uğraşacağız? Ha? Yani hayatımız bu kadar fazla mı? Yani şimdi üç sene bitecek üç sene sonra ne kaldı benim hayatımdan geriye? İçler acısı ya. Kendi öz be öz çocuğumu görebilmek için mücadele veriyorum.” (E4, Erkek, 45)

Çocukların boşanmanın ardından hangi ebeveyninde kalacağı, diğer ebeveyni ile kişisel ilişkinin nasıl tahsis edileceği gibi durumlarda mahkeme, ilgili meslek elemanından yazılı bir şekilde görüş istemekte, bu durumda sosyal inceleme raporu yazılmaktadır (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 251). Yapılan bir araştırmaya göre sosyal hizmet uzmanları, raporlarını yazarken müracaatçı tarafından baskı ve tehdide uğramakta (%6,8) veya danışanlar, görüşme esnasında yalan beyanlarda bulunmaktadır (%36,4) (Bilgin ve Kılıç 2018, 169).

4.2.2.3. Boşanmada Yaşanan Güçlüklerle Baş Etme Yöntemleri:

“Başıma bu olay geldiği zaman yanımda kimse yoktu.”

Ebeveynler, yaşanan zorluklarla mücadele ederken sosyal destek mekanizmalarından yeteri kadar destek alamamaktadır. Bireyin çevresinden destek görmemesi, bireyin yalnızlık hissetmesine neden olmakta ve bireyi üzmektedir.. Herhangi bir destek mekanizmasının olmadığını belirten ebeveynlerin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Destek çok fazla almadım zaten almak da istemedim. Çünkü herkes durumu düzeltmek gibi bir duruma düşüp de karar almamı geciktirecek bir ortam olmasın diye. Çünkü danışsaydım beni ikna ederlerdi karar alma sürecimi geciktirirlerdi.” (E1, Erkek, 34)

“Hiç kimse. Hiç kimse destek olmadı. Başıma bu olay geldiği zaman yanımda kimse yoktu. Hiç kimseden destek görmedim. Tek başıyaydım.” (E4, Erkek, 45)

Yaşadığı zorlukların farkında olan ve profesyonel destek alan ebeveynler ise en çok sağlık ve hukuki alanda destek almaktadır. Çocuklarını göremeyen ve görmesi engellenen ebeveynlerin, yaşadığı zorlukların üstesinden gelme yolu profesyonel yardım almaktır. Bu şekilde hem doğru tedavi yöntemleri uygulanarak ebeveynlerin sağlıklarına kavuşmaları sağlanmış hem de haklarında çıkacak olası bir haksız ithamın önüne geçilmiştir. Yaşanılan fiziksel ve ruhsal sorunlar için doktordan; hukuki konularda ise avukattan destek alan ebeveynlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Biraz benim hukuki çevrem var onlardan tavsiye aldım. Çocuğu göremediğim için psikolojik sıkıntılar yaşadım. İlaçlar falan kullandım. O şekilde biraz baskılamaya çalıştım.” (E2, Erkek, 43)

“On yıl boyunca depresyon tedavisi gördüm. Şeker hastalığım çıktı ama bununla baş edemedim. Şeker hastalığı kontrol edilemiyor diye doktor raporu var. Depresyon nedeniyle şeker hastalığım kontrol dışına çıktı. Ameliyat olmak zorunda kaldım. Bu dönemin ne kadar zorlu geçtiğini anlatmaya çalışıyorum. Fiziksel şiddetin acısı bir süre sonra geçiyor. Benim yaşadığım sıkıntıların acısını hala hissediyorum ben.” (E5, Erkek, 53)

Kadın katılımcıların olduğu bir araştırmada kadınlarda en çok depresyon (%74.5) ve anksiyete (%53.6) teşhisi görülmektedir. Çözümlemeyen çatışmaların ve yaşanan sorunların çözümüne yönelik destek alınamayan durumlarda psikolojik durum, olumsuz şekilde etkilenmektedir (Uçan 2007, 43).

Ebeveynlerin yaşadığı güçlüklerle mücadelesinde sosyal ağlarının büyük rol oynadığı görülmüştür. Bireyin çevresinden gelen destek boşanma sürecini kolaylaştırmakta, destek olmaması halinde ise bu süreç birey açısından zorlaşmaktadır (İçağasıoğlu Altun ve arkadaşları 2020, 132). Aile ve arkadaşların ön plana çıktığı sosyal destek mekanizmalarında zaman zaman komşular da yer almıştır. Sosyal ağların bireyin güven ihtiyacını karşılayıp kendisini değerli hissetmesine yardımcı olduğu ve çeşitli yollarla bireyi güçlendirilerek yaşamına devam etmesini sağladığı anlaşılmaktadır:

“İşte bir ağabeyim bana yardımcı oldu sağ olsun mahalledeki teyzeler öyle. Babam, yeğenim onlarla işte. Onun dışında “hocam üzülme seni evlendiririz sen devlet memurusun, canını sıkma. Buluruz sana bir tane hanım” bu sözlerle desteğimi almış oldum.” (E3, Erkek, 40)

“Bu süreçte açıkçası hani çocuklara bakım konusunda işte sağ olsun annem çok büyük destek. Ben çalışıyorum o şimdi geldi sağ olsun kendi evini kapattı geldi. Onlar zorlanmasın diye şimdi benim erkek kardeşim henüz bekar. O da çalışıyor olmasına rağmen evden bir baba gitti, bir erkek gitti sonuçta. Ne olursa olsun babanın yerini tutmaz ama rol model olarak sağ olsun o da şimdilik bizimle.” (E6, Kadın, 42)

“Çok sevdiğim bir dostum var öncelikle ondan destek aldım hala da alıyorum. Birkaç aile dostum da yanımdaydı hep.” (E7, Kadın, 43)

Sosyal destek mekanizmaları, bireylere sadece boşanma sürecinde değil bireylerin karşılaştığı çoğu zorluğu atlatma sürecinde yardımcı olmaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmada, bireylerin %71,7’sinin boşanma sürecinde herhangi bir destek almadığı

görülmüştür.. Aynı araştırmada bireylerden %13,2'sinin çevrelerinden yardım aldığı, %10,4'ünün ise profesyonel destek aldığı sonucuna varılmıştır (Arpacı ve Tokyürek 2012, 7).

Bir diğer araştırma, kadınların boşandıktan sonra “*olumlu baş etme stratejileri*” olarak çevresel destek aldığını, geliri az da olsa işlerde çalışmaya başladığını, ayni ve nakdi yardımlar için kurum ve kuruluşlara başvurduğunu söylemektedir. Aynı zamanda kadınlar, “*olumsuz baş etme stratejileri*” olarak düşük oranda da olsa öz kırım girişiminde bulunmaktadırlar (Çamur-Duyan, ve ark. 2007, 37).

Maneviyat, kişinin başa çıkamayacağı güçlüklerle mücadele etmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İbadet etme, dua etme gibi ritüellerle bireyin çevresinde olup bitenleri anlamlandırmasını sağlayan maneviyat, araştırmaya katılan ebeveynlerin güçlüklerle baş etmesinde de yardımcıdır. Manevi destek, bireylerin inançları gereği dua etme şeklindedir ve bu durum, katılımcılar tarafından aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

“Ben çok dua ettim ya, çok dua ettim yani. Aşırı derecede dua. Hakkımda hayırlısı dedim, en azından çocuklarım yanımda dedim, çocuklarıma sarıldım. Gececek bunların hepsi dedim sabır sabır sabır dedim. Tespih çekseydim dünyayı dolaştırırdım o kadar sabır çektim.” (E7, Kadın, 43)

“En büyük Allah. Hani herkesin inancı kendine ama ben çok destek gördüm. Manevi anlamda insan kendini göremiyor ve böyle bir şey yaşadığı zamanda da nasıl davranacağını önceden kestiremiyorsun. En büyük desteğim Allah.” (E6, Kadın, 42)

Boşanma sürecindeki bireylerin güçlüklerle başa çıkma sürecinin dini yönden incelendiği ve bir araştırmada katılımcılar (%84,7) başa çıkma stratejisi olarak dini olguları kullanmaktadır (Ferah 2019, 221). E7 ve E6'nın ifadelerinden de hareketle manevi olguların, kişilerin kendilerini rahatlatmaya yardımcı olduğu ve başa çıkma becerileri üzerinde olumlu etki yarattığı söylenebilmektedir.

Bireylerin yaşadığı zorluklar, bireylerde yaşamlarının denetimini bir süre kaybettikleri algısı oluşturmuştur. Kişinin yaşamının denetimini eline alması, yaşadığı üzüntülü dönemi atlatmasına yardımcı olmaktadır. Bu durumda bireyin kendine güven duygusu ve kendilik algısı güçlenmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynler, bir dönem yaşadığı zorlukları kabul ettiklerini, bu zorlukların getirdiği duygu durumlarını ertelemeyen

yaşayıp geri kalan yaşamlarına bu zorluklardan güç alarak devam ettiklerini ifade etmişlerdir:

“Ben anne olarak bütün bakım gereksinimlerini yerine getiriyorum. Birazcık onu da çektim işe pandemiden dolayı gelmiyordum, akademik çalışmalarımı bırakmıştım. Artık birazcık gittiğim terapist de beni yönlendirdi. Artık iki gün de olsa işe geliyorum. Artık bir programım var işte yemekleri yapıyorum, evin ihtiyaçlarını karşılıyorum.” (E9, Kadın, 46)

“Yani insanın kendisi aslında en büyük desteklerinden biri. Bu süreçte Allah o gücü veriyor bir şekilde ayakta kalıyorsunuz.” (E6, Kadın, 42)

Bireylerin eğitim düzeyi ve gelir seviyesi arttıkça sorun çözme ve baş etme becerileri de artmaktadır (Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş 2015).

4.2.2.4. Boşanma Aşamasındaki Ebeveynlerin Günlük Yaşantısı:

“Sabah kalkıyorum oğlumu düşünüyorum akşam yatana kadar onu düşünüyorum. Başka hiçbir şey düşünemez oldum.”

Araştırmaya katılan erkek katılımcıların tamamının boşanma aşamasında çocuğun velayetini almadığı, kadın katılımcıların tamamının ise boşanma süreci devam ederken çocuğun velayetine sahip olduğu tespit edilmiştir. Velayeti alamayan babalardan bir kısmı, çocuğunu göremediğini aktarmıştır. Çocuğu ile iletişim kuramayan babalar, psikolojik sorunlar yaşamakta ve günlük yaşamın gerekliliklerini yerine getirirken odaklanamamaktadırlar. Ayrıca babalar, çocuklarını şu anda da göremediklerini ve yaşadıkları psikolojik sorunların hala devam ettiğini aktarmışlardır:

“Sabah kalkıyorum oğlumu düşünüyorum akşam yatana kadar onu düşünüyorum. Başka hiçbir şey düşünemez oldum. Hayatımın tamamını kapladı. İki buçuk senedir hayatımda kimse yok. İki buçuk senedir sosyal hayatım dibe vurmuş. İki buçuk senedir tatil nedir bilmem. İki buçuk senedir ne yerim ne içerim bilmem. Sekiz senedir sigara içmiyordum iki buçuk senedir içiyorum. Faydasını gördün mü dersiniz öfkemi aldı. Sırf zarar vermemek için belki de. Çünkü hakikaten yaşadığım şey hiç hoş değil hiç kaldırılacak gibi değil. Yani bir insanın kendi çocuğunu görmek için hayatını heba etmemesi gerekir ya.” (E4, Erkek, 45)

“Çocuklarımı düşünmediğim anım ve zamanım yoktu. Bu sorunlarla nasıl mücadele edeceğimi düşünmediğim an bunların kafamda dolaşmadığı an var mıdır bilmiyorum. Uykusuz geçen gecelerimin, kaç gece deliksiz uyduğum bir elin parmakları kadar bile yoktur belki. Yani deliksiz sabaha kadar şöyle altı yedi saat uyumayı bırakın üç beş saat uyduğumu bile hatırlamıyorum ben.” (E5, Erkek, 53)

Bir diğer durumda ise ebeveynler, günlük yaşamlarına olağan bir şekilde devam etmektedirler. Genelde ekonomik özgürlüğü bulunan ebeveynler, işlerinin boşanma sürecinin zorluklarını atlatmada yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir:

“İşime devam ettim. O çok iyi geldi zaten bana. İş ortamım huzurlu çok şükür. Onun çok büyük bir avantajını yaşadım açıkçası. İşime devam ettim, çocuklar okula devam ettiler. Aslında her şey aynıydı.” (E6, Kadın, 42)

“Boşanma sürecinde günlük hayatımda hiç değişiklik olmadı, hiç. Ne yapıyorsam hala yapmaya devam ettim.” (E10, Kadın, 49)

Ebeveynlerin boşanma sürecinde yaşadığı psikolojik baskı yukarıdaki bölümlerde aktarılmıştır. Bu baskının getirdiği gerginlik, ebeveynin günlük yaşamına da etki etmektedir. Bir ebeveyn, boşanma sürecinde gergin olduğunu ifade etmiş ve çocuklarının yaşantısı hakkında endişelendiğini belirtmiştir. Aynı zamanda çalışan bir ebeveyn olan katılımcı, işe gitmek zorunda olduğunu ve çalışmanın bu olumsuz duyguları bastırıldığını şu şekilde aktarmıştır:

“Çok gergindim. Yani çalışmak iyiydi. Çünkü o an aklımı ona vermiyordum onu düşünmüyordum. Sinir sistemim alt üst oldu mu evet oldu. Çok fazlasıyla üzülüyorum, çaresizliğe düşüyorum. Nasıl yapacağım nasıl edeceğim? Çocuklarıma istedikleri yaşantıyı verebilecek miyim? Onun şeyini stresini yaşıyorsunuz.” (E7, Kadın, 43)

4.2.2.5. Boşanma Sürecinde Ebeveyn – Çocuk İlişkisi:

“Uzaklaştırma kararı çıkınca babanın ilk yaptığı şey büyük oğlumuzu arayıp annen beni uzaklaştırmak için evden polisle attırdı dedi.”

Boşanma sürecinde var olan ebeveyn ve çocuk iletişimi, velayete sahip olan ebeveynler üzerinden incelenmiştir. Çocukla iletişiminin kesildiğini ve çocuğun kendinden

uzaklaşmaya başladığını beyan eden velayete sahip olmayan ebeveynler, boşanma sonrasına ilişkin bilgileri aktardığı için bu bölüme dahil edilmemiştir.

Kişisel ilişki, düzenli aralıklarla yinelenen, çocuğun velayetinin olmadığı taraf ile (baba, anne veya 3.kişiler) psikolojik iyi olma hali ve sevgi üzerine temellenen bir ilişkidir (Özbay 2009, 320). Mahkemenin belirlediği kişisel görüş günleri dışında, ebeveynlerin inisiyatifine kalmış bir şekilde çocuk ve ebeveyni görüşebilmektedir. Bu görüş günlerinde ebeveynler, çocukla kaliteli zaman geçirebildiği gibi çocuğu diğer ebeveyne karşı da doldurabilmektedir. Özellikle maddi konulardan ve boşanma üzerinden gerçekleştirilen bu konuşmalar, çocuğun eve döndüğünde diğer ebeveyni ile bir takım sorunlar yaşamasına neden olabilmektedir. Çocuğun, ebeveynler arasındaki sürece dahil edilmesi, çocuğun zaman zaman yabancılaştıran ebeveyne yabancılaşmasına zaman zaman da psikolojik iyilik halinin olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir:

“Babaya gidip geldikçe özellikle büyük, bir takım şeyleri sorguladı. Anne bu neden böyle, babam neden böyle davranıyor diye. Bir de ne kadar gördükleri şeyler olsa da hala görmedikleri şeyler olduğu için onları öğrenmek istiyor artık. Çocuklar babadan döndüğünde biraz onların aklına takılanları gidermek için çaba sarf etmem gerekti. Olayları doğru bir şekilde anlatmam gerekti. Küçük altı yaşında olduğu için o daha kolay kabullendi ama büyük sorguladı tabi. Mesela kızdığına sinirlendiğinde ‘boşandığın için böyle, boşandığımızdan böyle’ suçlar tarzda oluyor.” (E6, Kadın, 42)

“Uzaklaştırma kararı çıkınca babanın ilk yaptığı şey büyük oğlumuzu arayıp annen beni uzaklaştırmak için evden polisle attırdı dedi. Öyle bir şey yok halbuki uzaklaştırmada evi terk ediyor polis molis yok. Sonra tabi büyük bunun travmasını yaşadı. Hayır oğlum böyle bir şey yok dedim. İşte kameralarla siteye polisin girmediğini sitenin güvenlik müdürü de dahil bunları ispatladık. Ardından ‘annen gibi bir insan hayatımda artık yok. Bundan sonra annen gibi birinin adını dahi anmayacağım. Annenin olduğundan bile utaniyorum.’ diye telefonlar açtı çocuklara.” (E9, Kadın, 46)

Araştırmaya katılan bir başka katılımcı ise boşanma aşamasında oldukça gergin olduğunu ancak bu durumu çocuklarına yansıtmamaya çalıştığını ve zorlandığını

aktarmıştır. Ebeveyn, yaşadığı gerginliği bazı zamanlarda istem dışı olarak çocuğa yansıtmaktadır. Bu dönemde gerek çocuklar için gerekse kendisi için psikolojik destek aldığı belirten katılımcı her zaman güçlü durmak zorunda hissetmektedir:

“Çocukların yanında hiçbir şey söyleyemiyorum. Çocukları psikiyatriste götürdüğüm zaman ne yapmam gerekiyor onu düşünüyordum. Ama çok şükür yani psikiyatrist olayı beni çok rahatlattı. Ama bir bakıyorsunuz ki çocukların üzerinde de bir patlama yaşıyorsunuz. Onlara da söylediğiniz zaman yaşadığınız sıkıntıları başkasına anlatıyorlar. Başkasına anlatınca da hani okulu var ilişkileri var arkadaşları var. Siz güler yüzlü olamıyorsunuz, kafanız dolu oluyor. Ne yapmanız gerektiğini düşünüyorsunuz, çocuklar surat astığı zaman tepkili oluyorsunuz. Yorgun olsanız tepkili oluyorsunuz. Yani hep karşılarında 24 saat gülmeniz lazım. Ama 24 saat gülemiyorsunuz bir şey de yapamıyorsunuz.” (E7, Kadın, 43)

Boşanma aşamasında, boşanılan eş ile çocukların iletişimi kötü olarak değerlendirilmektedir. Bu sağlıklı iletişim, ebeveyn ve çocuk arasında evlilik sürecinde var olan sağlıklı iletişimin devam etmiş hali gibidir. Velayetin olmadığı ebeveynin aramaması, çocukların ebeveynin kendilerini ihmal ettiği düşüncesini benimsemelerine neden olmakta ve yabancılaşmayı tetiklemektedir. Bir ebeveyn, boşanma sürecinde babanın çocuklarla iletişim kurmadığını ve kendisi ile ilgili olarak yalan ifadelerde bulunduğunu ifade etmiştir:

“Çocuklara da söyledim böyle böyle bir rapor(mahkemenin kişisel ilişki kararından bahsediyor) çıktı. Babanızla zaten görüşebilirdiniz bu rapor çıkmadan önce dedim. Baba aramadı ama. Tabi haziran ayında hiç gelmedi çocukları da aramadı. Temmuz ayı bitti 15 günlük şeyini kullanmadı. Ama tabi etrafa da çocukları benimle görüştürmüyor, telefonlarını bile değiştirmiş diyordu. Böyle bir şey yok tabi ki. Ben başka kaynaklardan duyuyorum.” (E9, Kadın, 46)

4.2.3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromuna Dair Bulgular

4.2.3.1. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromunda Diğer Aile Üyelerinin Rollerini:

“Bizden çok büyüklerin daha çok şeyi oldu hani babaanne olsun dede olsun hala olsun.”

Bireylerin boşanma süreci, bu süreci yaşayan karı ve kocayı etkilemekle birlikte onların geniş ailelerine de yansımaktadır. Yani karı koca arasındaki olaylara geniş ailede dahil olmaktadır. Özellikle çocuğun gösterilmemesi konusunda aktif olarak rol alan büyük ebeveynler, kendi çocuklarını diğer tarafa karşı doldurmaktadır. Büyük ebeveynler, çocuğun görüşmediği ebeveyni hakkında olumsuz söylemlerde bulunarak ebeveyn yabancılaştırma sendromunu uygulayabilmektedirler. Büyük ebeveynlerin düşmanca tutumu, çocuk yoluyla karşı taraftan intikam alma isteğine işaret etmektedir:

“Onlar çok aktif yani eski eşimden daha aktif. Asıl bu hale getiren onlar. Zaten istismar olayını da çıkartan annesi. Benim eski eşim çalışıyor, gündüzleri öğretiyor öğütüyor şöyle diyeceksin böyle diyeceksin diye. Bunlarda zaten üç tane raporum var: ÇİM (Çocuk İzlem Merkezi) raporum var, adliyenin oradaki pedagogların raporu var o da lehime, en son Hacettepe Üniversitesi komple ağırlıklı bir rapor oluşturdu o da benim lehime çıktı. Üç rapor da benim lehime. Yani üç rapor da aslında bana dayanak.” (E2, Erkek, 43)

“Zaten çibanın başı annesi. Anaerkil yapıya sahipler. Bütün bu olayları körükleyen destekleyen maalesef annesi. Babası sünepenin teki.” (E4, Erkek, 45)

“Çocuğun yabancılaşmasında onların rolünün çok olduğunu düşünüyorum. Baban senin ruh hastası, senin baban hasta, kafadan çatlak, manyak, baban anneni dövdü, sen babanın neler yaptığını biliyor musun, senin baban sarhoş, kadınlara para dağıtıyor diyorlardı.” (E5, Erkek, 53)

“Bizim kendimizle ilgili problemdi bu. Bizden çok büyüklerin daha çok şeyi oldu hani babaanne olsun dede olsun hala olsun. İşte ağladılar ayrılmasınlar sakın şöyle yapsınlar falan diyorlardı çocuklara. Çocukları esas mahveden onlar oldu. Hani en son ben arayıp babaannesine laf söyledim. Karşı taraf o kadar farklı anlatıyordu ki. Biz boşanmadan önce

ayrı yaşamaya başladık. Üç dört ay ayrı yaşadık. Yaşadıktan sonra da o ortama karşılıklı girmedik. Bazı şeylere karşı onları doldurmuşlardı.” (E7, Kadın, 43)

“Offf onun ailesi süper etkili. Ya o... onun ailesi çok farklı. Köydeler, babasız büyümüşler, 9 kardeşler kayınvalidem tek büyütmüş onları. 7 kız 2 oğlan. Kızlar çok baskın evde, dominant. Mesela ben kızımı doğurduğum akşam görümcelerimden birinin doğumu vardı. Yani ne zaman olacağı belli ve o güne düğün yaptılar. Ben sezaryen oldum çıktım korkunç bir anım var. Kız kardeşim ve annem var başımda. Ben sezaryenleyim 24 saat geçmemiş kanamam olabilir kan ihtiyacım olabilir bile. Eski eşim beni bıraktı köye gitti düşünsene.” (E10, Kadın, 49)

Çatışmalı boşanma süreçlerinde aile mahkemeleri zaman zaman çocuk ve ebeveyn arasındaki kişisel ilişkinin yapılandırılmasına yönelik olarak psikiyatriden raporlar istemekte; psikiyatrist, aile üyeleri ile bazen tek bazense bir toplu olarak görüşmekte, çocuğun sosyal çevresi bir bütün halinde incelenerek kanaat bildirme raporu mahkemeye sunulmaktadır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 100).

Kimi zaman geniş ailelerin müdahil olduğu boşanma süreci, onları da psikolojik olarak etkisi altına almakta ve psikiyatrik tedaviler görmesine sebep olabilmektedir. Ailelerin birbirine karşı olan düşmanca tutumu, bir ailenin diğer aileye torunu göstermemesi ve onlardan uzaklaştırması, psikolojik rahatsızlıklara davetiye çıkarabilmektedir:

“Onlar da böyle etkilendiler mesela annem benim psikiyatriste gitti. Aileler arasına boşanma süreci de sızdı karşı taraf kaynaklı. Yani insanların psikolojileri bozuluyor böyle. Bir taraftan bana üzüyorlar bir taraftan torunlarına üzüyorlar. Karşı tarafın çocuğu kullandığını da biliyorlar, çocuğu göstermek de istemiyorlar. Bir taraftan beni o şekilde sıkıştırıyorlar. Anne baba ne oluyor o şekilde yıpranıyor tabii. Beni görünce üzüyor ediyor.” (E2, Erkek, 43)

Çocukların yabancılaşma kapsamında kendisiyle ve babanın geniş ailesiyle görüşmemesi, baba tarafından “babalık hakkını yitirme” olarak değerlendirilmektedir. Aynı çalışmada çocukların babanın geniş ailesiyle görüşmemesi, ebeveyn yabancılaşmasıyla bağdaştırılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 34).

Bir ebeveyn, diğ er ebeveynin öd ü l ceza sistemi olarak kendi geniş ailesini kullandığını ve çocuğ un bu durumdan etkilener ek babasıyla olan ilişkisinin bozulduğ unu ifade etmiştir:

“Büyük oğ lumun telefonu bozuldu babasından telefon istedi. Tamam oğ lum alırım ama ilk önce benim annemle tanışmanı istiyorum dedi. Çünkü evliliğ imiz boyunca baba tarafını çocuklar hiç bilmiyordu beni hiç bilmiyordu o taraf. Annesi, ablası ve ağ abeyi ile olan ilişkisi 10 yıl boyunca kü s olarak devam etti. 10 yıldan sonra 2017’de tekrar konuşmaya başladılar. 2017’den beri de bizim evliliğ imiz hep sallanıyor. 2017’den beri biz hep iyiydik çok güzel büyüttük çocukları. Benim hiçbir problemim yoktu onlarla. Oğ ullarıyla yaşadıkları problemden dolayı bizimle görüşmüyorlardı. Ü ç yıldır da bunu sürekli dile getirmeye çalışıyordu. Benim ailem yoksa senin ailen de olmasın demeye çalışıyordu. Her neyse. Sonrasında dedi ki büyük oğ luma, annemle tanışıp elini ö persin sonra gideriz telefonunu alırız dedi. Ş art koşt u telefon diye. O da dedi ki ben babaannemle görüşmezsem almayacak mısın telefonu? Oğ lum ben yine alırım ama ben babaannenle görüşüp tanışmanı istiyorum dedi. Baba ben 15 yaş ı ma geldim, babaannem kim bilmiyorum hiç tanımadım ben seninle görüşmek istiyorum onunla değil dedi. Ö yle mi oğ lum dedi o zaman ben de bundan sonra sizinle iletişimi kesiyorum ben de sizi aramayacağ ım dedi. Ben senin babanım ben ne yapmanı istersen onu yapacaksın yoksa bunun öd ü lü yok diyor. Ş art sunuyor. Çocuk ağ ladı ü zü ldü tabi.” (E9, Kadın, 46)

Diğ er ebeveynlerin aksine bazı ebeveynler ise boş anmalarında ve çocukların yabancılaşmalarında geniş aile üyelerinin etkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

Ebeveynler, ailelerin yalnızca destek olduklarını aşağıdaki gibi aktarmışlardır:

“Bizde onların rolü olmadı. Anane evet bizim yanımızda ama annem bu konularda çok bilinçli. Onlarla da zaten en başından konuştuk onların iyiliğ i için. Annem bu süreçte çok yıprandı. O anlamda evet çok fazla bizim diğ er tarafla ilişkimiz olmadı. Boş anmada da hiçbir şekilde görüşmedik. O anlamda rahat ettim.” (E6, Kadın, 42)

“Onun annesi babası beni istemiyordu. Annesiyle sürtüştü ben de bu kızı istiyorum diye. Kendi isteğ i ile bağ larını kopardı. Evlilik sürecinde sadece

anne ve baba olarak durdular yani. Bir daha hiç görmedim.” (E8, Kadın, 37)

4.2.3.2. Boşanmadan Sonra Çocukta Görülen Değişiklikler:

“Yani artık kafasında iki ayrı dünya oluştu...”

Çocuklar, çocuk olmalarından dolayı birçok hassasiyete sahiptir ve boşanma, kırılganlıklarını artırabilmektedir. Çocuğun, sağlıklı bir psikolojiye sahip olması için ihtiyaçlarının karşılandığı sağlıklı bir ortam gerekmektedir. Bu ortam ise çoğu zaman aile tarafından oluşturulur. Ancak karı koca ilişkisinin çeşitli sebeplerden dolayı sürdürülememesi boşanmayı beraberinde getirmekte ve zaman zaman çocukların psikolojisi bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedir. Ebeveyn desteği, çocukların olumlu yaşam deneyimleri kazanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Anne babanın boşanması; yabancılaşmanın başlaması, çocukta özsaygının azalması, değersizlik duygusu, içe kapanma gibi sonuçlara yol açabilmektedir (Borstlap 2014, 184). Bu durum çocukların davranışlarının değişmesine de yol açarak ebeveynlerine karşı tavırlarının eskisi gibi olmamasına neden olabilmektedir. Boşandıktan sonra çocuklarında davranışsal değişiklikleri gözlemleyen ebeveynler, bu gözlemlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Şu an oğlum bazen tanıyamıyorum. Bana bazen kızgın olduğunu düşünüyorum, sözlerinden anlıyorum. Örneğin mesela bazen bana annesinin telkinlerini hiç onun aklına gelemeyecek cümleleri kullandığında ben üzülüyorum. Mesela çocuk beni maddi bir kaynak olarak gördüğünü benim yanımda işte 'baba sen paramı yatırırıyorsun ama bir gün geç oluyor' işte 'araba neden böyle' yavrumsu diyorum, ben senin zaten pantolonunu tişörtünü alıyorum. Gel gidelim alalım, zaten bunları alıyoruz. Hani kendim sporcu giyiniyorum onu da sporcu giydiriyorum. Bunu söylediğinde yedi yaşındaydı. Beni para olarak görmesi orada konuşulduğunun çok net göstergesi bence. Ben de bu cümleleri kullandığı zaman canım sıkılıyor, üzgün oluyorum.” (E1, Erkek, 34)

“Çok değişti. Hemen bir ay sonra değişti. Hiperaktivite başladı. Evliyken bir şey yoktu. Aşırı şekerli gıdalara yönelim başladı. Yaşadıklarından sonra hiperaktif oldu.” (E4, Erkek, 45)

“Büyükte kalan eser şu oldu, içine kapandı. Şimdi bir topluma girince sessizce duruyor. Çünkü babası ona şunu verdi sen benim çocuğum değilsin, git. Çocuğu dışladığı için girdiği ortamda da sanki dışlanacakmış hissi var çocukta. Bu yüzden çok sessiz. Benim çocuğum dışlanma korkusu yüzünden hayır demeyi bilmiyor. Mesela su isteyecekken ‘getir lan bilmem ne yaptığının çocuğu’ yapıyor. Bu tavırlarında babasına benziyor. Küçük çocuğumda da şunu öldüreceğim kaldıracağım diyordu. Erende de bu hareketler kaldı. Birine hareketlerini birine de şiddeti hediye etti.” (E8, Kadın, 37)

Ebeveynlerin yukarıda gözlemlendiği değişikliklerin yanı sıra ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülen çocukların, ilerleyen zamanlarda kendilerine de yabancılaştığından söz edilmektedir. Bu durumda çocuklar, kendilerini manipüle eden ebeveynin niyetine bağlı olarak bireyselliklerini ve bağımsızlıklarını tam olarak kazanamayabilirler (Boch-Galhau 2018, 728).

Evlilik yaşamları boyunca çocuklarıyla daha fazla zaman geçirme fırsatına sahip olan ebeveynler, bu zamanı sosyal aktiviteler ve oyunlarla verimli hale getirmiştir. Ebeveynler, çocuklarının sosyal aktivitelere katılmalarının evlilik süreci boyunca kendileri aracılığıyla olduğunu söylemektedir. Velayeti alan ebeveynlerin ise kendilerinin çocuklara sağladığı olanakları sağlamadığı, dolayısıyla çocukların sosyal yönlerinin zayıfladığı ifade edilmiştir:

“Çocuğum şu anda sosyal ortamlardan da mahrum kaldı. Böyle şeylerden faydalanamıyor. Çok kötü bir ortama düştü.” (E1, Erkek, 34)

“Down sendromlu olan çocuğum okulun her türlü sosyal etkinliğinde tiyatrosunda, folklorunda, sporunda, gösterisinde yer aldı bu çocuk. Ama o okul bitti, annesinin yanına gitti, her şey bitti.” (E5, Erkek, 53)

Ebeveynler, çocukların davranışlarının değiştiğini gözlemlerken, bu davranış değişikliğinin diğer ebeveyn aracılığıyla olduğunu ifade etmiştir. Çocuğun velayetini alan ebeveynler (%89), çocuğun yanlarında olması avantajını kullanarak yabancılaştırma uygulamaktadır (Bala, Hunt ve McCarney 2010). Velayet sahibi olan ebeveynin çocukla daha yakın ilişki kurması beklenen bir durumdur. Ancak bunun kötüye kullanılması çocuğun manipüle edilmesine sebep olabilir. Manipülasyon,

duygusal istismarın içinde yer almaktadır. Çocuğun davranış değişikliğine bir diğer ebeveyninin sebep olduğunu düşünen katılımcılar aşağıdaki görüşleri belirtmişlerdir:

“Annesi psikolojik sıkıntılarla ilgili çocuğa beni kötüleyici, kendi tarafına çekme, ona alıştırma birçok metot veya yöntemle şu an çocuğum farklı bir karakterde tam tersi bir karakterde. Annesinden korkarken, benimle her yere gitmeye çalışırken tam tersine bürünen bir çocuk oldu. Bu benim için çok acı bir durum. Oğlumu sosyal ortamlara daha çok götürmek istiyordum ki biraz daha oradan uzaklaşıp rahatlasın orada yer alsın psikolojisi az etkilensin diye. Boşanmadan sonra birlikte vakit geçirme, aile kavramı bir kere kafasından gitti. Üç dört gün annesinde kalınca babamı istiyorum babamı göreceğim, bende uzun kaldı mı annemi arayım... Yani artık kafasında iki ayrı dünya oluştu.” (E1, Erkek, 34)

“Bir gün kızımı doktora götürdü. Doktora gittikten sonra nafaka parasını yatırıp yanına doktor parası diye yazmış. Kızımın yanında yapmış bunu. Kızım beni telefonla arayıp anne babam doktor parasını yatırdı mı dedi. Yok kızım nafaka parasını yatırdı dedim. Ama dedim ben bu parayı sizin geleceğiniz için kullanacağım dedi. Babasına söyleyemediği şeyi bana söyledi. Geçti karşıma nasıl olur babam onu bize harçlık olarak yatırmadı mı dedi. E dedim harçlık olarak yatırdı tamam peki. Ama ben o parayı kendim için değil sizin için kullanacağım dedim. Sen bizim ihtiyaçlarımızı almayacak mısın karşılamayacak mısın dedi. Haklısın o para senin paran istediğin şekilde kullanabilirsin dedim. Aynı şekilde babası onlar kitap almak istediği zaman 'annene nafaka parası yatırdım. Oradaki paradan al' dediği an olay bitti. Babana söyledin mi dedim. Hani bana söylüyorsun ona da söyle dedim. O da yok söylemedim dedi. O zaman neden benim üzerime geliyorsun?” (E7, Kadın, 43)

Yabancılaştıran ebeveynin eleştirel ve suçlayıcı davranışları, o ebeveynin 'duygusal gereksinimini' gidermesini sağlamakta, bu da çocuğun yabancılaştıran ebeveyninden bağımsız hareket etmesini engelleyerek çocuğun duygusal istismarına sebep olabilmektedir. Bu durumda ebeveyn yabancılaştırma sendromunun duygusal istismar boyutunda, çocuk ve ebeveyn ilişkisinin tamamen kopmasına sebebiyet verebileceği üzerinde durulmaktadır (G. Güler 2017, 226).

Evlilik sürecinde anne veya babanın işinden dolayı evde olmaması ve bu durumun çocuklara açıklanmaması, ebeveynlerin sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi kurmalarına zaman zaman engel olabilmektedir. Bir ebeveyn, evlilik boyunca bu yüzden çocukların babaları ile ilişkilerinin olmadığını belirterek boşandıktan sonra da bir ilişkinin varlığından söz edemeyeceğini vurgulamıştır. Çocuğun olumsuz etkilendiğini savunan ebeveynlere ek olarak ilişkinin olmaması, çocukta herhangi bir olumlu veya olumsuz etkiye sebebiyet vermemektedir:

“Çok bir şey değişmedi çünkü baba evde yok zaten ilişkileri de yoktu. Burada yaşasaydı sürekli değişirdi ama zaten yoktu hani kağıt üzerinde gibi.” (E10, Kadın, 49)

Bir ebeveynin odaklandığı nokta ise küçük kardeş ile büyük kardeşin olayları yorumlama farklılıkları ile ilgilidir. Büyük çocuğunun, boşanma gerçekleşikten sonra rahatladığını ve babanın olmamasının onu olumlu etkilediğini söyleyen ebeveyn, küçük çocuğunun tam tersine babası ile görüşmek istediğini ve kişisel görüş günlerinin bitiminde mutsuz olduğunu belirtmiştir:

“Büyük daha rahatladı, daha değişti, duygularını daha ifade edebilen bir çocuk oldu, sevgisini gösteremiyordu gösterebilir hale geldi. Hani bir takım sıkıntılar da var evet kaygı boyutunda bir şeyler yaşadık, yaşıyoruz ama gelişimsel açıdan da iyiye gittiğini görüyorum ben. Babayla aynı şeyi söyleyemem ama. Küçük babasını seviyor, ona gitmek istiyor, ondan ayrılınca üzülüyor ama büyük şimdi görmek bile istemiyor.” (E6, Kadın, 42)

Bir çalışmada, çocukların boşanmadan etkilenmesinin yaş ve cinsiyete göre değiştiği aktarılarak E6'nın görüşünü destekler nitelikte bir sonuca varılmıştır. Buna göre okul öncesi yaş grubunda bulunan çocukların boşanma sonucunda kendilerini düşündüğü, 9-10 yaşında olan çocukların ise boşanmayı anlamlandırabildiği ve kayıp olgusunu algılayabildiği belirtilmektedir (Geniş, Toker ve Şakiroğlu 2019, 197).

Çocukların davranışlarının olumsuz değişiklikleri üzerinde duran ebeveynlerin aksine boşanmadan sonra davranışların olumlu olarak değiştiğini belirten ebeveynler de vardır. Bu durumda dikkat çekici nokta, evlilikte çocuk-ebeveyn ilişkisinin sağlıksız olduğunu beyan etmeleri ve boşanma gerçekleşikten sonra çocukların üzerindeki baskının kalktığını bildirmeleridir. Baskının kalkmasıyla çocukların arkadaşlık ilişkilerinin iyiye gittiği, sosyal ortamlara daha çok girebildiği, kendilerini ifade etme ve öz bakım

becerilerinin pozitif yönde geliştiği ebeveynler tarafından gözlemlenmiştir. Bir çalışmada, boşanma gerçekleştikten sonra çocuk ve yabancılaşan ebeveynin ilişkilerinin %75 oranında zedelendiği aktarılmaktadır (Lavadera, Ferracuti ve Togliatti 2012):

“Şimdi ben çocuğu hafta sonu kurslara göndermeye çalışıyorum. Zorla eline para veriyorum. Yeni yeni işte çocuk tost yaptırmaya, okulda bir şeyler yapmaya, alışveriş yapmaya başladı. Bunlar yeni yeni geliyor. Büyük oğlumun bütün kazanımları sıfırlandı. Şimdi büyük oğlum cep telefonu ve bilgisayarın anasını ağlatıyor. Oyun, müzik... benim aklıma gelmeyecek şeyler. O kendi ihtiyacını görüyor. Evde tek başına kalabiliyor. Şu anda çay demliyor akşamları bana.” (E5, Erkek, 53)

“Özellikle büyük oğlumla ilgili öncelikle boşanma sonrası biraz tedirgindi yani arkadaşlarına söylemek istemedi, sitede çok aşağıya inmek istemedi, biraz utandı, çekindi belki. O dönemleri geçtik ama ilk böyle bir şey yaşadık. Ama genel davranışsal açıdan büyük oğlum daha içine kapanıktı, daha az konuşurdu insanlarla. O gerginlik gitti tabi evden çok şükür. O anlamda belki rahatladılar. Şimdi iletişim çok daha iyi. Benim arkadaşlarımla konuşmazlardı, sorduklarında cevapsız bırakırlardı. Şimdi çok güzel konuşuyor, onlarla işte iletişimi iyi.” (E6, Kadın, 42)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerinden bir tanesi, çocuğun bir ebeveyni çok iyi, diğer ebeveyni ise çok kötü olarak idealleştirmesidir (Boch-Galhau 2018, 726). Çocukların davranışlarının olumlu olarak seyrettiğini belirten bir ebeveynin bu durumu ifade ederken diğer ebeveyn hakkında kullandığı sözler ise dikkat çekicidir:

“O gittikten sonra çocuklarım nefes aldı. Küçük kendini özgürce ifade ediyor.” (E8, Kadın, 37)

4.2.3.3. Çocuğun Diğer Ebeveyne Karşı Koz Olarak Kullanılması:

“Çocuğun ileride kendisine düşman olacağına veya velayeti kaybedeceğine dair bir korku var.”

Velayeti elinde bulunduran ebeveynin çocuğu karşı tarafa koz olarak kullanması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerinden biri olarak yer almaktadır. Velayeti elinde olmayan ebeveynlerin tamamı, çocuğunun diğer ebeveyn tarafından kendisine karşı koz olarak kullanıldığını ifade etmiştir.

Ebeveynler, çocukların karşı tarafın yaşam tarzını öğrenme ve mahkemede sunma için diğer ebeveyn tarafından kullanıldığını ifade etmektedir. Bu durumda ebeveynlerin, çocukları görebilmek için istemedikleri davranışları kabul etmek zorunda kaldıkları da anlaşılabilir. Aşağıdaki ifadelerden çocukların hem koz olarak kullanıldığı hem de çocukların velayetini almak için savundukları değerlerin kullanıldığı görülmektedir:

“Mesela ‘ben oğlumu sana bir şartla gösteririm’ nedir o şart ‘ben de geleceğim’. Yani bitmiş artık beni aldatmışsın evlenmişsin bitmiş artık olay yani saçma sapan şeyler yapıyor. Ben bu süreçlerde de yani farklı bir ilden geliyordum gelip elim boş döndüm, görmüyordum çoğu zaman. Örnek veriyorum altı ay görmedikten sonra arıyordum ben oğlumu görmek istiyorum diye gösteririm ama bir şartla diyordu şartı da ben de olacağım diyordu. Bağıma taş basıp acımı yutarak oğlumu görme sevdasına kabul ettiğim zamanlar oldu benim için çok acı. Yani durduk yere mesela yolda yürüyorsunuz ve herkes durumunuzu biliyor ama arkanızda yanınızda geliyor. Bu benim için çok büyük bir acı oldu. Ya arabama biniyor. İnsanlar görse, insanlardan ziyade beni böyle bir tabloyla baş başa kalmışım ve ben çok korktum. Çünkü ben onun yalanlarıyla ceza almış bir insan olarak korktum.” (E1, Erkek, 34)

“2014’te çekişmeli süreçte evet kullandı. Çocukları senden alacağım diye. LGBTİ haklarını savunuyor falan diye dilekçeye yazmış çocuklara zarar veriyor falan diye. Ama şunu biliyor çocukların bana yakın olduğunu biliyor. Bu konuda şaka bile yapsa bana mal ediyor çocukların onu sevmemesini. Benim yüzümden olduğunu düşünüyor. Aslında tamamen onun davranışı.” (E10, Kadın, 49)

Çocuk, ebeveynler arasındaki çatışma hallerinde “savaş aracı” olarak kullanılmakta ve ebeveynler, bu “savaşı” kazanabilmek için çocuğun üstün yararını göz ardı etmektedirler. Nitekim ebeveynler de çocuklarının kendilerine karşı “savaş aracı” olarak kullanıldığını belirterek bu durumun çocuğun gelişimine olan olumsuz etkisine dikkat çekmiştir. Aşağıdaki ifadelerden, çocukların karşı tarafa acı çektirilmek amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır:

“Savaş kazanma aracı olarak hem de. Bunun altında yatan temel neden odur. Çocuğu hem koz olarak kullanma hem böyle çocuğu kullanarak aileyi

birleřtirme gibi. Çocuęun ileride kendisine dūřman olacaęına veya velayeti kaybedeceęine dair bir korku var. Çünkü onun hayatında bir o kalmıř belki. Bundan dolayı korkuları var ve çok hata yapıyor. Kendi menfaati için çocuęu dūřünmüyor, onun geliřimini dūřünmüyor.” (E2, Erkek, 43)

“Bana karşı başka bir kozu yok ki zaten hep o. Bütüin kozu çocuk. Çocuğu bana karşı sopa olarak kullanıyor. Bana acı çekirtme aracı olarak kullanıyor.” (E4, Erkek, 45)

Çocukların koz olarak kullanılmasının karşımıza çıkardığı bir diğer nokta ise ebeveynlerin kendi isteklerini yerine getirmek amacıyla çocukları öne sürmesidir. Maddi veya manevi olarak karşılılık bulan ebeveynin isteği, diğer ebeveyn tarafından karşılanmadıysa ebeveyn, bu isteğin karşılanması için çocukları ön plana çıkarmaktadır. Bu durum ebeveyn yabancılaştırma sendromunun bir diğer parçasıdır:

“Hanımefendi istediğini alamayacağını, istediğinin olmayacağını, hatalarının kusurlarının ortaya çıkacağını anlayınca çocukları koz olarak kullanmaya başladı. İşte ebeveyn yabancılaştırma bizi o noktadan itibaren vurmaya başladı.” (E5, Erkek, 53)

Bir diğer durum ise çocukların, kullanılmak istenen ebeveyn tarafından kendilerinden soğutulmasıdır. Bu durum iki şekilde karşımıza çıkmaktadır: çocukların koz olarak kullanıldığı ebeveyninden soğuması ve çocukları koz olarak kullanan ebeveyninden soğuması. Ebeveynlerin kendi aralarındaki -özellikle- maddi sorunları çocuklara yansıtması ve bunlarla mücadele edebilmek için çocukları kullanması, özellikle yaşı büyük olan çocuklar tarafından farklı yorumlanabilmektedir:

“Çocukları soğutmak istiyor olabilir belki bilmiyorum yani. Örneğin biz mal paylaşımı davasında ki devam ediyor. Bir arabayı o aldı bir arabayı ben aldım. Diğer arabayı çocuklarla anahtarını bana göndermiş. Demiş ki ‘annen zaten her şeyi istiyor, bu da onun olsun. Ben arabasız giderim’. Çocuklar buna iki gün ağladılar, böyle bir şey talep etmediğimi söyledim. Yeni araç almış o yüzden bırakmış ama bırakış tarzı travmatize. Annene ver, annen bunu da istiyor, her şeyi istiyor annen. Bu şekilde yaklaşınca çocuklar dağıldı.” (E6, Kadın, 42)

“Görüyorum bunları yaşıyorum. Çocuklarımla babasının şimdiye kadar çok fazla iletişimi olmadığı için görüştüklerinde de hep anneye kızgın bir baba

rolü üstleniyor. Aslında çocuklar arada kalıyorlar gibi. Özellikle büyük oğlum için bunu söylüyorum. Beni haklı da bulmadılar evet ama beni suçlamayı da tercih etmediler. Son görüşmelerinde büyük oğlum babayla çok dostane bir görüşme yapmışlar anladığım kadarıyla. Çünkü ikisinde de ortak kişi benim. Birini boşayarak birine de bazı kısıtlamalar koyarak zarar veriyorum. Ama hiç kendilerine dönüp bakmıyorlar.” (E9, Kadın, 46)

Çocuğun ebeveynler arasında koz olarak kullanılmasının yanında, ebeveynler arasındaki çatışmalı durumun çocuk tarafından kullanılması da söz konusu olabilmektedir. Ebeveynlerin kendilerine olan yaklaşımlarından ve aralarındaki gerilimden yola çıkarak çocukların kendi isteklerine yönelik eylemleri zaman zaman karşımıza çıkabilmektedir. Bu durumun çocukların olduğu kadar ebeveynlerin psikolojisini de olumsuz etkilediği görülmektedir:

“Telefonlarını numaralarını hiçbir zaman değiştirmedim. Ama mahkemeye sürekli numarasını değiştiriyor diye söylemlerde bulunuyor. Evet baba çocukları çok etkiliyor, etkileyecek de. Ben buna oldukça inandım büyük oğlumdan sonra. Büyük ben istediğim zaman özgürlük istersem babama kaçarım diyor. Kaçacak kadar da beni kötü bilen bir çocuk değil. Biliyorum, babası her ne kadar beni kötü göstermek istese de. Bir dönem yapabilir bunları. Ben şu an bu dönemi yaşıyorum. Ama ümitsiz değilim, güçsüz değilim.” (E9, Kadın, 46)

4.2.3.4. Çocuğun Olumsuz Söylemlerde Bulunması:

“Çocuk bir anda üç- üç buçuk yaşındaki çocuk şey dedi ‘herkesin babası iyi çıktı benim babam kötü baba’”

Çocukların ebeveynleri ile kaliteli zaman geçirmesi, onlar için hak iken aynı zamanda yaşam döngülerinde olumlu etkileri de olan bir eylemdir. Her iki ebeveyninden yeterli ilgi ve şefkati gören çocukların diğer çocuklara nazaran akademi, sosyalleşme gibi alanlarda başarılı olduğu araştırmalarda görülmektedir. Ancak ebeveyn yabancılaştırma sendromunda çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmesi sistematik olarak engellenmektedir. Çocuğun ebeveyni ile görüşmesi fiziki olabildiği gibi telefon, sosyal medya uygulamaları gibi günümüz teknolojisi ile de gerçekleşebilmektedir. Ancak zaman zaman çocuğun yanında kaldığı ebeveynin diğer ebeveyn ile iletişimi engellemesi gibi

durumlar ortaya çıkabilmekte, bu da ebeveyn yabancılaşma sendromunu akıllara getirebilmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin çocukları ile telefonda görüşmekte zorlanmaları bu durumu örnelemektedir. Ebeveynler, çocukları ile telefonda konuşmanın diğer ebeveyn tarafından engellendiğini ya da çocukların üzerindeki baskıdan dolayı rahat bir şekilde görüşemediklerini belirtmişlerdir:

“Oğlum benimle görüşmek istiyor ben onunla görüşmek istiyorum ama orada baskıcı saplantılı bir anne kavramı var. Bunu ben telefonla konuşurken orada oğlumun çekindiğini hissedebiliyorum baba annem geldi sonra konuşalım mı diyor. Yalnız değilim baba diyor. Ben burada annesinin ve annesinin bulunduğu ortamlarda benimle ilgili konuşmalarını oğlumun dinlediğini, takip ettiğini ve buna göre benimle iletişim kurduğunu düşünüyorum.” (E1, Erkek, 34)

“Beni çocuğumla telefonda görüşmeme bile izin vermiyor. Düşünebiliyor musunuz? Bende olduğu günler hariç. Ben de tam aksine çocuk anne sevgisinden hiçbir zaman mahrum olmasın istiyorum. Benim görüşmeme engel oluyor.” (E4, Erkek, 45)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda çocuğun yaşına uygun olmayan kelime seçimleri, ebeveynlerin hikayelerini almaları gibi durumlarla karşılaşılabilir. Bu durumda çocukların, ebeveynlerinden duyduğu cümleleri birebir kopyaladığı ve bu kopyalanan ifadeleri çevreleriyle paylaştıkları görülmektedir. Çocuğun yanında kaldığı ebeveynin diğer yetişkinlerle de olumsuz söylemlerle konuşması, çocuğun diğer ebeveynine karşı negatif bir tutum sergilemesine ve aynı söylemleri yinelemesine neden olmaktadır:

“Mesela en son geldiğinde abimin yani amcasının ona küçükken vurduğunu söyledi. Bunu mesela arkadaşlarına anlatıyor. Bize anlatmıyor, arkadaş ortamında oynarken amcam küçükken bana vurmuştu dedi mesela. Yani küçükken hatırlayamayacağı şeyi nasıl biliyor? Demek ki konuşulmuş bir yerde. O yüzden ben bunu duyunca çok üzüldüm. Çocuğun hatırlamadığı bir olayı olmayan bir olayı anlatıyorlar çocuğa ve çocuk ona göre bir duygu oluşturuyor.” (E1, Erkek, 34)

“Çocuk bir anda üç- üç buçuk yaşındaki çocuk şey dedi ‘herkesin babası iyi çıktı benim babam kötü baba’. Kızım diyorum neden öyle diyorsun? ‘bilmem

anneannem öyle dedi'. Ben tabi bunu kayıt altına alıyorum. Karşı tarafı uyarıyorum bakın diyorum sizin yaptığınız babaya karşı yabancılaştırma, ebeveyn yabancılaştırma sendromu. Daha sonra birinde de annemi severken anneme tokat attı. Nedenini sorduk çocuk diyor ki 'bilmiyorum bana sürekli vur vur dediler'. Bu tarz şeyler yani. Daha o yaşta çocuğun beyninin yıkanması işte 'senin baban kötü, bütün babalar iyi senin baban kötü çıktı' gibi laflar." (E2, Erkek, 43)

Bir araştırmada babalar, çocuklarının annelerinin ifadelerini sürekli yinelediğini, annelerin kurduğu senaryoyu sürekli anlattığını ve davranışlarını taklit ettiğini, "papağan gibi" sürekli anne tarafından şekillendirilen konuşmaları ifade ettiğini aktarmışlardır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 33).

Çocuğu diğer ebeveyninden soğutma süreci, çocuğun yaş grubuna göre değişiklik gösterebilmektedir. İyi ve kötü kavramlarını içselleştirmiş ve dünyayı bu iki kavrama göre yargılayan çocukların diğer ebeveyninden soğuması "kötü anne-kötü baba" imgelemleriyle gerçekleşebilmektedir. Bir ebeveynin kötü olması için somut eylemlere ek olarak, diğer ebeveynin sistematik bir şekilde o ebeveynin kötü olduğunu söylemesi de yeterli olabilmektedir. Ebeveyn hakkında kötü söylemlerde bulunma durumu, aynı zamanda geniş ailenin de olumsuz söylemlerde bulunmasıyla gerçekleşebilmektedir. Çocuklarına yanında kaldıkları ebeveyn tarafından kendileri hakkında olumsuz söylemlerde bulunulduğunu düşünen katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Oturuyorduk kızımınla yazın akşam yemek yiyorduk. Baba dedi dayım sana kötü baba diyor dedi." (E3, Erkek, 40)

"Baban çok kötü bir insan diyormuş. Çocuk da baba sen kötü müsün demeye başladı bana. Allah Allah neden böyle yapıyor bu çocuk diyorum. Annem senin için öyle diyor baba dedi. Ne diyor oğlum dedim. Çok kötü pis baba yakında ölecek diyormuş. Yakında baban ölecek baban olmayacak diyormuş. Sana başka baba bulacağım diyor. Bunlar bir çocuğa söylenebilecek laflar mı ya?" (E4, Erkek, 45)

"Eve bir kedi aldık. Babaya söylemişler baba da demiş ki; 'ben kedileri sevmem, kediler kadınlar gibi nankördür.' gibi şeyler." (E6, Kadın, 42)

Öte yandan yapılan bir araştırmada, çocukların ebeveynlere yabancılaştırmalarında geniş ailenin katkısının yanı sıra, geniş ailelerin boşanmaya sebep olabileceğine vurgu

yapmaktadır (Aktaş 2011, 99). Bu durumda geniş ailenin hem kendi çocuklarını hem de torunlarını olumsuz olarak etkileyebileceği üzerinde durulmaktadır.

Ebeveyn hakkında kötü söz söyleyerek çocuğu ondan soğutma zaman zaman tersine dönebilmekte, çocuklar, kötüleyen ebeveyninden soğuyabilmektedir. Bu durum, analitik düşünme yeteneği gelişmeye başlayan 12-18 yaş arasındaki çocuklarda daha sık görülebilmektedir:

“Annen bilerek yaptı, bir şey yoktu, boşanılacak bir şey mi vardı, annen planladı şeyler diyor çocuğa. Ama şöyle bir şey var, ben büyük oğluma dilim döndüğünce anlatıyorum. Anlatırken babasını hiçbir zaman kötülemedim. Bu babanın seçtiği bir davranış tarzı. Ama ben ne kadar toparlamaya çalışsam da çocuk görüyor çünkü babanın davranışlarını gördüğü için artık onun da muhakemesini yapabiliyor. Maalesef ki baba yaptığı davranışlarla benden değil kendisinden soğutuyor. Büyük çocuğum babasıyla görüşmek istemiyor. Bunu iyi değerlendirmiyorum. Ben mümkün mertebe ona bu konuyla ilgili destek olmaya çalışıyorum”. (E6, Kadın, 42)

“Aman niye geliyor diyorlar. Mesela geleceği zaman stres başlar bizde. Boşanmadan önce bize geleceği zaman strestir bizde. ‘Niye geliyor, üff niye geliyor?’ Çünkü evin düzeni değişecek. O gelince bu düzene uymuyor. Kendi düzenini yaratmak istiyor ama olmuyor tabi ki.” (E10, Kadın, 49)

Ebeveynlerin boşanması bireylerde öfke, hırs, kin, üzüntü gibi durumlara sebep olabilmektedir. Bu durumlar, bireylerde intikam alma isteği yaratır ve intikam da karşı tarafa en çok zarar verecek biçimde gerçekleşir: çocukla. Çocukların intikam aracı olarak kullanılması yaygın bir durumdur. Çocuğun karşı taraftan soğutulması ise bunun en belirgin örneğidir. Ebeveynlerden biri, intikam olgusunu aşağıdaki gibi dile getirmiştir:

“Ama ikisi artık bir araya gelip ‘annem bana bunu yapmamalıydı çok abarttı’ diğeri de ‘evet annen bunu yapmamalıydı gerçekten çok abarttı’ paylaşımlarını yaptılar. Baba da bunu illaki boşandığı bir kadına karşı kullanacaktır. Bundan doğal bir şey yok yani. Ona göre sen benden boşanıyorsun ben de sana karşı çocukları kışkırtırım gibi intikam alıyor.” (E9, Kadın, 46)

Çocukların ebeveynleri hakkında kötü ifadelerle sistematik olarak maruz kalması, belirli bir zaman sonra o ebeveynine karşı tavrının değişmesini sağlayabilmektedir. Bu uzaklaşma, ebeveynleri de olumsuz etkilemekte, çocuğun arada kalmasına sebep olmakta ve dolaylı olarak çocuğa zarar vermektedir. Sadece ebeveynlerin değil akrabaların da olumsuz söylemlerde bulunduğunu düşünen bir ebeveyn, çocuklarının kendisine karşı uzaklaşmasını aşağıdaki şekilde anlatmaktadır:

“Çocuklar köye gidip geldikten sonra tavırları çok değişiyor bana karşı. Bir süre böyle oluyor. Ben onlara hiçbir şey sormuyorum. Yaz dönemi okul açılmadan önceki dönem köye gidip geldiler ama bana geldikleri zaman daha farklıydı. Onlar gittiği zaman çok ağlıyordum sürekli. Babaannenin demiyorum ama diğer tarafın sürekli sorduğunu söylediğini düşünüyorum. Annen gelmek istemiyor diyen kişiler de çoktu.” (E7, Kadın, 43)

Çocuğun ebeveynini reddetmesine ve görüşmemesine çocuğun kendi içinde yaşadığı kaygı ve kafa karışıklığını azaltmak için uyguladığı bir eylem olarak bakan Moon ve arkadaşları (2020), bu durumu klasik söylemlerden farklı ele almaktadır. Buna göre çocuğun içinde bulunduğu karmaşıklığı azaltmak için ebeveyni ile görüşmemesi, çocuk için bir sorun değil çözümdür ve çocuk, yabancılaştığı ebeveyne karşı olumsuz bir tutum içindedir. Yabancılaştırıcı ebeveyn ve çocuk arasında var olan ittifakın güçlü olması, çocuğun daha az acı çekmesini sağlamaktadır (Moon ve arkadaşları 2020, 70).

4.2.4. Boşanma Sonrasına Ait Bilgiler

4.2.4.1. Boşanma Sonrasında Ebeveynlerin Yaşantısı:

“Eşten yana değil çocuktan yana da zor...”

Evliliği kötü geçen ebeveynlerden bazılarının, boşanma sonrasında günlük yaşamları eskisinden daha iyi ve başarılı olarak devam etmektedir. Bu durumda, evlilikteki sorunların günlük yaşantıya yansımaları ve eşlerin birbirine özel alan bırakmaması söz konusudur. Evlilik yaşantısındaki günlük yaşam ile karşılaştırıldığında, ebeveynlerde, boşanma sonrasında mesleki başarının artması, yaşanan baskıların ortadan kalkması, sosyalleşmenin artması gibi durumlar görülebilmektedir:

“Boşandıktan sonra şunu hissettim ben sırtımdaki bütün yüklerin kalktığını hissettim. İnanılmaz bir rahatlama, inanılmaz bir özgürlük, inanılmaz bir kendini bulma özümü bulma hissettim. O kadar ki kendi işime

karişılmadığını hissettim bu muhteşem bir şey. Uzmanlık alanımda, kendi bir şeyimi yaparken bir çene hissetmedim, beynimi yiyen bir şey hissetmedim. Bu inanılmaz güzel bir duygu. Hayatımı yıllarımı spora verdim, kendim orada büyüdüm kendimi orada buldum. Bunu bile evlilik hayatında sporu, öğretmenliği, hocalığı evlilik hayatında yapamıyordum.” (E1, Erkek, 34)

“Ben camide yatıyordum zaten kaçıyordum. Devamlı böyle dünyevi arzu ve istekleri vardı. Ki çalışmak istiyordu zaten ev kadını olmak istemiyordu. O da gidince kendi lojmanıma, evime geldim orada yatmaya başladım. Bu bir tepkiydi aslında. Anlasın beni diye.” (E3, Erkek, 40)

“Hayatımın büyük bir kısmı iş dışında boşanmada sıkıntı yaşayan insanlarla sosyalleşmeye başladım. Bilgi dağarcığım genişledikçe baktım ki çaresiz değilim. Öğretilmiş çaresizliğin içine itilmişiz biz meğerse, bunu öğrendim.” (E5, Erkek, 53)

Eşlerle fikir uyuşmazlığı ve çatışma yaşanması, beklentilerin karşılanmaması gibi gerekçelerle gerçekleşen boşanmalarda, eşlerin boşanma sonrasındaki yaşantıları daha mutlu olmakta ve boşanma, yaşantılarına olumlu bir etki etmektedir (Aktaş 2011). E1, E3 ve E5’in ifadeleri, çatışmalı evlilik sürecinden sonra katılımcıların daha mutlu bir yaşantıya başladığını göstermektedir.

Çocuk ile iletişimi, evlilik sürecindeki gibi olmayan ebeveynlerin boşanma sonrasındaki yaşamlarını şekillendiren en büyük etken, çocuğu ile yeniden sağlıklı bir ilişki kurabilme endişesidir. Ebeveynler, çocuğun yaşadığı zararı en aza indirmeye çalışmak ile çocuğu görmek arasında çabalayarak bir sonuca ulaşmaya çalışmaktadır. Bu durumda, ebeveynlerin en büyük motivasyon kaynağı, çocuklarının kendilerini rol model almasını istemeleri ve karşı tarafın çocuğu göstermemesi ile hukuki yollardan mücadele ederek çocuğuna ondan vazgeçmediğini anlatmaktır:

“Ayrıldıktan sonra tek derdim ne oldu? Sonuçta bir oğlum var, sorumlu ve yükümlü oldum. Bütün artık ilgimi, başarıyı güçlü bir babası, başarılı bir babası, gurur duyacağı bir babası olması benim en büyük arzum ve hedefimdi. Yani yarın bir gün sonuçta erkek çocuğu bu yani her türlü benim bir babam var diyebilsin diye bir şeyler yapmaya çalıştım.” (E1, Erkek, 34)

“Sürekli bir çocuk özlemi oluyor. Zor, aşırı derecede zor. Eşten yana değil çocuktan yana da zor. İcraya rağmen çocuğu iki defa göremedim. İki defa icra ceza davası açtım. En son yapmaya başladıkları işte şey, çocuğu pedagoglarla alıyor hatta onun videosu falan da var, alıyoruz arabaya çocuğu önce pedagog uğraşmak zorunda kalıyor.” (E2, Erkek, 43)

Çocukların icra kanalıyla görülmesi sırasında yetkili makamlarca görevlendirilen meslek elemanlarının, çocuğun en az örselenme ile ebeveyn arasında kişisel ilişkiyi tahsis etmesi gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, icra yoluyla çocuk teslimi veya kişisel ilişkinin tahsis edilmesi konusunda (%6) ve boşanma davası sırasında uygun velayet belirlemeye yönelik (%84) olarak çalışmaktadır (Bilgin ve Kılıç 2018, 163).

4.2.4.2. Boşanma Sonrasında Çocukla İletişim:

“Göstermedi ki bir ilişki olsun”

Çocuğun anne ve babasının boşanmasıyla birlikte bir ebeveyni ile aniden geçirdiği sürenin azalması, çocukta o ebeveyninin kendisini daha az sevdiği ve istediği düşüncesini oluşturmakta, kişisel görüş günlerinde kendilerine verilen süre ise o ilgiyi hissetmede yeterli olmamaktadır (F. Güler 2014). Boşanma sonrasında velayeti alamayan ebeveynler, çocukları bir süre göremediğini aşağıdaki ifadelerle aktarmaktadır:

“Ayrıldıktan ilk bir ay hariç tam altı ay göstermediler. Yasalara aykırı olarak değil, uygun olarak.” (E1, Erkek, 34)

“Bu süreçte iki ay göstermedi bana çocuğumu. Göstermedi ki bir ilişki olsun. İki ay sonra gidebildim çocuğumun yanına.” (E3, Erkek, 40)

Diğer ebeveynlerden farklı olarak çocuğu boşandıktan sonra dünyaya gelen bir ebeveyn, çocuğunun doğumunda bulunamadığını ve kendi çocuğunun doğum haberini üçüncü kaynaklardan aldığını belirtmiştir. Eski eşinin aile üyelerinin de sürece dahil olduğu bu durumda ebeveyn yabancılaştırma sendromunun ebeveynlerde olan belirtisi açıkça görülmektedir:

“Çocuk biz boşandıktan sonra doğdu. Biz ocakta ayrıldık mart ayında eşim doğum yaptı. Ben çocuğumun doğduğunu onun akrabalarından öğrendim. Hastaneye gittim ve çocuğumu bana göstermediler. Hastaneye şöyle bir talimat vermişler ‘çocuğu almakla tehdit ediyor, eğer vermezsek öldürmekle

tehdit ediyor' demişler. Böyle bir beyanda buldukları için hastane yönetimi üç gün art arda avukatlarımla birlikte gitmeme rağmen çocuk bana gösterilmedi. Sadece hemşire birkaç kare fotoğraf çekti. İlk dört ay ben çocuğumu göremedim. İlk gördüğümde de icra kanalıyla gördüm.” (E2, Erkek, 43)

Diğer ebeveynin engellemesinden dolayı çocuğunu göremeyen bir ebeveyn, çocuğunu görmeye başladıktan sonra çocuğun kendi ailesine karşı yabancılaştığını aktarmıştır. Çocuğun doğrudan diğer ebeveynin cümlelerini kullandığını gördüğümüz bu ifadede, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun farklı bir belirtisi aktarılmaktadır:

“Bir sersemlik vardı üzerinde buradaki insanlara karşı, karşılaştığı insanlara karşı. Geriden bakıyordu, uzaklaşıyordu. Mesela ablamdan uzaklaşıyordu. Ablama karşı doldurmuş zaten. Baba gitmeyelim yaa, halaya gitmeyelim, ben ona gitmek istemiyorum annem izin vermiyor kızıyor falan.” (E3, Erkek, 40)

Çocuk ve ebeveyn arasında kişisel ilişki kurulamamasının sebepleri, aşağıdaki gibi açıklanmaktadır (Mavi 2008, 271):

- Çocuğun velayetine sahip olan ebeveynin çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmesine izin vermeyerek bunu bir cezalandırma yöntemine dönüştürmesi,
- Çocuğun birlikte kaldığı ebeveynin karşı tarafı maddi açıdan zor durumda bırakmak istemesi sebebiyle çocuğun icra kanalı ile alınmasını istemesi.

Bürokratik yollar ile uğraşmadan anne ve babanın sözlü rızası ile çocuğu almak isteyen bir katılımcı, çocuğunu bu şekilde göremediğini ve bürokratik yollara başvurmak zorunda kaldığını iletmiştir. Karşı tarafın sürekli gerçekçi olmayan bahanelerle çocuğu göstermek istemediği öğrenilmiş ve icra kanalıyla alma yoluna gidilmiştir. Türk Medeni Kanununun 324. maddesinde anne ve babanın çocuğun eğitimine, yetiştirilmesine ve ebeveynle kişisel ilişkinin kurulmasını engellememe yükümlülüğünden söz edilmektedir (Türk Medeni Kanunu). Çocuğun velayetinin olmadığı ebeveyn, çocuk ile kişisel ilişki kurma sürecinde zorluklar yaşarsa çocuğu görmek için icra yoluna başvurabilmektedir (Sarisözen 2015, 68). Bir zorunluluktan dolayı çocuğu göstermek zorunda olan ebeveynin başvurduğu diğer yol, ebeveyne yabancılaştırmadır. Çocuğun diğer ebeveyne

karşı dolduruşa getirilerek görüştürülmek istenmemesi aşağıdaki ifadelerde görülmektedir:

“Çocuğu vermek istemediler ilk başta. Ne oldu? Bir alıyorum, ertesi hafta gittiğimde bir bahane uyduruyorlar işte çocuk hasta, cenazemiz var bilmem ne. İcra ceza davası açmaya başladım ben bunlara. Bu sefer yargılanınca bunun kurtuluşu çözümü yok. Mahkemenin verdiği karara uymuyorlar ki artı ben bir de icrayla gidiyorum icraya rağmen uymuyorlar. Velayeti kaybetme şeyleri var. Bu sefer çocuğu doldurmaya başladılar. İşte pedagoga direniyor almaya gittiğinde, gelmeyeceğim falan diyor.” (E2, Erkek, 43)

Bir araştırmaya göre, boşanma sonrasında babalar, çocukların yaşantısına dahil olmamakta, çocuklarının yaşantısına dair ayrıntılara bilmemekte, çocuğu kendi ailesi ile görüştürmekte güçlük çekmekte ve kendileri çocuk tarafından para kaynağı olarak görülmektedirler (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 30). Öte yandan çocuğun görüşmeyi reddettiği ebeveynin, çocuğun beyninin yıkandığı yönündeki söylemlere sık sık başvurduğu görülmektedir (Moon, ve diğerleri. 2020, 69).

Velayetin olduğu ebeveynler ise çocukları ile olan ilişkilerinin iyi olduğunu aktarmıştır. Ebeveynler, çocuklarıyla önceden yapamadıkları aktiviteleri (dışarı çıkıp zaman geçirmek, sosyal aktivitelere katılmak vb.) boşandıktan sonra gerçekleştirmeye başlamakta ve bu durum çocukla olan ilişkilerini olumlu olarak etkilemektedir. Bu tür etkinliklerin çocuğun öz bakım becerilerine faydası olduğu görülmekle birlikte özsaygısının geliştiği, ailenin çocuğu hayata hazırlamasıyla eğitici işlevini yerine getirdiği düşünülmektedir:

“Özel yaptığım bir şeyi size söyleyeyim: çocuklarımla birlikte sofrayı hazırlamak, yemek pişirmek, evi toparlamak. Kısa zaman öncesinde ben ameliyat geçirdim. Birkaç defa ölümden döndüm, başka rahatsızlıklarım da çıktı o süreç içinde. Dolayısıyla ben şimdi çocuklarımı hayata hazırlamaya çalışıyorum. ... Hafta sonları çocuklarımı mutlu etmek için elimden gelen her şeyi yaptım. Oyun parkıdır, oyun salonudur, denizdir, kumsaldır. Yazın bir aylık tatilde zaten mutlaka köye gideriz, orada akraba ziyaretleri yaparız. Deniz, dağ, yayla... gezerek vakit geçirmeye çalışıyorduk. Çünkü

biliyorum benim çocuklarım yıllarca hapis hayatı yaşadı annesinin yanında.” (E5, Erkek, 53)

Bir ebeveyn, eşi ile boşandıktan sonra çocukların yaşantısından baba figürünün tamamen çıktığını ve baba figürünün olmamasının çocukları olumlu etkilediğini düşündüğünü ifade etmiştir. Bu ebeveyn, evlilik ilişkilerindeki sorunları çocuklarına yansıtmakta ve bu sorunların manevi yükünü çocuklarla paylaşmaktadır. Dolayısıyla mutsuz aile ortamını normalleştiren çocuklar, baba figürünü sorunların kaynağı olarak görmekte ve baba figürünün çıkmasıyla birlikte anne ile ilişkileri güçlenmektedir:

“Şimdi kendilerini daha iyi hissediyorlar. Biz babasız daha iyiyiz. Arkadaş gibi olduk.” (E8, Kadın, 37)

Yapılan bir araştırmada, velayetin anneye verilmesi durumunda çocukların anne ile birlikte yaşamaya başlamasının anne-baba ve çocuk üçgeninde ilişkileri doğrudan etkilediği, anne ile birlikte yaşayan çocuklarda babanın kabul edilmesinin azaldığı ve çocuğun, babanın ilgisini daha az hissettiği bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca boşandıktan sonra çocukların anneleri ile birlikte kalma oranının daha yüksek olduğu ve baba ile görüşme sıklığının azalmasından dolayı çocuğun baba otoritesini daha az hissettiği aktarılmaktadır (F. Güler 2014, 84). Buradan hareketle evden ayrılan ebeveyn ile mekansal paylaşımın azalması sonucunda çocuğun yabancılaşmaya başlaması arasında doğrudan bir ilişkiden söz edilebilmektedir.

Anne ve baba arasındaki gerilimli ilişkiyi çocuğun kendi yararına kullanması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunda karşılaşılan farklı bir durumdur. Çocuğun boşanma travmasını atlatması için her söylediğini yapma, her dediğini alma gibi olgular sık sık karşımıza çıkmaktadır. Burada çocuk, ebeveynler arasındaki ilişkiyi kendi çıkarına kullanmaya başlar ve bir ebeveyni diğer ebeveynle tehdit eder. Araştırmaya katılan bir katılımcı, çocuğunun aralarındaki ilişkiyi kullandığını aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Büyük çocuğumla ben bir aydır çok büyük çatışmalar yaşıyoruz. Marttan beri bilgisayarla çok iç içe hep evde. O dönemlerde ergenliği pik yaptı işte biz de boşanıyoruz falan, şuna saplanmış: bir şeyin açığını bulmuş yasal para kazanıyormuş falan. Ben bunu fark ettim, cep telefonundan falan bahsettiği kişilerle yaptığı görüşmeleri buldum. O da Kurban Bayramındaydı. Dedim ki bir daha bu telefonu alamayacaksın ve bilgisayarını sadece derslerin için kullanacaksın. Sitedeki bazı

arkadaşlarıyla da içki ve sigara ortamında olduğunu öğrenince onlarla da görüşmeyeceksin dedim. Bu ona ağır geldi ve bu konuda beni yenmeye çalıştı. En son bana ben babamla görüşmek istiyorum dedi. Yani o bana burada anne sen beni çok sıkıyorsun benim babam da var demek istedi. Görüşebilirsin oğlum ben kısıtlamadım seni hiç dedim. Görüştü geldi ve bana daha bir dirençle yaklaşmaya başladı. Psikolojik baskı kurmaya çalışıyor gözlerimin içine bakıp. Anne senin ne düşündüğünü tahmin edebiliyorum, onlar doğru değil gibi konuşmalar yapmaya başladı. Babanla hiç bunları konuştunuz mu oğlum dedim. Hayır dedi. Ama konuşmuşlar yani çok belli. Baban herhangi bir negatif konuşma yaptı mı sana benimle ilgili dedim. Hayır dedi.” (E9, Kadın, 46)

Çocukların hırçın ve öfkeli davranması, boşanmanın getirdiği süreçle başa çıkma yöntemi gibi görülebilir. Bu durumda önemli olan şey, çocukların gelişim dönemlerinin özelliklerini göz önünde bulundurmadır. Ergenliğe giren bir çocuğun yaşadığı ikiliklerin dışarıya yansması, zaman zaman öfke olabilmektedir. Bu durumlar, anne babanın çocuk üzerinde otorite kurmasını da zorlaştırmaktadır. Kendi bağımsızlık sürecinde birey olduğunu fark eden ergen bireyin, anne babasının güdümünden ayrılması da zorlu geçmektedir. Nitekim bu durum, boşanma aşamasına denk geldiyse kırılganlıklarını da artırmaktadır. Boşanma ile birlikte anneler, babalarıyla daha az görüşen çocukların üzerinde otorite kurmakta zorlanmaktadır. Annenin anne rolünden çok arkadaş rolüyle yaklaşmasının çocukta farklı anlaşıldığı ve anneyi otorite olarak görmediği şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bu pandemi de şansımıza oldu çok fazla vakit geçirebildik. O zaman yani bu sene oğlumla diyalogum farklılaştı zaten. O çok farklı bir çocuk, onunla bir şey konuşamazsınız. Bir şey olduğu zaman atarlı oluyor genelde, çeker gider hiçbir şey umurunda olmaz. Ergenliğe de yakında gireceği için, bir şey olduğunda kapıyı çeker çıkar. Sonra da pişman olur gelir benden özür diler, öper koklar. Ama şu da bir gerçek ki arkadaş gibiyiz ya, baktım biraz lakayt olmaya başladık. O zaman diyorum ben senin annenim diye. Bu da bir gerçek. Çünkü elinizi verince kolunuzu da kaptırıyorsunuz.” (E7, Kadın, 43)

Ayrıca annenin kendi ebeveynlerinin de sürece dahil olması çocuklar üzerinde otorite kurmayı zorlaştırmıştır:

“Şu an mesela çocuklar beni otorite olarak görmüyor. Kızım için demeyim ama oğlum daha asi. Otorite kurmakta güçlük çekiyorum çünkü evde doğup büyüdüklerinden itibaren otoritenin üzerinde başka bir otorite vardı annem vardı. O yüzden çok beni otorite olarak tanımadılar. Babaları da çok baskıcı. Şeyi biliyorum, arkadaş olarak yaklaşmak yanlış ebeveyn olarak. Bazen öyle yaklaştırmaya çalışıyorum. Sonra onun da ipin ucu karışıyor.”
(E10, Kadın, 49)

Çocuklarını birbirleriyle karşılaştıran ebeveynlere göre, erkek çocukları kız çocuklarına göre (kendi çocuklarını karşılaştırdıklarında) daha asi ve daha gergin davranmaktadır. Bu duruma, evlilik süresince babanın baskıcı tavırlarının rol model alınmasının ve ergenliğin getirdiği ani duygu durum değişikliklerinin sebep olduğu da söylenebilir.

4.2.5. Ebeveynlerin Çocuklarıyla Olan Deneyimleri

4.2.5.1. Çocukla İletişim Kurma Yöntemleri:

“Yani beni bu yaşantımın içerisinde değerlendirmesi için kendi hayatımın içine sokuyorum.”

Her ebeveynin çocukla iletişim kurma yöntemi farklıdır. Bir ebeveynin birden fazla iletişim kurma yöntemi olduğu gibi ortak paydada buluşan ebeveynler de vardır. Birden fazla iletişim yöntemini ifade eden ebeveynler tek tek incelenmiştir.

Ebeveynlerin üzerinde durduğu ilk iletişim kurma yöntemi spor, tiyatro gibi sosyo - kültürel aktivitelerle zaman geçirmedir. Çocukları sosyo - kültürel etkinliklere yönlendirmede, ebeveynlerin yaşam tarzı ve ilgi alanları da etkilidir. Çünkü kendisi de tiyatro, sinema, spor etkinlikleri gibi etkinliklere ilgi duyan ebeveynin çocukları da bu alanlara yönlendirdiği görülmektedir. Sosyo - kültürel etkinliklerin çocukların mental ve fiziksel gelişimi açısından önemi düşünüldüğünde, ebeveynlerin çocukla iletişim kurmak için sağlıklı ve eğlenceli yöntemler deneyerek iletişimlerini güçlendirmeye çalıştığı söylenebilir. Çocukla sosyo - kültürel etkinliklere katılım göstererek iletişim kanallarını güçlendiren hem velayet sahibi ebeveyn hem de velayet sahibi olmayan ebeveynlerin ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Tiyatro konser ya da film sinemaya gitmeye çalışıyoruz. Bunları yapmaya çalışıyorum böyle bir alışkanlığı olsun diye ve bu da onun hoşuna gidiyor. Çünkü mesela annesinde bunları soruyorum babacığım yapıyor musun gidiyor musun diye hiç gitmiyor hiç yapmıyor.” (E1, Erkek, 34)

“Bol bol geziyoruz. Mesela tatilimize gittik. Bol bol pikniğe gitmeye çalışıyoruz, dışarı çıkmaya çalışıyoruz. Para kalırsa kahvaltı yapıyoruz dışarıda.” (E8, Kadın, 37)

Bir ebeveynin, özellikle çocuğun velayet sahibi olan annesi ile sosyo - kültürel etkinliklere katılmadığını söylemesi dikkat çekicidir. Çocuğun gelişimini sağlıklı olarak tamamlayabilmesi için dışarı deneyiminin olması ve uyaranların olması gerekmektedir. Çocuk bunları ne kadar deneyimlirse yetişkin yaşantısına da o kadar hazırlanmış olur. Dolayısıyla çocuğun bu durumlardan mahrum bırakılması çocuk açısından sağlıksız olabilmektedir.

Çocuklarla sosyo - kültürel faaliyetlerde bulunarak içinde oldukları ortam dışında farklı bir yaşantı olduğunu göstermek kadar yemek hazırlamak, sofrayı kurmak, temizlik yapmak gibi gereklilikleri göstermek de onları yetişkin yaşantısına hazırlamak açısından önemlidir. Bu durumda çocuklara erken yaşta sorumluluk bilinci verilerek bu bilincin gelişmesi sağlanmaktadır. Ayrıca aile içinde bu sorumlulukların verilmesi, çocukların rol model alacağı kişiyi belirlemesini ve bunları tehlikeli olmayan bir ortamda deneyimlemesini beraberinde getirmektedir. Araştırmaya katılan bir ebeveyn, çocuğunu *“hayata hazırlıyorum”* diyerek verdiği ev içi sorumlulukları şu şekilde aktarmıştır:

“Ben şimdi çocukları geleceğe hazırlamaya çalışıyorum. Nedir? İşte mesela salata yapacağım. Çocuğa diyorum ki oğlum domates getir, salatalık getiri soğan getir. Bak diyorum ben bunları şöyle kesiyorum. Ondan sonra üzerine zeytinyağı döküyorum, limon sıkıyorum tuz atıyorum. Yarın ona da yarayacak bunlar.” (E5, Erkek, 53)

Çocukların hayatı tecrübe etmesi, ebeveynler tarafından onlara başarabileceği görevler verilmesi gibi yollarla sağlanabilirken, ebeveynlerin çocukları kendi yaşam alanlarına dahil etmesiyle de yapılabilir. Bu yaşam alanları, ebeveynlerin kendilerine iş dışında ayırdığı zamanlar olabilmektedir. Çocuğu özel alanına dahil etme, çocuğu ile görüşmeyen ebeveyn açısından önem taşımaktadır. Çünkü çocuk, velayetinin olduğu ebeveyn ile daha fazla zaman geçirerek diğer ebeveyn ile iletişim kurma yollarını

kapatabilir. Bu durum, velayet sahibi ebeveyn tarafından da gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla çocuğun, görüşmediği ebeveyninin yaşantısına sık sık dahil olması, o ebeveyn ile çocuğun paylaşım alanlarını artırarak iletişimlerini güçlendirecek ve çocuğun ebeveynini daha iyi tanınmasını sağlayacaktır:

“Sosyal sportif etkinlikleri birlikte vakit geçirme baş başa kalma... Onu biraz da babasının yaşantısının içinde tutmak istedim. Yani babam neler yapıyor neler yaşıyor babamın yaşantısının içinde neler var? Yani beni bu yaşantımın içerisinde değerlendirmesi için kendi hayatımın içine sokuyorum. Kendi mesleğimle ilgili ki mesleğim çocuklara spor eğitimi vermek, oğlumu da bunu bulaştırmak istiyorum.” (E1, Erkek, 34)

Bir diğer ebeveyn ise çocuklarıyla iletişim kurarken fiziksel teması önem verdiğini aktarmıştır. Fiziksel temas, bir çocuğun sevgi ve ilgiyi yoğun olarak hissettiği duygusal bir aktarım olarak da düşünülebilir. Ayrıca fiziksel temas ile mutluluk, öfke, üzüntü gibi duyguların aktarımları da gerçekleşmektedir. Dolayısıyla fiziksel temasın bir iletişim kurma yöntemi olduğu söylenebilir. Bu durumda araştırmaya katılan ebeveynlerden birinin fiziksel temasla iletişim kurma yönündeki ifadesi şu şekildedir:

“Fiziksel iletişim çok ön planda. Ben de çok önemsiyorum. Yapı itibarıyla söylerim sevdiğimi, çok rahat ifade edebilirim. Bu dönemde severek, onlardan sevgimi esirgemeyerek hatta daha fazla sevmeye çalışarak atlatmaya çalıştım. Sarılıyorum, sinirlenince sarılıyorum, bağırınca sarılıyorum.” (E6, Kadın, 42)

Oyun, bir çocuk için hayati öneme sahiptir. Bir çocuğun sağlıklı çocukluk dönemi geçirebilmesi için oyun oynaması ve bu ihtiyacının karşılanması gerekmektedir. Bir çocuk oyunu tek başına oynayabildiği gibi kendi akran gruplarıyla veya ebeveynleriyle de oynayabilmektedir. Oyunların içeriği ise çocuğun yaş grubuna göre değişiklik göstermektedir. Örneğin, çocuğun yaşı küçükken oyuncaklarla oynama eğilimi daha fazladır. Çocuğun yaşı büyüdükçe, çocuk ve ebeveyn dijitalleşen dünyaya ayak uydurarak bilgisayar oyunları da oynayabilmektedir. Çocukların kurdukları oyunlar, ayrıca onların gerçek yaşamı simülasyon haline getirerek tecrübe etmelerini de sağlamaktadır. Ebeveynler, çocukların dünyasına dahil olabilmek için onlarla oyun oynamayı seçmektedir. Bu iletişim yöntemini ifade eden ebeveynlerin ifadeleri şu şekildedir:

“Çocuğumla daha çok oyun oynayarak daha çok, birlikte vakit geçirerek, özel bir şeyler yaparak yani hem eğitimine yönelik hem gelişimine yönelik ne bileyim bir özveri, sevgi, bir baba hissi uyandırmak için çok çabaladım. Bunu daha çok oyunlarla yapıyoruz. Birlikte vakit geçiriyorsun.” (E2, Erkek, 43)

“Ya ben kızımı el becerileri, yetenek oyuncaklarıyla birlikte iletişime geçiyorum. Hamuru seviyor, parkı seviyor, resim yapmayı seviyor ondan sonra saklambaç oynamayı seviyor, kaçıp yakalamayı seviyor. Cami büyük olduğu için burada balon şişiriyoruz. Bisikleti var bisikletle gezdiriyorum. Atamız var atari oynuyoruz. Kitap var kitap okuyorum.” (E3, Erkek, 40)

“Bir oyun var onun karakterlerinin danslarını izliyorlar ve benim de hoşuma gidiyor birlikte izliyoruz. Anne hangi kostüm daha güzel sence hangi dans daha güzel falan. Ben de beğeniyorum aralarından. Playstation oynadıklarında ben izleyerek dahil olurum.” (E9, Kadın, 46)

Çocukluk, yaşamın en önemli dönemlerinden biridir. Çocukların kırılğanlıklarından ve hassasiyetlerinden dolayı onların birey olduğu zaman zaman unutulabilmektedir. Çocukların da katılım hakları vardır ve bunun göz ardı edilmemesi çocuğun demokratik katılımın önemsendiğinin göstergesidir. Araştırmada, çocukları ile iletişim kurma yöntemi olarak çocuğuna birey olduğunu hissettirdiğini söyleyen ebeveynler vardır. Çocuğun fikirlerinin sorulması, ortak kararlarda çocuğa da söz hakkı tanınması gibi durumlar çocuk açısından önem arz etmektedir:

“Onun duygularına çok önem veriyorum. Ben hiçbir zaman bu çocuktur diye düşünmüyorum. Çünkü ben babamdan da öyle eğitim aldım. Yani ben ona söz hakkı veriyorum, sabırla dinliyorum, ona çözüm yollarını göstermeye çalışıyorum, sunuyorum. Alternatif çözümleri mutlaka söylüyorum. Ondan sonra kendi düşüncesini soruyorum. Bazen cevap veriyor bazen vermiyor. Bazen kulaklarını kapatıyor bazen inanılmaz büyük adamlar gibi cevap veriyor. Yani kesinlikle çocuk gibi değil bir yetişkin gibi bakıyorum.” (E4, Erkek, 45)

“Boşandıktan sonra şöyle bir şey oldu: bir şey varsa hep beraber konuşacağız, yalan dolan olmayacak. Mutluysak hepimiz mutluyuz,

üzüntülüyssek hepimiz üzüntülüüz. Onlara artık küçücük çocuk olarak değil de birer yetişkin olarak bakmaya çalışıyorum.” (E7, Kadın, 43)

Çocuğun birey olduğunun çocuğa hissettirilmesi, yalnızca çocuğun katılım hakkının sağlanmasıyla olmamaktadır. Çocuğun bir yaşam deneyimi kazandığı göz önünde bulundurularak tecrübelerini dinlemek bir başka yoldur. Bu durumda çocuk ve ebeveyn, karşılıklı öğrenme sürecine girerek birbirlerinin deneyimlerinden yararlanmaktadır:

“Ben çocuklarıma ustalık öğretmeye çalışıyorum. Şimdi hayatın içinde ne gerekiyorsa onları öğretmeye çalışıyorum. Sinemaya her zaman gidersiniz. Sinemaya da gidiyoruz, tiyatroya da gidiyoruz, konsere de gidiyoruz. Anlatabildim mi? Denize gidiyoruz ben oğluma yüzme öğretiyorum. Ben öğretiyorum hoca değil. Örnek veriyorum akşam oturuyoruz konuşuyoruz getir bakalım oğlum bugün ne yaptın, neler eksik, ödevlerin ne oldu, okul nasıldı diye. Ben dersi ondan öğreniyorum. Bir paylaşım bu, bir sosyalleşme. Ben çocuğa iletişimi öğretmezsem kim öğretecek?” (E5, Erkek, 53)

Boşanma sürecinde ebeveynlerin yaşadığı güçlükler önceki başlıklarda detaylı olarak incelenmiştir. Ebeveynler, bu güçlükleri atlatabilmek için arkadaşlarıyla sosyalleşmekte ve çocuklarını da bu sürece dahil edebilmektedirler. Ebeveynlerin arkadaşlarının da çocuklarının olması hem ebeveyn açısından hem de çocuklar açısından karşılıklı kazan-kazan durumunu oluşturmaktadır. Böylelikle hem çocuğun güzel zaman geçirmesi sağlanmakta, hem ebeveyn sosyalleşmekte hem de ebeveyn-çocuk ortak etkinlik yapmaktadır. Çocuklarıyla iletişim kurma yöntemi olarak ortak arkadaşlarıyla buluştuğunu belirten ebeveynler görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Dışarıya falan gittiğimizde onlar oynarken ben yürüyüş yaparım. Onun dışında benim bir arkadaşım var onun çocuklarıyla da çok iyi anlaştıklarından onlara gideriz. Bazı akşamlar kalırız, bazen çok geç saate kadar kalırız. Dışarıda yemek yiyelim deriz dışarı çıkarız.” (E9, Kadın, 46)

“Ama onlarla dışarı çıktığımızda işte sendikaya gittiğimizde kızım benimle kadın eylemlerine gelir genellikle. Feminizmi seviyor (gülüyor). Oğlumla da genelde okul arkadaşı çevresi ve benim görüştüğüm annelerle dışarı çıkarız. Genelde dışarıdaki hareketleri gözlemleyip eve döndüğümüzde onun üzerine konuşuyoruz.” (E10, Kadın, 49)

Her çocuğun kendine göre değerleri ve kendine göre geliştirdiği iletişim yöntemleri vardır. Dolayısıyla her çocuğa kendi biricikliği içinde yaklaşılmalıdır. Ebeveynlerin de her çocuğun farklı yönlerinin bilincinde olarak ona göre yöntem geliştirmesi gerekmektedir. Nitekim araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarının farklı karakter yapısı üzerinde durup ona göre iletişim yöntemleri geliştirdiğini ifade etmiştir:

“Öncelikle şunu söyleyeyim, ikisiyle de farklı farklı şekillerde iletişimim var. Mesela bir olay oldu, önceden daha farklıydı, kızım gelir kahve içeriz. Öyle muhabbet ederiz fal bakma bahanesiyle. Oğlumla da öyle konuşuyoruz ama o kızım gibi değil.” (E7, Kadın, 43)

“İkisinin karakteri tamamen farklı. İkisine de farklı yaklaşmak gerekiyor tepki gösteriyorlar çünkü. Kızımla resim yapıyoruz falan resim yaparken ya da işte o resim yapıyor bana gösteriyor o şekilde.” (E10, Kadın, 49)

Tüm bunların yanında boşanma sürecinin getirdiği zorlukları çocuğun da deneyimlediğinin farkında olan bir ebeveyn, çocuğunun psikolojisinin bozulduğunu ve birlikte zaman geçirerek bu zararı en aza indirmeye çalıştığını ifade etmiştir. Aynı ebeveyn ayrıca çocuğunun psikolojisinin bozulmasına üzüldüğünü de belirtmektedir. Çocukların içinde buldukları ortamdaki çıkarılarak psiko-sosyal destek alabilecekleri ve güzel zaman geçirmelerini sağlayacak ortamlara dahil edilmeleri, onların zorlukları atlatmasında bir yöntem olarak düşünülebilir:

“Şimdi çocuğumu şöyle söyleyeyim. Şimdi ben çocuğumu her aldığımda her şeye yeniden başlıyorum çünkü bıraktığım gibi bulmuyorum. Bu birinci nokta benim için çok acı. Çocuğumu ilk aldığım zaman örneğin ağustos ayı bir ay yatılı kalması bende. Çocuğumu aldığım zaman ben hüzünleniyorum. Çünkü onun yaşadıkları aklıma geliyor ve ben üzüntülü oluyorum. Onu kazanmak için, onu kendine getirmek için özellikle maç bulursam ya da benim kurslarım dönemine gelirse gerçi şimdi pandemiden dolayı sıkıntı oldu. Özellikle yazın yüzme kursu açıyorum basketbol kursları falan açıyorum böyle denk gelirse mutlaka yanımda götürüyorum.” (E1, Erkek, 34)

4.2.5.2. Çocukla İletişim Kurarken Ebeveynler Zorluk Çekiyor mu?

” Ben ne telefonla görüşebiliyorum çocuğumla ne de başka şeyle”

Aile içi iletişim, çocuğun karar alma mekanizmalarını etkileyen ve davranışlarını şekillendiren önemli bir konudur. Çocuğun erken kişilik dönemlerinde de önemli rol oynayan bu iletişim, boşanmış anne ve babaların çocuklarında yabancılaşmaya bağlı olarak sekteye uğrayabilmektedir. Nitekim diğer ebeveynin engellemeleri doğrultusunda ilişki kurulamadığı gibi çocuğun yabancılaşmasıyla birlikte bu iletişim zorlaşabilmekte bazen de olanaksız hale gelebilmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerden velayet sahibi olmayanlar çocukları ile iletişim kurmada zorluk yaşadığını belirtmiştir:

“Tabi. Türkiye’de en zorlanan insan diliminde ben varımdır mesela. Çocuğu göremiyorum ki zaten.” (E2, Erkek, 43)

“Zorlanıyorum. Hiperaktivitesinden dolayı. Yani tutturdu mu tutturuyor. O iş olmadan ikinci bir basamağa geçemiyorsun. Onu halledecek, onu elde edecek ancak ondan sonra başka bir meseleye geçebiliyor. En can sıkıcı durum şu anda o. Çok keyfiyetçi bir tutumu var.” (E4, Erkek, 45)

Burada ebeveynlerin çocukla iletişim kurmada zorlanmalarını iki yönden değerlendirdikleri görülmektedir: diğer ebeveynin müdahalesi ile çocukla iletişim kuramama ve çocuğun kendi yapısından dolayı iletişim kuramama. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda, çocuğun ebeveyni ile olan iletişiminin diğer ebeveyn tarafından engellendiği sıkça rastlanılan bir durumdur. Tüm bu sonuçlara ek olarak, yapılan bir araştırmada, çocuk ve velayet sahibi olmayan ebeveynin birbirini uzun süre görmemesi, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tetikleyen unsur olarak değerlendirilmiştir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 105).

Çocuğun yanında kaldığı ebeveyn tarafından diğer ebeveyni ile görüşmesinin önlenmesinde birçok yol vardır. Günümüzün gelişen teknolojisiyle birlikte insanların birbirlerine anlık olarak ulaşmaları, telefon üzerinden ya da sosyal medya uygulamaları ile olmaktadır. Fiziki olarak görüşülmeyen ebeveynler ile çocuğun iletişimini bu şekilde devam ettirmesi olanaklıdır. Ancak diğer ebeveynin, çocuğun telefona ulaşmasını engelleme, çocuk yerine ebeveyne yanıt verme gibi davranışlarıyla da karşılaşılabilmektedir. Nitekim çocuğu ile telefonda dahi görüşemeyen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Telefon aracılığıyla iletişim kurmaya çalışıyorum bu benim için sıkıntı oluyor. Yani karşı taraf bazen işte müsait olmuyor bazen şu an bir şeyler yapıyor diye şey yapmıyor bazen görüşmek istemiyor diye söylüyor. Yani telefon görüşmeleri bu konuda biraz kısıtlanıyor. Orada ben şunu da söyleyeyim annesinin yanında benimle konuşurken biraz çekiniyor. O durumu da var.” (E1, Erkek, 34)

“Ben ne telefonla görüşebiliyorum çocuğumla ne de başka şeyle. İcra kanalıyla görebiliyorum zaten biliyorsunuz. Onun haricinde de neredeyse on bir aydır göremiyorum çocuğumu”. (E2, Erkek, 43)

Ebeveynlerin ifadesinden anlaşılacağı üzere ebeveynler, çocuğu ile telefonda görüşmekte zorlanmaktadır. Ayrıca zaman zaman çeşitli bahanelerle çocuk ve ebeveynin konuşması diğer ebeveyn tarafından engellenmektedir. Çocuk ile telefonda konuşulan zamanda ise çocuğun rahat bir şekilde davranmadığı belirtilmektedir. Bu durumda, çocuğun yanında kaldığı ebeveynlerden çekindiği düşünülebilmektedir.

Bir araştırmaya göre babaların, çocuklarla kişisel görüş günleri dışında telefonla iletişim kurmaya çalıştığı ancak bu iletişim kurmanın anne tarafından engellendiği veya çocukların anne etkisinde kalarak telefonla görüşme talebine olumsuz yanıt verdiği sonucuna ulaşılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 32).

Araştırmaya katılan diğer ebeveynler ise kız ve erkek çocuklarında farklı zorluklar yaşadığını aktarmışlardır. Kız çocuklarıyla daha kolay iletişim kurduklarını söylerken erkek çocuklarına ulaşmakta daha zorlandıklarını, onlarla konuşmanın dahi zor olduğunu belirtmişlerdir:

“Kızım biraz daha açık ama oğlum daha kapalı. O kapalı bir kutu. Bir yerinden sızmam lazım ama hala o sızmam gereken yeri bulamadım müsaade etmiyor. Şaka mahiyetinde onunla çok şey konuşursunuz. Herkesle her şeyini paylaşmıyor.” (E7, Kadın, 43)

“Mesela şimdi oğlumun sınav senesi. İşte okul nasıl geçti diyorum. Okulda olan şeyleri anlatmıyorlar hiç. Oğlum önceden anlatırdı şimdi anlatmıyor hiç. İşte okulla ilgili derslerle ilgili merak ediyorum ya da kızım çok dışarı çıkmak istemiyor benimle. Kendi dışarı çıkıyor arkadaşlarıyla. Genelde şey biri içine kapanık biri dışa dönük.” (E10, Kadın, 49)

Araştırmaya katılan bir diğer ebeveyn ise çocukla iletişim kurmanın iki çocuğuna göre değiştiğini ifade etmiştir. Bir çocuğu ile arasındaki ilişkinin sağlıklı olduğunu ifade ederken diğer çocuğu ile ilişkisinin neredeyse kopmak üzere olan olduğunu aktarmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, çocukların velayeti annelerinde olmasına rağmen özellikle büyük çocuğun, babanın anne hakkındaki olumsuz söylemlerin etkisi altında kalmasıdır. Nitekim ebeveyn tarafından da baba etkisinde kaldığı açıkça ifade edilmektedir:

“Büyük oğlumla çok zorlanıyorum. Şimdi iletişim kurmamaya karar verdik (gülüyor). Küçükle oturuyorum, anlatıyorum ve bekliyorum ve alıyorum da. Ama büyükle ne zaman konuşmaya çalışsam da hep benim kendimi haklı çıkarmaya çalışmak için konuştuğumu düşünüyor. Babanın etkisinden. Öncesinde de böyleydi. Boşanma kararını uygulamaya başlamamla başlamıştı bilinçaltında. Sonra daha da şiddetlendi ergenliğin verdiği cesaretle.” (E9, Kadın, 46)

Çocuklarla iletişim kurma yöntemi olarak sinema, tiyatro gibi kültürel aktiviteler önceki bölümlerde söz edilmiştir. Sportif, kültürel etkinlikler çocukların gelişimini olumlu yönde etkilediği gibi ebeveyn ve çocuğun da ortak noktasının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Bu tip etkinliklerle çocuklarıyla zaman geçiren bir ebeveyn, COVID-19 salgını nedeniyle çocuklarıyla dışarıda yapılan etkinlikleri yapamadığını dile getirmiş ve bunu bir zorluk olarak nitelendirmiştir:

“Ya bu pandemi çok etkiledi. Sinemaya gitmeyi severdik sinemaya gidemiyoruz.” (E10, Kadın, 49)

Bu bölümde, sadece velayeti olmayan ebeveynlerin değil velayet sahibi ebeveynlerin de çocuklarla iletişim kurarken zorlandıkları görülmektedir. Velayet sahibi olmayan ebeveynlerin, çocuklarıyla iletişim kurmalarının diğer ebeveyn tarafından engellendiği göze çarparken; velayet sahibi olan ebeveynlerin ise çocukların içinde buldukları dönemin getirdiği özelliklerden dolayı zorlandıkları görülmektedir. Bunun yanında, velayet sahibi olan bir annenin, babanın etkisiyle çocuğun kendisinden uzaklaştığını ifade etmesi, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sadece velayet sahibi ebeveynler tarafından uygulanmadığını göstermektedir.

4.2.5.3. Boşanmanın Çocuğa Olan Etkisi:

“Çocukların benden en büyük isteği baba.”

Boşanma, sadece anne ve babayı etkilememekte, anne ve babadan daha çok çocukların boşanmadan etkilendiği bilinmektedir (Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş 2015, 150). İhmal, istismar, şiddet gibi olayların görüldüğü ailelerde, çocuklar, boşanmadan olumlu etkilenebilirken aile dinamiğine bağlı olarak bu etki olumsuz da olabilmektedir. Boşanma, çocukların duygu ve davranışları üzerine etki edebilir. Ebeveynler, kendi çocuklarının duygu ve davranışlarının olumsuz yönde etkilendiğini belirtmişlerdir. Bir ebeveyn, çocuğunun baba figüründen ayrı kalmasının onun günlük yaşamına olumsuz olarak yansındığını düşünürken bir diğer ebeveyn ise çocuğun günlük yaşantısının ve akademik başarısının olumsuz etkilendiği üzerinde durmuştur:

“Çok kötü etkileniyor. Hacettepe Üniversitesinden çıkan raporda beni ayrıyeten psikiyatriste yönlendirdiler, anneyi yönlendirdiler çocuğa da pedagoglar bakıyor. İşte dört beş defa gidiyor. Çocuk hakkında 'içine kapanık, okula gitmek istemiyor' diyor. Bu zaten ayrı yaşayan, babasız büyüyen kız çocuklarının sonuçları. Bunlar yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlıyor işte. Çocuk yalnızlaşıyor, kendi iç dünyasında bölünüyor, korku var. Bir taraftan özlemi var bir taraftan çok büyük bir baskı var çocuğa karşı.” (E2, Erkek, 43)

“Size ilginç bir şey anlatayım: küçük oğlumun dersleri gayet iyi. İşte Türkçe, sosyal, fen iyi matematik iyi. Sene sonunda resim öğretmeni aradı beni. Siz hiç resim dersinden kalacak bir çocuk duydunuz mu bu zamana kadar? Geçen sene küçük oğlum dersten kalıyordu az kalsın. Hoca dedi ki çocuk bu zamana kadar hiçbir ödevi getirmede, hiçbir şey yapmadı bugüne kadar. Hocam ne diyorsunuz dedim siz ya böyle bir şey olabilir mi? İki saatin içinde resim dersini öyle geçti iki üç saatte bir şeyler karaladı. Anlatabiliyor muyum yani hiç olmadık bir yerden gol yiyorsunuz. Böyle bir şey olabilir mi?” (E5, Erkek, 53)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu olan ve olmayan çocukların ikisi de boşanmadan duygusal olarak olumsuz etkilenebilmekte, ebeveynine yabancılaşmış çocukların %60'ına, diğer çocukların ise %30'una psikolojik destek alması önerilmektedir. (Lavadera, Ferracuti ve Togliatti 2012, 339). Buradan hareketle E2 ve E5'in

çocuklarında gözlemlendiği değişiklikler, araştırma bulgularıyla paralellik göstermekte ve her iki bulguda da çocukların psikolojik iyilik hallerinin olumsuz olduğu kanısına varılmaktadır.

Ebeveyn kaybı, ölüm gibi doğal yollarla gerçekleşeceği gibi bir ebeveynin çocuk ile diğer ebeveyn arasındaki iletişimi kesmesi veya çocuğu soğutması yollarıyla da gerçekleşebilmektedir. Çocuk, yaşadığı bu kaybı içine kapanarak gösterebileceği gibi dışa vurma yöntemiyle de gösterebilir. Bu dışa vurma oyun, resim, doğrudan konuşma gibi birçok yollarla ortaya çıkabilmektedir. Araştırmaya katılan bir ebeveyn, çocuğun baba figürü kaybını farklı bir insana nasıl yansıttığını aşağıdaki ifadelerle aktarmıştır:

“Mesela benim arkadaşım vardı bizi ziyarete geldi. Küçük çocuk adama gidip benim babam olursan kendime ait oda ve eşyalar istiyorum demiş. Bu benim için bir yıkım oldu. Her gördüğü babası ona göre. Çocukların benden en büyük isteği baba.” (E8, Kadın, 37)

Ev içindeki olaylar, çocuğun karakterini şekillendirdiği gibi onun duygularını da doğrudan etkilemektedir. Çocukların yetişkinlerin dünyasını anlamlandırmakta zorlandığı görüşünün aksine, çocuğun yetişkinler arasında olanları bildikleri ve hissettikleri görülmektedir. Nitekim evde yaşanan tartışmalar da çocuğu olumsuz ruh hallerine sokabilmektedir. Bir ebeveyn, çocuğunun evdeki kavga ve gürültüden olumsuz etkilendiğini aktarmıştır. Bu etkiyi en aza indirerek çocuğun daha az zarar almasını sağlamak için de spor sanat gibi aktiviteleri tercih etmiştir:

“O süreçte çocuk biraz daha sıkıntılardan sorunlardan etkileniyordu. Ama ben dediğim gibi kavga veya gürültü ortamı olduğu zaman mümkün olduğu kadar onu dışarı çıkarmaya gayret ediyordum. Rahatlama dolaştırma kurslara götürme. Bunu çok da gayretli yapıyordum ama çocuk biz farkında olmadan mutlaka etkilendi. İçsel duygularının oluşmaya başladığında birçok olumsuz etken de oluşmuştur bizim göremediğimiz.” (E1, Erkek, 34)

Bireylerin kendi aralarındaki sorunları çözemeyip çatışmaya devam etmeleri, çocukların aile algısının zarar görmesine ve ruhsal gelişiminin olumsuz olarak etkilenmesine sebep olabilmektedir (Erbay, Akgül Gök ve Yüceer Kardeş 2015, 150). Erbay ve arkadaşlarının (2015) bulgusunu destekleyen bir diğer görüş ise Moon ve arkadaşlarından (2020) gelmektedir. Buna göre anne babanın aşırı çatıştığı evliliklerde ve bu çatışmanın yansıdığı boşanmalarda bu aşırılık, çocuğun zihninde gerilim

yaratarak bir ebeveyni sevmek ile diğer ebeveyninden nefret etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır (Moon ve arkadaşları. 2020, 69).

Ebeveynlerin davranışları, çocuğun onlarla güvenli ilişki kurmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir ebeveynin kararlı ve dürüst tutumu, çocuğun ona güvenmesini sağlarken ebeveynin tutarsız davranışları ve yalan söylemesi çocuğun o ebeveyne güvenmemesine neden olabilmektedir. Bir ebeveyn, çocuğun babanın tutarsız davranışlarının kendisinde güvensizlik hissi yarattığını ve çocuk ile baba arasındaki güvenli ilişkinin bu yüzden bozulduğunu ifade etmektedir:

“Çocuğun güveni sarsıldı. Çünkü biliyorsunuz boşanma haberlerini duyuyoruz. Bunları medyadan çocuklar da duyabiliyor. 12 yaşında çocuk yani küçük değil. “anne babam sana böyle konuşuyor, kötü bir şey yapar mı?”. Yani bu anlamda da çok sıkıntılar yaşadım. Yani kendimize yapıyoruz. Ben babayla araları iyi olsun diye çaba gösterirken o kendini biraz uzaklaştırdı bu yaptıklarıyla.” (E6, Kadın, 42)

Çocuk, yalnızca velayet sahibi olmayan ebeveyne değil velayet hakkının olduğu ebeveyne de yabancılaşabilmektedir. Velayet sahibi olmayan ebeveynin, çocuğun kendisine yabancılaşması sadece diğer ebeveynle değil kendisi ile de ilgili bir durumdur. Ebeveynin yanlış davranışları, çocukla iletişim kurmaması, çocukla iletişim kurduğunda ise negatif konuşmalar yapması; çocuğun bu ebeveyne karşı mesafeli davranmasına neden olabilmektedir. Bir ebeveyn, babanın tutumundan ve söylemlerinden dolayı çocuğunun ondan uzaklaştığını aktarmaktadır. Bu gibi durumlarda çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişki doğrudan olumsuz olarak etkilenebilmekte hatta zaman zaman kopabilmektedir:

“Hiçbir zaman babalarından soğumalarını istemedim ama babanın tutumu çok başkaydı. Olan da şu oluyor, ben aslında mağdur olmadım baba kendini mağdur etti. Şimdi benim büyük oğlum gitmek istemiyor ben çok zor gönderiyorum. Çünkü neden; görüyor, annenin tutumunu görüyor, babanın tutumunu görüyor. İkimizin yaşadıklarını biliyor, babam neden böyle yapıyor diyor. Bir de en büyük korkusu ‘anne babam sana bir şey yapar mı?’.” (E6, Kadın, 42)

Ebeveynlerin boşanması, çocukların iki ebeveyn arasında kalmasına yol açabilmektedir. Bu arada kalma durumu, çocuğun ebeveynlerini kaybedeceği düşüncesine yol açmakta

ve çocukta endişe ve korkuya sebep olmaktadır. Çocuk, ebeveynlerini kaybetmemek için çeşitli yollar deneyebilir. Bu yollardan en çok rastlanılanı çocuğun bir ebeveyne farklı diğer ebeveyne farklı davranışlar sergilemesidir. Bu davranışların çoğu da o ebeveynlerin sevdiği davranışları gerçekleştirme şeklindedir. Araştırmaya katılan ebeveynler, çocuklarının iki tarafa da farklı davrandığını gözlemlemiş ve bunu “çift taraflı davranma, çift karakterli olma” olarak nitelemişlerdir:

“Şu an çift karakter özelliğini keşfettim ben çocuğumda. O tarafa başka konuşma bu tarafa başka konuşma işte orada duydukları düşüncesini oluşturuyor. Bende de bir şeyler yapıyor ama oraya gidince bunu farklı anlatabiliyor. Ama çocuğumun bu süreçlerden sıkıntılı, çift karakterli, zaman zaman da sinirlenme tepki verme zaman zaman da hiçbir şey yapmak istememe, isteksizlik gibi özelliklerini sayabilirim.” (E1, Erkek, 34)

“Videolar var, çocuk durduk yere ben annemi sevmiyorum diyor. Çocuğu aldığımızdan beri bir defa olsun ne annesini ne ailesini hakkında ne konuyu açtık ne de kötü bir şey söyledik. Ama çocuk buna rağmen aramızdakileri hissediyor. Bu çocuk iki üç yaşındaki bir çocuk. Hissediyor ben annemi sevmiyorum burada kalsam olur mu gibisinden laflar ediyor. Ben bunları da videoya çektim. Kızım neden öyle diyorsun diyorum, anneler sevilmez mi diyorum. Hayır o benim annem değil falan diyor. Çocuk ama sevmediğinden değil bana karşı yaranmaya çalıştığından böyle diyor. Karşı taraf da mesela iftiralar attıktan sonra çocuk ben babamı sevmiyorum gibisinden şeyler söylüyor. Aynı şeyi bu tarafa yapıyor. Bu çocuk psikolojisiyle alakalı bir durum, pedagojik bir durum.” (E2, Erkek, 43)

“Şöyle bir şey oluyor. Şimdi çocuk bende kaldığı zamanlarda ilk önce anneye gitmeyi hiç istemiyordu zorla alıyordu benden. Ondan sonra çok enteresan onda kaldığında bana gelmemeye naz etmeye başladı. Bu yaz memlekete gittik. Bir gün tam uyuyacağız. Baba dedi ben artık sana oyun yapmayacağım dedi. Ne oyunu dedim. Artık sana gelirken anneme giderken zorluk çıkarmayacağım başka bir formül buldum hastalık numarası yapacağım dedi.” (E4, Erkek, 45)

Çocukların bu şekilde iki ebeveyn arasında kalması, onların psikolojik sorunlar yaşayabilme olasılığını artırmaktadır. Nitekim ebeveyn yabancılaştırma sendromundan

mustarip çocukların depresyon, madde bağımlılığı, güvensizlik gibi durumları yaşadığı ve özellikle çocukların ilerleyen yaşlarda gerek duygusal gerekse arkadaşlık ilişkilerinde güven sorunu yaşadığı bilinmektedir (Baker 2005). Bunlara ek olarak, çocukluklarında bir ebeveyni tarafından diğer ebeveynine karşı kışkırtılan çocuklar, güven ve yakınlık kurmada güçlük çekerek ilişki kurmaktan kaçınmaktadırlar (Borstlap 2014, 186).

Evlilik devam ederken sık sık tartışan çiftler, bu tartışmayı boşanma sürecinde de devam ettirmekte ve çocuğa yansıyan çatışma, onda birçok duygu uyandırmaktadır. Bu duyguların başında arada kalma ve suçluluk gelmekte, çocuk, anne ve babasının boşanmasından kendisini sorumlu hissedebilmektedir (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 264). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, ebeveynlerin çocuklarının bu davranışlarının farkında olmasıdır.

4.2.5.4. Çocuk İle Eski Eş Hakkında Sohbet:

“Çünkü o sevgiyi, şefkati bu kalbe veren Allah’tır. Ne anne ne baba... O çocuk bize emanet.”

Araştırmaya katılan ebeveynler, çocukları ile eski eşleri hakkında konuştuklarını çünkü diğer ebeveynin çocukların bir parçası olduklarını bildiklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynler, eski eş hakkında çocuklarıyla olumlu veya olumsuz konuşmalar gerçekleştirmektedirler. Ebeveynler, olumlu ve olumsuz olan konuşmaların çocukların iyiliği için olduğunu düşünmektedirler. Olumlu olarak konuşanlar, anne veya babanın yerini tutamayacaklarına, ebeveynlik rollerinin boşandıktan sonra da devam ettiğine vurgu yapmakta; buna karşın olumsuz sohbet edenler diğer ebeveynin çocuğun yaşamında bıraktığı izi silmeye çalıştığını ifade etmektedir.

Ebeveynler, boşanma sürecinin çocukların psikolojisini kötü etkilediğinin ve onlarda stres gibi birçok durum yarattığının farkındadırlar. Çocukların yaşadığı boşanma baskısının üzerine anne veya babanın diğer ebeveyn hakkındaki olumsuz söylemleri bu baskıyı daha çok artırmaktadır. Bunu fark eden ebeveynler, diğer ebeveyn hakkında olumsuz olarak konuşmaktan vazgeçmiş ve çocuğun yaşadığı zorlu süreci daha kolay atlmasına yardımcı olmaya çalışmıştır:

“İlk zamanlar hani ayrıldıktan sonra bütün sıkıntıları öğrendim ya ilk zamanlar bunu denedim ama pişman oldum. Yani ilk zamanlarda olumsuz

söylemlerde bulundum ama bunun onu üzdüğünü fark ettim ve geri vites attım. Geç olursa yani ben ne yapıyorum dedim. Hemen geri vites attım.” (E1, Erkek, 34)

“Çocuklar kendini kötü hisseder diye ben anlatmak istemedim. Çünkü bu hiçbir zaman çocuğa olumlu katkısı olan bir şey değil. Dolayısıyla onların bana karşı olumsuz tutumları olsa dahi hep böyle geçiştirdim.” (E5, Erkek, 53)

Bununla birlikte, çocuğu ile diğer ebeveyni hakkında konuşan ancak bu konuşmanın o ebeveyni kötüleme şeklinde gerçekleşmediğini, aksine diğer ebeveyn hakkında olumlu söylemlerinin yoğunlukta olduğunu ifade eden ebeveynin anlatıları şu şekildedir:

“Çok nadir. Ama hiç kötülemiyorum. Annenin sözünü dinle diyorum. Annen iyi bir insan diyorum. Hiçbir kötü laf ya da cümlem oldu bugüne kadar. Ama sevmediğim için de ne yalan söyleyeyim pek muhabbet etmek istemiyorum.” (E4, Erkek, 45)

Çocuğun, anne ve babalık rollerinin boşanmadan sonra da devam ettiğini bilmesi her iki ebeveyni ile kuracağı bağı güçlendirmektedir. Ebeveynlerden bazıları, babanın evde olmamasının konuşulmayacak bir şey olmadığını düşünmekte ve bunu, çocukla konuşarak sağlamaya çalışmaktadır:

“Baba lafını normalize etmeye çalışıyorum. Ben konuşuyorum. Mesela benim büyük oğlum babasıyla telefonda konuşur odasına gider ulu orta konuşmaz. Kardeşi konuşmak istediğinde de ona odaya gideceksin der. Kendisi konuştuğunda beni tembihler anne sakın odaya girme diye. Ama çocuk babanın yaklaşımlarından dolayı bu kadar geriliyor.” (E6, Kadın, 42)

“Çok değil yani onlar derse. Bir şey olursa işte ihtiyaçları bir şeyleri, param yok diyor babana söyle diyorum. Ondan sonra babalarına yazmak istemiyorlar mesela. Sağlıklı baba çocuk ilişkilerinin olduğunu düşünmüyorum. Ya hem iki rolü üstleniyorum gibi geliyor hem baba hem anne. Hem ikisini de tam anlamıyla yapamıyorum çünkü evde anneanne var. Otorite olarak benim üzerimde. Ama yani şey babalarını seviyorlar mı? Bazen böyle konuşuyoruz bir şey oldu mesela o da Covid testi yaptırdı.

Üzıldüler bakıyorum. Ondan sonra seviyorlar evet ama sağlıklı ilişkileri var mı ı-ih” (E10, Kadın, 49)

Diğer ebeveynler ise çocuklarıyla eski eşinin yaptıklarını konuştuğunu, bu durumun normal olduğunu çünkü çocukların da bilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu ebeveynler, babayı kötülemediğini düşünmekte, sadece var olan olaylar üzerinden konuştuklarını ifade etmektedirler. Ancak bu ifadelerde ebeveynlerin, çocuklarla kötü bir konuşma yapmadığını düşünmelerine karşın ebeveynler, çocuğun diğer ebeveyn ile ilişkisini zedeleyecek ifadeler kullanmaktadırlar:

“Konuşuyorum şöyle, bir konu açılıyor onunla ilgiliyse söylüyorum. Baban çok kıskançtı diyorum. Bana izin vermiyordu diyorum. Artık kendim özgürüm diyorum. Mesela bir şey olduğu zaman nafaka olayında mesela parayla ilgili çok söyledim. Babanızdan neden istemiyorsunuz diyorum, onun da size bakması lazım diyorum. Mesela oğluma bir şeye ihtiyacınız varsa söyleyin babanıza da aldirtin diyorum. Bakın benim gücüm yetmiyor alamayabilirim diyorum. Baban kötüdür diye konuşmam ama. Ne kadar kötüleyebilirim ki?” (E7, Kadın, 43)

“Çok az. Hatırlatmak istemiyorum onu çocuklara. Çünkü biz onu hayatımızdan çıkardık. Babasının yaptıklarını çocuklarıma hatırlatıyorum sürekli. Çocuklar birbirine zarar verdiği zaman diyorum ki babanız da böyleydi. Sen onun gibi olma.” (E8, Kadın, 37)

Babalarla yapılan bir araştırmada, annelerin, çocuğun yaşamını etkilediği, çocuğu yönlendirerek kendilerine karşı doldurduğu, baba - çocuk zaman geçireceği sırada annenin sürekli çocuğu aradığı, çocuğun sürekli annenin laflarını yinelediği ve annenin baba hakkında çocuğa söylediklerini çocuğun babaya iletmediği sonucuna ulaşılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 28).

Bir kısım ebeveyn ise kendisinin diğer ebeveyn hakkında çok fazla konuşma gerçekleştirmediğini ancak karşı tarafın kendisi hakkında çocuk ile sohbet ettiğini ve bu sohbetin olumsuz söylemler içerdiğini düşünmektedir. Ebeveynler, karşı tarafın kendileri hakkında konuştuğunu çocuğun bazı ifadeleri ve davranışlarından anladığını ifade etmektedirler:

“Yani karşı taraf daha fazla vakit geçiriyor aynısını onların bana yaptığını düşünüyorum gerçi. Onların yaptığını ben yaparsam kendi çocuğumu

kaybederim yani hayatımı çocuğumun hayatını mahvederim. Ha onlar kötüler mi kötüler.” (E1, Erkek, 34)

“Ben kötü konuşmadım hiç, karşı taraf yaptı. Bu söylemlerden dolayı çocuklar bendeyken hep kontrollü davranmaya çalışıyorlardı. Parayla ilgili bir şey sormaya kalktı mı çocuklar kilitleniyordu. Ben de o nedenle çocuklarıma hatta bu olayları da uzun yıllar ‘ben bu olayları size büyüdüğünüz zaman izah edeceğim. Siz de zaten o zamana kadar anlayacaksınız’ diyordum. Çünkü anlatmaya çalıştığım şey çocuklara baskı oluşturuyordu ya da ben beceremiyordum çocuklara bir şey anlatabilmeyi.” (E5, Erkek, 53)

Diğer ebeveynler ise çocukla karşı taraf hakkında konuşmadığını, çünkü bu durumun çocuğu yıpratacağını ve önceliklerinin çocuk olduğunu beyan etmişlerdir. Bir ebeveynin, mesleğinden ve yaşama bakış açısından dolayı bu olguları manevi açıdan değerlendirdiği görülmekte dolayısıyla çocuk ile diğer ebeveyn hakkında konuşmaktan çekindiği anlaşılmaktadır:

“Kesinlikle çocuk beş yaşında olmasına rağmen daha ağızından tek bir kelime çıkmadı. Ama karşı tarafa göre senin annen kötü diyormuşum, seni alacağım bir daha annene göstermeyeceğim diyormuşum. Böyle beyanlarda bulundular mahkemede. Yine tabi bunlar yalan. Ama gerçekte olan kesinlikle böyle bir şey yok. Çünkü benim önceliğim karşı tarafla olan çekişmem değil düşmanlığım değil çocuk.” (E2, Erkek, 43)

“Ben o tür şeylere dikkat ediyordum. Çünkü bir çocuk anne babasından anne babası onu ne kadar kötülense kötülense o sevgiyi o şefkati o merhameti veren Allah. Bunu kimse değiştiremez. Bu doğrultuda olduğum için, görevimin hassasiyetini bildiğim için, art niyetli olmadığım için o şekilde kesinlikle bu konularda dikkatliyim. Çünkü o sevgiyi, şefkati bu kalbe veren Allah’tır. Ne anne ne baba... O çocuk bize emanet.” (E3, Erkek, 40)

Yapılan bir araştırmada, ebeveynlerin çocukları ile yaptıkları olumsuz konuşmaların sonucunda çocukların kendi algıları ile ebeveynin yönlendirmeleri arasında kaldığı üzerinde durulmaktadır. Bu durumun sebebi olarak, çocukların kötülünen ebeveynleri hakkında farklı düşündüğü ancak diğer ebeveynin çocuğun düşüncelerinin tersi yönünde

çocukla konuşmalar yapması olarak açıklanmıştır (Baker 2005, 299). Sonuç olarak çocukla diğer ebeveyn hakkında yapılan olumsuz konuşmalar, çocuğun algılarının şekillenmesine ve diğer ebeveyn tarafından yönlendirilmesine yol açmaktadır.

4.2.5.5. Çocuğa Destek Olma:

“365 günün 37 günü bende nasıl destek olabilirim ki?”

Yaşanan boşanma süreci, çocukta kalıcı izlere neden olabilmekte, bu noktada ebeveynlerin destekleri çocuklar için önemli olabilmektedir. Ebeveynler, çocukları ile birlikte zaman geçirerek onlara destek olduklarını, bu sayede çocukların olumsuz olaylardan uzaklaşarak kendilerini iyi hissettiklerini dile getirmişlerdir:

“Sayısız aktiviteye götürüyorum. Psikoloğa götürüyorum. Dağa getiriyorum temiz hava alsın diye daha rahat hareket eder diye. Oyunlar oynuyoruz. Evde saklambaç oynuyoruz her oyunu oynuyoruz.” (E4, Erkek, 45)

“Daha çok unutturmaya çalışarak, vaktini başka şeylere vermesini sağlayarak. Mesela tatile götürdüm. Sadece çocukları tatile götürmüş olmak için götürdüm. Benim ailemle vakit geçirmelerini sağlamaya çalışıyorum. Arkadaşlarıyla birlikte yapmak istedikleri şeyleri destekledim. Evdeyken bir tane basket potası aldım duvara onu matkapla çaktım. Basket atsınlar diye. Bir dönem sıra sıra oynuyorduk. Her akşam yatarken benim yatağında yatıp gün içerisinde yaşadığımız üç güzel üç kötü şeyden bahsediyordum. İlk zamanlar daha güzeldi. Yaz geldiğinde onlar dışarıda olmayı tercih etti. Ben de dediğim gibi ya yürüyüşe çıktım ya evde oldum bekledim.” (E9, Kadın, 46)

Çocuklarıyla birlikte zaman geçirerek onlara destek olan ebeveynlerden farklı olarak çocuklarını göremediği için destek olamadığını dile getiren katılımcılar da vardır. Bu engellemelerin daha çok telefon yoluyla olduğu ve çocukların görüş zamanında da verilmek istenmediği görülmektedir. Çocukların velayetinin olmadığı ebeveynler, çocuklardan uzaktayken telefon yoluyla iletişim kurmayı denemekte ancak diğer ebeveynin engellemesiyle karşılaşmaktadırlar. Dolayısıyla katılımcılar, çocukları ile aralarında bu yüzden sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin olmadığını dile getirmişlerdir:

“İşte destek alamıyorum. Benim görme olanaklarım çok kısıtlı. Bir senedir zaten göremedim, ondan önce icrayla görüyordum çocuğu. Onun haricinde verdiğim maddi bir nafaka var. Bunun haricinde hiçbir şekilde baba kız ilişkisi yok bizim.” (E2, Erkek, 43)

“Destek alamıyorum ki. 365 günün 37 günü bende nasıl destek olabilirim ki? Telefonla görüştürmüyor yahu. Nasıl destek olabilirim ki? Çok da fazla konuşmuyor ki telefondaiken.” (E3, Erkek, 40)

Bir başka ebeveyn ise çocukların zorlu süreçleri atlatmalarına destek olabilmek için öncelikle kendisinin iyilik halini sağladığını, böylece çocukları daha iyi yönlendirebildiğini ifade etmiştir:

“Kendimi hep geliştirmeye çalıştım. Tüm eğitimlere katılmaya çalışıyorum. Psikoloji falan okuyorum önce kendi psikolojimi sağlam tuttum. Şu kapıdan çıktığımda Paris Hilton gibi giyinirim. Önce çevreme karşı ben dik bir kadımdım.” (E8, Kadın, 37)

Bir araştırmaya göre ilk başta birlikte yaşamadığı ebeveyni ile görüşmek istemeyen çocuk, o ebeveyn ile bir araya geldikten sonra keyifli zaman geçirmeye başlamaktadır. Aynı araştırmada, çocuğu görüşmeye ikna etmenin zorluğundan söz edilmiş, gerektiği durumlarda uzmanların desteğine başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca çocuğun görüşmek istememesinden yola çıkarak çocuğu ile görüşmeyi kesen ebeveynlerde, çocukların kendilerine karşı öfke ve kızgınlık beslediği, sağlıklı iletişim alternatifinin ortadan kalktığı ifade edilmiştir (F. Güler 2014).

4.3. ÇOCUKLARIN VERİ ANALİZİ

4.3.1. Anne Babanın Ayrılması ve Sonrası

4.3.1.1. En büyük değişiklik: Anne ve babanın ayrılması

Araştırmaya katılan çocuk katılımcıların hepsi yaşamlarındaki en büyük değişikliğin anne ve babalarının boşanması olduğunu ve bu durumun kendi günlük yaşamlarına birçok şekilde etki ettiğini belirtmişlerdir. Anne ve babanın boşanmasının ardındaki duygusal yükü paylaşan bazı katılımcıların yanı sıra değişikliği sadece bir ebeveynin evden gitmesi olarak nitelendiren katılımcılar da olmuştur.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, bir ebeveynin diğer ebeveyni çocuğa karşı kötülemesi ile sık sık karşımıza çıkmaktadır. Araştırmaya katılan çocukların söylemleri, anne veya babanın çocuklara diğer ebeveyni hakkında olumsuz söylemlerde bulunduğunu ve bu olumsuz söylemlerin etkisinde kalan çocukların ebeveyninden uzaklaştığını göstermektedir. Bunun yanında bu olumsuz söylemlerin, çocukların ruhsal gelişiminde bıraktıkları etkilerin uzun süre devam ettiği anlaşılabilmektedir:

“Annemle babamın ayrıldığı ilk zamanlarda ben çok fazla oradan oraya savruldu. İki tarafın da düşünceleri çok farklıydı ve üzerimde bıraktıkları etkiler farklıydı. Yani annemin bana babamı kötülediği bir dönem oldu, babamın annemi bana kötülediği bir dönem oldu” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

“Hayatım iyi bir yöne doğru yöneldi. Şimdi düşünüyorum da daha önce annemle kalırken kötüymüş. Kötü olarak düşünüyorum. Okulda pekiyi değildim. Annem bizimle çok zaman geçirmiyordu. Biz evde çoğunlukla yalnızdık. Kendimize bakmayı babamız öğretti. Babamla yaşamaya başlamam benim için iyi oldu.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

Ebeveynlerin boşanmasının yanında, olumsuz söylemlerde bulunarak çocuğun diğer ebeveyninden uzaklaştırılmaya çalışılması, çocuğun iki taraf arasında kalmasına sebep olmaktadır. Anne ve babasının arasında kalan bir katılımcının ifadesi şu şekildedir:

“Ben bu ikisi arasında (anne ve babasını kastediyor) biraz yalpalandım açıkçası. Kiminle hayatımı sürdürmek istediğime, kiminle kalmak istediğime karar vermem de çok uzun bir zaman aldı.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Çocukların anne ve babasının arasında kalması durumu beraberinde birçok duygusal yükü de getirmektedir. Erkek çocukları, baba figürünün eksik olması sebebiyle “baba” rolünü üstlenmektedir. Aynı zamanda anne ve babanın bir arada yaşamamasının kendisine üzüntü verdiğini dile getiren bir katılımcı bu durumu aşağıdaki gibi açıklamıştır:

“Üstüme çok yük bindiğini hissetmişim. Çünkü babam giderken onunla konuştum. Yani annemle ilk o ilk ayrıldıkları zamanlarda çok fazla konuşamamıştım ama. Babam gittiği zaman onunla konuşmuştuk. Babam da anneme sahip çıkmak gerektiğini, onunla işte ilgilenmem gerektiğini, artık büyüdüğümü falan söylemişti. Yani artık farklı hayatlara geçtiğimi artık böyle basit şeylere falan çok da zaman harcamam gerektiğini söylemişti.

O yüzden üstüme çok yük bindiğini hissetmişim. Tabi onun dışında da bir daha anneye babayı bir arada görememek var.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

Bu ifadede baba, kadınların erkekler tarafından “sahip çıkılması gereken varlık” olduğu söylemini aktarmaktadır. Bu da çocuğun erken yaşta kendini sorumluluk altında hissetmesine sebep olmaktadır.

Anne ve babanın boşanması ile çocukların yaşantısında baskın duygu durumu, üzüntü olmaktadır. Bir katılımcı, psikolog sayesinde üzüntülerinin üstesinden gelebildiğini dile getirirken başka bir katılımcı ise zamanla alıştığını aktarmaktadır. Bu durumda, kişilerin kırılğan dönemlerinde profesyonel meslek elemanlarının yaşamlarına olan etkileri görülebilmektedir:

“İlk başta çok üzüldüm ve baya bir ağladım normal olarak. Aslında çok normal gelmiyordu bu bana. Çünkü dışarıdan baktığımda bazı arkadaşlarım hiç ağlamıyor, normal bir şeymiş gibi karşılıyorlardı. Çok üzüldüm. Sonra ben psikoloğa gitmeye başladım ve kendimi daha iyi hissetmeye başladım. Ondan sonra artık bir süre sonra bazen böyle çok ağladığım ve hala ağladığım zamanlar oluyor ama ardından kendimi kötü hissetmiyorum daha iyi hissediyorum.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

“Çok değişen bir şey olmadı hatta hiçbir şey değişmedi. Ya yaptığım şeylere devam ettim. İlk başta herkes gibi üzüldüm evet. Ama sonra bilmiyorum sonrasını çok düşünmedim. Alıştım.” (Ç5, Oğlan Çocuk, 13)

Üzüntünün geçmesi ile birlikte anne ve baba arasında olan olaylara müdahil olduğunu, bu olayları kendilerinin analiz ettiğini ve bu olaylara karşı farkındalıklarının geliştiğini söyleyen katılımcılar, zaman geçtikçe gerçekliği kabul ettiklerini ve alıştıklarını dile getirmişlerdir. Anne baba arasında olan olayların farklı kişiler aracılığıyla çocuklara aktarılmasının çocukların bakış açısında yarattığı değişiklik, aşağıdaki ifadelerde görülebilmektedir. Bu durumda, çocukların anne veya babaya karşı uzaklaştığı ve yabancılaşmanın etkisinin oluşmaya başladığı anlaşılabilmektedir:

“Yani ilk başta çok kötüydü, üzgündüm ve çok üzüldüm. Ama sonradan yavaş yavaş artık bir şeylerin farkında olmaya başlayınca geçti. Aslında en başından farkındaydım ama gerçekleşince biraz daha farklı oluyormuş onu hissettim. Ondan sonra da yaşamıma devam ettim.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

“Genel olarak evlendiklerinden beri geçinmiyorlardı. Beni bir yıl sonra yapmışlar mesela. Kendimi bildim bileli annemle babamın arasında kavga gürültü falan oluyordu. Çocukken rahatsız oluyordum sonra alıştım. Babamla annem birkaç kez boşanmalarını ben istedim aslında.” (Ç8, Kız Çocuk, 16)

“O olayı (annesinin babasını aldattığını farklı kişiler anlatıyor) öğrendikten sonra bir şey hissetmedim. Kendim öğrendim o olayı da. Sora sora öğrendim. Abla anlattılar, duydum, gerçekten mi dedim gerçekten dediler. Gördüklerimi de hatırladıkça hafızamı zorlayınca o zamanlar gerçekliğine inandım.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Yukarıdaki ifadede, çocuğun aslında olayı hatırlamadığı ancak etrafındaki yetişkinlerin anlatılarından yola çıkarak olayları kendi kafasında şekillendirdiği görülebilmektedir. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun sadece ebeveyn tarafından değil, ebeveynlerin etrafındaki yetişkinler tarafından da uygulandığı bilinmektedir. Sonuç olarak, çocuğun şimdi annesiyle görüşmemektedir ve görüşmemesindeki en büyük etken, kendisine anlatılanlardır.

Değişiklik yaşayan çocukların yanında, herhangi bir değişiklik yaşamadığını dile getiren çocuklar da vardır. Ebeveynlerin, işleri sebebiyle evlilik sürecinde evden uzakta kalmaları ve çocuklar ile yeterli zaman geçirmemeleri buna sebep olabilmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin zaten evlilik sürecinde yaptığı eylemleri boşanma gerçekleştikten sonra da yapmaya devam etmesi çocukların herhangi bir değişiklik yaşamadığını düşünmelerini sağlamaktadır:

“Çok bir şey değişmedi. Babam yine arıyor, geliyor, yine köye gidiyoruz babaannemi görmeye. O kadar çok şey değişmedi.” (Ç8, Kız Çocuk, 16)

“Yani sadece babamla artık aynı evde yaşamıyoruz. Çok da büyük bir değişiklik gibi gelmedi bana ama yine de gidiyoruz onun yanına.” (Ç9, Oğlan Çocuk, 13)

Aile, çocuklar ve yetişkinler için farklı anlamlar ifade etmektedir. Karataş’a göre (2001, 90) çocuklar için ailenin anlamı, ileri yaşlarda tanışacakları gerçek dünyaya minyatür bir ortamda hazırlanmak iken yetişkinlere göre aile, gerçek dünyanın sıkıntılarından kaçtıkları güvenli ve özel bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun çocuklar üzerinde bıraktığı bir diğer etki, anne-baba-

çocuktan oluşan heteroseksüel aile yapısının dağılması ve gerçek yaşamla erken yaşlarda tanışmalarıdır.

4.3.1.2. Çocukların Ayrılmadan Önceki Günlük Hayatı Nasıldı:

”Çok fazla aile ortamı yoktu”

Anne ve babanın ayrılmasından önce yaşanan tartışmaların çocuk algılanması farklı şekillerde olabilmektedir. Bu gibi olgularda, çocuğun akademik başarısının düşmesi, içine kapanması, davranış değişikliklerinin oluşması gibi durumlar gözlemlenebilmektedir. Katılımcılardan bir tanesi, evde yaşanan olayları çevresindeki çocuklara anlattığını ve bunun daha farklı sonuçlara yol açtığını şu ifadelerle belirtmiştir:

“Yani evin içinde açıkçası çok huzurlu bir ortam olmuyordu genellikle. Tabi bu benim okul hayatıma da yansiyordu. Çocuk olduğum için evde yaşanan olayları gidip yakın arkadaşımın velisine anlatıyordum ki bu annemle aramda çok büyük sorunlara yol açtı. O şekilde de olumsuz etkileniyorduk yani.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Ebeveynler boşanma gerçekleşmeden önce de ayrı yaşamaya başlayabilmektedir. Ebeveynlerin ayrı yaşamaya başlaması, birbirlerine fiziksel veya duygusal olarak zarar vermelerinin önüne geçebilmektedir. Aşağıdaki ifadede boşanmadan önce aile ortamının olmamasını dile getiren bir çocuğun söyledikleri yer almaktadır:

“Boşanmadan önce de ayrı gibilerdi zaten. Çok fazla aile ortamı yoktu. O zamanlar hiçbir şeyin farkında değildim ama güzel zamanlardı.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

Anne ve baba ayrılmadan önce çocuklar, anne baba arasındaki ilişkiyi kırılgan olarak tanımlamakta ve sevgi eksikliği olarak adlandırmaktadırlar (Borstlap 2014, 183). Bu bulgu, yukarıda yer alan çocukların ifadeleri ile örtüşmekte, çocukların anne baba ayrılmadan önce de evde yaşanan çatışmaların farkında olduğu görülmektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülen olgularda, anne ve babalar ayrılmadan önce çocuk ve yabancılaştığı ebeveynin ilişkisi sağlıklı olabilmektedir. Ancak boşanmadan sonra yapılan sistematik yabancılaştırma, bu ilişkinin bozulmasına yol açabilmektedir. Boşanmadan önce anne veya babasıyla çeşitli faaliyetler gerçekleştirdiğini dile getiren

katılımcıların günlük yaşantılarının ev-okul-aile-arkadaş çevresinde sürdürüldüğü görülmektedir:

“Babamla aktiviteler yapardık annem evde otururdu yemek yapardı o kadar.” (Ç5, Oğlan Çocuk, 13)

“Okula giderdim. Oradan sonra etüde kalırdım. Sonra bir saat anneannemde oturdum. Hemen karşıdaydı anneannemin evi. Babam altı gibi gelirdi annem de yedi otuz gibi gelirdi.” (Ç6, Oğlan Çocuk, 15)

Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenmemesi, anne ve baba ayrılmadan önce de çocukların yabancılaşmasına yol açabilmektedir. Ancak bu yabancılaşma, dışarıdan bir müdahale ile gerçekleşmemektedir. Yabancılaşma, ebeveynin gerekli ilgiyi göstermeyerek ortaya çıkardığı bir durumdur. Nitekim bir katılımcı, boşanma gerçekleşmeden önce babası ile yeterli zaman geçirmedeğini ve annesinin duygu durumuna ilişkin gözlemini aşağıdaki gibi aktarmıştır:

“Sonra babam bizimle pek ilgilenmezdi zaten. Annem bize yemek falan hazırlardı. Arada sinirini çıkartmak için bizi kullanırdı.” (Ç6, Oğlan Çocuk, 15)

4.3.1.3. Ayrılmadan Önce Çocuk ve Ebeveyn İlişkisi:

” O tarafla hayatta görüşmem para verseler. Para verseler görüşmem.”

Çocukların ebeveynleri ile olan sağlıklı ilişkisi, kişiliklerinin oluşması, karar verme mekanizmalarının gelişmesi, diğer insanlarla ilişki kurması gibi birçok alanda etki edebilmektedir. Yaşanılan toplum ve beraberinde getirdiği geleneksel anlayış, kadının evdeki çocukların bakım yükünü üstlenmesi, erkeğin ise evin temel gelirini sağlaması şeklindedir. Dolayısı ile bazı durumlarda, anne çocuk ilişkisinin daha güçlü olduğu görülebilmektedir. Bu doğrultuda babanın çocuğu ilgilendiren konularda anne kadar ilgili olmaması geleneksel bakış açısı ile düşünülebilir. Bu durum yeni nesil akımlarla birlikte değişmeye başlamış olsa da aşağıdaki ifadede etkilerini görebilmek olanaklıdır:

“Annemle tabi ki çok daha yakındım her zaman. Annemle babam ayrılmadan önce de sonra da annemle yakındım. Yani bana karşı hiçbir zaman şiddet, kızma, en ufak kötü söz küfür bile işitmedim babamdan. Ama çok fazla bir şeylerle ilgilenmezdi. Yük annemin üzerindeydi. Okulda olan ilişkilerimle, arkadaşlarımla olan ilişkilerimle annem ilgileniyordu. Yani

babamla ilişkim hiçbir zaman kötü oldu diyemem ama babam nasıl diyeyim kendi ailesinden de çok sevgi görmediği için sevmeyi bilmeyen birisi. Benimle çok fazla ilgilenmiyordu. Benim kimle görüştüğümü, ne yaptığımı çok bilmez ilgilenmez. O yüzden babamla hala biraz uzağım bu konularda. Ama annem her şeyimi bilir yani.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Yukarıdaki ifadeden de anlaşılacağı üzere babanın ailesinden sevgi görmediği çocuk tarafından gözlemlenmiş ve çocuk, babanın davranışının nedenini kendine açıklamıştır. Bu durum, çocuğun ebeveynine yabancılaşmasına katkı sağlamaktadır. Nitekim çocuğun şu anda da babası ile uzak ilişkilerinin temeli, evlilik sürecinde başlayan soğuk ilişkilerine dayandırılabilir.

Anne ve baba arasındaki çatışmaların çocuğa yansıdığı ilişkilerde, çocukların boşanmadan önce ebeveynleri ile ilişkisi iyi olsa da çocukların ebeveynlerinden uzaklaştığı görülmektedir. Bu uzaklaşmaya, çocuklara görüşmediği ebeveyni ile ilgili yapılan olumsuz söylemler etki etmektedir. Aşağıda, evlilik sürecinde ebeveyni ile ilişkisi güzel seyreden ancak çevrenin yabancılaştırması ile birlikte o ebeveyniyle görüşmeyen ya da daha az görüşen çocukların ifadeleri yer almaktadır:

“Şöyleydi, annemle ben o kadar yakın değildim açıkçası. Çünkü ergenlik döneminde biraz çok çektirdim ona. Her şeye izin vermezdi. Babam tam tersi bir insandı. Şöyle söyleyeyim annem hayır derse babam evet derdi. Annemle çok yakın değildim o zaman. Fakat şu an yakınım. Babamla yakındım ama bu durumları duyduktan sonra bir de pandemi için içine girince biraz uzaklaştım. Annemle daha yakınlaşmaya başladık.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

“Çok iyiydi. Çoğunlukla bir yere gitmezdik. Ben dedemle giderdim bir yerlere. Gelirdik, babam o zaman işe gidip gelirdi. Annem evde dururdu. Temizlik vesaire bacısına giderdi teyzeme. Teyzemle de görüşmüyorum. O tarafla hayatta görüşmem para verseler. Para verseler görüşmem. Hiç görüşmem.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Boşanmadan sonra çocuğun diğer ebeveyni ile iletişiminin azalması, yabancılaşmayı artırmaktadır. Ebeveynin, çocuğa telefon yoluyla ulaşarak çocukla iletişim kurmaya çalışması ancak bunun diğer ebeveyn tarafından engellemesi ise yabancılaşma olgularında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, var olan ilişkiyi zedelemeye sebep

olabilmektedir. Çocuğun, evlilik sürecinde ebeveyni ile olan sağlıklı ilişkisinin belirtilen sebeplerden dolayı sekteye uğradığının ifadesini görebiliriz:

“Babamla şimdi olan ilişkim her zaman onda kalmadığımız için eskisi gibi değil ama ona gittiğimizde yine oyun oynarız işte. Bizi bir yerlere götürüyor gezdiriyor. Çok sık gitmiyoruz ki zaten. Çok az görüyoruz.” (Ç9, Oğlan Çocuk, 13)

Yabancılaşma süreci, diğer ebeveynin tetikleme ile gerçekleşse de yabancılaşılacak ebeveynin davranışları da bu süreçte etkili olabilmektedir. Çocuklar, anne ve babanın kendilerine karşı takındıkları tavırları karşılaştırılabilmektedir. Aşağıdaki, annenin ifadeleri ile konuşulduğu düşünülen bir çocuğun söylemleri yer almaktadır. Annenin baba hakkındaki söylemleri her ne kadar çocuk tarafından içselleştirilse de babanın çocuklara yeterli düzeyde ilgi göstermemesi de çocuğun babaya karşı yabancılaşmasında etkilidir:

“Annem bize çok ilgi gösterirdi çok severdi. O bizi hiç umursamazdı. Mesela ödevim olurdu hiç ilgilenmezdi. Ondandır yardım isterdim hiç oralı bile olmazdı. Okuldan aç geliyordum anneannemde yiyordum. Bazen anneannem de rahatsız oluyordu o konuda yapacak bir şey yok. Yemek hazırlamazdı mesela. Dediğim gibi annem hazırlardı. Annem açsak da toksak da hazırlıyor zaten.” (Ç6, Oğlan Çocuk, 15)

Yapılan bir araştırmada, koruyucu ve otoriter görüntü çizen babalara karşı çocukların daha az yabancılaşma sergilediği gözlemlenmiştir (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 32). Yukarıda babasının ilgi göstermediğini düşünen çocuğun ifadeleri, yapılan bu araştırma ile paralellik göstermekte ve iki bulgunun da birbirini desteklediği görülmektedir.

4.3.1.4. Çocuklar Kiminle Kalmak İstedi?

Ayrılık gerçekleştikten sonra, çocukların kiminle yaşayacağı ebeveynler için olduğu kadar çocuklar için de önemlidir. Velayeti alan ebeveynin, çocuğa sağlıklı bir büyüme ortamı sağlaması yargıcın göz önünde bulundurduğu en önemli koşullardan biridir. Velayet konusunda çocuğun fikri nispeten küçük yaşlardaki çocuklara sorulmasa da yaşlı büyük çocukların hangi ebeveyni ile yaşamak istediği sorulmaktadır. Çocuklar, velayet kararının verildiği süreçte kendilerine tercihlerinin sorulmadığını dile getirmektedir:

“ Bana böyle bir şey sorulmadı ama velayetim anneme verildi. Babamı da işte yani velayetin koşullarına göre belirli günlerde işte görebileceğim yazıyordu. Ama o şekilde olmadı tabi.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

“Bana sormadılar. Davaya gitmedim bile babam aldı velayetimi.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Velayet kararının bir ebeveyn için verilmesi, ilerleyen süreçlerde çocuğun isteği veya koşullara bağlı olarak değişebilmektedir. Çocuklar, ilk başta bir ebeveyni ile yaşamakta ancak daha sonra fikirlerini değiştirerek diğer ebeveyni ile yaşamaya başlayabilmektedirler. Ebeveynler ile yaşanan çatışmalı ilişki, bir ebeveynin evlenmesi ve çocuğun bunu kabullenememesi gibi sebeplerin öne çıktığı görülmektedir:

“Çok uzun bir süre annemle beraber yaşadım. Annem başka bir evlilik yaptığında da hala onunla beraberdim. Ama yeni bir evliliğe adım attığı zaman işte orada benim kopma noktam oldu. Babam da o zaman evli değildi başkasıyla. Ben babamla yaşamak istedim.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

“Önce anneme verdiler beni ama sonra babamda kalmak benim kararımdı. Burada babamın yanında yaşamayı daha çok seviyorum. Bana iyi geliyor.” (Ç3, Oğlan Çocuk, 14)

Velayet sürecinde fikri sorulan çocukların hangi ebeveyni ile yaşamak istedikleri ve nedenleri de aşağıda görülebilir. Burada çocukların, temel bakım ihtiyaçlarını karşılayabileceğini düşündüğü ebeveynine yöneldiği görülmektedir:

“Ben annemin yanında kalmak istedim. Çünkü yani babamın çok da sabit düzenli bir hayatı yoktu. Hem de zaten o zamana kadar hep annemle beraberdim yani. Evli olduklarında da çok yani babam yine vardı ama arada bir vardı, bazen vardı.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 15)

“Annemle kalmak istedim. Çünkü babam vardiyalı olarak çalışıyor bize bakabileceğini pek düşünmedim.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

Çocuklara ebeveyn seçimi gibi bir durumun sunulması, çocuğun velayetinin olmadığı ebeveynine karşı yabancılik duymasına sebep olabilmektedir (Coşkun, Sarıca ve Coşkun 2019, 264).

Yapılan bir araştırmada çocukların %71,4’ünün boşandıktan sonra anneleriyle, %28,6’sının babalarıyla yaşamaya başladığı sonucuna ulaşılmıştır (F. Güler 2014, 83).

Dolayısıyla, çocukların ifadeleri ve mahkeme kararları, yapılan araştırmaların sonuçları

ile tutarlılık göstermekte ve çocuklar, ayrılık gerçekleşikten sonra büyük oranda anneleri ile yaşamaya başlamaktadırlar.

Çocuğun velayet sürecinde yaşamayı tercih ettiği ebeveyn ile ebeveyn yabancılaştırma sendromu arasında bir bağlantı olduğu düşünülse de çocukların ifadelerinden bu çıkarım yapılamamaktadır. Nitekim çocuklar, ilk başta velayet sahibi olmayan ebeveyni ile görüşmekte ancak zamanla bu iletişim azalmaktadır. Yanında kaldığı ebeveyn ile geçirdiği vaktin daha fazla olması, iletişimlerinin daha güçlü olması gibi durumlar, yabancılaşmayı olanaklı kılmaktadır.

4.3.2. Çocukların Kendi Deneyimleri

4.3.2.1. Diğer Ebeveynin Hakkında Sohbet Etmek:

“Çünkü ikisi de birbirine çamur atma sürecinde olduğu için arada bir kanal gibiydim.” Ebeveynleri ayrılan çocuklar, iki ebeveyni arasında kalabilmektedir. İki ebeveynini de kaybetmek istemeyen çocuklar, iki tarafa da onların istediği gibi davranarak beğenilerini toplamaya çalışmaktadır. Bu durumda ebeveynine yabancılaşan çocuklar, iki ebeveyninin de birbirini kötülemesiyle arada kalmakta ve kendilerine olan sevgiyi kaybetmemek için farklı çözüm önerileri düşünmek zorunda kalabilmektedirler. Psikolojik olarak olgunlaşan çocuklar, anne ve baba arasında yaşanan sürece anlam vererek zaman içinde kendilerinin manipüle edildiğinin farkına varabilmektedirler (Borstlap 2014, 187). Çocuklar, küçük yaşlarda bu olaylara anlam veremeyip manipülasyona uğrayabilirken büyüdükçe olayların farkına vararak karar mekanizmalarını geliştirebilmektedirler:

“Yani nasıl diyeyim aralarında biraz laf taşıyor gibi oluyordum. Mesela annem bir şey yaptığı zaman gidip bunu babama aktarıyordum babam bir şey yaptığı zaman anneme aktarıyordum gibi. Yani ikisiyle de ikisi hakkında konuşuyordum. Ben de şey vardı böyle yönünü bulamama. Acaba babamın tarafında mı olmalıyım annemin tarafında mı olmalıyım? O yüzden sürekli iki tarafa da yaranmaya çalışıyordum. (Ç1, Kız Çocuk, 16)

“Yapılan hataları çok vuruyor babam. Sürekli onlardan bahsediyor bana. Yine de pişman olunan yerlerden falan bunlar hakkında konuşuluyor. Olumsuz şeyler söylüyor annemle konuşurken de babamla konuşurken de. Artık bunların farkındayım.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

Çocuklar ve ebeveynlerin sohbet ettiği sırada yabancılaştırmayı uygulayan ebeveynler, çoğunlukla diğer ebeveyni kötüleyerek çocuğu ondan soğutma çabasına girmektedirler. Bu kötüleme, maddi konularda olduğu gibi arkadaşlık ilişkileri, ailevi ilişkiler, sosyal ilişkiler gibi birçok konuda olabilmekte, bazen gerçeği yansıtmayan iddialar ortaya çıkabilmektedir. Bir araştırmada babaların çocuklar tarafından “bankamatik” olarak değerlendirildiği, maddi kaynak sağlamayan babanın “kötü baba” olarak nitelendirildiği ve yabancılaştırıcı tarafından bu durumun kullanıldığı ortaya koyulmuştur (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 34). Aşağıdaki ifadelerde ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerinden olan ‘çocuğa karşı ebeveyni kötüleme’ durumu görülebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kötülemenin sadece anne veya babadan değil her iki taraftan da yapılıyor olmasıdır:

“Olumsuz konuşmalar genelde para üzerine oluyor. Hani her şey güzelken bir anda işte maddi konulardan dolayı olan kırgınlıklar sorunlar... İşte annemle konuşurken mesela biz iyiydik, güzeldik, aramız çok iyiydi ama baban sorumsuzdu diyor. O mesela babamın sorumsuzluğundan çok dert yanar, maddi sıkıntılardan çok bunaldığından bahseder. Maddi sıkıntılarının aralarında çok problem olduğunu söyler. Babamla konuşurken de o da maddi konulardan bahseder.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

“Annemle kalırken bizim babamızı böyle nasıl desem kötü bir insan olarak anlatıyordu. Beni dövüyordu diyordu, çok içerdi diyordu, size yalan söylüyor diyordu, sizi sevmiyor diyordu. Babamla annem hakkında pek konuşmayız.” (Ç3, Oğlan Çocuk, 14)

Çocukların kendilerine karşı yabancılaştığı babalar, annelerin yabancılaşmayı başlattığını, annenin ve annenin geniş ailesinin çocuğu doldurduğunu ve olumsuz söylemlerle çocuğu etkisine aldıklarını düşünmektedirler (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 32). Bir diğer görüşe göre ise yabancılaştıran ebeveynler, boşanmayı ve çocuğun diğer ebeveyn ile görüşmemesini ‘kurtuluş’ olarak çocuğa ifade etmekte, çocukların yabancılaştıkları ebeveyne karşı olan hislerini ve düşüncelerini ifade etme cesaretini kırmaktadırlar (Baker 2005, 297).

Ebeveynler arasında yaşanan çatışmada ortada kalan çocuklar, bu çatışmada kendilerini taraf seçmek zorunda hissetmektedirler. Bu durum, onları “piyon” konumuna sokmaktadır. Anne veya babasının sevgisini kaybedeceğinden endişe eden çocuk ve bu

duyguları bilen ebeveynler, kendi aralarındaki soruna yönelik olarak çocukları kullanabilmektedirler. Bu durumda çocuklar, iki tarafı da memnun etmeye çalışmakta ve onlardan onay alabilmek için çaba harcamaktadırlar. Anne ve babasının sevgisini kaybetmemek için kendisini “kanal” olarak nitelendiren bir katılımcı, yaşadıklarını aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

“Mesela babama annemi kötülüydüm anneme babamı kötülüydüm ki onayını alayım. Çünkü ikisi de birbirine çamur atma sürecinde olduğu için arada bir kanal gibiydim. Yani annem babam hakkında konuşuyorsa onunla babamın lafını yapıyordum babam annem hakkında kötü bir şey diyorsa babamla da aynı şekilde. Yani benim de bir yönümü kaybetme durumu söz konusuydu. İkisi arasında gidip geliyordum sürekli.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Çocuğun psikolojik iyilik hali, anne - babanın psikolojik açıdan güçlü ve iyi olması ve çevrenin de uygunluğu ile sağlanmaktadır (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 106). Bir başka deyişle çocukların durumu ekolojik bakış açısına göre değerlendirildiğinde, çocuğun dahil olduğu alt ve üst sistemlerin iyilik halinin çocuğu etkileyebildiğini söylemek olanaklıdır.

4.3.2.2. Çocukların Hislerinde Yaşanan Değişiklik:

“Annem bizi çok umursayan birisi değildi bunu düşündüm. Şimdi de aynısını düşünüyorum.”

Boşanma, çocuklarda kafa karışıklığı, davranış değişikliği gibi nedenlere yol açabilmektedir. Ebeveynine yabancılaşmış çocukların, anne ve baba boşanmadan önce iki ebeveyni ile arasında sağlıklı bir ilişkisi varken bu ilişki, yabancılaşmanın başlamasıyla değişebilmektedir. Çocuğun, bir ebeveynine karşı hissettiği duygular yabancılaşmanın başlamasıyla birlikte değişmektedir. Bu hislerin ve davranışların değişikliği aşağıdaki ifadelerde göz çarpmaktadır:

“Anneme karşı hala aynı kızgınlıktayım. Annem bizi çok umursayan birisi değildi bunu düşündüm. Şimdi de aynısını düşünüyorum. Bizi umursamıyor.” (Ç3, Oğlan Çocuk, 14)

“Hala kötü baba şiddetçi baba.” (Ç6, Oğlan Çocuk, 15)

“Çok kötü bir insan olduğunu düşündüm. Hala da öyle düşünüyorum. Hiçbir değişiklik olmadı. 20 yaşına da gelsem 50 yaşına da gelsem hala

aynı olacak. Hiçbir değişiklik olmayacağına adım kadar eminim.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Öte yandan, bir ebeveynine yabancılaşmış çocuklar diğer çocuklara göre daha sık kararsızlık yaşamaktadırlar (Lavadera, Ferracuti ve Togliatti 2012).

Yapılan bir araştırma, çocukların %53,8’inin ayrılık gerçekleştikten sonra birlikte yaşamadığı ebeveynine karşı hislerinin değiştiğini aktarmaktadır (F. Güler 2014, 98).

Gülerin araştırmasının sonucu ile katılımcı çocukların ifadesinin paralel olması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun yol açtığı sorunlardan bir diğeri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim bu durumun sebepleri, uzayan mahkeme süreçleri ile ebeveynlerin çocuklara diğer ebeveyn hakkında yaptığı olumsuz söylemlerdir (F. Güler 2014, 98).

Çocukların ebeveynlerine karşı olan düşünceleri, boşanmanın başında farklıdır ve süreç devam ederken bu düşünceler, zamanla değişmektedir. Bu değişiklikler, çocukların olayları tarafsız değerlendirmeye başlaması ile ilişkilidir:

“İlk başta oldu ama gerçekleri görmeye başlayınca eskisi kadar soğuk davranmamaya başladım. Kötü düşünceye kapılmışım biraz ama sonra geçti. Annem bazen kötü konuşuyordu ama ben de gördüm gerçekleri.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

“İlk zamanlarda ilk ayrıldıkları zamanlarda değişiklik oldu çünkü ister istemez sadece annemin tarafından bakabiliyordum olan şeylere. Mesela eve her geldiğimde ağlaması veya bunun gibi şeyler olduğu için o yaşlarda da hani kim haklı kim haksız veya bunu düşünecek bir kafada değildim. O yüzden babama karşı ilk zamanlarda bir nefret olmuştu. Ama benim gördüklerimden dolayı bir nefretti bu o yüzden uyuşamadık. Ama sonradan babamla da konuşmaya başladıkça ee daha da kafa yapım gelişti diye olayları daha iyi anlamaya başladıkça kimseyi yargılamamam gerektiğini anladım.” (Ç2, Oğlan Çocuk, 16)

Ç4 ve Ç2, boşanmanın ilk zamanlarında yaşadıkları duygusal değişimleri aktarmaktadır. Çocuklar, yabancılaştıran ebeveynin etkisinde kalarak yanında kalmadığı ebeveyninin kötü olduğuna inanmakta, yanında kalmadıkları ebeveyn tarafından sevilmediklerini ve dolayısıyla kendilerinin seilmeye değer biri olmadığını düşünme eğilimindedir (Borstlap 2014, 184). Borstlap’ın bu bulgusu, araştırmaya katılan çocukların ifadeleri ile desteklenmemektedir. Çünkü çocukların genel olarak değişken hislere sahip olduğu, bu

hislerin boşanmanın başı, ortası ve sonu olarak sınıflandırılabilirdiği, çocukların genel olarak öfke-kızgınlık gibi hislere sahip olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin kendi aralarındaki meselelere çocukların dahil olması, çocukların tek bir ebeveynine öfkeli olmasına neden olabilmektedir. Çocukların yanında yaşadıkları ebeveynin endişesini ve öfkesini benimsedikleri durumlarda, diğer ebeveynlerine karşı yanında kaldıkları ebeveyninin davranışlarıyla yaklaşmaları olasıdır. Aşağıdaki ifadede, bir çocuğun düşüncesinin yanında kaldığı ebeveyn tarafından şekillenmesi ve diğer ebeveynine karşı geliştirdiği tutumlar görülebilmektedir:

“Kızdım biraz neden bizi bırakıyorlar diye. Sonra alıştım ama. Şu an gelmeyince babama kızıyorum para vermeyince babama kızıyorum. Yani annem tüm masrafları nasıl karşılayabilir ki? Bir de ablam var mesela büyük o. O bir de onun da ihtiyaçları varmış. Annem bazen babamın kötü olduğunu söylüyor ama ben büyüdüm artık bence babam kötü değil. Bazen kötü olabilir, bize para vermeyince, bizi evden atarsa kötü olabilir.” (Ç5, Oğlan Çocuk, 13)

Boşanmanın ilk zamanlarında çocukların değişen davranışlarına karşın ebeveynlerine karşı olan hislerinde herhangi bir değişim olmadığını belirten bir çocuğun ifadesi aşağıdaki gibidir. Bu durumda çocuk, ebeveyni tarafından yönlendirilmeye çalışılmaktadır:

“Ben babama her zaman çok düşkündüm yani belki ulaşılmaz geliyordu bana o yaşlarda. Yani annemle yaşadığım için ve bunun herkes için daha uygun olduğundan dolayı . babam böyle ulaşılmaz bir şey gibiydi benim için. Sürekli onu görmek istiyordum, babamın evine gitmek istiyordum, kalmak istiyordum onunla. Annem buna engel olmuyordu ama çok da hoşuna gitmiyordu. Yani babamın ve baba tarafımın bana iyi gelmediğini düşündüğü için. Benim onların arasında bulunmamı istemiyordu.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Yapılan bir araştırmada; velayetin olmadığı ebeveyn ile yapılan zamansal ve mekânsal paylaşımların azalmasının o ebeveyne karşı yabancılaşmayı tetiklediği, o ebeveynin ulaşılabilirliğinin azaldığı, bu durumun çocuğun yabancılaşmasını kolaylaştırdığı aktarılmaktadır. Bunun ardından çocuk, o ebeveyn tarafından terk edildiği, sevilmediği gibi düşünceleri benimsemektedir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 105). Yani yukarıda

ifadeleri yer alan çocukların ifadelerinin, yapılan bu araştırma ile desteklendiği görülmektedir.

4.3.2.3. Çocuklar ve Diğer Ebeveynin Boşanmadan Sonra Gelişen İlişkisi

Boşanmadan sonra ebeveynler arasındaki çatışmaya bağlı olarak çocuklar, diğer ebeveynleri ile görüşebilir veya görüşmeyebilir. Yaşanan sorunların çocuklara yansıtılması, çocukların bu çatışmalara tanık olması, boşanmadan sonra çocuğun bir ebeveynin veya geniş ailesinin etkisi altında kalması gibi etkenler, çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmesini etkileyebilmektedir. Burada, diğer ebeveyni ile görüşmediğini söyleyen çocukların ifadeleri ön plana çıkmaktadır. Çocukların anne veya babaları ile görüşmeme sebebi, çocuğun çevreden etkilenmesi olabilmektedir. Bu durum, çocukların ebeveynlerine yabancılaştıkları hakkında fikir vermektedir:

“Annemle şimdi görüşmüyoruz. Gelebilir ama kendisi gelmiyor. Nedenini bana açıklamadı. En son ona mesaj attığımda konuştuğumda babamın bizi aldığı gündü. En son gece iyi geceler diye mesaj attım. İyi geceler dedi ondan sonrası yoktu.” (Ç3, Oğlan Çocuk, 14)

“Hayır. Görüşmek de istemiyorum (babası için). Onsuz daha iyiyiz biz.” (Ç6, Oğlan Çocuk, 15)

“Hala görüşmeye çalışır (annesi). Son bir senedir değil de geçen seneye kadar vardı. Ben annemden nefret ediyorum. Hiç şans vermek istemedim ona. Ben öyle bir şey yapmadım, sana gaz veriyorlar, yalan söylüyorlar falan diyor her seferinde. Şişiriyorlar gibi vesaire. En son telefonda konuştuk onda da ben baya bir şey dediydim. Laf etmiştim baya sinirliydim çünkü.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Yapılan bir araştırmada boşanma sonrasında çocukların her iki ebeveyni ile düzenli olarak görüştüğü (%34,5), annesi (%17,7) ve babası (%41,1) ile düzenli olarak görüşmediği, her iki ebeveyni ile düzenli olarak görüşmediği (%6,7) bulguları elde edilmiştir (Karadağ ve Foto Özdemir 2021, 103). Çocukların, ebeveyniyle nadir olarak görüşmesi veya hiç görüşmemesi o ebeveynine yabancılaşması ihtimalini artırmaktadır. Yapılan bir diğer araştırmada çocukların bazen annesiyle görüşmek istemediği (%13,2) bazen de babalarıyla görüşmek istemediği (%36,9) aktarılmaktadır. Aynı araştırmada, çocuğun velayet sahibi olmayan ebeveyn ile görüşmeme nedenlerinden biri; ebeveyn ile

görüşmenin çocuğa anne ve baba arasında yaşanan kavgayı hatırlatıyor olmasıdır. Bir diğer nedeni ise çocuğun o ebeveyn ile vaktini eğlenceli geçirememesidir (F. Güler 2014). Bu durum, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile karşılaştırıldığında yabancılaşan çocuğun davranışı ile paralel olmadığı görülmektedir. Çünkü yabancılaşan çocuğun görüşmek istememe sebebi Güler'in araştırmasında belirtilen sebepler değil, çevresinin etkilemesiyle çocuğun benimsediği görüşlerdir.

Bir diğer katılımcı ise babasıyla olan ilişkisini babasının bitirdiğini, bu yüzden görüşmediğini aktarmıştır. Babasından yeteri kadar ilgi görmeyen katılımcı, babasıyla görüşmek istemediğini dile getirmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, çocuğun babası ile görüşmeme sebebinin ebeveynin kendi tarafından yaratılması ve ebeveynin kendisinin yabancılaşmayı başlatmasıdır:

“Öyle de demek istemiyorum ama gerçekten önceye göre ilgi alakayı kesti benimle olan. Önceden babamla daha çok vakit geçirirdim ne bileyim gelir beni alırdı gezmeye giderdik ya da ne bileyim yemek yerdik vakit geçirirdik ama artık öyle şeyler olmuyor. Gidiyorum ben onu iş yerinde görüyorum birkaç saat. Bir iki kere evine de gittim yemek yedim. Çünkü ben de eski ilgi ve alakamı kaybettim. Diyorum ya babama çok düşkündüm sürekli görüşmek istiyordum. Belki o da bana karşı ilgiyi kestiği için bende de aynı durum söz konusu.” (Ç1, Kız Çocuk, 16)

Yapılan bir araştırmada babaların, çocuklarının yabancılaşması hakkında fikir sahibi olmadığı, kendisine haksızlık yaptığını düşünerek çocuklarına karşı kızgın olduğu, boşanmadan sonra çocuklarını kendisinin aramadığı ve görüşmediği, çocuğun anne ile kalmasını istemesine karşın çocuğunun taraf seçtiğini düşündüğü sonuçlarına ulaşılmıştır (Üner Altuntaş ve Ziyalar 2018, 29). Üner Altuntaş ve Ziyalar'ın araştırma bulgusu, Ç1'in ifadesi ile çocuk bakış açısından anlatılmaktadır.

4.3.2.4. Çocuğun Yanında Kaldığı Ebeveyni İle Yaptığı Paylaşımlar:

“Herkes annem hakkında kötü konuşuyor zaten yaptığı şeyden dolayı. Babaannem, babam hepsi...”

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda çocuk ve yabancılaştıran ebeveynin diğer ebeveyn hakkında olan olumlu veya olumsuz paylaşımlar yapması çocuğun bakış açısını ve davranışını şekillendirmektedir. Çocuk katılımcılar, geniş ailesiyle veya anne-

babasıyla diğer ebeveyni hakkında konuştuğunu ifade etmektedir. Bu konuşmalar ise genellikle olumsuz olmakta, yetişkinler, kendi aralarındaki meseleleri çocuğa yansıtmakta ve çocuklar, yetişkinlerin etkisi altında kalmaktadır. Çocukların ifadelerinde ebeveynlerin en çok maddi konuları çocuklara yansıttıkları ve bu konuyu konuştukları gözlemlenmektedir:

“Annem bazen para konusunda cimri der çocukların masrafını karşılamıyor der.” (Ç5, Oğlan Çocuk, 13)

“ Mesela babamın bazı şeyleri karşılamak zorunda olduğunu bahane üretmemesi gerektiğini söylüyor annem. Her şeyi annemin karşılayamayacağını babamın da karşılaması gerektiğini bu şeyleri konuşuyoruz.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en belirgin özelliklerinden olan diğer ebeveyni kötüleme, çocuğun diğer ebeveyn veya geniş aile tarafından doldurularak oluşan bir durumdur. Aşağıdaki ifadede, bir çocuğun geniş ailesinin etkisinde kalarak annesine yabancılaştığı görülmektedir:

“Annemin yaptıklarını bana söylediler. Ben inanmadım ilk başta. Ama sonra yaşım ilerledikçe düşündükçe haklı olduklarını benimsedim. Yani aklıma yaptığı şeyler geldikçe biraz rahatsız olacağım şeyler. Herkes annem hakkında kötü konuşuyor zaten yaptığı şeyden dolayı. Babaannem, babam hepsi. Hani iyi bir şey yapmadı yer yok. Sigara, alkol, orospuluk yanımda yaptığı şeylerden biri.” (Ç7, Oğlan Çocuk, 15)

Karı kocanın boşanması sürecinde ve sonrasında çocuğun her iki ebeveyni ile sağlıklı bir ilişkisinin olması, çocuğun şu anki ve bundan sonraki yaşamını olumlu etkileyebilmektedir. Boşanmanın getirdiği zorlukların yanında anne ve babasının arasındaki tartışmaya dahil olan çocuğun “fiziksel, duygusal, kişisel, sosyal, ahlaki” gelişimlerinde sorunlar gözlemlenebilmektedir (Sarisözen 2015, 68).

Bir diğer katılımcı ise annesinin ifadelerinden yola çıkarak annesinin babasını kötülediğini fark ettiğini dile getirmiştir:

“Bazen böyle şey oluyor bazen mesela annemin babamı kötülediğini düşünüyorum. Bazı lafları onu düşündürüyor. Belki öyle değildir ama bana öyle geliyor.” (Ç4, Kız Çocuk, 15)

Anne ve babası boşanan çocuklar, anneleri ile babanın hakkında (%41,8), babaları ile de anne hakkında (%41,8), konuşmaktadırlar. Ayrıca çocuğun anne ile birlikte yaşadığı süre zarfında annelerinin baba hakkında olumsuz söylemlerde bulunduğu (%18,8) ve baba hakkında olumlu veya olumsuz bir söylemde bulunmadığı (%3,1) görülmüştür (F. Güler 2014). Güler'in yaptığı araştırma ve çocukların söylemlerine göre çocuklar, ebeveynleri ile diğer ebeveynleri hakkında konuşmakta ve bu konuşma büyük oranda olumsuz olmaktadır.

4.4. ARAŞTIRMACININ ARAŞTIRMA SÜRECİNDEKİ ÖZNEL DENEYİMLERİ

Bu başlık, görüşme sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formunun dışında kalan ve bulgular kısmına dahil edilemeyen durumların gözlemlerini aktarmak için eklenmiştir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromuna dair kaynak ararken sosyal medyada birçok gruba girilmiş, sadece kadınların yer aldığı veya sadece erkeklerin yer aldığı grupların varlığı göze çarpmıştır. Bu gruplarda dikkat çeken durum, bireylerin kendi aralarında çok çabuk örgütlenip çok çabuk tepki verebilmesi olmuştur. Bu anlık örgütlenmelerin bireyleri dolduruşa getirdiği ve gerek kendi çevresine gerekse paylaşımı yapan kişilere karşı nefret söylemlerini artırdığı gözlemlenmiştir.

Katılımcılardan özellikle erkek ebeveynlerin 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile İstanbul Sözleşmesine karşı tepkili oldukları gözlemlenmiştir. Gerekçe olarak ise bu düzenlemelerin sadece kadını koruduğu, erkekleri mağdur ettiği ve aile birliğinin bu düzenlemelerden dolayı bozulduğu öne sürülmüştür. Birçok sosyal medya grubunda bu kanun ve sözleşmenin kaldırılmasına yönelik girişimlerde bulunulduğu gözlemlenmiştir.

Çocuğu ile birlikte görüşmeye katılan ebeveynlerin, çocuğun yanında diğer ebeveyn hakkında sürekli olumsuz konuştuğu, kendi iddialarını doğrulamak adına çocuklarına “*öyle değil mi, böyle yapmadı mı?*” gibi teyit soruları sorduğu gözlemlenmiştir. Sorulan bu sorulara ise çocuklar, ebeveynlerinin istediği cevabı vermiştir. Görüşmeye geçildiğinde çocuklar ve ebeveynlere diğer ebeveyn hakkında sohbet etmek ile ilgili soru sorulmuş ve bu konu hakkında sohbet etmediklerine yönelik yanıtlar elde edilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kadın veya erkek olarak ayırım yapılmadığı ve her iki cinsiyetin de bunu gerçekleştiriyor olmasıdır.

Ebeveynlerin boşanma sürecinden ve çocuğunu görememekten dolayı psikolojik olarak yıprandıkları gözlemlenmiştir. Kendilerine evlilik ve boşanma süreçleri hakkında soru soran araştırmacıyla kendi manevi yüklerini paylaşma eğiliminde oldukları, zaman zaman yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara yanıt vermedikleri gözlemlenmiştir. Görüşme formundaki sorulardan çok kendi hikayelerini anlatma istekleri ağır basmıştır.

Ebeveynlerin çocukla geçirdiği süreleri kayıt altına aldıkları ve çocukların kendilerini sevdiklerini bu şekilde çevrelerine ve mahkemeye kanıtlamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Özellikle görüşme esnasında çocuklar ve ebeveynlerle olan videolar sık sık araştırmacıya gösterilmiş, kızgınlıkları ve mağduriyetleri araştırmacı ile paylaşılmıştır.

Adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanlarından bazılarının görüşmeye çok istekli olduğu bazılarının ise diğer arkadaşları katıldığı için görüşmeye geldiği gözlemlenmiştir. Bir grup sosyal hizmet uzmanının bu tarz araştırmalara inanmadığı, herhangi bir çözüm getirmeyeceği dolayısıyla görüşme için zamanlarının çalındığı sözlü olarak dile getirilmiştir. Katılımcıların araştırmaya katılmalarının gönüllülük esasına dayalı olduğu aktarıldığında ise arkadaşlarının bu durumdan hoşnut olmayacakları beyan edilmiştir.

5.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ebeveyn yabancılaşmasına yönelik incelemelerin sonucunda Türkçe kaynakların yeterli sayıda olmadığı görülmüştür. Ayrıca çocukların ebeveynleri ile görüşmemelerinin onlar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Çocuklar, ebeveynler ve sosyal hizmet uzmanları tarafından ebeveyn yabancılaştırma sendromunun incelendiği bu çalışmada sonuçlar üç farklı katılımcı grubu açısından ele alınmıştır. Ayrıca çıkan sonuçlara yönelik önerilere de yer verilmiştir.

5.1. SONUÇ

İlk olarak sosyal hizmet uzmanları açısından çıkan sonuçların ele alınacağı bölüme dair alt başlıklar aşağıda incelenmiştir.

5.1.1 Sosyal Hizmet Uzmanlarına İlişkin Sonuçlar

Aile mahkemelerinde görev alan sosyal hizmet uzmanları, genel olarak velayet davası, boşanma davası gibi olgularda tarafları dinleyip buna ilişkin rapor düzenlemekte ve mahkeme istediği takdirde duruşmada hazır bulunmaktadır. Bu durumun 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanuna uygun olarak mesleklerini icra etmektedirler.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu Türkiye’de yeni bilinmeye başlansa da aile mahkemelerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının konuya hakim olduğu görülmektedir. Bu durum akademik bilgi birikiminin yanı sıra mesleki deneyimlere de dayanmaktadır. Zira ebeveyn yabancılaştırma sendromuna isim koyulmadan önce de bu durumun varlığı, sosyal hizmet uzmanlarının aşına olduğu ve mesleki olarak müdahale ettiği konular arasında yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının kendilerini geliştirdiği ve güncel gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduğu görülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaşmasında aileye yönelik gözlemledikleri durumlar arasında, ailelerin saldırgan, öç almaya ve çatışmaya yönelik tutumları dikkat çekmektedir. Ebeveynler arasındaki çatışma hali zaman zaman “savaş” haline dönüşmekte ve çocuk, bu savaşta kazanılacak bir obje olmaktadır. Bunun yanında çocuklarını, diğer ebeveynleri hakkında olumsuz söylemlerle dolduruşa getirdikleri, bu

olumsuz söylemlerin sonucunda çocukların diğer ebeveyninden uzaklaştığı, bu sayede yabancılaştıran ebeveynin intikam aldığı ve en uç aşamada çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmeyi kestiği anlaşılmaktadır.

Anne ve baba çatışma halindeyken çocuğun savaş objesi haline gelmesi, çocuğun gelişimini ve ruh halini olumsuz olarak etkilemektedir. Sosyal hizmet uzmanları bu durumdan en çok etkilenen tarafın çocuklar olduğunu dile getirmektedir. Bir diğer deyişle anne ve baba arasındaki olumsuz seyrin çocuklara yansıdığı ve çocukların savunmasız kalarak ihmal ve istismara açık hale geldiği söylenebilmektedir. Çocukların sergilediği davranışlar ise saldırgan olma veya çekinik olma gibi çeşitler gösterebilmektedir. Burada sosyal hizmet uzmanlarının ortada bulunduğu nokta, çocukların suçluluk duyması ve yanında kaldığı ebeveyni tarafından reddedilmekten korkmasıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının görüşleri incelendiğinde üzerinde durulan bir diğer nokta, geniş aile faktörüdür. Geniş ailenin hem kendi çocuklarının boşanması üzerinde hem de torunlarının ebeveynlerine yabancılaşmasında önemli rolleri vardır. Bu duruma bireylerin ebeveynleri ile aralarındaki sınırı koruyamadığı ve bireyselleşememelerinin sonucu olarak geniş ailelerin çocuklarının şahsi meselelerine karışmayı kendilerinde hak olarak görmeleri sebep olabilmektedir. Geniş ailelerin çocuklarını korumak adına boşanma davasına veya velayet ilişkisine karışması, hem kendi çocuklarını hem de torunlarını yıpratmalarına neden olmaktadır. Geniş ailelerin olaya müdahil olmasıyla paralel olarak çocuklar, yabancılaştıkları ebeveynlerin aileleri ile de görüşmemektedirler.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun, bireylerin refah seviyesine göre değişip değişmediği konusunda herhangi bir genelleme yapılamamıştır. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırmasının hem düşük gelirli hem de yüksek gelirli ailelerde görüldüğünü söylemek olanaklıdır.

Boşanma sürecinin anlaşmalı olarak seyretmesi ebeveyn yabancılaştırma sendromu olasılığını azaltmaktadır. Yani çiftlerin anlaşarak boşanması, çocuğun iki ebeveyniyle de görüşerek sağlıklı ilişki kurması, hem onun için yararlı olmakta hem de yabancılaşmayı önlemektedir. Ebeveynlerin çocuk odaklı tutumları, çocukların daha sağlıklı bireyler olarak yetişmesine olanak tanımaktadır.

Öte yandan sosyal hizmet uzmanları açısından en dikkat çekici sonuçlardan biri, ebeveyn yabancılaştırmasını uygulayan ebeveynlerin davranış ve tutumları olmuştur. Çocuğun yanında kaldığı ebeveyni ile olan ilişkisi daha sağlıklıdır ve bu durumu ebeveyn kullanarak diğer ebeveyni ile görüşmemesini sağlamaya çalışmaktadır. Ebeveynin çocuk üzerindeki manipülatif tutumlarının çocuğun duygusal istismarına yol açtığı izlenimi uyanmaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ebeveynler, baskıcı, otoriter, işbirliğine yatkın olmayan, yönlendirici ve saldırgan davranışlar sergilemektedir.

Ebeveyn yabancılaştırmasına maruz kalan çocukların ise bir takım duygusal hassasiyetleri oluşmaktadır. Bu duygusal hassasiyetlerin anlaşılabilir olarak boşanmış çiftlerin çocuklarından daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Çocukların bir ebeveynini seçmek zorunda hissettiği, diğer ebeveynine karşı suçluluk duymadıkları, küçük yaşta hukuki sürecin içine girerek bu sürece hakim oldukları görülmektedir. Bir diğer yandan çocukların yetişkin senaryoları ile ezbere konuşmaları, ebeveynleri ile görüşmemelerinin kendi fikirleri olduğunu iddia etmeleri, çocukların yanında kaldıkları ebeveynlerin etkisi altında kalmaları, önceki yapılan araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun genel özellikleri, başta Gardner tarafından tanımlanmış, ardından araştırmalar yapılmış ve sekiz özellik tanımlanmıştır. Sosyal hizmet uzmanları, bir olgunun ebeveyn yabancılaştırma sendromu olduğunu yoğunlukla çocuğun ebeveyni mantıksız bir şekilde reddetmesinden ve yaşına uygun olmayan senaryolarla konuşmasından tespit etmektedir. Burada ebeveynine yabancılaştırmış çocukların en çok bu iki davranışı sergilediğini söylemek olanaklıdır.

Sosyal hizmet uzmanlarının üzerinde durduğu bir diğer önemli nokta ise ebeveyni ile konuşmayan her çocuğun, ebeveyn yabancılaştırma sendromu olgusu olarak değerlendirilmesinin yanlış olacağı yönündedir. Bir dosyanın ebeveyn yabancılaştırma sendromu olup olmadığını anlamak için, aile dinamiklerini iyi bilmek gerekmektedir. Bir ailede başta fiziksel, cinsel, psikolojik istismar varsa ve çocuklar buna istinaden ebeveynleri ile görüşmüyorsa, bu olgular ebeveyn yabancılaştırma sendromu olarak değerlendirilemez. İstismar olguları ile ebeveyn yabancılaştırma sendromu olgularının birbirinden ayrılması hem çocukların üstün yararı hem de ebeveynler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu durumda da ebeveyn yabancılaştırma sendromunun istismara

açık bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü istismarı uygulayan ebeveynin kendi istismarını saklamak veya sürdürmek için ebeveyn yabancılaştırma sendromunu kullanabilmesi olasılık dahilindedir.

Yapılan ilk çalışmalarda, velayetin çoğunlukla anneye verilmesinden dolayı ebeveyn yabancılaştırmasını annelerin daha çok uyguladığı yönünde görüşler hakim olmuştur. Ancak ilerleyen ve günümüz araştırmalarında, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu annelerin yoğunlukla uyguladığı görüşünden uzaklaşmıştır. Bu araştırmada da sosyal hizmet uzmanlarının önemle üzerinde durduğu nokta, ebeveyne yabancılaştırmayı her iki cinsiyetin de uyguluyor olmasıdır. Yani sadece anneler veya sadece babalar uyguluyor demek yanlıştır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerini gösteren çocukların şu anki durumları gözlemlenebilse de gelecek yaşantılarındaki durumlarına dair araştırmalara literatür taraması sırasında rastlanmamıştır. Sosyal hizmet uzmanları da ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerini gösteren çocukların gelecek yaşantısına dair kesin bir yargıda bulunamamaları da ileri gelişim evrelerinin olumsuz etkileneceğini tahmin etmektedir.

Adli süreçte ebeveyn yabancılaştırma sendromuna sosyal hizmet uzmanlarının müdahalesi, raporlar ile olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları sadece rapor sunmakta, doğrudan müdahale edememektedirler. Buna sebebi ise sosyal hizmet uzmanlarının görev tanımlarının dışına çıkmaması ve çok fazla iş yüklerinin olmasıdır.

Ayrıca sosyal hizmet uzmanları, sosyal hizmetin planlı müdahale sürecini kısmi olarak uygulayabilmekte ve bu süreçten “izleme-takip” aşamasının uygulayamamaktadır. Bu durumun sebebinin yoğun iş yükü olduğu, meslek elemanı sayısının yeterli olmadığı ve kanuni sınırlamalardan kaynaklandığı belirtilmiştir. İzleme takip aşamasının olmamasının ebeveyn yabancılaştırma sendromuna maruz kalan çocukları olumsuz etkilediği, mesleki müdahale gerçekleştirilen çocukların ebeveynleri ile daha sağlıklı ilişkiler geliştireceği düşünülmektedir.

Sosyal hizmet uzmanları adliyede avukat, hakim, savcı gibi birçok meslek grubuyla birlikte çalışmaktadır. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanının bakış açısıyla diğer meslek elemanlarının bakış açısı farklı olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının en çok karşılaştıkları güçlükler, raporlarının hakim tarafından zaman zaman dikkate alınmaması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun boşanma sürecinde olağan bir

durum gibi kabul edilmesi ve avukatların davayı kazanmak uğruna çocukları olumsuz etkileyen müdahalelerde bulunmasıdır. Bunlarla birlikte mesleki müdahalenin sınırlı kalması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunun belirtilerini gösteren çocukların ve bunu uygulayan ebeveynlerin yönlendirilebileceği bir mekanizmanın olmaması, iş birliği yapmayan ebeveynin süreci zorlaştırması gibi güçlüklerle de karşılaşmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromunda velayeti alamayan ebeveynler ve onların avukatları tarafından taraflı rapor yazdıkları yönünde suçlamalarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bazı sosyal hizmet uzmanlarının bu konu hakkında soruşturma geçirdiği ve sonucunda yanlış bir müdahalede bulunmadıkları yönünde karara varıldığı görülmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının taraflı rapor yazmakla suçlanması, onların motivasyonunu olumsuz etkileyebilmektedir.

Görüşülen ebeveynler tek taraflı dinlendiği için hangisinin yabancılaştırıcı ebeveyn hangisinin yabancılaştırılan ebeveyn olduğu belirlenememiştir. Tüm ebeveynler kendilerinin yabancılaştırılan ebeveyn olduğunu iddia etmektedir. Ancak bazı ebeveynler, yabancılaştıran ebeveynlerin sergilediği davranışları sergilemiştir. Yine de bu araştırmaya katılan ebeveynlerin yabancılaştıran ve yabancılaştırılan ebeveyn olduğu konusunda genelleme yapılamamaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile en etkili mücadele, ebeveynler arasındaki çatışma halinin sonlandırılmasıdır. Bu da ebeveynler arasında çatışmaya yol açan sorunun köküne inilerek çözüm yolları aramayı gerektirmektedir.

5.1.2 Ebeveynlere İlişkin Sonuçlar

Ebeveynlere evlilik yaşantıları, boşanma öncesi ve sonrası çocuklarıyla olan ilişkileri hakkında sorular sorulmuştur.

Evlilik yaşantılarında mutlu olduğunu ifade eden ebeveynler olduğu gibi mutsuz olduğunu belirten ebeveynler de vardır. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromu görülen olgularda evlilik yaşantılarının sorunlu veya sorunsuz olduğuna dair bir genelleme yapılamamaktadır. Ancak ailelerde iletişim sorunu olması ve ebeveynlerin bu sorun üzerine odaklanmaması genellenebilir bir sorun olabilmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin günlük yaşantılarına kaldığı yerden devam ettiği, iş yaşamlarına aktif katılımlarının bunda büyük rol oynadığı söylenebilmektedir.

Ebeveynlerin ifadeleri incelendiğinde evlilik süreci boyunca çocukları ile iletişimlerinin güçlü olduğu söylenmektedir. Eski eşlerinin çocukla olan iletişimi sorgulandığında ise tam tersi sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Buna göre eski eşlerin evlilik süreci boyunca çocukla iletişimleri güçlü değildir ve eşler, çocuğa yeterli ilgiyi göstermemektedirler.

Ebeveynlerin hepsi boşandığı süreçte ve sonrasında yaşadığı zorluklardan söz etmektedir. Çocukları ile iletişimi kesilen ebeveynler, özellikle boşanma sürecinin getirdiği güçlükleri atlatmakta zorlanmakta, çocukları ile iletişim kurmak için fazladan çaba göstermekte, bu durum kendilerini maddi ve manevi olarak yormaktadır. Çocukların velayetine sahip olan ebeveynler ise hem anne hem baba olarak iki ebeveynin sorumluluğunu üstünde hissettiğini belirtmektedir. Ebeveynlerin karşılaştıkları ortak sorun, psikolojik sorunlardır ve bunun için profesyonel destek almaktadırlar. Ancak çevreden herhangi bir destek görmediğini belirten ebeveynler de vardır. Boşanma sonrasında yeni yaşantılarına uyum sağlama sürecinde çevresinden destek görmeyen ebeveynler, bu sürece alışmakta zorlanmaktadır.

Boşanma sürecinde çocukları ile görüşmeyen ebeveynler, günlük yaşantılarını sağlıklı bir şekilde devam ettirememektedirler. Bu durum, kendilerinde ruhsal ve fiziki hastalıklara yol açmaktadır. Ayrıca çalışan ebeveynler, yaşanan zorlukları daha kolay atlatmaktadır. Bireyler evlilik deneyimlerini kötü olarak nitelendirmişler ve boşandıktan sonra daha mutlu olduklarını ifade etmişlerdir.

Boşanma gerçekleştikten sonra çocuğun kendisine yabancılaşmasından dolayı çocukla görüşemeyen ebeveynler vardır. Çocukla görüşememe sebebi olarak çocukla iletişim kurulamaması, bu iletişimin diğer ebeveyn tarafından engellenmesi, diğer ebeveynin çocuğu göstermemesi gibi durumların söz konusu olduğu anlaşılmaktadır.

Velayet hakkına sahip olmayan ebeveynlerin boşanma sürecinde çocuklarla iletişimi kesilmektedir. Velayet sahibi olan ebeveynlerin ise çocukla olan iletişimi güçlenmektedir.

Yabancılaşan çocuğun ebeveyni, çocuğun aslında kendisi ile sürekli görüşmek istediğini; ancak annenin/babanın bunu engellediğini ifade etmektedir. Bu durumda, bazı ebeveynler çocukların videolarını göstererek inandırıcılıklarını artırmak istemişlerdir.

Boşanmanın çocuğa olan etkisi olumlu ve olumsuz olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir: Boşanmanın olumlu etkileri, çocuğun evde yaşanan çatışmalı ortamdaki uzaklaşması ve çocuğun benliğine ilişkin olumlu gelişmelerin olmasıdır. Olumsuz etkileri ise çocuğun ebeveynine yabancılaşarak ebeveyn kaybının yaşanması, çocuğun akademik başarısının düşmesi, güven problemi yaşaması, anne ve baba arasında kalması gibi durumlardır.

Ebeveynler, çocukların yaşadığı sürecin etkilerini hafifletmek amacıyla çocuklarına destek olmaya çalışmaktadırlar. Ancak çocuğu ile görüşemeyen ebeveynler, bu konuda zorlanmaktadırlar. Ebeveynler, çocukları ile sevdikleri aktiviteler yaparak, şehir dışına çıkarak ya da çocukların istediği şeyleri yaparak onlara destek olmaya çalışmaktadırlar. Boşanma gerçekleştikten sonra ebeveynler tarafından çocukta birtakım değişiklikler gözlemlenmiştir. Çocukların davranışlarında görülen yalan söyleme, ikili oynama, içe kapanıklık veya hırçınlık gibi değişiklikler, en çok görülen değişimlerdir. Öte yandan çocuğun sürekli yanında kaldığı ebeveynin cümleleriyle konuşması da dikkat çekicidir. Bununla birlikte anne baba arasındaki gergin ortamın boşanmayla sona ermesi, çocuklar üzerinde olumlu etki yapmakta, bu durum çocuğun sosyal ilişkilerine de olumlu yansımaktadır.

Geniş ailenin olaya müdahil olmasıyla birlikte ebeveyn yabancılaştırma sendromunun şiddeti yükselmektedir. Özellikle yabancılaştırıcı ebeveynin ailesinin yaşanan olaylar hakkında fikir beyan etmesi olayları daha da karmaşıklaştırmakta ve hem çocukları hem de ebeveynleri olumsuz etkilemektedir. Geniş aile ile ilgili çıkan bir diğer sonuç ise çocukların artık kendi anne babasından çok büyükanne-büyükbabasının otoritesini tanıması ve ebeveynlerin çocuklar üzerinde otorite kurmasının zorlaşmasıdır. Çocuk sadece ebeveynine yabancılaşmamakta, yabancılaştığı ebeveynin geniş ailesiyle de herhangi bir gerekçe olmadan iletişimini kesmektedir.

Velayet sahibi olmayan ebeveynler, boşanma gerçekleştikten sonra çocukları ile iletişimlerini sürdürmek amacıyla, birçok aktivite yapmaktadırlar. Bu aktivitelerin başında çocukların sevdiği etkinlikleri birlikte yaparak ortak paylaşım oluşturma, velayet sahibi olmayan ebeveynlerin de çocukların yaşantılarında yer alma çabası gelmektedir. Velayete sahip olan ebeveynler ise çocukların boşanma sonrasında normal yaşantılarına uyum sağlamalarını kolaylaştırmak adına birlikte zaman ayırabilecekleri etkinlikler yapmaktadırlar. Velayet sahibi olan ve olmayan ebeveynlerde görülen ortak

nokta, çocukların hayatı öğrenmesi için onlara taşıyabilecekleri ölçüde sorumluluk vermeleridir.

Çocukla iletişim kurarken ebeveynler zorlanmaktadır. Bu zorlanmanın iki sebebi vardır: çocukların içinde buldukları gelişim evrelerinin getirdiği özellikler ve çocukla görüşememe. Ebeveynin çocukla görüşememe nedeni, çocuğun ebeveynine yabancılaşmasıdır. Ergenlik döneminde bulunan çocuklar ise anne babaya karşı daha isyankar tavırlar sergilemekte ve dolayısıyla anne baba, çocuğa ulaşmakta zorluk yaşamaktadır. Ayrıca kız çocukları ile erkek çocuklara nazaran daha kolay iletişim kurulduğu anlaşılmaktadır.

Ebeveynler, çocukların diğer ebeveyni ile görüşmesini desteklediklerini ifade etmektedirler. Onlara göre çocuğun diğer ebeveyni ile görüşmeme sebebi, çocuğun kendi kararıdır.

Ebeveynler, aralarında olan çatışmalı durumun çocuklar üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi gözlemlemektedirler. Ancak aynı zamanda bu olumsuz etkiyi azaltmak için çaba harcamak yerine çocuğun velayetini almaya yönelik bir “savaşın” içindedirler.

Diğer ebeveyn hakkında çocukları ile sohbet eden ebeveynler olduğu gibi hiç sohbet etmediğini belirten ebeveynler de vardır. Sohbet edenler, çocuk ile diğer ebeveyn hakkında olumsuz bir paylaşımda bulunmadığını, sohbet etmeyenler ise çocuğu olumsuz etkilememek için bu yola başvurduklarını ifade etmektedir. Araştırmacının izlenimlerine göre bu ifadeler ebeveynlerin kendilerini aklama çabası olup gerçeği yansıtmamaktadır.

Çocukların koz olarak kullanılması ebeveyn yabancılaştırma sendromunda sıklıkla karşımıza çıkan bir durumdur. Çocuklar, ebeveynlerin yaşam tarzını öğrenmek için ebeveynleri tarafından kullanılmaktadır. Bu kullanmanın sebepleri ise mahkemede karşı taraf aleyhine delil toplamak ve çocuğun velayetini almaktır. Bir diğer deyişle çocuğun velayeti, “savaş ganimeti” olarak görülmekte ve çocuk, ebeveynler arasında ebeveynlerin kendi amaçları doğrultusunda kullanılmaktadır.

Çocuklar, ebeveynlerinden iki şekilde soğumaktadır: çocuğun ebeveyni tarafından diğer ebeveyne karşı soğutulması ve çocuğu yabancılaştırmaya çalışan ebeveyne karşı çocuğun soğuması. Çocuğun ebeveyni tarafından diğer ebeveyne karşı kışkırtılması ebeveyn yabancılaştırma sendromunun en belirgin özelliklerindedir. Çocuğun mental ve fiziksel olarak gelişmesiyle birlikte çevresindeki olaylara dair farkındalığı artmakta

dolayısıyla yabancılaştıran ebeveynin davranışları çocuk tarafından analiz edilmekte ve çocuk, kendi isteğiyle ebeveyni ile arasına mesafe koymaktadır. Bu durumda önemle üzerinde durulması gereken nokta, çocuğun içinde bulunduğu gelişim evresi özellikleriyle paralel olarak yaşadığı olayları kendi mantığı çerçevesinde değerlendirmesi ve bunu kendi ifadeleri ile aktarabilmesidir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda çocuk, yaşına uygun kelimeleri kullanmamaktadır. Ebeveynlere göre çocuklar, yaşamadıkları olayları yaşamış gibi anlatmakta, yanında konuşulan olayları kendi yaşamışçasına dile getirmektedir.

5.1.3. Çocuklara İlişkin Sonuçlar

Çocuklarla yapılan görüşmelerde çocukların tamamı, yaşantılarında değişiklik hissettiğini söylemiş ve bu değişikliğin sebebinin anne babanın ayrılması olduğu anlaşılmıştır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda yabancılaştırıcı ebeveynin sıkça karşılaşılan davranışı, çocuğa diğer ebeveyni hakkında olumsuz söylemlerde bulunmasıdır. Nitekim araştırmaya katılan çocukların söylemlerinden anlaşıldığı üzere ebeveynler, diğer ebeveynler hakkında olumsuz söylemlerde bulunmakta, bu söylemleri çocuklarla muhabbet ederek yapmakta, yaş olarak büyük çocuklar bu durumun farkına varmakta ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmektedirler. Ayrıca çocukların sıklıkla bir ebeveynine karşı kızgın olduğu, bu ebeveynin de yabancılaştığı ebeveyn olduğu söylenebilmektedir. Anne ve babaların çocuklarla yaptığı olumsuz konuşmalar, çoğunlukla ekonomik konularda karşı tarafı kötüleme şeklindedir.

Çocukların psikolojisini etkileyen en büyük etken, çocuğun kendisini iki taraf arasında hissetmesidir. Anne ile olan iletişimde babayı kötüleyen, baba ile olan iletişimde anneyi kötüleyen çocuk, iki tarafın da sevgisini ve ilgisini kaybetmekten korktuğu için onların isteklerine yönelik davranmaktadır. Çocuklarda görülen bir diğer psikolojik durum ise üzüntülü ruh halidir. Bunun yanında çocuklar, anne baba arasındaki çatışmalı durumu içselleştirmişlerdir.

Ebeveynler ayrılmadan önce, çocukların evden giden ebeveynle iletişiminin güçlü olmadığı görülmektedir. Bu durumun sebepleri, anne babanın resmi ayrılık gerçekleşmeden önce ayrı yaşamaya başlaması ve anne-baba-çocuktan oluşan klasik aile ortamının geçerliliğini yitirmesidir. Dolayısıyla çocuklar, ayrılık resmi olarak

gerçekleşmeden önce günlük yaşantılarında anne babanın ayrılmasını normalleştirmektedir. Böylece çocukların bir ebeveyni ile görüşmemesi onlar için olağan bir durumdur.

Çocukların, reddedilen ebeveyn ile ayrılık gerçekleşmeden önce ilişkisi iyidir. Ancak ayrılıktan sonra çocuk, olumsuz söylemlerin etkisinde kalarak ebeveynine uzaklaşmaktadır. Bununla birlikte çocuğun ebeveynine yabancılaşmasının tek sebebi yabancılaştırıcı ebeveyn değildir; yabancılaşılana ebeveynin de yabancılaşmada rolü vardır. Nitekim yabancılaşılana ebeveynin ilgisiz tutumları, görüşmeye istekli olmaması, görüşme sırasında çocuğa yeterli ilgi ve sevgiyi göstermemesi gibi sebepler, yabancılaşmayı desteklemektedir.

Çocuklar, boşanma gerçekleştikten sonra yabancılaştığı ebeveyni ile görüşmemekte veya nadiren görüşmektedir. Bu duruma, çocuğun çevresel faktörlerin etkisinde kalması sebep olmaktadır.

Yaşı büyük olan çocukların olayları analiz edebilme yeteneği arttıkça anne ve baba arasında süregelen duruma karşı farkındalıkları da artmaktadır. Bu çocuklar, küçük yaşlardayken anne-baba etkisinde kalarak diğer ebeveynine yabancılaşmışlardır. Ancak çocuklar büyüdükçe olayları kendi mantık süzgecinden geçirmekte kendi yorumlarıyla ebeveynlerine karşı bir yaklaşım sergilemektedirler.

Öte yandan bir ebeveyn, çocuk ile diğer ebeveyne yönelik olumsuz konuşmalar yapmaktadır. Böylece yabancılaştıran ebeveyn davranışı sergileyen ebeveynler, çocuğu koz olarak kullanma sürecine girmişlerdir. Nitekim çocukların ebeveynler arasında “savaş aracı” olarak kullanılması, çocukların farkında olduğu bir durumdur.

Ayrıca yabancılaştırma sadece anne veya baba tarafından gerçekleştirilmemekte, ailenin diğer üyeleri de yabancılaştırma sürecinde aktif olarak yer almakta ve çocuklar, akrabaların etkisinde kalmaktadır.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre adli sistem ve bu sistemde çalışan sosyal hizmet uzmanlarına ve ebeveynlere yönelik öneriler aşağıda yer almaktadır:

5.2.1. Adli Sistem ve Bu Sistemde Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarına

Yönelik Öneriler

Adli sistem, birçok sosyal sorunu inceleyen ve bu sorunlarla ilgili kişilerin yaşamlarını etkileyebilecek kararlar alan önemli bir makro sistemdir. Dolayısıyla adli sistemde hemen hemen her sosyal sorunla ilgili işlem yapılmakta, bu da iş yükünün fazlalığını kaçınılmaz hale getirmektedir. Dolayısıyla adliyede çalışan sosyal hizmet uzmanlarının iş yükünün fazla olması, sosyal hizmet uzmanlarının hem mesleki motivasyonunu hem de işini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Adli sistemde örgün sosyal hizmet eğitiminden mezun olmuş sosyal hizmet uzmanlarının daha fazla istihdam edilmesinin iş yükünü azaltacağı, süreci hızlandıracağı ve daha verimli çalışmalara aracı olacağı düşünülmektedir.

Sosyal hizmet lisans eğitimi geneli bakış açısıyla verilmektedir. Bir başka deyişle sosyal hizmet öğrencisi, lisans eğitimini alırken çocuk, kadın, engelli, yaşlı gibi birçok alana ilişkin eğitim almaktadır. Ebeveyn yabancılaştırma sendromu çoğunlukla çalışmaya başladıktan sonra deneyimlenmektedir. Sosyal hizmet eğitiminde, derslerde, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna daha fazla yer verilmesi, mezun olduklarında sosyal hizmet uzmanlarının daha etkili müdahale planı geliştirmesine katkı sağlayabilir. Alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, ebeveyn yabancılaştırma sendromuna karşı akademik bilgi birikimlerinin artırılması sağlanabilir. Sosyal hizmet uzmanlarının eğitimlerinin desteklenmesi, yazılan raporların ve müdahale sürecinin etkililiğini artırabilmektedir. Eğitim çalışmalarının yalnızca sosyal hizmet uzmanlarına yönelik değil ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışan diğer meslek elemanlarını da hedef alması yararlı olabilecektir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla konuya ilişkin istatistiklerin tutulması, mesleki çalışmaların görünür kılınması, daha fazla araştırma yapılarak farklı boyutlarına değinilmesi, toplumda ve mesleki anlamda farkındalık yaratmaya yardımcı olacaktır.

Sosyal hizmet uzmanlarının ebeveyn yabancılaştırma sendromunu değerlendirirken olayın istismar boyutunu göz ardı etmemeleri oldukça önemlidir. Nitekim eğer olguda çocuğun istismarı söz konusu ise ebeveyn yabancılaştırma sendromundan söz edilmesi olanaksızdır. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromu, istismarcılar tarafından

kendileri lehine kullanılmaya uygundur ve sosyal hizmet uzmanlarının bu konu hakkında dikkatli olması önem taşımaktadır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun varlığına karar verip bir anda çocuğun velayetinin değiştirilmesi, çocukta yeni bir travmaya yol açabilmektedir. Çocuğun görüşmeyi veya konuşmayı bir süredir reddettiği ebeveyniyle bir anda birlikte yaşamaya başlaması, kendi gelişimine ve psikolojik iyilik haline zarar verebilme ihtimalini taşımaktadır. Dolayısıyla velayet hakkını yeniden değerlendirirken karar verici mekanizmaların ve sosyal hizmet uzmanlarının bu durumu göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarının, adli sistemde müdahale aşamasında aktif olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanlarına ebeveyn yabancılaştırma sendromuna müdahale olanağının tanınması, bu durumun varlığını azaltıcı yönde etki edebilir.

Bununla birlikte, sosyal hizmet müdahalesinde izleme aşaması, planlı müdahale sürecinin en önemli aşamalarından biridir. Böylece sosyal hizmet uzmanı, uygulamasının ne ölçüde işe yaradığını görme şansı elde etmekte ve danışanın süreç sonrasında oluşabilecek ihtiyaçlarına karşı önlem alabilmektedir. Ancak adli sistemde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının gerek görev tanımından gerekse iş yükünden dolayı izleme aşamasına dahil olamadıkları görülmüştür. Bu yüzden bir izleme mekanizmasının kurularak bireylerin adli sisteme dahil olduktan sonraki yaşantısının izlenmesi, yapılacak çalışmaların ve bireylerin yararına olabilecektir.

Adliyede yer alan görüşme odalarının çocuk ve aile için yeniden düzenlenerek kullanıma sunulmasının, orada gerçekleşen görüşmelere olumlu etkisinin olacağı, kişiler ve sosyal hizmet uzmanları arasında güvenli ilişkinin daha kolay kurulacağı ve bireylerin kendilerini güvende hissederek rahat davranacakları düşünülmektedir.

Kişisel görüş günleri zaman zaman hem çocuk hem ebeveyn açısından zor geçebilmektedir. Ebeveynin, çocukla kişisel ilişkinin tahsis edilmesine yönelik zorlukla karşılaştığı durumlarda aracı bir mekanizmanın devreye girerek ikisi arasındaki ilişkiyi sağlaması ikisinin de iyilik hali açısından yararlı olabilmektedir. Bu mekanizmanın Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı bir görüşme odasında gerçekleşmesi, Adalet Bakanlığına bağlı bir oluşumdan daha kapsamlı olabilir. Ayrıca o odada tarafsız bir şekilde ebeveyn ve çocuğun gözlem altında görüştürülmesi, hem çocuk hem ebeveyn

açısından olumlu etkiler yapabilir. Böylece sosyal hizmet uzmanı, çocuk ve ebeveynlere yönelik müdahalede bulunabilecek ve ebeveyn yabancılaştırma sendromunu azaltabilme/yok edebilme şansı elde edebilecektir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken kanıtlayabilir olmak önemli bir yer tutmaktadır. Bu durumun, somut delillerle desteklenmesi karar verici mekanizmaların görüşünü etkileyebilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromunun kanıta dayalı olarak sunulması, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile mücadelede büyük rol oynayabilmektedir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu, sosyal hizmet, hukuk, psikiyatri, psikoloji gibi birçok bilim dalının yakından ilgilendiği bir konudur. Dolayısıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromunun farklı disiplinler tarafından değerlendirilmesi, olgulara bütüncül bakmayı sağlayacaktır. Böylece her alan kendi yaklaşımlarıyla ebeveyn yabancılaştırma sendromu sürecini değerlendirecek ve yapılacak müdahalelerin etkisi artacaktır.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu farklı disiplinler aracılığıyla değerlendirme süreci ise vaka toplantılarıyla mümkün olabilecektir. Planlı müdahale sürecini yürüten sosyal hizmet uzmanının düzenli aralıklarla vaka toplantıları ayarlaması, bu toplantılara katılan avukat, doktor, psikolog gibi diğer meslek elemanlarına olguları anlatarak görüşlerini alması gerekmektedir. Böylece olgulara yönelik görüşleri bir araya getirerek müdahale planına eklemesi, o planın olumlu anlamda sonuç verme olasılığını yükseltebilecektir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile çalışırken sosyal hizmet müdahalesinin etkisi yadsınmaz. Müdahale sürecini planlarken sosyal hizmet uzmanlarının iki tarafla da eşit bir şekilde görüşmesi gerekmektedir. Bu durum ise çocuk ve anne-baba ile bireysel görüşmeleri gerektirdiği gibi çocuk-anne, çocuk-baba, çocuk-anne-baba ekseninde birçok kez görüşmelerin yapılmasını da gerektirmektedir. Bu sayede çocuğun hem annenin hem babanın yanında nasıl davrandığı gözlemlenebilir, anne ve baba arasındaki sorunun asıl kaynağını anlaşılabilir ve sorunun çözümüne ilişkin yöntemler müdahale planına eklenebilir.

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ebeveynler ve çocuklar farklı davranışlar sergileyebilmektedir. Ancak ebeveyn yabancılaştırma sendromuna yönelik ölçeklerin az olduğu veya hiç olmadığı görülmüştür. Ebeveyn yabancılaştırma sendromunda ebeveynler ve çocuklara yönelik farklı ölçeklerin geliştirilmesi, kanıta dayalı

uygulamayı daha da güçlendirmektedir. Böylece sosyal hizmet uzmanları, ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile karşı karşıya olduklarını düşündüklerinde ölçeği uygulayıp çıkan sonuca göre planlama yapabilirler.

5.2.2 Ebeveynlere Yönelik Öneriler

Ebeveynler için çocukları ile görüşmemek zaman zaman zorlayıcı ve günlük yaşantıyı olumsuz derecede etkileyen bir hal alabilmektedir. Dolayısıyla bu noktada ebeveynlerin psiko sosyal açıdan destek alması, süreci daha kolay atlatabilmelerine yardımcı olacaktır. Boşanmadan sonra çocukta fark edilen olumsuz değişikliklerin uzun süre devam etmesi durumunda, çocuğun psiko sosyal anlamda desteklenmesi de çocuk açısından faydalı olabilmektedir.

Özellikle yabancılaşmış ebeveynlerin çocuklara karşı tavır alması, çocukların, kendilerine yabancılaşma sürecini kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuk ile görüşmeye çalışmaktan vazgeçmemesi ve çocuk ile ilgilendiğini göstermesi yabancılaşma sürecini yavaşlatabilecektir.

Çocukların ebeveynler arasındaki gerginliği kendi dünyasında anlamlandırdığı ve olup bitenin farkında olduğu bir gerçektir. Bu dönemde çocuğun aklında soruların oluşması ve bu sorulara arıyor olması olasıdır. Anne babanın yapması gereken şey, çocuğun birey olduğunun farkına varması ve çocuğun anlayacağı dilden, en az hasarla yaşanan süreci anlatmasıdır. Sürecin çocuklara açıklanmasının her iki ebeveyn tarafından birlikte yapılması, çocuğu daha olumlu etkileyebilmektedir.

Çocuğun her iki ebeveyn arasında kazanılacak bir nesne gibi görülmesi, çocuğun yıpranmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla ebeveynlerin, çocuğun içinde bulunduğu süreci anlayarak bu süreçte onlara destek olması ve kendi aralarındaki gerginliğe çocukları dahil etmemesi gerekmektedir. Böylece çocuğun üstün yararı da göz önünde tutularak iyilik hali sağlanabilir.

Ebeveynlerin, çocuğun hem anneye ve hem babaya ihtiyacı olduğunun farkında olması gerekmektedir. Çocuğun bir ebeveynine karşı yabancılaştırılmasının o ebeveynin kaybına yol açacağı, bu durumun da çocuğun yaşamında birçok olumsuz etkiye sebep olacağı gözden kaçırılmamalıdır.

Çekirdek aileye geniş ailelerin de dahil olması, evlilikte yaşanan sorunları artırmakta ve yabancılaşmayı tetiklemektedir. Dolayısıyla anne ve babanın kendi ailelerinden ayrı

bağımsız bir birey olduklarının farkında olmasının ve sınır çizebilmesinin çocuğun ebeveyne yabancılaşmasında ve evlilik/boşanma sürecinde yaşanacak sorunlarda önleyici olabileceği düşünülmektedir.

Çocuğun velayet hakkına sahip olan ebeveynlerin, diğer tarafla yaşadıkları sorunlara çocuğu ortak etmeyerek çocuğun diğer ebeveyniyle görüşmesini sağlaması, çocukla diğer ebeveyn hakkında olumsuz bir şekilde konuşmaması, çocuğun bir birey olduğunu kabul ederek düşünce ve davranışlarına saygı duyması, ebeveyn yabancılaştırma sendromunu ortadan kaldırabilmektedir.

Aynı şekilde velayet sahibi olmayan ebeveynlerin, çocukla birlikte geçirdiği sürede diğer ebeveyn ile yaşanan sorunlara çocukları dahil etmemesi, yaşanan sorunlara odaklanmaktan çok kaliteli zaman geçirmeye odaklanması, çocuğun ebeveynine karşı düşüncelerinin değişmesini ve yabancılaşmanın zamanla azalmasını sağlayabilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abugalı, Gulden. «Türk ve Rus Hukukunda Çocukun Velayeti.» *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018: 331-392.
- «Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun.» 4787 No'lu Kanun. no. 24997. Resmi Gazete, 18 01 2003.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. *Aile Rehberi*. Ankara: Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2005.
- Akbaş, Emrah, ve Gamze Erükçü Akbaş. «Çocukluk Sosyolojisinin Özgün Sahası: Çocuklarla Nitel Araştırma.» *Çocuk ve Medeniyet*, 2019: 149-162.
- Aktaş Akoğlu, Özgül, ve Hadiye Küçükkaragöz. «Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Bir Araştırma: İzmir İli Örneği.» *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2018: 153 - 172.
- Aktaş, Özgül. «Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler.» Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2011.
- Alkan, Fatih. «Boşanma Sonrası Ortaya Çıkan Önemli Bir Sorun: Çocukla Kişisel İlişki Kurma (Kurabilme) Hakkı ve Devletin Pozitif Yükümlülükleri.» tarih yok. https://www.tihk.gov.tr/upload/file_editor/2019/07/1563525442.pdf (02 10, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Alptekin, Kamil. «Düzce İl Merkezindeki Boşanmalar Üzerine Bir Çalışma.» *Toplum ve Sosyal Hizmet* 22, no. 2 (2011): 37-62.
- Arpacı, Fatma, ve Şadan Tokyürek. «Boşanmış Bireylerin Yeniden Evlilik Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi.» *Akademik Bakış Dergisi*, no. 31 (2012): 1-15.
- Arslan, Aziz Serkan. «Türk Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Yargılama Usulü.» *Ankara Barosu Dergisi* , 2010: 187 - 204.
- ASPB. *Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2011*. Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2011.
- Atamtürk, Elvan. «Aile Mahkemeleri Uygulamalarında Yaşanan Sorunların Aile Mahkemesi Uzmanlarının Türkenmişlik Düzeylerine ve İş Doyumlarına Etkisi.» Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2010.
- Australian Health Ethics Committee. *National Statement on Ethical Conduct in Human Research*. Canberra: National Health and Medical Research Council, 2007.

- Aydın, Okan. «Boşanma Sürecinde Velayet İle İlgili Anlaşmazlık Yaşayan Ebeveynlerin Çocuklarına İlişkin Düşünceleri ve Çocukların Boşanmaya Uyum Düzeylerinin İncelenmesi.» Yüksek Lisans Tezi, Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) , Ankara Üniversitesi, Ankara, 2009.
- Aydın, Okan, ve Gülen Baran. «Toplumsal Değişme Sürecinde Evlenme ve Boşanma.» *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2010: 117-126.
- Baker, Amy J. L. . «The Long-Term Effects of Parental Alienationon Adult Children: A Qualitative Research Study.» *The American Journal of Family Therapy*, 2005: 289-302.
- Baker, Amy J. L. «Patterns of Parental Alienation Syndrome: A Qualitative Study of Adults Who were Alienated from a Parent as a Child.» *The American Journal of Family Therapy*, 2006: 63-78.
- Bala, Nicholas, Suzanne Hunt, ve Carolyn McCarney. «Parental Alienation: Canadian Court Cases 1989-2008.» *Family Court Review*, 2010: 164-179.
- Barcın, İlayda. «Çocuğun Kaçırılması ve Alıkonulması İle Çocuğun Teslimi Emrine Muhalefet.» Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Çağ Üniversitesi, Mersin, 2017.
- Başkale, Hatice. «Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün Belirlenmesi.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi* , 2016: 23-28.
- Başkaya, Zafer, ve Abdullah Ünal. «Türkiye'de Evlenme ve Boşanma Oranlarının İller Düzeyinde Zamansal Değişimi (2001-2015).» *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10, no. 53 (2017): 338-358.
- Bayer, Ali. «Değişen Toplumsal Yapıda Aile .» *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* , 2013: 101-129.
- Belgin, Derya. «Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası.» Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk (Medeni Hukuk ve İcra İflas Hukuku) Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2011.
- Bernet, William; Boch-Galhau, Wilfrid Von; Baker, Amy J.L.; Morrison, Stephen L. «Parental Alienation, DSM-V, and ICD-11.» *The American Journal of Family Therapy*, no. 38 (2010): 76-187.

- Bilge Zafer, Ayşenur. «Cumhuriyet İle Birlikte Değişen Türk Aile Yapısı ve Kadının Durumu.» *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013: 121-134.
- Bilgin, Özkan, ve Mehmet Kılıç. «Sosyal Hizmet Uzmanlarının Bilirkişilik Uygulamalarına Dair Bir Araştırma.» *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2018: 148-180.
- Boch-Galhau, Wilfrid von. «Parental Alienation (Syndrome)-A Serious Form of Psychological Child Abuse.» *Ment Health Fam Med*, 2018: 725-739.
- Bohannon, Paul. *Divorce and After*. Düzenleyen City Garden. New York: Doubleday, 1970.
- Borstlap, O. M. «An exploration on young adults' experiences of childhood Parental Alienation syndrome.» Masters Dissertation, Clinical Psychology, North-West University, Potchefstroom, 2014.
- Bruch, Carol S. «Parental Alienation Syndrome and Parental Alienation: Getting It Wrong in Child Custody Cases.» *Family Law Quarterly*, 2001: 527-552.
- Buz, Sema, Kübra Düzyurt, ve Mehmet Sağlam. «Aile Mahkemelerinde Çalışan Sosyal Çalışma Görevlilerinin Sosyal İnceleme Raporlarına İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Adliyesi Örneği.» *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2015: 7-29.
- Büker, Hasan, ve Sebahattin Gültekin. *Çocuk Koruma Hizmetlerinde Koordinasyon Eğitimi Katılımcı EL Kitabı*. Ankara: ASPB ve UNICEF, 2013.
- Can, İslam. «Ailenin Tarihsel Gelişimi: Dünü, Bugünü, Yarını.» *Sistemik Aile Sosyolojisi* içinde, 65-86. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, 2013.
- Can, Yücel, ve Nazlı Buket Aksu. «Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın.» *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2016: 888 - 902.
- Canatan, Kadir. «Ailenin Tanımı, Türleri ve İşlevleri.» *Aile Sosyolojisi* içinde, yazar Kadir Canatan ve Ergün Yıldırım, 53 - 89. İstanbul: Açılım Kitap, 2011.
- Cartwright, Glenn F. «Expanding the Parameters of Parental Alienation Syndrome.» *The American Journal of Family Therapy* 21, no. 3 (1993): 205-215.
- Cılga, İbrahim. «Aile Mahkemeleri Tasarısı Üzerine Bir Değerlendirme.» *Aile ve Toplum*, 2002: Sayfalar Belirtilmemiş.
- Cılga, İbrahim. «Aile Mahkemelerinin İşleyişi ve Uygulama Sorunları Konusunda Ankara'daki Aile Mahkemelerinde Görevli Hakim ve Uzmanların Görüşleri.» *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 2005: 7 - 33.

- Coşkun, Umut Haydar, Ayşe Dolunay Sarıca, ve Yeliz Coşkun. «Velayet Davalarında Çocukların Duruşma Salonunda Dinlenmesine İlişkin Hakim, Avukat ve Uzman Görüşleri.» *Yaşar Hukuk Dergisi*, 2019: 248-270.
- Çakmak, Zeynep. «Çocukların Katılımıyla Yürütülen Araştırmalarda Etik.» *Türk Psikoloji Yazıları*, 2018: 30-37.
- Çamur-Duyan, Gülsüm, Hakan Acar, Yüksel Baykara-Acar, ve Kasım Karataş. «Boşanmış Kadınların Yaşam Öyküleri ve Yoksullukla Baş Etme Biçimleri.» *Kriz Dergisi*, 2007: 25-38.
- Çiçek, Zuhale. «Boşanmanın Sosyolojik Analizi: Denizli Kenti Örneği.» Doktora Tezi, Sosyoloji, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 2014.
- Çiftçioğlu, Cengiz Topel. «2802 Sayılı Hakimler ve Savcılar Kanununa Göre Hakim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2011: 127 - 157.
- «Çocuk Koruma Kanunu.» 2005.
- «Çocuk Koruma Kanunu.» no. 5395. Resmi Gazete, 03 07 2005.
- Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması*, Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına Armağan. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- «Çocuklarla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair Avrupa Sözleşmesi.» 2003.
- Çoklar, Işıl, ve Dünya Polat. «Aile Mahkemelerindeki Psikologların Görev Alanı: Uygulama, Eksiklikler ve Öneriler.» *Türk Psikoloji Bülteni*, no. 39 (2006): 48-52.
- Dallam, Stephanie, ve Joyanna L. Silberg. «Recommended Treatments for “Parental Alienation Syndrome” (PAS) May Cause Children Foreseeable and Lasting Psychological Harm.» *JOURNAL OF CHILD CUSTODY*, 2016: 134-143.
- Demirci, Şerafettin, İ. Gürsel Günaydın, K. Hakan Doğan, ve Yusuf Aynacı. «Konya İlindeki Boşanmaların Retrospektif Değerlendirilmesi.» *Adli Tıp Dergisi*, 2005: 22-28.
- Dunne, John, ve Marsha Hedrick. «The Parental Alienation Syndrome: An Analysis of Sixteen Selected Cases.» *Journal of Divorce & Remarriage*, 1994: 21-38.
- Duyan, Veli. *Sosyal Hizmet Temelleri Yaklaşımları Müdahale Yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları, 2016.

- Ecevit, Yıldız. «Aile, Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar.» *Kadın Araştırmaları Dergisi*, no. 1 (1993): 9-34.
- Ellis, Elizabeth. «A Stepwise Approach to Evaluating Children for Parental Alienation Syndrome.» *Journal of Child Custody*, 2008: 55-78.
- Erbay, Ercüment, Fulya Akgül Gök, ve Tuba Yüceer Kardeş. «Aile Mahkemelerine Başvuran ve Boşanma Sürecinde Olan Ailelerin Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi.» *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2015: 139-154.
- Erdoğan, Erkut. «Duygusal İstismar - Ebeveyne Yabancılaşma Sendromu: Velayet Suistimalleri.» *Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı*. Ankara: Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, 2020. 69-78.
- Erlüle, Fulya. «Çocuk İle Kişisel İlişki Kurulması.» *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Merkezi*, tarih yok: 217-248.
- Erlüle, Fulya. «Yargıtay Kararları Çerçevesinde Velayetin Kullanılması Kendisine Bırakılmayan Tarafın Çocuğu Ziyaret Hakkı.» *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2018: 259-284.
- Erükçü Akbaş, Gamze. «Şiddete Tanıklık Etmek: Kadın Cinayetleri Sonrası Geride Kalanlar.» Doktora Tezi, Ankara, 2018.
- Erükçü, Gamze, ve Emrah Akbaş. «Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış.» *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2012: 135-153.
- Faller Coulborn, Kathleen. «The Parental Alienation Syndrome: What Is It and What Data Support It?» *Child Maltreatment*, 1998: 100-115.
- Ferah, Nimet. «Boşanma Sürecindeki Bireylerde Dini Başa Çıkma Davranışlarının Analizi.» Doktora Tezi, Felsefe ve Din Bilimleri Din Psikolojisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Gardner, Richard. «Denial of the Parental Alienation Syndrome Also Harms Women.» *American Journal of Family Therapy*, 2002a: 191-202.
- Gardner, Richard. «Differentiating Between Parental Alienation Syndrome and Bona Fide Abuse-Neglect.» *American Journal of Family Therapy*, 1999: 97-107.
- Gardner, Richard. «Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Child-Custody Disputes.» *American Journal of Family Therapy*, 2002b: 93-115.

- Gavcar, Erdoğan, Elçin Noyan, ve Cansu Tosun Gavcar. «Boşanmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma (Muğla İli Fethiye İlçesi Örneği).» *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi* 10, no. 2 (2020): 730-745.
- Geniş, Mert, Bengü Toker, ve Mehmet Şakiroğlu. «Boşanmanın Çocuklara Etkisi, Çocuğa Söylenmesi ve Ebeveyn Yabancılaşması: Derleme Çalışması.» *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2019: 190-199.
- Giddens, Anthony. *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012.
- Göktan, Koçyıldırım. «Sosyal Hizmet Bakış Açısıyla Çocuk Teslimine ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Dair İlamların İcrası Uygulamaları.» Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet Bölümü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2010.
- Güler, Filiz. «Boşanma Sürecinde Çocukların Benlik Saygısı Depresyon ve Kabul-Red Algısının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi.» Yüksek Lisans Tezi, Uygulamalı Psikoloji Anabilim Dalı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.
- Güler, Gülen. «Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu ve Boşanma.» *Türkiye Klinikleri*, 2017: 225-228.
- Güler, Gülen, Veli Yıldırım, Meryem Özlem Kütük, ve Fevziye Toros. «Adli Psikiyatrik Değerlendirme ve Çocuk ile İletişim.» *Adli Tıp Bülteni*, 2016: 98-106.
- Güneşlioğlu, Filiz. «Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları.» Yüksek Lisans Tezi, Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Bilim Dalı, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009.
- Günindi, Yunus, ve Songül Yaşa Giren. «Aile Kavramının Değişim Süreci Ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi.» *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2011: 349-361.
- «İcra ve İflas Kanunu.» no. 2004. Resmi Gazete, 1932.
- «İcra ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.» Resmi Gazete, 30 11 2021.
- İçağasıoğlu Altun, Banu N., Esra Tunçay, Sezgin Savaş, ve Nil Çokluk. «Boşanma Nedenlerinin İletişim Bağlamında Değerlendirilmesi Üzerine Ampirik Bir

- Çalışma.» *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*, no. 15 (2020): 116-139.
- İçağasıoğlu Çoban, Arzu. «Sosyal Hizmet Müdahalesinde Sosyal İnceleme Raporunun Yeri.» *Sosyal Hizmet*, 2015: 27-31.
- International Federation of Social Workers. «Global Definition of the Social Work Profession.» *GLOBAL DEFINITION OF SOCIAL WORK*. 6 2014.
<https://www.ifsw.org/global-definition-of-social-work/> (01 4, 2020 tarihinde erişilmiştir).
- Kahraman, Serhat. «Boşanma Sonrasında Genç-Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi (Afyon İli Örneği).» Yüksek Lisans Tezi, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2016.
- Karadağ, Ferda, ve Dilşad Foto Özdemir. «Çekişmeli Boşanma/Velayet Sürecinde Aile Mahkemelerinden Üniversite Hastanesine Gönderilen Olguların Değerlendirilmesi.» *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 2021: 99-108.
- Karaman, Merve. «Aile Mahkemelerinde Çalışan Uzmanların Velayet Kanaatini Etkileyen Faktörler.» Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2018.
- Karataş, Kasım. «Toplumsal Değişme ve Aile.» *Toplum ve Sosyal Hizmet* 12, no. 2 (2001): 89-98.
- Karataş, Kasım, ve Yüksel Baykara Acar. «Aile Destek Hizmetlerinde Kalite Standardı.» *Aile ve Toplum* 7, no. 26 (2011): 9-31.
- Kaya, Tebrike. «İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri.» *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016: 409-430.
- Kaymak Özmen, Suna. «ile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları.» *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2004: 27-39.
- Kelly, Joan B., ve Janet R. Johnston. «The Alienated Child A Reformulation of Parental Alienation Syndrome.» *Family Court Review* (Sage Publications), 2001: 249-266.
- Keskin, Işık. «Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar.» Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı, Niğde Üniversitesi, Niğde, 2007.

- Kılıç, Çiğdem. «Aile Mahkemelerinde Görev Yapan Uzmanların Hizmet içi Eğitim İhtiyacı .» *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* , 2013: 273 - 290.
- Kirk, Susan. «Methodological and ethical issues in conducting qualitative research with children and young people: A literature review.» *International Journal of Nursing Studies*, 2007: 1250-1260.
- Kongar, Emre. «Türkiye’de Aile:Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkisi.» *Amme İdaresi Dergisi* 3, no. 2 (1970): 58-83.
- Korkut, Yeşim. «Bir Geçiş Krizi Olarak Boşanma.» *Psikoloji Çalışmaları*, no. 23 (2003): 99-112.
- Lavadera, Anna Lubrano, Stefano Ferracuti, ve Marisa Malagoli Togliatti. «Parental Alienation Syndrome in Italian legal judgments: An exploratory study.» *International Journal of Law and Psychiatry*, no. 35 (2012): 334-342.
- Lund, Mary. «A Therapist's View Of Parental Alienation Syndrome.» *FAMILY AND CONCILIATION COURTS REVIEW*, 1995: 308-316.
- Mavi, Ömer. «İcra Takibiyle Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasının Sebepleri, İcrada Uzmanın Rolü ve Çocuğun Durumu.» *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 24 (2008): 269-281.
- Meier, Joan S. «A Historical Perspective on Parental Alienation Syndrome and Parental Alienation.» *Journal of Child Custody*, 2009: 232-257.
- Moon, Duk Soo, Myung Hoon Lee, Dong Sun Chung, ve Young Sook Kwack. «Custody Evaluation in High-conflict Situations Focused on Domestic Violence and Parental Alienation Syndrome.» *Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 2020: 66-73.
- Oral, Seda, ve Şahide Güliz Kolburan. «Çekişmeli Boşanma Sürecindeki Bireylerin Empatik Eğilim Düzeyleri ve Bilişsel Esneklik Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi.» *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi* 3, no. 6 (2019): 165-178.
- Öngider Gregory, Nilgün. «Boşanma mı yoksa Çocuk için Evliliği Sürdürmek mi? Çocuğun Psikolojik Uyumunu Açısından Önemli Bir Soru .» *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2016: 275 - 289.
- Özbay, İbrahim. «Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına Muhalefet Edenlerin Cezalandırılması (İİK m.25/a; İİK m.341).» *Prof. Dr. Haluk Konuralp Anısına*

- Armağan* içinde, düzenleyen Osman Berat Gürzumar, 319-331. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- Özbay, İbrahim. «Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri.» *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 2017: 31-110.
- Özel, Çağlar, ve Erol Tatar. «Aile Mahkemelerinin Yapısı ve Kararları Üzerine Genel Bir Değerlendirme.» *Sosyoekonomi*, 2008: 49-87.
- Öztop, Hülya, et al. *Tek Ebeveynli Aileler*. Düzenleyen Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı T.C. Aile. Ankara: Artı6 Medya Tanıtım Reklam Matbaa, 2018.
- Paslı, Figen. «Duygusal İstismar Formu Olan Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu (EYS) Olgularında Vaka Yönetimi.» *Olgularla Adli Tıp & Adli Bilimler* içinde, düzenleyen Halis Dokgöz, 43-50. Ankara: Akademisyen Kitabevi A.Ş., 2020.
- Polat Uluocak, Gonca, ve Işıl Bulut. «Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi.» *Aile ve Toplum*, 2011: 9-24.
- Rand, Deidre Conway. «The Spectrum of Parental Alienation Syndrome (Part I).» *American Journal of Forensic Psychology*, 1997: 1-49.
- Sarısozen, M. Serhat. «İcra ve İflas Hukukunda Canlı Haczi.» *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015: 53-97.
- Sarmet, Yvanna Aires Gadelha. «Medea's children and the Parental Alienation Syndrome.» *Psicologia USP*, no. 27 (2016): 482-491.
- Serdar, İlknur. «Birlikte Velayet.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, no. 1 (2008): 155-197.
- Sevim, Yelda. «Evlilik Öğretilebilir mi?» *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2018: 605-610.
- Sinanoğlu, Asena. «Türk Medeni Kanunu'na Göre Çocuk İle Kişisel İlişki Kurma Hakkı.» Yüksek Lisans Tezi, Özel Hukuk Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2019.
- Siracusano, Alberto, Ylenia Barone, Giulia Lisi, ve Cinzia Niolu. «Parental Alienation Syndrome or Alienating Parental Relational Behaviour Disorder: A Critical Overview.» *Journal of Psychopathology*, no. 21 (2015): 231-238.

- Skelton, Tracey. «Research with children and young people: exploring the tensions between ethics, competence and participation.» *Children's Geographies*, 2008: 21-36.
- «Sosyal Hizmetler Kanunu.» no. 18059. Resmi Gazete, 24 5 1983. 355.
- Şamar, Berhudan. «Mağduriyet Bağlamında Adli Sosyal Hizmet ve Adli Görüşme Odaları: Eskişehir Adliyesi Örneği.» Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Hizmet, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, 2018.
- Şen, Bülent. «Ebeveyne Yabancılaştırma Sendromu.» *Çocuk ve Şiddet: Toplumsal Şiddetin Cenderesinde Çocuklar* içinde, 42-54. İstanbul: SAMER, 2014.
- Şenol, Dolunay. «Değişen Toplumlarda Boşanmış Aileler ve Problemleri-Kırıkkale İli Kadın Örnekleri İle-.» *Social Sciences Studies Journal*, 2018: 1812-1824 .
- Şentürk, Ünal. «Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler.» *Aile ve Toplum* , 2008: 7-31.
- Tatlılıoğlu, Kasım, ve Nuri Demirel. «Sosyal Bir Gerçeklik Olarak Boşanma Olgusu: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme.» *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016: 59-73.
- Teater, Barbra. *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri Uygulama İçin Bir Giriş*. Ankara: Nika Yayınevi, 2015.
- Tekin Çatal, Meliha. «Evli Bireylerin Evlilik Değerleri, Evlilik Doyumu ve Evlilik Tipleri Arasındaki İlişki.» Doktora Tezi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 2019.
- Tercan, Erdal. «Türk Aile Mahkemeleri.» *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2003: 19 - 53.
- Toprak Gültekin, Didem, ve Hanifi Parlar. «Evlenme Biçimi Ve Evlenme Süresi Bağlamında Evlilik Öncesi Sürecin Kadınlardaki Evlilik Doyumuna Etkisi.» *Academic Platform Journal of Education and Change* , 2019: 37-56.
- Torun, Fuat. «Bir Olgu Üzerinden Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu .» *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2011: 167-168.
- TÜİK. *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2020*. Türkiye İstatistik Kurumu, 25 02 2021.
- «Türk Medeni Kanunu .» 2001.
- «Türk Medeni Kanunu.» no. 24607. Resmi Gazete, 22 11 2001.
- Türkarıslan, Nesrin. «Boşanmanın Çocuklar Üzerine Olumsuz Etkileri ve Bunlarla Başetme Yolları.» *Aile ve Toplum*, 2007: 99-108.

- «Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.» no. 17863. Resmi Gazete, 18 10 1982.
- Uçan, Özge. «Boşanma Sürecinde Kriz Merkezine Başvuran Kadınların Retrospektif Olarak Değerlendirilmesi.» *Klinik Psikiyatri*, 2007: 38-45.
- Uluğtekin, Sevda. *Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal İnceleme Raporları*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2004.
- Uyumaz, Alper, ve Kemal Erdoğan. «Aile Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları.» *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 17, no. 1 (2015): 119-169.
- Üner Altuntaş, Gül den Elçim, ve Neylan Ziyalar. «Ebeveyne Yabancılaşma Olgusu- Reddedilen Ebeveyn Olarak Baba.» *Adli Tıp Bülteni*, 2018: 25-36.
- Vassiliou, Despina, ve Glenn F. Cartwright. «The Lost Parents' Perspective on Parental Alienation Syndrome.» *The American Journal of Family Therapy*, 2001: 181-191.
- www.basin.adalet.gov.tr. *YARGI REFORMUNUN BEŞİNCİ PAKETİ TBMM'DE KABUL EDİLDİ*. 25 11 2021. <https://basin.adalet.gov.tr/yargi-reformunun-besinci-paketi-tbmm-de-kabul-edildi> (12 26, 2021 tarihinde erişilmiştir).
- Yıldırım, A. «Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi.» *Eğitim ve Bilim*, 1999: 7-17.
- Yıldırım, Neşide. «Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri .» *Bilig*, 2004: 59-81.
- Yılmaz, Canan. «Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması.» *Public and Private International Law Bulletin*, 2015: 103-141.
- Zastrow, Charles, ve Karen K. Krist-Ashman. *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre 1: Bebeklik - Çocukluk - Ergenlik*. Düzenleyen Durdu Baran Çiftci. Çeviren Abdurrahman Aydın, Çağlar Karaca, Funda Çoban, Mehmet Atakan Foça ve S. Erdem Türközü. Ankara: Nika, 2014.
- Zimbardo, Philip G., ve Richard J. Gerrig. *Psikoloji ve Yaşam*. Çeviren Gamze Sart. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012.

EK 1. ARAŞTIRMA İZİN YAZISI

EK 2. YETİŞKİN GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU

Bu araştırmada ebeveynlerin ve çocukların boşanma süreci ve sonrasına ilişkin deneyimlerini kendi bakış açılarıyla incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaçla ebeveynlerin ve çocukların yaşadığı güçlükler, ebeveyn-ocuk ilişkileri, boşanma sürecinin olumlu ve olumsuz yanları, ebeveynlerin ve çocukların birbirlerinin yaşantısı hakkındaki düşünceleri ile günlük yaşamlarına dair deneyimleri incelenecektir. Bunların yanı sıra boşanma ve velayet davaları sürecinde aktif olarak yer alan sosyal hizmet uzmanlarının da bakış açılarına yer verilecektir. Bu kapsamda Prof. Dr. Kasım Karataş nderliğinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü yüksek lisans tez çalışması olarak yürütülecek olan araştırmanın adı Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Ebeveynler, ocuklar ve Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Bir Değerlendirme olarak geçmektedir. Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu ve Adalet Bakanlığı tarafından izin verilen bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Bu araştırmaya katılımınız, boşanma süreci ve sonrasına ilişkin deneyimlerinizin görünür olması ve bu sayede çözüm nerileri geliştirilerek yaşam kalitenizin artması açısından önemlidir. Ayrıca bu araştırmaya katılarak akademik literatüre ve sonrasında geliştirilmesi olası olan politikalara katkıda bulunmuş olacaksınız.

Görüşmeye başlamadan önce, görüşme sırasında ve görüşme sonrasında merak ettiğiniz soruları sorabilirsiniz. Ayrıca araştırma bittikten sonra sonuçları hakkında bilgi almak için mail yoluyla iletişime geçebilirsiniz. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan açık uçlu sorularla yaklaşık 45 dakika sürecektir. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır. Kendi isteğinizle katıldığımız görüşmenin herhangi aşamasında bir sebep göstermeden çekilme hakkına sahipsiniz. Araştırmaya katılım göstermek istemediğiniz takdirde görüşme gerçekleşmeyecektir. Görüşme sürecinden çıkmak istediğiniz takdirde ise verdiğiniz bilgiler imha edilerek çalışmaya dahil edilmeyecektir. Görüşme sırasında cevaplamak istemediğiniz veya cevaplamaktan rahatsızlık duyduğunuz sorulara yanıt vermeme hakkına sahipsiniz. Rahatsızlık duyduğunuzda istediğiniz takdirde gereken yardım size sağlanacaktır. Görüşme gerçekleşirken sonlandırılması veya görüşme sonu, size araştırma ile ilgili herhangi bir sorumluluk getirmeyecektir. Sizinle ilgili tüm bilgiler gizli tutulacak olup araştırma sonunda süresiz olarak imha edilecektir. Görüşme esnasında ses kaydı yapılması için

izniniz sorulacaktır. Eğer ses kaydına izin vermezseniz kayıtlar yazılı olarak tutulacaktır.

Ben,

Yukarıda sözi geçen metnin tamamını okudum ve araştırmanın amacını, konusunu, gönüllü katılımcı olarak üzerime düşen sorumlulukların tamamını anladım. Çalışma ile ilgili merak ettiğim soruları sorabileceğim konusunda, bu araştırmadan istediğim zaman herhangi bir sebep olmaksızın çekilme hakkım olduğunu ve sonrasında herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağım konusunda bilgilendirildim. Ayrıca araştırma için verdiğim bilgilerin gizli tutulacağı ve araştırma bittikten sonra imha edileceği konusunda bilgi sahibiyim.

Bu bağlamda söz konusu araştırmaya kendi rızam ile hiçbir baskı altında kalmadan katılmayı kabul ediyorum.

Tarih:

Katılımcının;

Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Araştırmacının;

Adı Soyadı: Profesör Doktor Kasım Karataş

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Telefon: 0312 297 6363

E-posta:

Yardımcı Araştırmacının;

Adı Soyadı: Görkem Yurdakul

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Telefon:

e-Posta:

İmza:

EK 3. SOSYAL HİZMET UZMANI KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Tarih:

Görüşme No:

1. Sosyodemografik Bilgiler

Doğum Tarihiniz:

Eğitim Durumunuz:

Mesleğiniz:

Kaç Yıldır Çalışıyorsunuz:

2. Karşılaşılan Boşanma, Velayet ve Çocuk Teslimine Muhalefet Gibi Konularla İlgili Bilgiler

Velayet ve boşanma davalarıyla ilgili olarak mesleki açıdan neler yaptığınızı söz eder misiniz?

Velayet veya boşanma sürecinde ebeveynlerin birbiri ile olan ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

Velayet veya boşanma sürecinde çocuk ve ebeveynlerin ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

Size ebeveynler arası ilişki çocuğu nasıl etkiliyor?

3. Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu İle İlgili Bilgiler

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunu tanımlar mısınız?

Daha önce ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili bir olguyla karşılaştınız mı?

Bir olgunun ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile ilgili olduğuna nasıl karar veriyorsunuz?

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu olan olgularda dikkatinizi en çok ne çeker?

Çocukların yaşamı boşanma öncesi/sonrası olarak nasıl değişiyor?

Bir olgunun ebeveyn yabancılaştırma sendromu olduğunu anladığınızda hangi müdahale yöntemlerini tercih ediyorsunuz?

Ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile daha etkili çalışabilmek için neler yapılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

Bu tür olgularda ebeveynler ve çocuklar nasıl davranış sergiliyorlar?

Yazdığınız raporlarda ebeveyn yabancılaştırma sendromundan söz ediyor musunuz?

Söz ediyorsanız nasıl?

Diğer meslek elemanlarının bu konuyla ilgili düşünceleri sizce nedir?

Yazdığımız raporların ebeveyn yabancılaştırma sendromu ile mücadele etmedeki rolünü nasıl tanımlarsınız?

Ebeveyn yabancılaştırma sendromunun ülkemizde yeteri kadar tanınmaması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Bu konu hakkındaki önerileriniz neler? Daha etkili müdahale yöntemleri nasıl olabilir?

Ne gibi gerekçeler ileri sürerek bu yola başvurduğunu gözlemliyorsunuz?

Bu konuyla ilgili yürüttüğünüz çalışmalar sonuç veriyor mu?

Daha iyi sonuç vermesi için ne yapılmalı?

Mesleki müdahaleleri olumsuz etkileyen güçlükler neler?

Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 4. EBEVEYN KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Tarih:

Görüşme No:

1. Sosyodemografik Bilgiler

Doğum Tarihiniz:

Eğitim Durumunuz:

Mesleğiniz:

Evlilik Süreniz:

Şu Anda Kimle Yaşıyorsunuz:

2. Evlilik Sürecine İlişkin Bilgiler

Evlilik yaşantınız nasıldı?

Evlilik süresince günlük yaşamınız nasıldı?

Evlilik süresi boyunca çocuğunuzla/çocuklarınızla olan ilişkiniz nasıldı?

Evlilik süresince eski eşinizin çocuğunuzla/çocuklarınızla olan ilişkisini nasıl tanımlarsınız?

3. Boşanma Sürecine İlişkin Bilgiler

Boşanmaya nasıl karar verdiniz?

Bu süreçte hangi güçlüklerle karşılaştınız?

Bu güçlüklerle nasıl baş ettiniz ve kimlerden destek aldınız?

Boşanma sürecindeki günlük yaşamınızı anlatır mısınız?.

Boşanma sürecinde çocuğunuzla/çocuklarınızla olan ilişkiniz nasıl gelişti?

Sizece boşanma süreci eski eşinizin çocuğunuzla/çocuklarınızla olan ilişkisini nasıl etkiledi?

Diğer aile üyelerinin bu süreçteki rolü nedir?

4. Boşanma Sonrasına İlişkin Bilgiler

Boşanma sonrasında günlük yaşantınız nasıl devam etti?

Boşanma sonrasında çocuğunuz/çocuklarınızla olan ilişkiniz nasıl gelişti?

Boşanma sonrasında eski eşinizin çocuğunuzla/çocuklarınızla olan iletişimini tanımlar mısınız?

Boşanma kararını aldıktan ve boşanma gerçekleştikten sonra çocuğunuzda hangi değişimleri gözlemlediniz?

5. Ebeveyn ve Çocuk Arasındaki İlişkiye Dair Bilgiler

Çocuğunuz/çocuklarınız ile iletişim kurma yöntemleriniz nelerdir?

Çocuğunuzla/çocuklarınızla iletişim kurmakta zorlanıyor musunuz? Zorlanıyorsanız bundan biraz söz eder misiniz?

Bu süreçten çocuğunuz/çocuklarınız nasıl etkilenmiş olabilir?

Çocuğunuzla/çocuklarınızla eski eşiniz hakkında sohbet eder misiniz?

- Evet ise neler hakkında?

Diğer ebeveynin çocuğunuz/çocuklarınızı size karşı koz olarak kullandığını düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız neden?

- Hangi olaylar veya davranışlar size bunu düşündürdü?

Çocuğunuzun/çocuklarınızın eski eşiniz/sizin hakkınızda olumsuz söylemlerde bulunmasını ve görüşmek istememesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu süreçte çocuğunuza nasıl destek oldunuz?

Eklemek istediğiniz başka bir şey var mı?

EK 5. ÇOCUK GÖNÜLLÜ KATILIMCI BİLGİ VE ONAM FORMU

Merhaba Değerli Arkadaşım,

Benim adım Görkem Yurdakul. Anne, baba ve çocukların yaşadıkları büyük değişim süreçleri sırasında ve sonrasında neler düşündüğünü anlayabilmek için Prof. Dr. Kasım Karataş ile bir araştırma yapıyoruz. Araştırmamızın adı Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Ebeveynler, Çocuklar ve Sosyal Hizmet Uzmanları Açısından Bir Değerlendirme olarak geçmekte. Bu araştırma ile anne, baba ve çocukların ayrılık sürecinde ve sonrasında yaşadıklarını incelemeyi amaçlıyoruz. Bunun yanında sosyal hizmet uzmanlarının da bu durum hakkında ne düşündüklerini öğrenmeyi amaçlıyoruz. Bu araştırmaya katılmanla senin sayende yeni şeyler öğreneceğimizi düşünüyorum.

Araştırmayı yapmak için Hacettepe Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu ve Adalet Bakanlığından gerekli izinleri aldım. Şimdi sen de izin verirsen bu araştırmayı birlikte yürütebiliriz. Bu araştırmaya katılmadan önce annene veya babana danışıp onların da izinlerini alacağım. Ama onlar tamam deseler bile sen istemezsen araştırmaya katılmak istemeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu yüzden kimse üzülmez ya da sinirlenmez. İlk başta görüşmeyi yapmak istesen bile sonrasında istemeyebilirsin. Bu tamamen senin isteğine bağlı.

Eğer katılmak istersen sana birkaç soru sormak istiyorum böylece sohbet etme fırsatını bana vermiş olursun. Bu sohbet yaklaşık 30 dakika sürecek. Bu süreçte istersen annen veya baban seninle kalabilir, istersen sadece ikimiz sohbet ederiz.

Görüşmeye başlamadan önce, görüşme sırasında ve görüşmeden sonra bana merak ettiğin her şeyi sorabilirsin. Görüşmemiz sırasında herhangi bir sebep göstermeden sohbete devam etmek istemediğini dile getirebilirsin. Görüşmemiz bittikten sonra seninle konuştuklarımız tamamen bizim aramızda kalacak ve kimseye söylemeyeceğim. Sana sorduğum soruları eğer cevaplamak istemiyorsan cevaplamayabilirsin. Kendini mutsuz hissettiğinde ben senin yanında olacağım ve gereken yardımı sağlayacağım. Bunun yanında görüşmemiz sana hiçbir sorumluluk doğurmayacak. Yani sohbetimiz esnasında ve sonrasında kendini rahat hissedebilirsin, senin mutluluğun benim için çok önemli.

Görüşmede senden ses kaydı yapmak için izin isteyebilirim. Eğer istemezsen ses kaydı yapmayacağım. Ses kaydı istemediğin takdirde konuştuklarımızı daha iyi hatırlamak için not alacağım. Bana anlattıklarını gizli tutacağım ve araştırmamızı bitirdikten sonra da bu kayıtları sileceğim.

Ayrıca araştırma bittikten sonra sonuçları hakkında bilgi almak istersen bana mail gönderebilirsin. Aşağıda mail adresim yazıyor. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya adını soyadını yazman ve imza atman gerekiyor.

Tarih:

Çocuğun,

Adı Soyadı:

İmza:

Velisinin,

Adı Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Araştırmacının;

Adı Soyadı: Profesör Doktor Kasım Karataş

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Telefon: 0312 297 6363

E-posta:

Yardımcı Araştırmacının;

Adı Soyadı: Görkem Yurdakul

Adres: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Telefon:

e-Posta:

İmza:

EK 6. ÇOCUK KATILIMCI YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşme Tarihi:

Görüşme No:

Tanışma

BÖLÜM I Sosyodemografik Bilgiler

BÖLÜM II Kişisel Bilgiler

BÖLÜM III Günlük Yaşama İlişkin Bilgiler

Seni tanımak için sana bazı sorular sormak istiyorum. Sorularım kendinle ve günlük yaşantınla ilgili olacak. Bana seni tanıma fırsatı verdiğin için şimdiden teşekkür ediyorum.

BÖLÜM I

Doğum Tarihi:

Cinsiyet:

Öğrenim Durumu:

Kimle Yaşadığı:

Kardeş Sayısı:

BÖLÜM II

Bana kendini anlatır mısın? Bana kendini nasıl anlattırısın?

Kendini en çok anlatan sözcükler neler?

Başkaları seni bana tanıtsaydı senin hakkında ne derlerdi?

BÖLÜM III

Bir günün nasıl geçiyor? Neler yapıyorsun? Lütfen örnekler vererek anlamama yardımcı olur musun?

Yapmaktan hoşlandığın şeyler neler? Neden bunlardan hoşlandığını biraz açıklar mısın?

Yapmaktan hoşlanmadığın şeyler neler? Neden hoşlanmadığını benimle paylaşır mısın?

Hayatında bir değişiklik hissediyor musun? Hissediyorsan ne gibi değişikliklerin olduğundan söz ederek seni daha iyi anlamama sağlar mısın?

Bu değişiklikler hakkında neler düşünüyorsun?

Boşanma sürecinde bir ebeveyninle diğer ebeveynin hakkında sohbet eder miydiniz?

- (Evet ise) Annenle baban hakkında/babanla annen hakkında ne konuştunuz?

Diğer ebeveynin ile görüşüyor musun?

- Evet ise: Diğer ebeveyninle ne zamanlar görüşüyorsunuz?

Neler yapıyorsunuz?

- Hayır ise: Neden görüşmüyorsun?

Ekleme istediğin başka bir şey var mı?

EK 7. TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

EK 8. TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYET FORMU

Tarih: 16/06/2020
Sayı: 35853172-300-E 00001112375

0001112375

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Görkem YURDAKUL (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 14.05.2020 tarihli ve 12908312-300/00001092509 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden **Görkem YURDAKUL**'un Prof. Dr. Kasım KARATAŞ danışmanlığında hazırladığı “**Ebeveyn Yabancılaştırma Sendromu: Çocuklar, Aileler ve Uzmanlar Üzerinden Değerlendirme**” başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **09 Haziran 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden ab604d59-f919-4cf8-ae27-15d56c15affe kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon 0 (312) 305 3001-3002 Faks 0 (312) 311 9992 E-posta yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPA1

